Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės

Daiva Sinkevičiūtė

Vilniaus universiteto leidykla

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai

ir jų

kilmės pavardės

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės

Daiva Sinkevičiūtė

Monografija

Vilniaus universiteto leidykla
2006

UDK 808.82-3
Si99

Apsvarstė ir rekomendavo spaudai Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra; Filologijos fakulteto taryba (2006-12-01, protokolo Nr. 4)

RECENZENTAI:
doc. dr. Danguolė Mikulėnienė
prof. habil. dr. Albertas Rosinas
prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius

KNYGOS RENGIMĄ FINANSAVO
Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas

LEIDYBĄ RĖMĖ
LR Švietimo ir mokslo ministerija

ISBN 9986-19-973-1

Turinys

TEORINIAI DARBO PAGRINDAI

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ APRAŠAS

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ RŪŠYS IR STRUKTŪRINIAI RYŠIAI SU JŲ PAMATU

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ PAMATAS, STATISTINIS REIKŠMINGUMAS IR SĄSAJOS SU AREALAIS

TRUMPINIŲ KILMĖS LIETUVIŲ PAVARDŽIŲ MORFONOLOGINĖ ANALIZĖ

Pratarmė

Monografijoje nagrinėjamos pavardės, kurios atsirado iš lietuvių senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių. Dažniausias šiose pavardėse slypintis trumpinių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas. Dvikamieniai asmenvardžiai trumpinami ir šiandien, tačiau dabartinėje lietuvių kalboje dominuoja trumpiniai, atsiradę iš pirmojo ir antrojo pradžios dvikamienio vardo kamienų. Dvikamienių vardų dabartiniai trumpinimo būdai yra tokie patys, kokie buvo ir ankstesniais amžiais, tačiau trumpinių pamatinių kamienų santykis jau yra pakitęs. Kokių pokyčių įvyko lietuvių asmenvardžių sistemoje, tyrėjų dar nėra atsakyta. Tai skatina tirti ir trumpinių pamatą – dvikamienius asmenvardžius.

Rinkdama onimus šiam tyrimui daug dėmesio skyriau tiriamų asmenvardžių etninei priklausomybei ir dabartinei lietuvių gyvenamai teritorijai. Paisiau ir ekstralingvistikos faktų – kiek įmanoma realiau bandžiau įsivaizduoti senojo asmenvardžio raidą iki šiandienos pavardės. Svarbios man buvo ir asmenvardžių priesagos, pridėtos prie trumpinio kamieno, ypač jų reikšmė.

Kadangi ribojausi tik lietuvių kalbos asmenvardžiais, neatsakyta mįslė liko kai kurie tuos pačius kamienus turintys kaimyninių tautų asmenvardžiai, tyrėjų priskiriami įvairioms onimų grupėms. Gal galima spėti, kad tų asmenvardžių kilmė yra bendra, o kaimynų slavų vardų sistemos jau nerodo senųjų ide. kalbų onimų ryšių? Šį klausimą taip pat reikėtų nagrinėti.

Knygą, be įvado, sudaro šešios dalys, o pabaigoje po pagrindinių išvadų yra tiriamųjų asmenvardžių ir knygoje minimų autorių rodyklės. Tokia monografija išaugo iš 2004 m. rudenį apgintos daktaro disertacijos. Už patarimus rašant disertaciją jaučiu malonią pareigą padėkoti jos vadovui prof. habil. dr. Bonifacui Stundžiai. Taip pat už išsakytus pastebėjimus ginant disertaciją esu dėkinga Filologijos mokslo krypties tarybai ir disertacijos oponentams.

Nuo disertacijos ši monografija jau gerokai skiriasi: be koreguotų ir pildytų teksto dalykų, iš naujo permąstytos struktūros, parengtų rodyklių, po stažuotės Lenkijoje plėstos teorinės dalies, knyga turi naują skyrių „Trumpinių kilmės pavardžių kamienų aprašas“. Taip pat buvo tobulinti keturi tolesni dėstomieji skyriai, o visos trumpinių kilmės lietuvių pavardės nagrinėjamos remiantis didesniu skaičiumi dvikamienių lietuvių asmenvardžių. Knygoje stengiausi ne kartoti, o plėsti disertacijoje išsakytas mintis. Kiek pakitę yra ir rezultatai, tačiau esminės išvados liko tos pačios.

Rašant knygą buvo prasminga bendrauti su kitų mokslo sričių atstovais ir tyrėjais, todėl rašyti monografijos neskubėjau. Būtent pokalbiai su jais apie kitus kultūros vienetus *skatino mąstyti apie antroponimus* platesniuose kultūros kontekstuose. Įsitikinau, kad atliekant tyrimus *negalima ribotis specifinėmis vienos srities mokslo žiniomis*, nesvarbu, kokios jos atrodo išsamios: visada būtinas papildomas kontekstas, atsirandantis tik bendraujant ir ieškant konstruktyvaus dialogo su kitų mokslo sričių atstovais.

Už išsakytas pastabas ir pastebėjimus apie parengtą monografiją nuoširdžiai ačiū VU Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedros kolegoms, ypač prof. habil. dr. Albertui Rosinui, doc. dr. Reginai Venckutei, doc. dr. Birutei Jasiūnaitė, dr. Birutei Kabašinskaitei, dr. Vytautui Kardeliui, dr. Jurgiui Pakeriui. Jų mintys buvo naudingos tobulinant knygą po svarstymo, bus pravarčios ateityje.

Dar labai dėkoju artimiesiems ir draugams, mane palaikiusiems ir supratusiems, vadavusiems iš buitinių rūpesčių ir toleravusiems mano akademinę laisvę.

Nuoširdžiai dėkui dr. Daliai Černiauskaitei, tvarkiusiai monografijos kalbą, doc. dr. Dianai Šileikaitei, vertusiai knygos santrauką.

Ačiū Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui, skyrusiam paramos monografijai rengti, jos leidybą rėmusiai LR Švietimo ir mokslo ministerijai, taip pat Vilniaus universitetui.

ĮVADAS

Darbo objektas

Šio darbo objektas – pavardės, kilusios iš senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių trumpinių. Tiriamoji medžiaga imta iš Lietuvių pavardžių žodyno (toliau – LPŽ): surinkta 5950 pavardžių. Jų kilmei nustatyti daugiausia remtasi senaisiais dvikamieniais asmenvardžiais, rekonstruotais iš dabartinių lietuvių pavardžių. Taip pat pavardėse išlikusiems trumpiniams identifikuoti naudotasi ir iš įvairių onomastikos mokslo publikacijų surinktais senaisiais lietuvių dvikamieniais vardais ir iš jų kilusiais asmenvardžiais, turinčiais publikacijose nurodytą lokalizaciją.

Pagrindiniai terminai

Monografijoje dažniausiai vartojami terminai yra *asmenvardis*, *vardas*, *pavardė*, *senasis dvikamienis asmenvardis*, *dvikamienio asmenvardžio trumpinys* ir jo *priesagos vedinys*, *trumpinio kamienas* ir *trumpinio pamatas*.

Asmenvardžiai (arba *antroponimai*) šioje knygoje suvokiami plačiai, jais vadinami visi onimai (vardai, pavardės, pravardės etc.), įvardijantys žmones. *Vardo* samprata monografijoje teikiama dvejopa. Pirmoji yra siauresnė: vardai – nepaveldimi oficialūs asmenvardžiai, duodami žmogui gimus (arba jo paties vėliau keičiami), kurie kalbė-

jimo akte gali būti modifikuojami: trumpinami, plečiami deminutyvinėmis, pejoratyvinėmis ir kt. priesagomis. Plačiąja prasme vardais yra laikomi visi asmenvardžiai. *Pavardėmis* šioje knygoje vadinami paveldimi asmenvardžiai, rodantys priklausomybę vienai šeimai.

Senaisiais dvikamieniais asmenvardžiais (arba *vardais*) yra laikomi iš dviejų baltiškos kilmės kamienų sudaryti antroponimai, neatliekantys dūrinio kilmės pravardės funkcijos. *Senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniais* (arba *hipokoristikais*, *hipokoristiniais vardais*) vadinami iš šių vardų kamienų, vieno kamieno ar jo dalies atsiradę asmenvardžiai, sutrumpėjus dvikamieniam vardui. Tais atvejais, kai sutrumpėjęs vardas turi pridėtą priebalsinę ar balsinę priesagą, antroponimai yra *dvikamienių asmenvardžių trumpinių priesagų vediniai*.

Trumpinio kamienas yra trumpojo vardo dalis (ja vardas sutampa su pamatiniu žodžiu – dvikamieniu asmenvardžiu), liekanti atmetus jo (priesagas ar priesagą ir) galūnę. *Trumpinio pamatu* vadinama dvikamienio asmenvardžio dalis, kuria šis asmenvardis sutampa su trumpiniu.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Šio darbo tikslas – ištirti ir aprašyti senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių trumpinių, kurie išlikę dabartinėse lietuvių pavardėse, struktūrą, morfo(no)logijos ir darybos ypatumus. Įgyvendinant šį tikslą buvo kelti tokie uždaviniai:

1) pateikti onomastikos literatūros apžvalgą apie trumpinius: terminiją, trumpinio sampratą bei trumpinių vietą lietuvių ir kitų giminiškų kalbų vardų sistemoje;
2) aptarti pavardžių, kurios atsirado iš dvikamienių asmenvardžių trumpinių, identifikavimo ir tyrimo problemas;
3) išnagrinėti dabartinėse lietuvių pavardėse išlikusių hipokoristinių kamienų struktūrą ir jos pokyčius;

4) aprašyti ir išnagrinėti dvikamienių asmenvardžių trumpinių, rekonstruojamų iš lietuvių pavardžių, tipus;
5) palyginti dvikamienių asmenvardžių trumpinių, rekonstruojamų iš dabartinių lietuvių pavardžių, pamatą su šnekamosios kalbos trumpinių pamatu;
6) aptarti trumpinių kilmės lietuvių pavardžių morfo(no)logijos ir darybos ypatumus.

Tyrimo metodai ir darbo metodika

Knygoje sistemiškai tiriama viena tikrinių žodžių grupė – senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių trumpiniai, rekonstruojami iš pavardžių. Asmenvardžiai nagrinėti kompleksiškai taikant kelis tyrimo metodus. *Vidinės rekonstrukcijos metodu*, kai remiamasi tos pačios kalbos duomenimis ir žiūrima reiškinių vidinių bei sisteminių ryšių, iš dabartinių lietuvių pavardžių stengtasi rekonstruoti anksčiau kalboje egzistavusių antroponimų – trumpinių – sistemą. Trumpinių kilmės lietuvių pavardės taip pat tirtos pasitelkus ir *aprašomąjį metodą*.

Analizuojant trumpinių kilmės pavardžių tyrimo duomenis buvo taikyti du statistiniai metodai: x^2 *kriterijus* (dar vadinamas *chi kvadratu* – žr. Čekanavičius, Murauskas 2000, 197) ir *blokuotųjų duomenų dispersinė analizė*. x^2 kriterijus pasirinktas taikyti, kadangi gauti trumpinių kilmės pavardžių tyrimo duomenys sudarė tam tikras aibes, kurias buvo galima užrašyti dažnių lentelėmis. x^2 kriterijus buvo parankus trumpinių kilmės pavardėms skaičiuoti, kai norėta nustatyti, kurio požymio skirtingose populiacijose daugiausia. x^2 kriterijus buvo pasirinktas ir todėl, kad jis yra pritaikytas dirbti su nedidelėmis imtimis, o rezultatai laikomi patikimais, jei n ne mažesnis kaip 30 ir bent 75% dažnių lentelės gardelių tikėtini dažniai ne mažesni kaip 5 (daugiau žr. Čekanavičius, Murauskas 2000, 213–

214). Taikant x^2 kriterijų ir skaičiuojant SPSS 10[1] paketu buvo tirta, ar tam tikri trumpinių kilmės pavardžių požymiai yra susiję ir statistiškai reikšmingai priklausomi. Naudojantis lentelėmis, kur rezultatai išreikšti procentais, stengtasi atsakyti į klausimą, kokia yra rezultatų tarpusavio priklausomybė.

Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė buvo taikyta todėl, kad tarpusavyje lygintos visos keturios pavardžių grupės (jos buvo kintamieji). Šis metodas padėjo palyginti gautų rezultatų skirtumus (daugiau žr. Čekanavičius, Murauskas 2002, 101–121), todėl buvo galima tiksliai atsakyti, kuris pamatas būdingiausias trumpinių kilmės pavardėms ir tarp kurių pavardžių grupių yra statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas. Į analizę taip pat įtrauktas ir Bonferonio kriterijus, padėjęs nustatyti, ar statistiškai reikšmingai skiriasi grupių vidurkiai.

Tiriant lietuvių trumpinių (ypač hipokoristinių kamienų) morfonologiją vadovautasi bendrinių žodžių fonologijos studijomis (žr. Girdenis 1981; 1995; 2003), vardažodžių (žr. Karosienė 1985; 1985a; 2004) ir veiksmažodžių (žr. Kruopienė 2000; 2000a; 2001) šaknies struktūros tyrimais. Analizuojant trumpinių kilmės pavardžių darybos ypatybes remtasi tikrinių ir bendrinių žodžių darybos tyrėjų darbais (žr. Skardžius 1996; Urbutis 1965; 1978; Maciejauskienė 1977; 1996; Ambrazas 1993; 2000 ir kt.).

Trumpa objekto tyrimo apžvalga ir darbo naujumas

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai – kaip atskira onimų grupė – onomastikos literatūroje išskirtinio dėmesio dar nėra sulaukę, apie juos nėra parašyta ir išleista nė vienos knygos. Tačiau trumpinių yra fiksuota jau pirmosiose lietuvių onomastikos publi-

[1] Angl. *Statistical Package for Social Sciences*.

kacijose (žr. Kuznecov 1886, 32–50; Leskien 1909, 325–352; 1911, 390–396), kur jie, kaip ir vėlesniuose darbuose (žr. Salys 1983, 267–284), aptariami pagal kamienus kartu su dvikamieniais asmenvardžiais, siejant kamienus su lietuvių kalbos žodžiais. Lietuvių onomastikos literatūroje trumpinių dažniausiai pateikiama kartu su kitos kilmės vardais ir atskirai jie neanalizuojami (žr. Maciejauskienė 1977a, 121; 1983, 126; 1991, 218, 220; 1997, 126 ir kt.), nors yra skirta dėmesio XVI a. trumpiniams (žr. Maciejauskienė 1991, 215–230, 243–248; 1997, 112–134). Onomastikos literatūroje galima rasti nagrinėjamų ir istoriniuose šaltiniuose užfiksuotų vardų, laikomų trumpiniais, bei pastabų apie tų trumpinių pamatą ir priesagas (žr. Skardžius 1996, 438–442; 1998, 622–627; Jurkėnas 1966; Zinkevičius 1977 ir kt.).

Trumpinių kilmės lietuvių pavardės bei jų hipokoristiniai kamienai sistemiškai ir nuosekliai nėra tirti, išskyrus lietuvių kilmės hipokoristinius kamienus turinčias lenkų pavardes (žr. Smoczyński 2001, 461–468). Taip pat yra pareikšta nuomonė (žr. Mažiulis 1998, 154; 1999, 30), kad kai kurios lietuvių pavardės, turinčios šioje knygoje tiriamus hipokoristinius kamienus, yra trumpinių kilmės. Lietuvių onomastikoje vyrauja nuomonė, kad senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai negalėjo padaryti pastebimesnės įtakos bendram pavardžių kilmės vaizdui (žr. Maciejauskienė 1991, 245–248). Knygoje bandoma su tokia pozicija diskutuoti ir remti priešingą, rodos, tikslesnę, Zinkevičiaus (1985, 94–105) nuomonę: senoviniai dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir tolesni jų vediniai buvo pradžia nemažai daliai lietuvių pavardžių.

Iš pasaulinės onomastikos literatūros, kur atskirai nagrinėjami dvikamienių asmenvardžių trumpiniai, naudingiausia buvo Malec (1981) monografija apie lenkų kalbos trumpinius ir Čobanovo (1991, 45–56; 1993, 157–162; 1994, 381–388 ir kt.) straipsniai apie bulgarų kalbos trumpinius. Tačiau ši monografija skiriasi nuo kitų panašaus pobūdžio lingvistų darbų; joje struktūros ir (kiek įmano-

ma) raidos požiūriu tiriami dabar lietuvių kalboje funkcionuojantys trumpiniai, rekonstruojami iš pavardžių. Kitų mokslininkų parašytuose darbuose dažniausiai aptariami iš istorinių šaltinių surinkti trumpiniai – iš lietuvių autorių minėtinos Maciejauskienės (1991, 215–248; 1997, 112–134) publikacijos.

Rašyti tokį darbą – tirti vienos kilmės lietuvių pavardžių grupę – tapo įmanoma tik pasirodžius kapitaliniam veikalui, Lietuvių pavardžių žodynui, be kurio šis tyrimas vargiai būtų pasirodęs. Tirti lietuvių pavardes pagal kilmę yra aktualu; taip teigia ir viena iš LPŽ autorių Maciejauskienė (1997b, 101), nes tokių tyrimų vis dar trūksta.

Dirbant stengtasi nepalikti nuošalyje ir šnekamosios kalbos faktų: iš lietuvių pavardžių rekonstruojami trumpiniai bandomi lyginti su dvikamienių asmenvardžių trumpiniais, vartojamais dabartinėje šnekamojoje kalboje. Monografijoje bandyta aprėpti prieinamą pagrindinę teorinę onomastikos literatūrą, susijusią su indoeuropiečių šeimos kalbų trumpiniais; neapsiribota vienos ar kelių kalbų grupės onomastikos literatūra. Nesant sisteminio dvikamienių asmenvardžių tyrimo, lingvistinę trumpinių analizę stengtasi derinti su socialiniuose moksluose paplitusiais statistiniais metodais, leidžiančiais pasiekti analizės tikslumo ir tam tikro novatoriškumo.

NAGRINĖJAMOJO KLAUSIMO ISTORIJA

Žodžių trumpinimas ir jo vieta kalbos sistemoje

Ar trumpinimas priklauso žodžių darybai, kalbotyroje vieningos nuomonės nėra – taip tvirtina trumpinių susidarymo tendencijas bei jų hierarchiškumą tyręs Hofrichteris (1977, 3). Fleischeris (2000, 886) trumpinimą sieja su žodžių kūrybos procesu (vok. *Wortschöpfung*, angl. *word manufacture*), kurį skiria nuo žodžių darybos. Tokios pozicijos laikosi ir Bussmann (1990, 858).

Daugeliui kalbininkų trumpinimas yra ypač dažnas ir gyvas šnekamosios kalbos žodžių darybos būdas (žr.: Stepanowa 1953, 81; Zemskaja 1966, 8–10; 1979, 111; 1981, 122; Iskos, Lenkowa 1970, 80; Giač 1971, 3; Sandži-Goriajeva 1972, 242; Giač, Pavlov 1975, 145[2]; Levašov 1975, 167[3]; Karpenko 1980, 104; Bojadžijev 1986, 31 ir kt.), nes trumpinant ilgus, sudėtingus žodžius ar pavadinimus yra sukuriami nauji žodžiai. Stepanowa (1953, 197) taip pat įsitiki-

[2] Įdomios atrodo Giačo, Pavlovo (1975, 146) mintys, kad žodynuose abreviatūrų (kaip ir kitų trumpinių – *D.S.*) vengiama dėl vyresniosios kartos mokslininkų neigiamo požiūrio; taip pat pabrėžiamas šių kalbos vienetų nesavarankiškumas ir pagalbinis vaidmuo lyginant su jų prototipu – nesutrumpintu pavadinimu, vartojamu tam pačiam tikrovės reiškiniui nusakyti.

[3] Čia Levašovas (1975, 167) omenyje turi abreviatūras: kalbant jos yra patogus situacinis pakaitalas. Jam abreviatūros yra žodžių darybos etalonas ir naujo darybos tipo vienetai, ateityje būsiantys dar dažnesni.

nusi, kad trumpinimas yra naujas žodžių darybos būdas, o trumpiniai yra dariniai, struktūriškai ir semantiškai susiję su pamatiniais žodžiais. Trumpinius dariniais laiko ir Grzegorczykowa (1979), lenkų daiktavardžių darybos skyriuje skirianti priesaginius ir priešdėlinius vedinius, kompozitus ir trumpinius. Kiek kitokios nuomonės yra Schippan (1984, 115), mananti, kad trumpinimas vienu iš pagrindinių žodžių darybos būdų tapo tik XX a., šalia dūrybos, prefiksacijos, sufiksacijos ir konversijos.

Žodžių trumpinimas dažnai siejamas su morfonologija. Pavyzdžiui, Segalis (1962, 280) trumpinimą laiko morfonologiniu darybos būdu, kadangi susidarant trumpiniams kinta žodžio sudėtis ir mažėja jo fonetinis kompleksas. Lenkų gramatika (žr. Gramatyka 1984, 90–93) žodžių trumpinimą taip pat analizuoja morfonologijos skyriuje šalia balsių, priebalsių kaitų, asimiliacijos ir kitų morfonologijos reiškinių. Tuo tarpu Kuryłowiczius (1956, 9) tikrinių daiktavardžių hipokoristinius darybos būdus priskiria onimų morfologijai. Vardų trumpinimą morfologija laiko ir Tichoniukas (2000, 27–28), teigiantis, kad trumpinimas dažnai yra susijęs su kitais fonetiniais ir morfologiniais procesais.

Kiti mokslininkai tikina, kad žodžių trumpinimas nepriklauso pagrindiniams žodžių darybos būdams (žr. Ginzburg 1979, 110) ar net darybos sistemai (žr. Dokulil 1962, 25, 196). Dar treti (pvz., Chidekel 1974, 116) tvirtina, kad trumpiniai neatsiduria už darybos sistemos ribų, ir trumpinimą suvokia kaip antrinį darybos reiškinį, kurio antrumas yra sąlygiškas, nes išlieka tik paraleliai ir reguliariai vartojant pamatines trumpinių formas[4].

Trumpinių[5], ypač apeliatyvinių (tokie trumpiniai užsienio literatūroje dažniausiai vadinami angl. *clipped form*, *stump word*, pranc.

[4] Levkovskajos (1960, 65–66) nuomone, tai aktualu asmenvardžių trumpiniams: šie trumpiniai yra žodžiai, galintys lengvai išstumti oficialųjį (ilgąjį) vardą, nes susidaro ne rašto, o gyvojoje kalboje (tuo skiriasi nuo trumpinių, kurie atsiranda iš terminų). Nemažai trumpinių yra tapę oficialiaisiais vardais slavų ir baltų kalbose (daugiau žr. Teorija 1986, 165; Čobanov 1990, 90–92).

[5] Turimi omenyje tik trumpiniai, atskirti nuo akronimų ir abreviatūrų. Nuo pastarųjų

troncation, vok. *Kurzwort*), vartojimo sfera yra gana apibrėžta. Trumpiniai yra šnekamosios kalbos (žr. Stepanowa, Fleischer 1985, 126), familiariojo stiliaus, argo (žr. Stepanov 1965, 74), žargono (žr. Levašov 1975, 160–161), taip pat profesinės leksikos (žr. Iskos, Lenkowa 1970, 89) ir jaunimo kalbos (žr. Pavlov 1962, 100) žodžiai.

Kai kurie kalbos tyrėjai dar pastebi, kad žodžių trumpinimas yra susijęs ir su žmonių emocijomis. Pavlovas (1962, 100) teigia, kad žodžiai trumpinami norint išreikšti emocijas ar siekiant komiškumo efekto. Jam artima Porotnikovo (1969, 66) nuomonė, kad antriniai vardai (ir trumpiniai) visada turi emocinį atspalvį. Umińska-Tytoń (1986, 93) akcentuoja, kad trumpųjų formų daryba yra labai individualus procesas, susijęs su žmogaus charakteriu, trumpiniais reiškiama ekspresija. Tačiau Superanskaja (1975, 149–150) yra įsitikinusi priešingai; ji mano, kad trumpinimas ir subjektyvus žmogaus vertinimas yra skirtingi procesai: trumpinimas sietinas su žodžio struktūra ir morfologija, o subjektyvus vertinimas – su emocionalumu, socialumu ir psichologiniais aspektais.

Mokslinėje literatūroje trumpiniu laikomas grafiškai ir fonetiškai realizuotas leksinis vienetas, po specifinės redukcijos padarytas iš ilgosios žodžio formos (žr. Bellmann 1977, 142)[6], nors Philipp (2000, 175) trumpinį apibrėžia kaip tą patį reiškiančios ilgosios žodžio formos formalųjį variantą. Dar neišspręsta problema, ar trumpiniais laikyti naujus žodžius, kurie atsiranda, kai dalis žodžio yra vartojama vietoj visumos nepakeitus nei žodžio turinio, nei jo pobūdžio. Erben (1983, 33) tokius žodžius laiko trumpiniais, o Hofrichteris (1977, 35) įsitikinęs, kad žodžiai, atsiradę fonologiškai

trumpiniai skiriasi tuo, kad yra savarankiški žodžiai, o abreviatūros (santrumpos) – žodžio ženklai, vartojami tik rašant (žr. Schippan 1963, 539). Tikrinių vardų trumpiniai nuo santrumpų skiriasi ir tuo, kad neteikia dėmesio vardo elementų reikšmei (plačiau žr. Bach 1952, 96–97). Tačiau trumpinių ir retrogradinių darinių (angl. *back formation*) skirtumas ne visuomet yra aiškus (dėl to žr. Kreidler 2000, 957).

[6] Seibicke (1982, 128) nuo trumpinių atskiria kontrakcijas: jas vadina netikromis trumposiomis formomis, turinčiomis suardytą vidinę garsų struktūrą (tokių formų yra daug XIII–XIV a. vokiečių rašytiniuose paminkluose).

ar morfologiškai sutrumpėjus tam pačiam daikto vardui, nėra trumpiniai[7].

Žodžių trumpinimas yra aktualus XX a. kalbinis reiškinys. Tačiau nuo kada ir kodėl padaugėjo trumpinių, tyrėjai vienos nuomonės neturi. Stepanowa (1953, 197) teigia, kad vokiečių kalboje trumpinių – ekonomikos ir politikos terminų – padaugėjo XIX a. pabaigoje dėl anglų kalbos įtakos, o XX a. trumpinių sistema jau buvo itin išplėtota. Hofrichteris (1977, 1) pastebi, kad apeliatyvinių trumpinių pagausėjo prieš XIX a. pabaigą; ypač daug jų atsirado mokslo ir technikos kalboje. Kitaip mano Philipp (2000, 165–166), teigianti, kad trumpiniai suklestėję 1929–1945 m. pagausėjus karo technikos pavadinimų.

Daugelis mokslininkų sutaria, kad trumpinimas yra išplėtotas dabartinėje kalboje[8], ir mano, kad apeliatyvinių trumpinių ypač pagausėjo dėl ekonomikos ir technikos raidos (plg. Schippan 1963, 541; Iskos, Lenkowa 1970, 81; Philipp 2000, 165–166, ir kt. nuomones). Kalbos ekonomija (žr. Sandži-Goriajeva 1972, 243; Bellmann 1977, 148), informacijos koncentruotumu (žr. Hofrichter 1977, 1) taip pat galima aiškinti apeliatyvinių trumpinių gausą kalboje.

Kiti kalbininkai mano, kad ilgi žodžiai – asmenvardžiai (žr. Fick 1894, 14; Čobanov 1994, 381 ir kt.) ar apeliatyvai (žr. Iskos, Lenkowa 1970, 81) – trumpinami, nes nėra patogūs vartoti; pvz., Čobanovas (1994, 381) tvirtina, kad pirmiausia trumpinami sunkiai ištariami ir sudėtiniai vardai. Įdomi yra Grzegorczykowos (1979, 61) mintis, kad trumpiniai vis labiau plinta ne tik dėl tendencijų trumpinti, bet ir todėl, kad daugėja ilgų ir komplikuotų institucijų ar organizacijų vardų. Vadinasi, vis daugiau trumpinių atsiranda norint kuo ekonomiškiau patenkinti komunikacijos poreikius (dar žr. Philipp 2000, 165–166).

[7] Tikrais trumpiniais Hofrichteris (1977, 35) nelaiko ir dėl stilistikos ar kalbos ekonomijos vartojamų tam tikrų žodžių dalių vietoj jų visumos.

[8] Bellmannas (1977, 141) itin akcentuoja trumpinimo – kalbos proceso – nenutrūkstamumą.

Taigi trumpinimas – nereguliarus, bet pakankamai produktyvus procesas, kurio rezultatas – naujos žodžių formos (plg. ir Kreidlerio (2000, 956) nuomonę). Taip pat pridurtina, kad trumpinimas yra ekspresyvus reiškinys, neapibrėžiamas griežtomis taisyklėmis, bet nusakomas tam tikromis tendencijomis (žr. ir Sandži-Goriajeva 1972, 243; Teorija 1986, 164). Tikriniai žodžiai dar mažiau paklūsta žodžių darybos taisyklėms ir kalbos raidos dėsniams (žr. Moroškin 1867, 2).

Specifiniai antroponimų trumpinimo bruožai

Tikriniai žodžiai trumpinami tais pačiais būdais kaip ir bendriniai, bet antroponimų trumpiniai turi ir tik jiems būdingų struktūrinių raidos dėsningumų – mano Rospondas (1962, 12), Devkinas (1965, 249), Železniakas (1969, 98–99), Superanskaja (1975, 143) ir kt. Aleksejevas (1970, 242–243) įsitikinęs, kad antroponimų ir apeliatyvų trumpiniai visais trumpinimo etapais yra panašūs. Tai aiškintina struktūriniu-funkciniu ir gramatiniu trumpinių panašumu, tačiau antroponimų trumpiniai nuo apeliatyvų skiriasi dėl šaukiamosios-intymiosios funkcijos.

Antroponimikos literatūroje manoma, kad priesagomis praplėsti trumpiniai nuo priesaginių apeliatyvų skiriasi tuo, kad asmenvardžių daryboje priesagos nekeičia žymimojo objekto: su jomis visada sudaromi ne nauji vardai, bet naujos jų formos, o tam pačiam vardui suteikiamas emocinis atspalvis ir išreiškiama ekspresija (žr. Miroslavskaja 1959, 357; Porotnikov 1969, 66; Karpenko 1980, 99)[9].

[9] Pasak Giačo (1971, 26), teigiama ar neigiama trumpųjų tikrinių vardų ekspresija yra reiškiama priesagomis. Tačiau Danilina (1969a, 156), Tolkačevas (1977, 76), Karpenko (1979, 62) mano, kad laikui bėgant subjektyvios, vertinamosios trumpinių ir jų vedinių formos praranda reikšminius atspalvius ir tampa neutralios, nors, Karpenko (1980, 102) nuomone, trumpiniai gali būti emocinės-ekspresinės formos ir su priesagomis, ir be jų.

Būtent dėl ekspresijos – specifinės tikrinio vardo funkcijos – ir atsiranda gausybė trumpinių, išplėstų deminutyvinėmis ir pejoratyvinėmis priesagomis (žr. Ceslik 1981, 281). Todėl tvirtinama, kad asmenvardžių trumpiniai nekartoja deminutyvinių apeliatyvų darybos: turi specifinių priesagų (plačiau žr. Černyšev 1947, 20; Teorija 1986, 163; Wenzel 2002, 10) ir kai kurie jų yra papildomai redukuojami (apie tai žr. Seibicke 1982, 56). Pasak Superanskajos (1975, 143), ilgųjų vardų trumpinimas yra viena iš oniminių universalijų, nes iš daug fonemų, skiemenų ir morfemų sudaryti vardai šnekamojoje kalboje ne visada gali funkcionuoti. Todėl ilgieji vardai ir yra trumpinami, reiškiant emocinį santykį plečiami priesagomis.

Kalboje egzistuojančių vienodų trumpinių dažnumas yra susijęs su jų ilgųjų vardų dažnumu: kuo dažnesni tam tikrą kamieną turintys dvikamieniai asmenvardžiai, tuo daugiau yra ir tą kamieną turinčių trumpinių – tokią išvadą galima daryti iš Nalepos (1991, 94–95) pateiktų vardų pavyzdžių[10]. Ši mintis dėl asmenvardinių trumpinių paremia anksčiau minėtą teiginį, kad kalboje trumpinių daugiau atsiranda tada, kai padaugėja jų pamatinių žodžių. Pridurtina, kad ir ilgųjų, ir trumpųjų vardų formų vartojimas yra susijęs su bendravimo situacijomis (žr. Čobanov 1988, 145), tačiau ilgoji vardo forma turi oficialumo atspalvį, o trumposios formos – daugiau stilistinių atspalvių (apie tai žr. Bondaletov, Danilina 1970, 193–195).

Antroponimikos literatūroje taip pat svarstoma, ar tikrinių žodžių trumpinimas yra derivacija, o patys trumpiniai – derivatai. Būtent taip mano tikrinių žodžių trumpinius tyrę Skulina (1974, 26), Kłobus (1988, 84–85), Foster (1996, 145), Bulicz-Tornikidis (1979, 181) ir juos vadina postkompozicinais dariniais. Malec (1982, 15) taip pat įsitikinusi, kad trumpiniai yra dvikamienių asmenvardžių derivatai, kuriuos sudaro darybos pamatas ir darybos formantas. Pasak jos (ten pat), dezintegracinė asmenvardžių derivacija antroponimikoje yra hipokoristinė derivacija. Čobanovo (1990, 92) nuomo-

[10] Labai įdomu būtų šią mintį patikrinti lietuvių antroponimikos duomenimis.

ne, bulgarų ir slavų hipokoristinės derivacijos pagrindas – sufiksacija, o pirminė hipokoristinės derivacijos funkcija yra hipokoristinė, antrinė – deminutyvinė. Kad tikriniams vardams hipokoristinė funkcija yra pirmesnė, o su ja susijusi deminutyvinė – vėlesnė, mano ir Pianka (1975, 34), tačiau, Skulinos (1974, 26) nuomone, atskirti, ar deminutyvizacija, ar hipokoristizacija yra ankstesnė, neįmanoma.

Taip pat yra tyrėjų, manančių ir kiek kitaip. Hipokoristines vardų formas, atsiradusias trumpinant asmenvardžius ir neturinčias formantų, Čobanovas (1994, 382) laiko vardais be papildomos derivacijos, o turinčias formantų – vardais su papildoma derivacija. Panašiai trumpinius, turinčius priesagų, vertina ir Rybakinas (1989, 14); jam jie yra dvejopi derivatai: pirminė derivacija yra vardo trumpinimas, antrinė – priesagos pridėjimas. Kaip teigia Domin (1989, 83), pagrindinis slavų hipokoristikų sudarymo būdas yra priesaginė derivacija su jiems būdinga pamato dezintegracija, lydima deformacijos procesų. Pagal Stankiewíczių (1990, 545) hipokoristikai išsiskiria iš kitų derivatų dėl redukcijos iki vienskiemenio kamieno ir jo modifikacijos. Tuo Stankiewíczius yra kiek artimas Chidekeliui (1974, 116), manančiam, kad trumpiniai nėra išvestiniai žodžiai, ir darybos aspektu yra paprasti, struktūriškai ir semantiškai nemotyvuoti vienetai. Tačiau Azarchas (1981, 15, 17) teigia, kad tokių onimų formantai pirmiausia atlieka struktūrinę funkciją – įformina tikrinio vardo kamieną – ir neturi specializuotos darybos reikšmės.

Trumpinių atsiradimas, jų vartojimas yra aktualus dabarties kalbotyros reiškinys, nes kalboje funkcionuoja ne tik anksčiau įvairiais laikais ir skirtingais būdais susidarę trumpiniai, bet atsiranda naujų, tik dabar vartojamų, trumpinių bei pasitaiko skolintų svetimų kalbų trumpinių (plačiau žr. Vornamenbuch 1986, 16). Todėl iš vardų trumpinimo tendencijų net galima spręsti apie svetimų kultūrų įtaką kalbai (plačiau žr. Umińska-Tytoń 1986, 89–91). Danilinos (1969, 82) nuomone, trumpųjų vardų tyrimas suteikia naujų duomenų apie žodžių darybą, jos tendencijas ir raidos kryptis. Nuo se-

no užsilikusiuose varduose išlieka nevartojamos žodžių šaknys ir senosios žodžių reikšmės (žr. Moroškin 1867, 1), kurios gali pagelbėti tiriant apeliatyvų darybą.

Trumpinio sąvoka ir samprata

Lietuvos mokslininkų darbuose su asmenvardžių trumpinimu yra susijusios skirtingai traktuojamos sąvokos *trumpinys*, *hipokoristikas* ir *hipokoristinis vardas*. Mūsų onomastikos literatūroje yra prigijęs terminas *trumpinys*: taip įprasta vadinti iš dvikamienių asmenvardžių atsiradusius sutrumpintus vardus (Zinkevičius 1977, 229; LVKŽ 27–28; Maciejauskienė 1991, 247; 1997, 113). Tačiau pasitaiko ir kitokių šio objekto pavadinimų: Salys (1983, 12) trumpinius dar vadina trumpaisiais (maloniniais), Jonikas (1991, 558) – trumpiniais (trumpintiniais) vienakamieniais, o Skardžius (1998, 624) – trumpiniais vardais.

Etimologas ir bendrinių žodžių darybos specialistas Urbutis (1978, 300) terminą *trumpinys* vartoja plačiąja prasme: trumpiniai jam yra bet kurie sutrumpinti žodžiai – apeliatyvai ar asmenvardžiai. Iš ilgųjų (oficialiųjų) asmenvardžių atsiradusius sutrumpintus vardus jis skiria į atskirą trumpinių grupę ir vadina *hipokoristiniais vardais*. Jurkėnui (1970, 77)[11], Ramonienei (1987, 42) asmenvardžių trumpiniai (arba sutrumpinti vardų variantai) taip pat yra *hipokoristikai*. Savukynas (1986, 32) *hipokoristiką* suvokia daug plačiau: jį apibrėžia kaip apeliatyvo ar asmenvardžio (nebūtinai dvikamienio) formą, padarytą kamieno trumpinimo ar kontrakcijos būdu.

Šioje knygoje, kaip ir didžiojoje dalyje onomastikos literatūros, vardas, atsiradęs iš sutrumpinto dvikamienio asmenvardžio, vadina-

[11] Jurkėnas terminą *hipokoristikas* vartoja analizuodamas senuosius ikikrikščioniškojo laikotarpio asmenvardžius, todėl nėra aiški jo pozicija, ar hipokoristikai yra ir kitų ilgųjų oficialiųjų (nedvikamienių) vardų trumpiniai.

mas *trumpiniu*, nors paraleliai vartojami yra ir terminai *hipokoristikas*, *hipokoristinis vardas* (žr. anksčiau). Pirmenybė lietuviškam terminui tekste teikiama dėl jau susiformavusios jo vartojimo tradicijos, taip pat paisant kalbos grynumo principo. Vartoti terminų hipokoristikas (ar hipokoristinis vardas) nevengiama aptariant užsienio onomastikos literatūrą; ypač tais atvejais, kai ir minimuose veikaluose šie terminai yra vartojami.

Lietuvių kalbotyroje terminas *hipokoristikas* įtrauktas tik į „Mūsų kalboje" spausdintą Kalbotyros žodyną (žr. Savukynas 1986, 32–33). Šio termino (taip pat ir termino *hipokoristinis vardas*) nėra nei KTŽ, nei LKE. KTŽ 218 teikia tik terminą *trumpinys*, kuriuo vadinamas šnekamajai kalbai, dažniausiai turinčiai žargono požymių, būdingas ta pačia reikšme vartojamas sutrumpintas žodis (beje, žodyne pateikiama tik apeliatyvinės leksikos trumpinimo pavyzdžių).

Užsienio kalbotyros terminų žodynai ir onomastikos literatūra *hipokoristiką* (ar *hipokoristinį vardą*) aiškina dvejopai. Plačiąja prasme *hipokoristiko* terminas taikomas ir apeliatyvinei, ir tikrinei leksikai (žr. Achmanova 1966, 100; STJ 232; Pei, Gaynor 1975, 94; LST 94; Bussmann 1990, 317; Matthews 1997, 166–167; Schmitt 1995, 424; 1995b, 26; DL 236 ir kt.)[12]. Iš lietuvių taip hipokoristiką aiškina Savukynas, o Urbučio vartojamas lietuviškas terminas *trumpinys* atitinka plačiąja prasme užsienio literatūroje vartojamą *hipokoristiko* terminą. Siaurąja prasme užsienio darbuose *hipokoristikas* vartojamas tik iš tikrinių žodžių atsiradusiems trumpiesiems vardams pavadinti. Podolskaja (1988, 69) hipokoristikais vadina iš dvikamienių asmenvardžių, o Kuryłowiczius (1960, 188), rodos, – iš tikrinių vardų atsiradusius trumpuosius vardus[13]. Kitokia yra Zgustos (1955) pozicija: hipokoristikais vadinami priesagų neturintys ir deformuoti asmenvardžiai, o trumpiniais – atsiradusieji iš vieno ku-

[12] Achmanova (1966, 100) ir DL 236 aiškina terminą *hipokoristinis*.

[13] Kuryłowiczius (1960, 188) teigia, kad hipokoristinis kamienas gali atsirasti ir iš vienkamienio, ir iš sudurtinio vardo.

rio nors dvikamienio asmenvardžio kamieno su priesaga (tačiau Zgusta dar papildomai skiria ir hipokoristinius trumpinius, ir hipokoristines priesagas). Atvirkščiai mano Szulowska (1992, 14, 16), teigianti, kad trumpiniai yra nepriesaginiai asmenvardžiai, o hipokoristikai – priesagomis praplėsti trumpiniai.

Kaip teigia Starkas (1868, 12, 103), Fickas (1894, 30), Solmsenas (1922, 119), Bachas (1952, 97–98) ir kt., trumpiniai galėjo atsirasti ne tik iš dvikamienių asmenvardžių, bet ir iš kitų tos pačios kilmės trumpinių. Bachas (1952, 97–98) dar priduria, kad naujus trumpinius galima daryti iš priesaginių trumpinių, o Starkas (1868, 36–52, 65–89) – ir iš deminutyvų.

Onomastikos literatūroje (ypač ankstesnėje) dvikamienių asmenvardžių trumpiniai pagal struktūrą yra skiriami į du pagrindinius tipus – dvikamienius ir vienkamienius trumpinius. Dvikamienius trumpinius sudarė pirmasis kamienas ir antrojo dalis[14], vienkamienius – dažniausiai pirmasis kamienas[15] (dėl to žr. Stark 1868, 6, 12, 103; Bezzenberger 1876, 386, 403; Fick 1894, 15–16; Socin 1903, 191–192; Hilka 1910, 46–76; Taszycki 1925, 46–47; Trautmann 1925, 185–186; Gottschald 1932, 34–35; Heintze-Cascorbi 1933, 22–24; Otrębski 1935, 44–45; Bach 1952, 97–98; Modeér 1964, 40; Schlimpert 1964, 76–77; Mayrhofer 1973, 284; Seibicke 1982,

[14] Pasak Solmseno (1922, 168), germanų dvikamieniai trumpiniai daromi dviem būdais: iš pirmojo kamieno ir antrojo pradžios (vieno ar dviejų priebalsių) ar pirmojo kamieno ir antrojo pabaigos (teigiama, kad toks trumpinimas būdingas tik germanų asmenvardžiams). Bachas (1952, 98) priduria, kad germanų dvikamieniai trumpiniai gali būti daromi ir iš pirmojo kamieno pabaigos ir antrojo kamieno. Be šių dvikamienių germanų trumpinių atsiradimo būdų yra minėtini ir kiti: pirmojo kamieno pradžia ir antrasis kamienas bei pirmojo kamieno pradžia ir antrojo pabaiga (daugiau žr. Stark 1868, 133–137).

[15] Sudarant vienkamienes vokiečių trumpinių formas dažniau buvo trumpinamas nekirčiuotas ar antrinį kirtį turintis antrasis kamienas (žr. Solmsen 1922, 173; Seibicke 1982, 127). Reicherto (1908, 24) nuomone, vokiečių trumpinių formos, atsiradusios iš antrojo asmenvardžio kamieno, yra labai retos. Gottschaldo (1932, 34–35) teigimu, vienkamieniai trumpiniai galėjo būti sudaryti ir iš kurio nors kamieno pradžios ar pabaigos.

127, Schmitt 1995, 424–425; 1995b, 26–27, ir kt.)[16]. Kaip teigia Starkas (1868, 10), skiriantis vienkamienius ir dvikamienius germanų trumpinius, vienkamieniai trumpiniai už dvikamienius yra gerokai įvairesni[17]. Apskritai XX a. pradžioje ir anksčiau, anot Solmseno (1922, 112), buvo nemažai manančiųjų, kad tik dvikamieniai trumpieji vardai yra tikrieji trumpiniai.

Iš ilgojo vardo susiformavusio hipokoristiko struktūra geriausiai nusakoma Kuryłowycziaus (1960, 188; 1965, 183) sukurtu terminu *hipokoristinis kamienas* (dėl to žr. Mayrhofer 1973, 284; Schmitt 1995b, 27). Kaip teigia Kuryłowiczius (1956, 9; 1960, 188; 1968, 176–177), sutrumpėjusi vardo dalis – hipokoristinis kamienas – tėra tik garsų kompleksas, po pakitimo atsiradęs iš tikrinio daiktavardžio; jis morfema tampa tik prie kamieno pridėjus afiksą, kadangi deformacija (pokyčiai) tikriniuose varduose vyksta nepaisant jokių morfologinių procesų. Iš lietuvių onomastikos autorių apie hipokoristiko struktūrą kiek yra rašęs Jurkėnas (1967, 43), turbūt sekęs Kuryłoviczium. Jis (ten pat) visai pagrįstai teigia, kad trumpieji vardai yra asmenvardžiai, kurių kamieną sudaro morfemos, esančios dvikamienių asmenvardžių komponentai; anot jo, trumpiniuose esą išskiriama viena savarankiška šaknis, tad jie nelaikomi sudėtiniais žodžiais, nors ir turi išvestinį kamieną.

Hipokoristiniai vardai pasižymi ištisine kamieno dezintegracija[18] – panašių reiškinių vyksta ir vaikų kalbos žodžiuose (daugiau žr.

[16] Čobanovas (1988, 163), tyręs bulgarų trumpuosius vardus, pastebėjo, kad skolintų vardų trumpiniai atsiranda tik atmetus finalinę dalį – iš vardo pradžios, tuo tarpu ikikrikščioniškojo laikotarpio asmenvardžių trumpiniai galėjo atsirasti ir iš vardo pradžios, ir iš jo pabaigos.

[17] Starkas (1868, 12–95) skiria: vienkamienius 1) paprastuosius trumpinius (atsiradusius iš vieno kurio nors asmenvardžio kamieno), 2) kiek pakeistus paprastuosius trumpinius (vadinamuosius deformuotus trumpinius – *D.S.*), 3) paprastųjų trumpinių trumpinius, 4) deminutyvus, 5) deminutyvų trumpinius ir 6) pakartotinai sutrumpintus deminutyvus. Dvikamienius trumpinius Starkas (1868, 103) grupuoja į paprastuosius trumpinius ir mažybines jų formas.

[18] Apie tai rašė ir Čobanovas (1991a, 29).

Smoczyński 1963a, 66; Rospond 1966, 220) – arba dezintegracine derivacija (žr. Foster 1996, 144) ir tuo skiriasi nuo kitų asmenvardžių. Kaip teigia Stankiewíczius (1990, 553–555), rašęs apie slavų hipokoristikus, tokiems asmenvardžiams pirmiausia būdinga redukcija[19], o vėliau – ir struktūros supaprastinimas, kamieno balsių ir priebalsių keitimas bei reduplikacija. Toks sutrumpintas tikrinis daiktavardis įgydavo formą su balsine ar priebalsine galūne (žr. Kuryłowicz 1965, 183), bet atsiradusios naujos trumposios formos nelikdavo statiškos, kito toliau (plg. Bezzenberger 1876, 404; Umińska-Tytoń 1986, 91–93, ir kt. nuomones)[20]. Taigi visi trumpiniai galėjo būti išplėsti balsinėmis ar priebalsinėmis priesagomis[21], kurios individualizuodavo asmenį ir suteikdavo vardui deminutyviškumo ar pejoratyviškumo (dar žr. Solmsen 1922, 130; Dacewicz 1994, 103).

Redukciniai derivatai (t.y. trumpiniai su priesagomis) iš pamatinio vardo galėjo atsirasti ir tiesiogiai; ne tik per tarpinę grandį – priesagos neturintį trumpinį (daugiau apie tai žr. Kępińska 1994, 27–29). Taip pat pasitaikydavo ir asmenvardžių, padarytų pagal kitų trumpinių analogijas ir niekada neturėjusių dvikamienių asmenvardžių atitikmenų (žr. Fick 1894, 33[22]; Superanskaja 1975, 147–148).

[19] Asmenvardžiai gali būti minimaliai redukuojami iki vieno ar dviejų priebalsių (Dacewicz 1994, 103).

[20] Tai matyti iš vokiečių asmenvardžių, kurie turi dvigubus (pvz., *Ato–Atto*), supanašėjusius (pvz., *Arno–Anno*) vidinius priebalsius ar redukuotus, pakeistus žodžio galo balsius (žr. Stark 1868, 19–36; Heintze-Cascorbi 1933, 23; Bach 1952, 99–101; Seibicke 1982, 127). Solmsenas (1922, 173) mano, kad paskutinis vokiečių asmenvardžių priebalsis galėjo būti pradėtas asimiliuoti dėl vaikų kalbos įtakos. Pailgintus paskutinius priebalsius turi ir daugelis senųjų praitalų hipokoristikų (plačiau žr. Schulze 1933, 520).

[21] Schraderis (1929, 105) teigia, kad senovėje šalia kompozitų vartota ir daug trumpinių, dažnai išplėstų hipokoristinėmis priesagomis.

[22] Fickas (1894, 33), analizavęs graikų vardus, pastebi, kad dažniausiai pagal analogijas daromi vaikų vardai, todėl sunku nustatyti, ar trumpinys atsiradęs pagal analogiją ar iš kompozito.

Hipokoristiko samprata yra susijusi ir su požiūriu į jo priesagą (ar priesagas). Priesagų, kurios yra sudėtinė hipokoristiko dalis, svarba ryškinama Kuryłovicziaus darbuose. Deminutyvinės priesagos, pridėtos prie hipokoristinio tikrinių daiktavardžių kamieno, įgauna hipokoristinę reikšmę, o hipokoristinės tikrinių vardų priesagos, pridedamos prie apeliatyvų, praranda hipokoristiškumą ir tampa deminutyvinėmis priesagomis (žr. Kuryłowicz 1956, 9; 1965a, 190). Mintį apie priesagų skirtumą remia ir Korobar-Belčeva (1981, 311–317), teigianti, kad sēnos makedonų kalbos hipokoristikų priesagos egzistavo ir slavų kalbų apeliatyvuose, bet neturėjo hipokoristinės reikšmės[23]. Taigi ryškėja ne tik skirtis tarp priesagų, kurių pobūdis priklauso nuo kamieno, prie kurio jos pridedamos, bet ir skirtumas tarp apeliatyvinio ir tikrinio žodžių kamienų. Kitokios nuomonės laikosi Foster (1996, 146), mananti, kad hipokoristikus nuo deminutyvų skiria pamatu esančio vardo trumpinimas, o prie trumpinio pridėtos deminutyvinės priesagos esančios ir deminutyvinės, ir hipokoristinės.

Tačiau apibūdindamas hipokoristiko atsiradimo kelią, rodos, tiksliausias buvo Rospondas, pasak kurio (1966, 220), morfologinis hipokoristizacijos mechanizmas ir semantinė jo reikšmė ryškiai skiriasi nuo deminutyvizacijos: hipokoristizacija pasižymi ištisine kamieno dezintegracija ir ekspresyvumu, suteikiant objektui reikšmę ‘mielas’, o deminutyvizacija – normalia derivacija, suteikiant objektui reikšmę ‘mažas’. Nuo Rospondo pozicijos tolsta ir ją plečia Iwickis (1991, 115–122), teigiantis, kad hipokoristikai atsiranda ne tik ilgajam (oficialiajam) vardui patyrus dezintegraciją, bet ir prie ilgojo (oficialaus) vardo pridėjus priesagą, trumpinant jau priesagą turintį ilgąjį (oficialų) vardą arba keičiant vardo gramatinį rodiklį. Tas

[23] Iwickis (1991, 123–129), atskirai nagrinėjęs tarmėse hipokoristikų patiriamus pokyčius, mano, kad svarbu tirti tarmių antroponimus dėl jų priesagų paplitimo (plačiau žr. Iwickis 1994, 97), kadangi kiekvienoje tarmėje gali pasitaikyti savitų hipokoristikų priesagų, kokių nėra apeliatyvinėje leksikoje.

faktas, kad hipokoristikai, kaip teigia Iwickis (1991, 115–122) ir Szulowska (1992, 17), yra ir asmenvardžiai, atsiradę prie ilgojo (oficialaus) vardo pridėjus priesagą, yra diskutuotinas. Tokie vardai, kurie atsirado nepatyrę dezintegracijos (pagrindinio hipokoristikų požymio), rodos, nelaikytini hipokoristikais, tačiau kitos dvi tikrinių žodžių grupės turbūt taip pat gali būti priskirtos prie hipokoristikų.

Kaip vyksta senųjų dvikamienių lietuvių vardų trumpinimo procesas, rašyta nedaug. Patį lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpinimą Urbutis (1991, 28–29) vertina kaip įprastą ir dažną reiškinį. Žodžių trumpinimas, Urbučio (1978, 300–301) nuomone, pridera ne kalbai, bet kalbėjimui, o trumpinių susidarymas nėra pavaldus darybos taisyklėms bei tipams. Maciejauskienė (2001, 171) taip pat pripažįsta, kad trumpiniai yra ne darybos tipo, bet vardų susidarymo būdas. Urbutis (1978, 301) dar nurodo, kad dariniams iš visų trumpinių artimiausi hipokoristiniai vardai, nes jie savo (mažumo ar malonumo) reikšme atsiskiria nuo ilgųjų (oficialiųjų) vardų.

Apibendrinant galima teigti, kad užsienio literatūroje dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų priesagų vediniai dažniausiai yra laikomi antriniais (išvestiniais) vardais (žr. Rospond 1965, 11[24]; 1966, 207–208; Porotnikov 1969, 66; 1969a, 70; Superanskaja 1969, 63; Skulina 1974, 26; Podolskaja 1977, 63–65; Rymut 1981, 471[25]; Rybakin 1989, 8, ir kt.). Tokius vardus paprastai sunku, tačiau svarbu atskirti nuo pirminių neišvestinių vardų[26] (dar žr. Solmsen 1922, 124–125; Rospond 1966, 210), todėl literatūroje, kaip

[24] Rospondas (1965, 12) tikina, kad rusų vardyne daugiausia buvo antrinių ir išvestinių vardų, o senieji hipokoristikų tipai nebuvo labai produktyvūs, todėl jie galėjo būti pakeisti kitais vardais.

[25] Rymutas (1981, 471) teigia, kad trumpiniai yra antriniai vardai dvikamienių asmenvardžių atžvilgiu.

[26] Pirminiais (neišvestiniais) vardais čia laikomi pravardinės kilmės apeliatyviniai vardai, nors Porotnikovas (1969, 66) pirminiais laiko visus ilguosius ir oficialiuosius vardus bei dialektinius jų variantus, Rybakinas (1989, 8) – visus ilguosius vardus ir jų variantus. Kitokia nuomonė Podolskajos (1977, 63–65), kuri nuo pirminių (neišvestinių) atskiria sudėtinius vardus.

ir šioje knygoje, vardas laikomas trumpiniu, kai yra aiškus jo pamatas – dvikamienis asmenvardis (plg. Fick 1894, 33; Podolskaja 1977, 63). Trumpinių formas papildomai galima nustatyti ir pagal analogiją bei panašumą su kitais to paties tipo vardais (dar žr. Karłowicz 1885, 24). Kad asmenvardžiai, vadinami trumpiniais, yra atsiradę iš dvikamienių asmenvardžių, graikų vardų tyrėjo Ficko (1894, 34–37) nuomone, įrodo: 1) šalia esantys dvikamieniai asmenvardžiai; 2) trumpinių savarankiškumas; 3) istorinių šaltinių pavyzdžiai, kai asmenys, pavadinti ilgu dvikamieniu vardu, minimi ir trumpu vienkamieniu vardu; 4) vardų trumpinimo dėsningumas; 5) kitų ide. kalbų trumpinių pavyzdžiai. Tokia Ficko išsakyta nuomonė, rodos, aktuali iki šiol.

Asmenvardinių trumpinių samprata

Onomastikos literatūroje egzistuoja teorinė terminų vartojimo problema: problemiška teigti, kad visi trumpiniai[27] yra hipokoristikai, o maloniniai vardai – deminutyvai, neskirtini vieni nuo kitų. Tokia nuomonė dažniausiai vyrauja daugelyje lenkų ir kitų slavistų onomastikoje[28], plg. Kuryłovicziaus (1965a, 190), Rospondo (1965, 3, 11), Skulinos (1974, 26, 70), Piankos (1975, 21–23), Malec (1982, 5), Umińskos-Tytoń (1986, 88–93), Čobanovo (1991, 45–55; 1993, 157–162; 1994, 381–387), Iwickio (1994, 98), Kępińskos (1994, 21–33) ir kt. darbus[29]. Hipokoristikus (arba trumpinius) nuo deminutyvinių (mažybinių) vedinių skiria Starkas (1868, 12, 103), Heintze-Cascorbi (1933, 24), Rospondas (1966, 208), Foster (1996, 140–146), o kiti kalbininkai – pvz.: Erikssonas (1961,

[27] Čia turimi omenyje ne tik dvikamienių asmenvardžių, bet visų ilgųjų (oficialiųjų) asmenvardžių trumpiniai.

[28] Apie tai rašo ir Superanskaja (1975, 151).

[29] Panašaus požiūrio laikosi ir Rybakinas (1986, 9, 15), tačiau jis nuo hipokoristikų mažybinių-maloninių priesagų vedinių griežtai neskiria.

184–185), Smoczyńskis (1962, 76), Witkowskis (1964, 20, 39, 42), Seibicke (1982, 97) ir kt. – tokio skirtumo nemato, tačiau nuo trumpinių atskiria mažybinius vardus, padarytus su mažybinėmis ar deminutyvinėmis priesagomis. Tokios skirtingos kalbininkų nuomonės iš dalies turbūt yra susidariusios dėl trumpinių pamato: pvz., rusų ir vokiečių maloniniai-mažybiniai vardai gali būti padaryti ir iš sutrumpintų, ir iš nesutrumpintų kamienų bei iš ilgųjų vardų formų, o visų lenkų deminutyvų pagrindas – hipokoristikai.

Dėl mažybinės-maloninės reikšmės, ekspresinio-emocinio atspalvio ar turimų priesagų hipokoristikai užsienio onomastikos literatūroje dažnai neskiriami nuo deminutyvų ar mažybinių-maloninių vardų[30] (plg. Buffa 1961, 294–295; Witkowski 1964, 20, 39; Achmanova 1966, 100, 213; Kurzowa 1967, 220; Voronov 1972, 122; Pei, Gaynor 1975, 57, 94; Pianka 1975, 21–25; Gala 1983, 125; LST 56, 94, 133; Domin 1989, 83; Bussmann 1990, 165, 317, 427; Iwicki 1994, 99–101; DL 148–149, 236, ir kt.). Tačiau Seibicke (1982, 97, 130) įsitikinusi, kad skirti šiuos vardus yra neįmanoma, nes mažybinių formų daryba susijusi su vardo trumpinimu. Tuo tarpu Železniakas (1969, 99) akcentuoja vardų hipokoristiškumo svarbą, kadangi antroponiminiai ir apeliatyviniai deminutyvai, padaryti iš žodžių, reiškiančių gyvus padarus, visada turi ir hipokoristiškumo požymį, kuriuo skiriasi nuo kitų deminutyvų.

Kiti tikrinių žodžių tyrėjai mano, kad hipokoristikus nuo deminutyvų galima atskirti. Nors, Belićo (1901, 136) nuomone, toks

[30] Vokiečiai šalia termino *Diminutivum* dažniausiai dar vartoja terminą *Verkleinerungsform*, maloniniam vardui nusakyti yra terminai *Kosename*, *Koseform*, trumpiniui – *Kurzform*, *Kurzwort*. Hofrichteris (1977, 33–34) visus trumpinius vadina *Kurzwort* terminu, o trumpinių rūšis – *Kurzformen*, *Kürzungen*, *Konstruktionen* ir *Abkürzung*. Brechenmacheris (1928, 42–43) trumpiniais (*Kurzform*) laiko iš pirmojo kamieno ir antrojo dalies atsiradusius asmenvardžius, o maloninėmis formomis (*Koseform*) – vardus, atsiradusius prie asmenvardžio pirmojo kamieno pridėjus priesagą. Kronsteineris (1981, 166–167) trumpinius su redukuotu pirmuoju kamienu ar vidine jo dalimi vadina *verkürzte Namen*, turinčius priesagas – *Kurznamen*, turinčius deminutyvines priesagas – *Kosenamen*.

skyrimas gali būti tik formalus – šios deminutyvinės ir hipokoristinės vardų formos yra susijusios tiek, kiek jų struktūroje yra deminutyvinių priesagų: vardai be deminutyvinių priesagų su deminutyvais nėra sietini, kadangi tos priesagos yra deminutyviškumo rodiklis. Su požiūriu į vardo struktūrą ir raidą yra susijusi Rospondo nuomonė, pagal kurią deminutyvų ir hipokoristikų skyrimas yra galimas ir net būtinas. Rospondas (1965, 5, 19) įsitikinęs, kad hipokoristikai yra pirminiai asmenvardžiai, o deminutyvai – išvestiniai, ir todėl hipokoristikais jis laiko vardus, kurie yra atsiradę iš minimalių dvikamienio asmenvardžio kamieno dalių ir sudaryti kaip savarankiški žodžiai. Todėl, pasak Rospondo (1965, 5, 19), analizuojant asmenvardžius hipokoristikai turėtų būti atskirti nuo deminutyvų, t.y. asmenvardžių su deminutyvinėmis priesagomis, kad būtų pastebima antroponimų evoliucija.

Rospondo nuomonė dėl hipokoristikų ir deminutyvų skirties buvo išplėtota kitų mokslininkų. Miroslavskaja (1971, 47–51), kuriai vėliau pritarė ir Čobanovas (1990, 92), siūlė vardų formas su darybinėmis priesagomis atskirti nuo asmenvardžių, turinčių subjektyvaus vertinimo priesagas, bet pabrėžė, kad tai padaryti įmanoma tik ištyrus tarmių duomenis. Pridurtina, kad Čobanovas (1990, 92) kitaip vertina hipokoristikų priesagas: hipokoristikų turimi formantai esą hipokoristiniai, deminutyviniai ir hipokoristiniai-deminutyviniai.

Kadangi literatūroje hipokoristikai dažnai neskiriami nuo deminutyvų ar mažybinių-maloninių vardų, todėl svarstymų objektas yra ir hipokoristikų mažybinė-maloninė reikšmė. Apie ją lietuvių darbuose rašyta nedaug. Urbutis (1978, 301) lakoniškai teigia, kad hipokoristiniai vardai turi mažumo ar malonumo reikšmę, kuria atsiskiria nuo ilgųjų (oficialiųjų) vardų. Jurkėnas (1970, 77) mano, kad mažybinė ar maloninė reikšmė nėra būtina hipokoristikui, galinčiam turėti ir prie kamieno priaugusią deminutyvinę priesagą. Patyrinėjus iš lietuvių pavardžių rekonstruojamus ir šnekamojoje

kalboje vartojamus dvikamienių asmenvardžių trumpinius priimtiniausia pasirodė Savukyno (1986, 33) nuomonė: malonybės ar familiarumo konotaciją turi tik naujieji hipokoristikai, o senųjų familiarumo konotacija yra išblukusi. Pasak Savukyno (1986, 32–33), naujieji hipokoristikai yra šalia ilgųjų (oficialiųjų) vardų kalboje funkcionuojantys jų trumpieji variantai, o senieji hipokoristikai – ryšį su pamatiniais asmenvardžiais praradę ir savarankiški tapę vardai.

Užsienio onomastikos literatūroje svarstymų dėl hipokoristikų mažybinės-malonės reikšmės yra daugiau: tokia reikšmė siejama su hipokoristikų priesagomis. Solmsenas (1922, 130) mano, kad trumpiniams mažybinį-maloninį atspalvį suteikia, o Stankiewíczius (1990, 548) – kad sustiprina – prie jų pridedamos deminutyvinės priesagos, kurios, pagal Stankiewíczių (1990, 548), laikui bėgant gali prarasti šią ypatybę (dar žr. Bach 1952, 97–98)[31]. Kaip rašo Čiumakova (1970, 202), su ta pačia priesaga vardas gali turėti ir teigiamą, ir neigiamą mažumo reikšmę, nes daug kas priklauso ir nuo vardo vartojimo situacijos. Manoma, kad ekspresyvios deminutyvinės priesagos – suteikiančios vardui mažybinį-maloninį ar niekinamąjį atspalvį – tam tikru laiku iš pradžių buvo neutralios ir jų funkcija buvo į kalbos sistemą įtraukti iš svetimų kalbų atėjusius vardus, o tik vėliau vardas įgijo emocinį atspalvį (apie tai žr. Simina 1970, 191). Viena išvestinė vardo forma gali turėti keletą ekspresijos reikšmių; tai taip pat priklauso nuo vardo pavartojimo situacijos (plačiau žr. Danilina 1969a, 156). Tačiau bet kuri priesaga, atskirta nuo vardo, neturi jokio emocinio atspalvio, ir jį įgyja dėl priešpriešos su visa vardų sistema, vartojama tam tikroje vietovėje, mano Superanskaja (1970, 183). Mokslininkė (žr. ten pat) dar pastebi, kad vardai su tokiomis pačiomis priesagomis įvairiose vietovėse gali rodyti net skirtingą kalbėtojo poziciją įvardijamo žmogaus atžvilgiu.

[31] Schmittui (1984, 26) priesaga yra rodiklis, kuriuo trumpiniai skiriami nuo maloninių vardų: trumpiniais jis vadina priesagų neturinčius vardus, o maloniniais vardais (*Kosenamen*) – asmenvardžius su priesagomis.

Kodėl iš vardo daroma vienokia ar kitokia mažybinė forma su tam tikra priesaga, dažnai net neįmanoma paaiškinti (žr. Beleckij 1972, 58–60)[32], tačiau Danilina (1969, 82), nagrinėjusi naujų, po Rusijos revoliucijos atsiradusių, vardų mažybines formas, pastebėjo, kad kuo labiau yra paplitęs vardas ir kuo anksčiau jis prarado ryšį su pamatiniu žodžiu, tuo lengviau ir daugiau sudaroma mažybinių, familiariųjų ir paniekinamųjų to vardo formų. Pagal Čiumakovą (1970, 204), produktyvios priesagos gali daug kartų kartotis vieno ir to paties vardo išvestinėse formose, vartojamose skirtingiems žmonėms įvardyti. Taigi daugeliu atvejų, kaip ir mano Danilina (1969, 79), visų vardų formų vartojimas priklauso nuo situacijos ir nuo vardo turėtojo. Gali būti, kad tokia pati tendencija yra būdinga ir kitų kalbų (taip pat lietuvių) asmenvardžiams.

Apeliatyvinių ir asmenvardinių trumpinių klasifikacijos

Kaip minėta šio skyriaus pradžioje, apeliatyviniai trumpiniai yra pakankamai naujas kalbos reiškinys, todėl kaip atskira žodžių grupė ne tiek jau daug tirti (plačiau žr. Hofrichter 1977, 1), apie juos nėra sukurta nuoseklios teorijos, todėl ir mokslinėje literatūroje pasitaiko įvairių jų klasifikacijos schemų. Pagal trumpinio pamatą Bellmannas (1977, 144–145; 1980, 370–372)[33] skiria viensegmenčius ir daugiasegmenčius, o Philipp (2000, 168), remdamasi Kobler-Trills, – viensegmenčius, daugiasegmenčius ir dalinius trumpinius. Pagal Bellmanną (1977, 144–145), viensegmenčiai trumpiniai, turintys vieną ar du pamatinio žodžio skiemenis, yra

[32] Visų vardų formų vartojimas priklauso nuo situacijos ir nuo paties vardo turėtojo (žr. Danilina 1969, 79).

[33] Bellmanno (1980, 370–372) nuomone, viensegmenčiai apeliatyvai yra atsiradę iš nenutrūkstamos pamatinio žodžio pradžios ar pabaigos, daugiasegmenčiai – iš dviejų ar daugiau pamatinio žodžio dalių.

inicialiniai[34], finaliniai ir vidaus,[35] o iš jų – inicialiniai yra senas trumpinių tipas, itin produktyvus vokiečių šnekamojoje kalboje. Pavlovas (1962, 94), remdamasis Stepanovos trumpinių klasifikacija, išskiria įvairių tipų raidines, skiemenines ir kombinuotas santrumpas, čia inkorporuodamas ir ilgųjų vardų trumpinius: vokiečių vardų trumpiniai (jų dažniau atsiranda iš asmenvardžių pradžios) pateikiami kartu su apeliatyviniais trumpiniais, turinčiais vieną ar du pamatinio žodžio skiemenis.

Struktūriškai apeliatyvinių trumpinių susidarymą dar galima aprašyti vartojant *apokopės*, *aferezės* ir *sinkopės* terminus[36] (dėl jų žr. Berlizon 1963, 95; Šachovskij 1974, 79; Olikova 1979, 12; Rybakin 1989, 14). Šiuos reiškinius vienu *kontrakcijos* terminu apibūdina Segalis (1962, 280)[37]. Kiti mokslininkai skiria šešias (Schippan 1963, 539–541) ar septynias (Levašov 1975, 160–161) trumpinių rūšis. Jie taip pat pripažįsta, kad į asmenvardžių trumpinius panašiausi kalboje daugiausiai paplitę žodžio ribų neperžengiantys trumpiniai, sudaryti iš žodžio pradžios, pabaigos ar pradžios ir pabaigos[38]. Thiele

[34] Philipp vartoja vokiškus terminus *Kopfwörter* (pradžios), *Endwörter* (pabaigos) ir *Rumpfwörter* (vidaus trumpiniai). Schippan (1963, 540) pabaigos trumpinius vadina *Schwanzwörter*.

[35] Prie jų skirtini ir asmenvardžių trumpiniai – *D.S.*

[36] Apokopė atitinka tuos atvejus, kai numetama žodžio pabaiga [plg. trumpinius, atsiradusius iš pirmojo dvikamienio asmenvardžio kamieno ar iš pirmojo asmenvardžio kamieno ir antrojo dalies: *Taut-as* (< *Taut-rimas*), *Algim-as* (< *Alg-i-mantas*), *Domk-a* (< *Do-mantas*)]; aferezė – kai numetama žodžio pradžia [plg. trumpinius, atsiradusius iš antrojo asmenvardžio kamieno: *Vyd-as* (< *Rim-vydas*), *Vil-k-a* (< *Erdvilas*)]; sinkopė – kai žodis sutraukiamas [plg. (?) trumpinius, atsiradusius iš abiejų dvikamienio asmenvardžio kamienų pradžių: *Mid-a* (< *Min-daugas*)].

[37] Segalis (1962, 281) vartoja terminus inicialinis, finalinis, inicialinis-finalinis trumpinys. Anot Segalio, anglų kalboje daugiausia finalinių trumpinių, mažiau inicialinių ir mažiausiai – inicialinių-finalinių. Karpenko (1980, 103) teigia, kad tipiškas rusų trumpinių darybos būdas yra apokopė, retesnė yra aferezė, retesni trumpiniai, atsiradę aferezės ir apokopės būdais, o mažiausiai yra atsiradusiųjų sinkopės būdu. Plg. ir Seibicke nuomonę – anksčiau.

[38] Schippan (1963, 541) tokius trumpinius dar vadina mišriaisiais (vok. *Klammerwörter, Klappwörter*).

(1981, 99–105) vokiečių trumpinius skirsto pagal jų morfonologinę sudėtį: yra dvi rūšys trumpinių, susidarančios išskiriant žodžio fonemas ar morfemas (prie šių formų yra nurodyta ir asmenvardžių trumpinių)[39].

Onomastikos literatūroje taip pat pateikiama ir skirtingų trumpųjų tikrinių žodžių klasifikacijų. Kai kurie mokslininkai ilgųjų asmenvardžių, dažniausiai nedvikamienių, trumpinius aptaria taip pat kaip ir apeliatyvų. Superanskaja (1969, 123–125; 1975, 146–147), Voronovas (1972, 122–124) teigia, kad asmenvardžiai šnekamojoje kalboje trumpinami praleidžiant keletą vidinių vardo elementų (kontrakcijos būdu[40]), vidinę vardo dalį[41], fonemas ar fonemų grupes (žodžio pradžioje – aferezė, viduje – sinkopė, pabaigoje – apokopė[42]) ir pridedant sutrumpintam vardui galūnę, kurios neturėjo pamatinis vardas[43]. Kiti, pvz., Ščetininas (1958, 91–92), Porotnikovas (1969a, 70), Dacewicz (1994, 105–106), Rutkowskis (1999, 95–96) dar rašo, kad vardai trumpinami redukuojant vardo pabaigą, pradžią ar vidų, arba iš karto redukuojant ir vardo galą, ir pradžią, arba vardo pradžią ir vidų. Treti skiria sutrumpintus ir nesutrumpintus asmenvardžių kamienus (žr. Tolkačev 1977, 81[44]) ar

[39] Thiele (1981, 99–105) taip pat skiria pradžios – *Kopfformen* (atsiranda apokopės būdu), pabaigos – *Schwanzformen* (atsiranda aferezės būdu) ir ypatingąsias trumpinių formas – *besondere Formen von Wortkürzungen* (atsiranda kombinuojant aferezę ir apokopę).

[40] Vok. *Zusammenziehung*.

[41] Vok. *Klammerform*, slavai tokių vardų neturi.

[42] Aferezė ir apokopė vadinama rus. *usečenije*, vok. *Abschneidung*, o sinkopė kitur vadinama elipse, vok. *Abstossung*.

[43] Kaip nurodo Petrovskis (1980, 19–20), panaši yra rusų išvestinių mažybinių formų daryba; jis tik prideda formas, padarytas iš ilgojo vardo ir priesagos, bei formas, atsiradusias reduplikuojant kurį nors vardo skiemenį.

[44] Tolkačevas (1977, 81) skirsto slavų asmenvardžių kamienus pagal jų morfologines savybes į savarankiškus ir nesavarankiškus. Priebalsiu besibaigiantys kamienai jam yra savarankiški, nes gali be priesagų funkcionuoti kaip atskiri žodžiai, o balsiu besibaigiantys – sutrumpinti, dažniausiai vienskiemeniai, prie kurių turi būti pridėta priebalsinė priesaga.

antroponimines bazes (žr. Wenzel 1987, 65–73) ir pagal jų struktūrą trumpinius klasifikuoja į tipus ir jų atskirus potipius (svarbu, kiek priesagų (nuo vienos iki trijų) gali prisijungti prie kamieno ar antroponiminės bazės).

Be minėtų asmenvardinių trumpinių klasifikacijų, kurios yra panašios į apeliatyvų, mokslininkai mini ir papildomų asmenvardžių trumpinimo reiškinių. Černyševas (1947, 21–22), Umińska-Tytoń (1986, 91–93) pastebi, kad sudarant trumpinius dažnai numetamas pradinis nekirčiuotas balsis ar pirmasis skiemuo arba trumpiniui „paliekami" du paskutiniai pamatinio vardo skiemenys. Fokkeris (1960, 270) papildomai nurodo trumpinio pirmojo garso – priebalsio ar balsio – deformaciją[45].

Kiti onimų tyrėjai, aptardami tikrinių žodžių susidarymą, daugiausia dėmesio kreipia į jų morfologiją. Pasak Bondaletovo, Danilinos (1970, 198–199), svarbiausias trumpųjų vardų susidarymo būdas yra morfologinis (jie skiria ir kitus emocinį-ekspresinį atspalvį turinčių vardų atsiradimo būdus – fonetinį, sintaksinį ir leksinį-sintaksinį), o trumpiniai sudaromi trimis būdais: trumpinant vardą, trumpinant vardą ir pridedant priesagą bei sinkopės keliu (plačiau žr. Danilina 1969a, 159–160). Kłobus (1988, 84–88) skiria alternacinius, redukcinius-alternacinius, redukcinius, redukcinius-paradigminius, paradigminius ir redukcinius-sufiksinius derivatus. Panašiai hipokoristikus grupuoja ir Kępińska (1994, 34): pagal jų morfologinius tipus skiria alternacinį, redukcinį-alternacinį, redukcinį, paradigminį, redukcinį-sufiksinį ir sufiksinį su papildomais elementais tipą.

Dar kitų mokslininkų klasifikacijos yra sudarytos atsižvelgus į elementus, pridėtus prie hipokoristikų kamienų. Foster (1996, 145)

[45] Čia tinka Bacho (1952, 132–135) pastaba, kad svetimos kilmės vardai trumpinami panašiai kaip ir vokiečių dvikamieniai asmenvardžiai, tačiau turi ir skirtumų: svetimos kilmės trumpiniai dažniausiai daromi numetant pamatinio vardo galūnę, kontrakcijos būdu arba išryškinant kirčiuotą vardo dalį – numetama nekirčiuota pradinė ar galinė vardo dalis.

dvikamienių asmenvardžių trumpinius skiria į dvi grupes: vardus, turinčius prie hipokoristinio kamieno pridėtų papildomų elementų, ir jų neturinčius vardus. Hipokoristikus, turinčius papildomai pridėtų elementų – priesagų, Foster (1996, 145–146) struktūriškai skirsto į keturias grupes[46]. Panašiai hipokoristikus skaido Čobanovas ir Iwickis. Čobanovas (1993, 157–162; 1994, 382–383) skiria priesagų neturinčius ir turinčius trumpuosius vardus[47], o Iwickis (1994, 98) – hipokoristikus be formantų, su formantais ir vedinius iš formantus turinčių hipokoristikų.

Dvikamienių asmenvardžių trumpiniai dažniausiai klasifikuojami pagal jų pamatą ir struktūrą. Didžioji dalis mokslininkų (daugiausiai iki XX a. vidurio) skyrė vienkamienius ir dvikamienius trumpinius dėl jų pamato ir ryšių su dvikamieniais vardais (žr. anksčiau). Hilka (1910, 61–63), tyręs sen. indų vardus, skiria septynis dvikamienių asmenvardžių trumpinių tipus. Sen. indų trumpiniai galėjo atsirasti iš pirmojo (vadina *bhīmavat*) ar iš antrojo (vadina *bhāmāvat*) dvikamienio asmenvardžio kamieno, arba prie pirmojo ar antrojo dvikamienio asmenvardžio kamieno pridėjus priesagą, arba prie dvikamienio asmenvardžio ar pirmojo jo kamieno pridėjus maloninę priesagą bei išmetant antrojo dvikamienio asmenvardžio kamieno pradžią[48]. Rospondas (1966, 220–221) skiria tris hipokoristikų tipus, kurie priklauso nuo struktūros. Pasak jo, slavų hipokoristikai atsiranda iš atviro pirmojo vardo skiemens ir

[46] Foster (1996, 145–146) skiria hipokoristikus, kurie atsirado: 1) iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno, prie kurio pridėtas darybos formantas; 2) iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios; 3) iš atviro dvikamienio vardo skiemens, prie kurio pridėtas formantas; 4) iš uždaro dvikamienio vardo skiemens, prie kurio pridėtas formantas.

[47] Čobanovo (1991, 45–55; 1993, 157–162; 1994, 383–387) tiriamų trumpinių pamatas yra vienkamieniai vardai, tačiau iš jų padarytus bulgarų ir rusų vyrų hipokoristikus su priesagomis jis smulkiai skirsto į 17 grupių, o bulgarų ir rusų moterų – į 7 grupes, bulgarų ir lenkų moterų – į 10 grupių pagal hipokoristinio kamieno struktūrą ir kirčio vietą pamatiniame varde.

[48] Toks tipas indų kalbai yra retas; būdingesnis germanų ir graikų kalboms.

formanto, iš pirmojo uždarojo vardo skiemens ir iš pirmojo ar antrojo tipo sutrumpinto vardo su pridėta deminutyvine priesaga (vadinamieji dvipakopiai hipokoristikai). Malec (1982, 15, 18, 58, 184), taip pat grupuojanti hipokoristikus struktūriškai, skiria keturias jų grupes, iš kurių dvi yra pagrindinės: hipokoristikai, atsiradę iš atvirojo ar uždarojo dvikamienio asmenvardžio skiemens, prie kurio pridėtas formantas.

Dėl skirtingų klasifikacijų varijuoja ir trumpinių struktūros aprašymai, kurie priklauso ir nuo tiriamosios kalbos; net nuo mokslininko ištirto vardų skaičiaus. Pvz., Černyševas (1947, 21–22), Fokkeris (1960, 269–270) teigia, kad įprastinė rusų trumpinio struktūra yra vienas (dažniausiai pirmasis) pamatinio žodžio skiemuo, prie kurio pridėta priebalsis ir galūnė. Karłowiczius (1885, 21) ir Seliščevas (1968, 120) pastebi, kad slavų vardai dažniausiai trumpinami (arba paprastinami) numetant jų pabaigą, bet pasitaiko, kad numetama ir pradžia. Seliščevas (1968, 120) dar priduria, kad numetus asmenvardžių pabaigas iš antrojo kamieno likdavo tik pirmasis priebalsis arba vartotas pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas su pridėta priebalsine priesaga. Železniakas (1969, 99), tyręs priesaginius serbų bei kroatų kalbos antroponimus, teigia, kad dažniausias priesaginių vardų, atsiradusių iš dvikamienių asmenvardžių, pamatas yra pirmasis jų kamienas. Dažnas čekų ar lenkų vardų sutrumpintas pirmasis kamienas[49] gali baigtis ir balsiu, ir priebalsiu, prie kurių, kaip teigia Svoboda (1958, 375–377), čekų kalboje atitinkamai pridedamas priebalsinis ar balsinis baigmuo. Šie faktai įrodo, kad trumpinimas kiekvienoje kalboje (net kalbų šeimoje) yra individualus ir savitas procesas, kurį reikia nagrinėti.

Taigi asmenvardiniai ir apeliatyviniai trumpiniai nėra daug tirti, todėl mokslinėje literatūroje pasitaiko įvairių jų klasifikacijos sche-

[49] Čekų ir lenkų kalbose taip pat yra trumpinių, atsiradusių iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo kamieno pradžios priebalsio.

mų. Dažniausiai trumpiniai yra klasifikuojami pagal jų struktūrą ir pamatą. Skirtingi trumpinių struktūros aprašai priklauso nuo tiriamosios kalbos ir ištirto vardų skaičiaus.

Trumpiniai senojoje vardų sistemoje ir jų santykis su dvikamieniais asmenvardžiais

Kalbotyroje nėra vienos nuomonės, kurie asmenvardžiai buvo pirmesni – pravardinės kilmės (atsiradę iš augalų, gyvūnų vardų, apibūdinantys žmogų pagal išvaizdą, charakterį) ar dvikamieniai asmenvardžiai. Dažniausiai manoma, kad pirmesnių būta dvikamienių vardų (žr. Taszycki 1925, 18[50]; Milewski 1962, 3–4; Jurkėnas 1976, 83, Schmitt 1995a, 618); priešingos nuomonės yra, pvz., Pulgramas (1947, 189–206). Starkas (1868), analizuodamas maloninius germanų vardus, apie apeliatyvinius vardus net neužsimena, nes senieji vokiečių asmenvardžiai buvo dvikamieniai asmenvardžiai ir jų trumpiniai (žr. Stark 1868, 6). Aukso vidurio nuomonės laikosi Rospondas (1966, 208): apeliatyviniai ir dvikamieniai vardai esą vienodai seni, tačiau pirmieji dažniausiai buvo pejoratyviniai, todėl ir nepopuliarūs aukštuomenėje. Kad ikikrikščioniškuoju periodu aristokratai vadinti „garbingais“ dvikamieniais asmenvardžiais, rašo ir Baecklund (1959, 42). Galima tik spėti, kad kilmingieji savo vaikus apeliatyviniais vardais pavadindavo retai, nes šie asmenvardžiai dažniausiai buvę pejoratyviniai. Senuosiuose dokumentuose, kaip matyti iš anksčiau nurodytų tyrėjų darbų, dominuojančių dvikamienių asmenvardžių gausa tokį teiginį remia ir formuoja nuomonę, kad dvikamieniai vardai yra pirmesni nei apeliatyviniai, nors žemesni visuomenės sluoksniai, matyt, buvo vadinami ir apeliatyviniais vardais, tik tų vardų mažai pateko į dokumentus.

[50] Taszyckis (1925, 18–19) teigia, kad šumerų, semitų dvikamieniai vardai ir jų trumpiniai buvo tokie svarbūs, kad šios struktūros vardų atsirado vėlesnių Mesopotamijos gyventojų hebrajiškų vardų sistemose.

Gottschaldas (1932, 20) mano, kad esant žemam civilizacijos lygiui anksčiausiai galbūt atsiradę garsažodiniai vardai (vok. *Lallnamen*). Kad tokie vardai seni, teigia ir Socinas (1903, 191–195), kuris prieštarauja Starko (1868, l0), kitų XIX a. kalbininkų nuomonei ir teigia, kad dalis senųjų vardų buvę garsažodiniai.

Tobulėjant kultūrai garsažodiniai vardai pradėjo netenkinti žmonių poreikių ir jų vietą užėmė pagal raidą vėlesni dvikamieniai asmenvardžiai, kuriais (žr. Taszycki 1924, 5) buvo reiškiami norai, linkėjimai ir pageidavimai; t.y. vardai, turintys onomantinę funkciją (apie juos žr. ir Savukynas 1970, 8). Literatūroje teigiama, kad dvikamieniais asmenvardžiais žmonės dažniausiai buvo vadinti viešai[51], o bendraujant šeimoje ir neoficialiai – tų asmenvardžių trumpiniais, jų maloninėmis formomis[52], nes senieji dvikamieniai asmenvardžiai buvę nepatogūs vartoti (plačiau žr. Taszycki 1925, 18; Gottschald 1932, 33; Bach 1952, 95, Schmalstieg 1982, 5). Yra manoma, kad trumpieji vaikų vardai rodę artimus šeimos santykius (žr. Heintze-Cascorbi 1933, 22), o hipokoristiniai vardai duoti linkint vaikams meilės ar švelnumo (Siebs 1970, 13). Slavų, germanų šeimose pasitaikydavę, kad vienas vaikas šeimoje gaudavo dvikamienį asmenvardį, kitas – to vardo trumpinį arba sūnus būdavęs pavadinamas ir tėvo dvikamienio asmenvardžio trumpiniu (pla-

[51] Suslova (1988, 46–48), analizavusi senovės rusų vardus, nustatė, kad šeimos narių šnekamojoje kalboje buvo vartoti ir senieji ilgieji vardai, tačiau jie buvo ypatingo pobūdžio: neturėjo ryškių skiriamųjų požymių. Kadangi, skirtingai nei pravardės, jie nebuvo pakankamai informatyvūs ir negalėjo identifikuoti asmens, todėl iš jų buvo daroma daug pagalbinių formų – trumpinių, mažybinių, maloninių vardų – kurios buvo priimtinesnės nei ilgieji vardai. Suslovos nustatytą faktą remia ir Bubako (1986, 182) tyrimai, kuris pastebėjo, kad XVI a. (net ir XVII a.) lenkų dokumentuose pasitaikė atvejų, kai tas pats žmogus vienur užrašomas ilguoju vardu, o kitur – deminutyvine to vardo forma.

[52] Rospondo (1960, 8; 1979, 14) manymu, XII–XV a. dvikamieniais vardais ir jų trumpiniais buvo vadintas tik visuomenės elitas, o kaimiečiai ir prastuomenė vadinti pravardinės kilmės ir mažybiniais vardais (žr. Pulgram 1947, 189–206; Smoczyński 1963, 345). Nikonovas (1975, 105) teigia, Senovės Rusioje dvikamieniai asmenvardžiai tarnavo ir kaip jėgos ženklas.

čiau žr. Solmsen 1922, 168; Svoboda 1958, 375). Kartais trumposios dvikamienių asmenvardžių formos funkcionavo ir oficialiojoje kalboje, buvo vartojamos viešai (plačiau žr. Taszycki 1924, 7; Mayrhofer 1977, 14[53]).

Kita vertus, dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir garsažodiniai vardai neturi aiškios skiriamosios ribos, nes pasitaiko atvejų, kai tokie vardai sutampa. Taip yra ir dėl to, kad minėtų vardų atsiradimo vieta dažniausiai yra ta pati: šeima, vaikų draugija (apie tai žr. Gottschald 1932, 20–21). Superanskaja (1975, 154), Seibicke (1982, 97, 128) ir Kreidleris (2000, 958) nuo trumpinių (ir nuo garsažodinių vardų – *D.S.*) dar atskiria iš ekspresyvių formų vaikų kalboje susidariusius vardus, nes jie yra redukuoti, atsiradę nepaisant jokių trumpinimo taisyklių ir patyrę stiprių garsinių pertvarkymų, o jų pamatinės formos – vos rekonstruojamos. Pasak Aleksandrovos (1973, 128–129), vaikų kalboje vardai dažniausiai daromi reduplikuojant vieną pamatinio žodžio skiemenį ar priebalsį; kartais prie reduplikuotos dalies pridedama priesaga arba mažybinė priesaga pridedama prie ilgojo nesutrumpinto vardo. Kitaip (plačiau) žodžių trumpinimą suvokiantis Šachovskis (1974, 79) teigia, kad trumpinimas yra įvairios pamatinio žodžio garsų kombinacijos, todėl prie trumpinių skirtinos ir supletyvinės, fonetinės mažybinių vardų formos (kai keičiami vieni garsai kitais, ypač vaikų kalboje).

Taigi tikrinių žodžių trumpinimas – senas ide. kalbų reiškinys (trumpinių pavyzdžių iš įvairių kalbų žr. Schmitt 1995, 420–424). Hilka (1910, 55–59) pastebi, kad jau senosiose indų gramatikose pagrindiniais bruožais yra aptarta vardų trumpinimo sistema[54].

[53] Senovės iranėnų vardyne vyravo trumpiniai ir maloniniai vardai – pagal administracijos dokumentus nustatė Mayrhoferis (1977, 14). Bachas (1953, 30) nurodo, kad XIII–XIV a. vokiečių raštuose pastebimas smarkus trumpinių pagausėjimas. Tačiau tai galbūt priklausė nuo raštų pobūdžio, kurie buvo privataus ir kasdienio gyvenimo atspindys.

[54] 1864 m. *Strackerjanas* pirmasis suformulavo senovės germanų vardų darybos dėsnį (dėl jo žr. Socin 1903, 191–192).

Trumpiniai buvo daromi iš visų dvikamienių asmenvardžių[55] nekreipiant dėmesio į jų kamienų reikšmes (žr. Socin 1903, 191–192), todėl jos pradėjusios blėsti (plačiau žr. Vornamenbuch 1986, 10), ir ilgainiui kamienai prarado loginį ryšį vieni su kitais (žr. Brechenmacher 1928, 17; Bulicz-Tornikidis 1979, 180). Solmseno (1922, 124) nuomone, trumpiniai iš pradžių galėję būti pradėti vartoti šauksmininko linksniu, o vėliau ir kitais linksniais.

Ne visi trumpinių pamatiniai dvikamieniai asmenvardžiai struktūriškai buvo vienodi: pasitaikydavo dvikamienių vardų su praplėstu pirmuoju, redukuotu ar pertvarkytu kamienu (žr. Socin 1903, 211–212). Tokių pokyčių atsirado, matyt, dėl išblėsusių kamienų reikšmių. Solmsenas (1922, 168) net nurodo atvejų, kai išblėsus jų reikšmei vokiečių vardų kamienai dedami ir prie apeliatyvų kamienų. Pastebėta trumpinių jungimosi į naujus dvikamienius vardus tendencija (žr. Bach 1952, 131; Superanskaja 1988, 8) leidžia manyti, kad pakitę naujų dvikamienių asmenvardžių kamienai buvo atsiradę ir iš trumpinių. Pasitaikydavo atvejų, kai trumpiniai prarasdavo ryšį su savo pamatiniais žodžiais, juos pergyvendavo ir tapdavo savarankiškais vardais (Fick 1894, 33; Solmsen 1922, 119; Superanskaja 1975, 147–148; Gerr 1987, 11; Rozen 1991, 37)[56]. Tas pats žmogus galėjo būti vadinamas skirtingais trumpiniais, o iš to paties dvikamienio vardo buvo daroma daug įvairių trumpinių (apie tai žr. Bach 1952, 136) arba, kaip teigia Fokker (1960, 270), Górny (1990, 26), iš skirtingų asmenvardžių galėjo atsirasti vienodų trumpinių, matyt, dėl fiksuotos ir griežtos dvikamienių asmenvardžių struktūros.

Senąją ide. asmenvardžių sistemą sudarė trijų grupių vardai: dvikamieniai asmenvardžiai (ilgieji oficialieji vardai), jų trumpiniai, galintys būti išplėsti priesagomis, ir apeliatyvinės kilmės vardai, daž-

[55] Apie tai žr. Schraderis (1929, 105), Gottschaldas (1932, 34).

[56] Beje, toks pats procesas pastebimas ir darant apeliatyvinius trumpinius (plačiau žr. Iskos, Lenkowa 1970, 83–85).

niausiai susiję su pravardėmis[57] (žr. Solmsen 1922, 129; Trautmann 1925, 159; Rospond 1965, 3; 1966, 208[58]; Danilina 1973, 133; Superanskaja 1969, 63; Wenzel 1987, 64; Foster 1996, 137[59] ir kt.)[60]. Pasak Solmseno (1922, 111, 129), tokią vardų sistemą liudija ir tuos pačius vardų darybos principus turinčios ide. kalbos (indų, iranėnų, graikų, keltų, ilyrų, trakų, germanų, slavų ir baltų)[61], todėl manytina, kad ir prokalbėje taip pat būta tokios vardų sistemos. Tačiau ne visi tokią sistemą pripažįsta: ankstesniuose leidiniuose pasitaiko atvejų, kai trumpiniai neskiriami į atskirą grupę ir pateikiami kartu su apeliatyviniais vardais (žr. Miklosich 1927, 1–116), atskirose grupėse pagal asmenvardžių kamienus (žr. Miklosich 1927, 1–116) arba visai neklasifikuojami (plg. Moroškin 1867; Förstermann 1900, 10–1678; Tupikov 1903, 30–464). Tai, matyt, priklausė ir nuo asmenvardžių tyrimo būklės skirtingose kalbose, ir nuo tyrimų tikslų.

[57] Tokia yra ir tradicinė Milewskio (1959, 202; 1962, 3–4; 1963, 40) pateikta senųjų vardų klasifikacija.

[58] Rospondo (1966, 207–208) struktūrinėje–gramatinėje klasifikacijoje vardai yra skirstomi į kompozitus, pirminius (apeliatyvinius ir asmenvardinius) ir antrinius (derivacinius) vardus. Antriniai vardai yra dvejopi: 1) iš apeliatyvų – deminutyvai ir patronimai; 2) iš tikrinių vardų – hipokoristikai, deminutyvai, patronimai.

[59] Foster (1996, 138–150) šias asmenvardžių grupes skiria nagrinėdama vietovardžius.

[60] Bechtelis (1917, X) išskiria dvi klases vienkamienių vardų: su dvikamienių vardų elementu ir su malonine priesaga (nors jie gali būti atsiradę ir iš apeliatyvų). Kad riba tarp vienkamienių (šiuo atveju, apeliatyvinių – *D.S.*) vardų ir dvikamienių asmenvardžių trumpinių nėra labai griežta, pastebi ir Taszyckis (1925, 10), teigiantis, kad dėl tokio sutapimo išaiškėja vardų reikšmės; laikant onimą trumpiniu svarbiausias yra jo ir dvikamienio vardo santykis (žr. Taszycki 1925, 45–46; Górny 1990, 27). Kitokia pozicija yra Cieślikowos (1997, 129–140), kuri mano, kad tiriant asmenvardžius būtina atsižvelgti ir į apeliatyvinės kilmės vardų sistemą: tik ištyrus šios kilmės onimus ir jų priesagas galima spręsti, kuriai grupei priskirti onimą.

[61] Solmsenas (1922, 111, 129) mano, kad vokiečių asmenvardžių sistema buvusi tokia pati kaip ir graikų, tik skyrėsi dvikamienių vardų kamienų santykis. Milewskis (1959, 201) teigia, kad graikų vardų sistema yra geriausiai išsivysčiusi ir todėl panašiausia į kitų ide. kalbų vardų sistemas (išskyrus italų ir tocharų).

Baltų dvikamienių asmenvardžių trumpinių tyrimo apžvalga

Baltų kalbų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai yra mažai tirtas objektas, jiems nėra skirta jokio išsamaus darbo ar mokslo studijos. Tačiau dėmesio trumpiniams rodoma jau pirmuosiuose Kuznecovo (1896, 32–50), Leskieno (1909, 325–352; 1911, 390–396) onomastikos darbuose apie senuosius lietuvių vardus[62]: trumpiniai pateikiami kartu su dvikamieniais asmenvardžiais pagal kamienus (taip trumpinius vėliau teikė ir Salys 1983, 267–284). Etimologiškai onimus analizuojantys Būga (1958; 1961), Salys (1983), Mažiulis (1998, 154; 1999, 30) ar su kitų kalbų onimais juos lyginantis Rimša (1977, 131–135) prie kitų asmenvardžių pateikia ir dvikamienių vardų trumpinių.

Apie trumpinių struktūrą ir darybą yra rašę Skardžius (1996, 438–442; 1998, 622–627), Jurkėnas (1966; 1967, 43–50; 1970, 76–79), Zinkevičius (1977), Ramonienė (1987, 41–61), LVKŽ autoriai, Sinkevičiūtė (2003, 115–129; 2005, 99–111; 2005a, 215–228). Dėmesio trumpinių ir iš jų atsiradusių asmenvardžių kilmei yra skirta ir Maciejauskienės (1991; 1994, 195–206; 1997, 112–134; 1997a, 71–88), Smoczyńskio (2001, 461–468) darbuose. Istorinių asmenvardžių tyrimuose trumpinių kilmės asmenvardžių su nurodytomis jų lokalizacijomis pateikia Maciejauskienė (1977a, 115–124; 1981, 154–184; 1983, 122–131; 1987, 85–94; 1993, 34–99; 1993a, 100–113; 1999, 108–144), Ragauskaitė (1999, 145–157; 2000, 93–110; 2001, 123–145; 2002, 31–40; 2004, 8–18; 2005). Lietuvių trumpinių galima rasti ir Kalwaičio (1910) sudarytuose vardų sąrašuose, atskirų trumpinių kilmės vardų yra Joniko (1991, 555–561), Jurkėno (1971, 41–49; 1977, 7–17; 1982, 22–31; 1983, 16–21; 1984, 27–33), Zinkevičiaus (1981, 28–41; 1997, 63–80), Balčikonio (1965, 143–144), Sirtauto

[62] Kuznecovas (1896, 32–50) savo straipsnyje nagrinėja žemaičių ir prūsų vardus.

(1971, 31), Maciejauskienės (1975, 143–152; 1977, 159–168; 1979, 84–89; 1982, 67–71), Rimšos (1980, 195–202), Kiškienės (1985, 37–42), Žemienės (1999, 223–231; 2001, 123–137), Garliausko (2000, 231–246; 2001, 213–249) ir kt. onomastikos straipsniuose.

Apie asmenvardinės kilmės vardus, išlikusius vietovardžiuose, rašė Vanagas (1967, 111–116), Razmukaitė (1983, 146–153; 1993, 133–165; 1994, 152–161; 1997, 111–116; 1999, 159–200) ir kt. (dar žr. ATSŽ). Vanago (1973, 209–219; 1970; 1981) darbuose taip pat galima rasti iš trumpinių kildinamų oronimų ir hidronimų.

Apie kitų baltų tautų (latvių ir prūsų) dvikamienių asmenvardžių trumpinius darbų yra dar mažiau. Tai, matyt, susiję ir su mažu išlikusių trumpinių skaičiumi. Prūsų trumpiniai, kaip ir lietuvių, pagrindiniuose prūsų onomastikos straipsniuose pateikiami kartu su dvikamieniais asmenvardžiais pagal kamienus (Bezzenberger 1876, 412–433; Trautmann 1925, 131–157). Apie prūsų dvikamienių asmenvardžių trumpinimo būdus, trumpinių tipus rašyta Bezzenbergerio (1876, 402–411). Jis (ten pat) ir Trautmannas (1925, 163–185) atskirai analizuoja prūsų trumpinius, kurie buvo išplėsti įvairiomis priesagomis[63].

Vieną kitą prūsų dvikamienių asmenvardžių trumpinį galima rasti Matusevičiūtės (1939, 11–18), Milewskio (1947, 61–66), Pospiszyl (1996, 253–255), Smoczyńskio (1997, 351) straipsniuose[64]. Apie prūsų trumpinių priesagas rašė Sinkevičiūtė (2005b); apie trumpinių germanizavimą – Sinkevičiūtė, Stundžia (2002, 53–60).

Latvių dvikamienių asmenvardžių trumpinių galima rasti Blesės (1929), Plāķio (1936, 1939), Staltmanės (1981), Siliņio (1990)

[63] Apie prūsų asmenvardžių priesagas rašė ir Smoczyńskis (1984, 177).

[64] Milewskis (1947, 58–74), Pospiszyl (1996, 251–257) ir Smoczyńskis (1997, 345–350) aptaria prūsų kalbos dvikamienių vardų trumpinius, laikomus lenkų kilmės, nors kai kuriuos jų gal būtų įmanoma traktuoti ir kaip prūsų kilmės, turinčius atitikmenų slavų kalbose.

darbuose, tačiau atskiros studijos, skirtos dvikamienių asmenvardžių trumpiniams, nėra. Yra šiek tiek rašyta apie latvių trumpųjų vardų neoficialiąją vartoseną[65]; pvz., Staltmanė (1970, 35–37) teigia, kad baltų kalbose asmenvardžių trumpinimas ir deminutyvizacija skiriasi nuo tokių pačių rusų kalbos procesų.

Apibendrinimas

Ar trumpinimas – žodžių daryba, kalbotyroje vieningos nuomonės nėra. Tikriniai žodžiai yra trumpinami tais pačiais būdais kaip ir bendriniai, tačiau iš tikrinių žodžių atsiradę trumpiniai turi ir tik jiems būdingų struktūrinių raidos dėsningumų. Su asmenvardžių trumpinimu susijusios sąvokos *trumpinys*, *hipokoristikas* ir *hipokoristinis vardas*, Lietuvos mokslininkų darbuose nevienodai suprantamos. Šalia dabar prigijusio termino *trumpinys* paraleliai vartojami ir kiti minėti terminai, nors plačiąja prasme *hipokoristiko* terminas yra taikomas ir apeliatyvinei, ir tikrinei leksikai. Dėl mažybinės-malonінės reikšmės, ekspresinio-emocinio atspalvio ar turimų priesagų hipokoristikai dažnai neskiriami nuo deminutyvų ar mažybinių-maloninių vardų. Turbūt todėl svarstymų objektas yra ir hipokoristikų mažybinė-maloninė reikšmė.

Struktūriškai dvikamienių asmenvardžių trumpiniai literatūroje, ypač XX a. pirmosios pusės, skiriami į du pagrindinius tipus – dvikamienius ir vienkamienius. Dvikamienius trumpinius sudaro pirmasis kamienas ir antrojo dalis, vienkamienius – dažniausiai pirmasis kamienas. Hipokoristiko struktūra geriausiai nusakyta Kuryłowycziaus (1960, 188; 1965, 183) sukurtu terminu *hipokoristinis kamienas*. Sutrumpėjusi vardo dalis – hipokoristinis kamienas – tėra tik garsų kompleksas, po pakitimo atsiradęs iš tikrinio daiktavar-

[65] Dar žr. Zemzarės (1970, 65–68), Dambės (1970, 218–219) straipsniukus apie latvių vardų variantus, kur yra pateikiama ir trumpųjų vardų.

džio, morfema tampantis prie kamieno pridėjus afiksą, kadangi deformacija (pokyčiai) tikriniuose varduose vyksta nepaisant jokių morfologinių procesų (žr. Kuryłowiczius 1956, 9; 1960, 188; 1968, 176–177).

Tikrinių žodžių trumpinimas – senas ide. kalbų reiškinys. Senąją ide. asmenvardžių sistemą sudarė trijų rūšių vardai: dvikamieniai asmenvardžiai (ilgieji oficialieji vardai), jų trumpiniai, galintys būti išplėsti priesagomis, ir apeliatyvinės kilmės vardai, dažniausiai susiję su pravardėmis.

Kalbotyroje nėra vieningos nuomonės, kurie asmenvardžiai buvo pirmesni – pravardinės kilmės ar dvikamieniai vardai. Dažniausiai įprasta manyti, kad pirmesnių būta dvikamienių vardų.

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai yra mažai tirtas objektas, jiems nėra skirta jokio išsamaus darbo ar studijos. Apie kitų baltų tautų (latvių ir prūsų) dvikamienių asmenvardžių trumpinius darbų irgi nėra daug. Kaip vyksta senųjų dvikamienių vardų trumpinimo procesas, taip pat rašyta mažai.

TEORINIAI DARBO PAGRINDAI

Medžiagos rinkimo kriterijai ir problemos

Renkant tyrimams medžiagą ir siejant pavardes su dvikamienių asmenvardžių trumpiniais iškilo nemažai pavardžių kilmės problemų. Kaip atskirti trumpinių kilmės pavardes ir kokiais vienodais kriterijais reikia vadovautis, rodos, niekur iki šiol nebuvo rašyta. Todėl šioje knygoje taikomi *formalusis* ir *arealinis* kriterijai, kuriais daugiausia remtasi skiriant trumpinių kilmės pavardes, yra knygos autorės pasirinktas problemos sprendimo būdas.

Formaliai pagal kilmę pavardė laikoma atsiradusi iš trumpinio tada, kai jos pagrindą (asmenvardžio dalį, likusią atmetus galūnę ir priesagą ar priesagas) sudaro hipokoristinis kamienas – morfema ar morfemos, esančios lietuvių dvikamienių asmenvardžių komponentai (dėl to žr. Jurkėnas 1967, 43). Nustatant pavardės kilmę labai svarbi trumpinio ir jo pamatinio žodžio – dvikamienio asmenvardžio – lokalizacija. Manyta, kad pavardę galima laikyti trumpinio kilmės tik tada, kai toje pat vietovėje yra lietuvių dvikamienis asmenvardis, kurio komponentus ar komponentą turi ir tiriamoji pavardė, plg. *But-eĩkis* Brž ir *Nár-butas* Brž, *Gin-ùtis* Šlu ir *Giñ-tautas* Šlu, *Milk-áitis* Trg ir *Mil̃-kintas* Trg. Šiuo atveju aktualus ir pamatinių žodžių – dvikamienių asmenvardžių – paplitimas tiriamoje vietovėje: kuo daugiau ir įvairesnių dvikamienių asmenvardžių, turin-

čių su trumpinio kilmės pavardės kamienu sutampančią dalį, tuo didesnė tikimybė, kad toje vietovėje užfiksuota pavardė yra dvikamienių asmenvardžių trumpinių kilmės.

Areališkai siejant asmenvardžius naudotasi LPŽ ir kitais onomastikos darbais, kuriuose galima rasti senųjų dvikamienių asmenvardžių ar jų kilmės onimų su tiksliai nurodytomis lokalizacijomis[66]. Lokalizacijas turintys senieji dvikamieniai asmenvardžiai ir jų kilmės onimai papildomai buvo rinkti iš Būgos (1958; 1961), Jurkėno (1966; 1967, 43–50), Maciejauskienės (1981, 154–184; 1987, 85–94; 1987a, 113–122; 1991; 1993, 34–99; 1993a, 100–113; 1994, 195–206; 1997a, 88–97; 1999, 108–144), Ragauskaitės (1999, 145–157; 2000, 93–100; 2004, 8–18), Ramonienės (1985, 54–62; 1987), Razmukaitės (1983, 146–153; 1994, 152–162; 1997, 111–116; 1999, 159–200), Vanago (1967, 111–116; 1970; 1973, 209–219; 1981), Zinkevičiaus (1977; 1981, 28–41; 1997, 63–79) ir kitų darbų bei ATSŽ[67].

Tačiau aiškinantis asmenvardžių paplitimo arealus gali pasitaikyti ir netikslumų. Pagrindinis šios knygos šaltinis – LPŽ, sudarytas

[66] Šioje knygoje dvikamienių vardų nesiimama skaidyti chronologiniais sluoksniais, kadangi toks skyrimas yra daug papildomų duomenų, taip pat ir sąsajų su trumpiniais analizės (kai kurių lietuvių dvikamienių vardų kamienai galėjo atsirasti ir iš trumpinių – dėl tokių idėjų žr. Savukynas 2003, 50; 2004, 48; Sinkevičiūtė 2005, 99–111) reikalaujantis darbas. Čia stengtasi nuo senųjų dvikamienių vardų atskirti pravardinės kilmės dūrinius ir naujuosius dvikamienius vardus. Kaip jau minėta, senaisiais dvikamieniais vardais nelaikomi dvi šaknis turintys pravardinės kilmės vardai (apeliatyviniai dūriniai), pvz., *Baltanosis*, *Juodagalvis*, arba dūriniai, kurių vienas kamienas rodo socialinius šeimos santykius, pvz., *Vitažentis*, taip pat ir asmenvardžiai, kurių kamienai yra atsiradę iš krikščioniškos kilmės vardų, pvz., *Gudjonis*. Apie tokius vardus rašyta ir Maciejauskienės (1973, 177–181). Kad nuo senųjų dvikamienių asmenvardžių būtina atskirti iš apeliatyvinių dūrinių atsiradusius vardus, užsimena Rymutas (1993, 5–6).

[67] Pateikti tik pagrindiniai papildomieji šaltiniai, iš kurių rinkti turintys nurodytas tikslias lokalizacijas dvikamieniai vardai ir jų kilmės onimai. Tie šaltiniai, kuriuose paminėti vos keli dvikamieniai vardai su lokalizacijomis, čia nenurodomi. Iš onomastikos literatūros (išspausdintos imtinai iki 2004 m.) buvo stengtasi surinkti visus lietuvių dvikamienius asmenvardžius, jų trumpinius ir šių vardų kilmės onimus su darybos ar kilmės aiškinimais.

pagal XX a. IV dešimtmečio pradžios (išskyrus Vilniaus ir Klaipėdos kraštą) gyventojų pavardžių sąrašus, vėliau pildytas ir tikslintas (apie tai – LPŽ I 31). Todėl dėl gyventojų migracijos kai kurios arealinės sąsajos gali būti klaidingos. Ypač problemiški ir svarstytini atrodo tie atvejai, kai vietovėje aptinkama vos viena išlikusi dvikamienio asmenvardžio kilmės pavardė, kurios dalis sutampa su trumpinio kamienu. Taip pat netikslumų turbūt negalima išvengti pagal arealus siejant didesniuose miestuose gyvenančių žmonių pavardes, kadangi be istorinių tyrimų sunku supaisyti, kuris žmogus gyvena mieste nuo seno, o kuris – atvykėlis. Problemiškos sąsajos tarp trumpinių ir dvikamienių asmenvardžių kilmės pavardžių yra ir naujose gyvenvietėse, įkurtose XIX–XX a. pradžioje. Manant, kad į didesnes gyvenvietes žmonės dažniausiai kėlėsi iš artimų, mažesnių gyvenviečių, didelių netikslumų aiškinant tokiose vietovėse paplitusius asmenvardžius neturėtų būti. Nustatyti trumpinių kilmės pavardžių ir dvikamienių vardų arealines sąsajas labai padėjo paskelbti istorinių šaltinių asmenvardžiai. Deja, tikslias lokalizacijas turinčių dvikamienių asmenvardžių mokslinėje literatūroje yra dar labai nedaug.

Nors darbas stengtasi atlikti, rodos, kruopščiai surinkus visus tyrimui tinkančius asmenvardžius ir asmenvardinės kilmės vietovardžius, tačiau apsirikimų renkant medžiagą galėjo būti neišvengta ir dėl kitų priežasčių. Pirmiausia netikslumų gali būti dėl paties objekto – antroponimo specifikos. Kadangi oficialiuose dokumentuose asmenvardžiai lietuviškai rašomi ne taip jau seniai – tik nuo XX a. pradžios, dėl netiksliai asmenvardžius užrašančių ar lietuvių kalbos nemokančių raštininkų kaltės dažnai pasitaikydavo ir žodžių kamienų iškraipymų, ir priesagų, galūnių pridėjimo ar numetimo. Taip pat negalima pamiršti asmenvardžių slavinimo ar germanizavimo procesų. Dėl to galėjo būti pakeistos ne tik onimo priesagos, bet ir varijuoti šaknies balsiai. Su šiomis problemomis gali būti susijęs hipokoristinių kamienų *ar-* ir *or-*, *bar-* ir *bor-*, *bart-* ir *bort-*, *dav-* ir

dov-, *gant-* ir *gont-*, *jag-* ir *jog-*, *jat-* ir *jot-*, *kant-* ir *kont-*, *kar-* ir *kor-*, *man-* ir *mon-*, *mant-* ir *mont-*, *mast-* ir *most-*, *nar-* ir *nor-*, *rad-* ir *rod-*, *tal-* ir *tol-*, *tar-* ir *tor-*, *tart-* ir *tort-*, *žad-* ir *žod-* bei kt. varijavimas.

Teko susidurti su atvejais, kai oficialiose pavardėse yra išlaikyta tarminių ypatybių: tada grafiškai skiriasi trumpinių ir dvikamienių asmenvardžių kilmės pavardžių kamienai (plg. *dron-* ir *drun-*, *drong-* ir *drung-*). Matyt, dažniausiai dėl netikslaus pavardžių rašymo ar tam tikroje vietovėje gyvenančių žmonių kalbos ypatybių atsirado *bir-* ir *byr-*, *bud-* ir *būd-*, *but-* ir *būt-*, *gin-* ir *gyn-*, *ged-* ir *giad-*, *gil-* ir *gyl-*, *gin-* ir *gyn-*, *mil-* ir *myl-*, *vid-* ir *vyd-*, *vil-* ir *vyl-*, *vit-* ir *vyt-*, *žyg-* ir *žig-* ir kt. kamieno balsių variacijų. Kartais sunku nusakyti, kodėl varijuoja tam tikrų pavardžių kamienai – ar dėl tarmės ypatybių, ar dėl asmenvardžių slavinimo: plg. *bain-* ir *bein-*, *bart-* ir *bert-*, *gad-* ir *ged-*, *gant-* ir *gent-*, *ged-* ir *gied-*, *gent-* ir *gint-*, *mel-* ir *mil-*, *mil-* ir *miel-*, *par-* ir *per-*, *ser-* ir *sir-*, *tal-* ir *tel-*, *tar-* ir *ter-*, *vel-* ir *vil-*, *žaim-* ir *žeim-*. Neatmestina galimybė, kad kamieno balsiai varijuoja ir dėl šaknies balsių kaitos. Taigi nuodugniai neištyrus dvikamienių asmenvardžių, jų ryšių vienų su kitais ir trumpiniais[68], tiksliai neįmanoma nustatyti, kuris kamieno balsis yra autentiškas.

Siejant dvikamienius asmenvardžius ir jų trumpinius, į kamieno balsio variacijas dėmesys buvo kreiptas tik skirstant trumpinius pagal hipokoristinių kamienų rūšis, kadangi pasitaikė atvejų, kai toje pat vietovėje yra kelios trumpinių ir dvikamienių asmenvardžių kilmės pavardės, turinčios skirtingus kamieno balsius, plg. *Būt-à* Grz, *Bùt-k-us* Grz ir *Bū-taũtis* Grz, *Vóz-butas* Grz; *Nar̃-k-us* Slnt, *Nor-éika* Slnt ir *Nár-butas* Slnt, *Vai-nóra* Slnt. Beje, kaip netiksliai užrašomi ar iškraipomi asmenvardžiai, yra svarsčiusi ir rašiusi Maciejauskienė (1982, 67–71; 1987a, 113–122; 1989, 66–69; 1991, 180–197; 1993, 68–78; 1994, 195–206; 1996, 60–70; 1997a, 71–88). To-

[68] Minėtina Zinkevičiaus (1977, 230) nuomonė, kad tik gerai ištyrus dvikamienius asmenvardžius, išaiškinus vienkamienių asmenvardžių darybą ir jos polinkius, galima tiksliai nusakyti trumpinių kilmę.

kių atvejų pasitaikė pastebėti ir analizuojant trumpinių kilmės pavardes, tačiau kai kurios variacijos trumpinių kilmės asmenvardžių kamienuose (ir jų pamatiniuose žodžiuose – dvikamieniuose asmenvardžiuose) yra ne vien tik užrašymo ar iškraipymo dalykas. Tačiau šį reiškinį dar reikia tirti atskirai.

Renkant trumpinių kilmės pavardes pasitaikė ir kitokių problemų – kartais sunku nustatyti, ar pavardė sietina su trumpiniais ar su apeliatyvais, svetimos kilmės vardais. Kai įtariamą trumpinio kilmės asmenvardį galima kildinti ir iš apeliatyvinio (pravardinio) vardo, yra žiūrima, kiek tiriamasis žodis sutampa su apeliatyvu. Asmenvardis, turintis ryškų, žmogų charakterizuojantį požymį, yra laikomas apeliatyvinės kilmės ir šioje knygoje su trumpiniais nesiejamas. Pavyzdžiui, dėl minėtos priežasties atsisakyta tokių pavardžių kaip *Gùdas* Šl[69], *Pùtrius* Kdl, *Rùdis* Erž, greičiau sietinų su apeliatyvais *gùdas*, *pùtrius*, *rùdis*, o ne su dvikamienių asmenvardžių kamienais[70] *gud-*, *put-r-*, *rud-*, plg. avd. *Gel̃-gudas* Šl, *Gud-gaudas* Šl (Maciejauskienė 1991, 98)[71], *Pùt-rimas* Kdl, *Rùd-minas* Erž.

Atsiradus painiavos dėl asmenvardžio kilmės (sunku nustatyti, sava ar svetima yra pavardė) dėmesys kreipiamas į pavardės kamieną: jeigu kamieną galima tiesiogiai sieti su krikščioniškos (ar kitokiu svetimos) kilmės vardu, tada pavardė taip pat nekildinama iš trumpinių. Pavyzdžiui, dėl šios priežasties į tyrimą nebuvo įtraukti tokie asmenvardžiai, kaip *Alšáuskis* Grg, *Jãsas* Trš, *Kaziùlis* Mžk, *Mìšas*

[69] Zinkevičius (1985, 101) mano, kad pavardžių su šaknimi *gud-* išplitimą galėjo gerokai padidinti atitinkami dvikamienių asmenvardžių trumpiniai su kamienu *gud-*.

[70] Po ilgų svarstymų pasirinktas terminas *kamienas* – jį vartoja Salys (1983, 270), Maciejauskienė (1997, 113–119), kuri teikia ir terminą *sandas*. Terminas *kamienas*, rodos, tiksliausiai nusako dvikamienio asmenvardžio sudedamąsias dalis ir dera su anksčiau aptartu terminu *hipokoristinis kamienas*, nors Zinkevičius (1977, 229) kamieną vadina dėmeniu, Kuzavinis ir Savukynas (1994, 27) – sandu, Ramonienė (1987, 60) – komponentu.

[71] Tekste nekirčiuojami tie asmenvardžiai, kurie yra nekirčiuoti ir šaltiniuose. Tais atvejais, kai nagrinėjamą kamieną turintis asmenvardis yra teikiamas ne iš LPŽ, bet iš kito šaltinio, skliaustuose yra rašoma to šaltinio nuoroda.

Kn, sietini su svetimos kilmės asmenvardžiais, plg. lenk. avd. *Olszowski* (ir kt.), lenk. avd. *Jaś* (ir kt.), lie. avd. *Kazỹs*, lenk. avd. *Misz*, *Mysz* (ir kt.), bet ne su trumpiniais, kurie atsirado iš dvikamienių asmenvardžių *Al-mìnas* Grg, *Jã-sudas* Trš, *Kãz-baras* Mžk, *Mìš-tautas* Kn, *Miš-tovtas* Kn.

Renkant trumpinių kilmės asmenvardžius paisyta ir jų pamatinių žodžių – dvikamienių asmenvardžių – kilmės. Jeigu vienintelio tam tikroje teritorijoje užfiksuoto dvikamienio asmenvardžio vienas kamienas gali būti siejamas su aiškiu apeliatyvu ar krikščioniškos kilmės vardu (dažniausiai pirmasis), su tokiais onimais gretinami asmenvardžiai nelaikomi trumpiniais, nors vienas tokio vardo kamienas (dažniausiai antrasis) ir sutampa su numanomu trumpinio kilmės asmenvardžiu. Todėl, pavyzdžiui, su trumpiniais nesietos pvd. *Bar̃-k-us* Ms, *Gal-ẽckas* Pmp, *Val-áitis* Igl, *Vit-à* Vkš, kurių kamienai sutampa su antraisiais dvikamienių vardų *Kãz-baras* Ms, *Gud-galis* Pmp, *Rùd-valis* Igl, *Réi-vytis* Vkš kamienais. Minėtų dvikamienių asmenvardžių pirmieji kamienai rodo, kad šie vardai yra vėlesni, o faktas, kad nurodytose vietovėse jie yra vieninteliai, skatino nuo jų atsiriboti ir manyti, kad tokie sutapimai gali būti ir atsitiktiniai.

Apibendrinant teigtina, kad skiriant nuo kitų pavardžių trumpinių kilmės pavardes, minėti kriterijai – formalusis ir arealinis – buvo taikyti su išlygomis. Pirmiausia dėl to, kad varijuoja ir dvikamienių asmenvardžių, ir trumpinių kamienai; kita vertus, ir dėl trumpinių kilmės asmenvardžių sutapimo su kitos kilmės vardais.

Lietuvių trumpinių tyrimo problemos

Ar reikia atskirti trumpinius nuo kitų asmenvardžių grupių, lietuvių onomastikos darbuose vienos nuomonės nėra, nes mokslinėje literatūroje trumpinių kilmės vardai dažnai priskiriami įvairios kilmės vienkamienių onimų grupėms. Taip asmenvardžiai klasifikuojami dėl nevienodų požiūrių vertinant trumpinius kaip atskirą oni-

mų klasę. Trumpinius ir jų priesagų vedinius nuo kitų antroponimų grupių savo darbuose atskiria Skardžius (1998, 624–625)[72], Zinkevičius (1977, 133–134)[73], Salys (1983, 12)[74], LVKŽ 27–29[75] bei Jonikas (1991, 558)[76]. Iš Būgos (1958, 205)[77], darybiškai skiriančio vienkamienes ir dvikamienes pavardes, pavyzdžių matyti, kad smulkiai asmenvardžių jis neskirsto, ir trumpinių kilmės pavardės dažniausiai atsiduria prie neaiškios kilmės vienkamienių pavardžių. Vanagas (1982, 16) senuosius lietuvių vardus taip pat skiria į dvikamienius ir vienkamienius, o apie trumpinių kilmės vardus tik užsimena[78]. Maciejauskienės[79] požiūris į vienkamienius lietuvių kilmės vardus varijuoja: vienur ji tokius asmenvardžius teikia kartu su ki-

[72] Skardžius, aprašydamas XVI a. lietuviškų asmenvardžių vartoseną, išskiria a) dvikamienių asmenvardžių, b) trumpinių vardų bei c) priesaginių asmenvardžių (čia priskiriami ir trumpinių, ir pravardinės kilmės) grupes.

[73] Zinkevičius (1977, 227–242) grupuodamas lietuviškus XVII a. pradžios asmenvardžius pagal darybą skiria a) senovinius dvikamienius asmenvardžius, b) jų trumpinius, c) pravardes ir d) galūnių bei priesagų (ir trumpinių, ir pravardinės kilmės) vedinius.

[74] Salys (1983, 12) teigia, kad senieji asmenvardžiai yra trejopos darybos: a) dvikamieniai ilgieji vardai, b) iš dvikamienių išriedėję trumpieji (maloniniai) vardai ir c) vėlesnio kilimo vienkamieniai vardai.

[75] LVKŽ į atskiras grupes skiriami a) dvikamieniai vardai, b) dvikamienių vardų trumpiniai, c) jų vediniai ir d) apeliatyviniai vardai.

[76] Jonikas skiria senuosius asmenvardžius į tris grupes: a) dvikamienius asmenvardžius, b) trumpinius asmenvardžius ir c) jų vedinius su įvairiomis priesagomis.

[77] Būga skiria aiškias ir neaiškias vienkamienes (nesudėtines) ir dvikamienes (sudėtines) pavardes. Iš pavyzdžių matyti, kad aiškios vienkamienės pavardės yra pravardinės pavardės, o tarp neaiškios kilmės vienkamienių pavardžių dalis yra ir trumpinių kilmės.

[78] Rašydamas apie asmenvardines pavardes, atsiradusias iš ikikrikščioniškų lietuvių vardų, Vanagas (1982, 64) tik teigia, kad sunku nustatyti, iš ko atsirado vienkamienis vardas: ar iš seno ikikrikščioniško vardo, ar iš pravardės.

[79] Lygindama asmenvardžių ir hidronimų klasifikacijas Maciejauskienė (2001, 170–175) trumpinius vertina kaip tam tikro vardų susidarymo būdo, o ne darybos rezultatą. Mokslininkė taip pat teigia (žr. Maciejauskienė 1991, 248), kad XVI–XVII a. antroponimijoje dvikamienių asmenvardžių trumpiniai didesnio svorio neturėjo ir negalėjo padaryti įtakos bendram lietuvių pavardžių kilmės vaizdui. Todėl ir yra netikslinga nurodyti dvikamienių trumpinius kaip atskirą lietuvių pavardžių kilmės šaltinį.

tais tautiniais (žr. Maciejauskienė 1983, 126) arba pravardiniais (žr. Maciejauskienė 1991, 218, 220 ir kt.; 1997, 126) vardais; kitur – kartu su pravardiniais ir kitokios kilmės (taip pat ir nelietuviškais) asmenvardžiais (žr. Maciejauskienė 1977a, 121). Panašiai vienkamienius asmenvardžius vertina ir Razmukaitė (1999, 163–177): oikonimus, atsiradusius iš trumpinių, teikia kartu su vediniais iš apeliatyvinių asmenvardžių bei apeliatyviniais asmenų pavadinimais[80].

Nemenka diskusija, ar skirti atskirą trumpinių grupę, buvo kilusi pasirodžius Zinkevičiaus (1977) monografijai apie Vilniaus asmenvardžius ir LPŽ: plg. Vanago (1979, 75–79) ir Zinkevičiaus (1985, 94–105) svarstymus šia tema. Ši diskusija (dėl trumpinių atskyrimo nuo kitų vardų grupių) yra vis tęsiama – plg. Zinkevičiaus (1994, 217–220; 1994a, 129–130) ir Maciejauskienės (1991, 245–248)[81] samprotavimus.

Taigi lietuvių onomastikoje nesutariama, ar reikia į atskirą grupę išskirti dvikamienių asmenvardžių trumpinius. Šioje knygoje manoma, kad skirti trumpinius (ir jų kilmės asmenvardžius) nuo kitų vardų grupių būtina, nes trumpiniai yra specifinis vardyno sluoksnis, siejantis oficialiąją ir neoficialiąją (šnekamąją) kalbą bei turintis kilmės, struktūros ir darybos savitumų. Antra vertus, nuo seno daugelyje užsienio ir lietuvių tyrėjų darbų yra susiklosčiusi tradicija skirti senuosius asmenvardžius į tris grupes (žr. ankstesnį tekstą) ir, rodos, jos tęstinumui nereikėtų prieštarauti. Trumpiniai ir jų kilmės vardai yra ir natūralios istorinės asmenvardžių raidos dalis: pvz., Ragauskaitės (1999, 150) duomenimis, jie sudarė 7% XVI a. antrosios pusės Kauno miestiečių antroponimų; Zinkevičiaus (1977,

[80] Razmukaitė (1999, 160–196) priesaginių oikonimų pamatinius žodžius skirsto į a) lietuvių senuosius dvikamienius asmenvardžius, b) apeliatyvinius (pravardinius) asmenvardžius (tarp jų ir senuosius dvikamienių asmenvardžių trumpinius) bei apeliatyvinius asmenų pavadinimus, c) krikščioniškus asmenvardžius ir d) kitų kalbų nekrikščioniškus asmenvardžius.

[81] Dar žr. Norkaitienės, Ramonienės (1993, 241–242) recenziją.

227), tyrusio XVII a. pradžios Vilniaus lietuvių antroponimus, nuomone, – apie 6% visų lietuviškos kilmės asmenvardžių (be tolesnių jų priesaginių vedinių). Turint omenyje, kad trumpiniai yra paliudyti Vilniaus ir Kauno miestų istorinių antroponimų, galima spėti, kad ir kitų vietovių istoriniai antroponimai, kurie yra trumpinių kilmės, sudaro panašų procentą tarp kitų asmenvardžių.

Iš onomastikos literatūros, darbo medžiagos rinkimo eigos taip pat aišku, kad su anksčiau aptarta trumpinių išskyrimo problema glaudžiai susijęs yra ir kitas klausimas – kuriuos vardus laikyti trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais. Slavų antroponimų tyrėjai Malec (1982, 17), Šimundićius (1984, 193) teigia, kad asmenvardžių trumpinius yra sunku atskirti nuo apeliatyvinės kilmės vardų. Lietuvių onomastikos literatūroje taip pat yra atvejų, kada, rodos, aiškūs trumpinių kilmės vardai priskiriami pravardinės kilmės asmenvardžiams, pvz., avd. *Buina* Vanagui (1979, 79), Maciejauskienei (1981, 170) yra pravardinės kilmės asmenvardis, nors Zinkevičiui (1977, 127, 229) – dvikamienio vardo trumpinys, atsiradęs iš avd. *Bui-noras*. Pasitaiko, kad tas pats mokslininkas vieno vardo kilmę savo darbuose aiškina ir skirtingai: pvz., vienur avd. *Tautkūnas* Maciejauskienei (1981, 169) yra pravardinės kilmės antroponinimas, o vėliau (žr. *Idem* 1991, 247) avd. *Tautkus* jau priskiriamas asmenvardžiams, teoriškai galintiems būti dvikamienių vardų trumpiniais, pagaliau XVI a. avd. *Tautkus* laikomas arba dvikamienio asmenvardžio *Taut-kantas* trumpiniu, arba priesagos *-k-* vediniu (žr. *Idem* 1997, 118).

Kad trumpinių kilmės asmenvardžius yra sunku skirti ir nuo krikštavardinės ar svetimos kilmės vardų, rašė Jurkėnas (1976, 84), Zinkevičius (1977, 230), Maciejauskienė (1997, 112); šį klausimą savo monografijoje kelia ir lenkų onomastė Malec (1982, 17). Matyt, dėl šios problemos lietuvių onomastikos darbuose pasitaiko atvejų, kai krikščioniškos kilmės vardams yra priskiriami ir trumpinių kilmės asmenvardžiai, pvz., antroponimai su *nark-*, *rimk-* Maciejauskienės (1977, 163; 1981, 165 ir 1977, 165) yra siejami su krikšto

vardais, nors vėliau avd. *Rimkus* mokslininkė mano esant atsiradusį iš dvikamienio asmenvardžio arba priesagos *-k-* vedinį (žr. *Idem* 1997, 117–118). Istorinius antroponimus tyrę Zinkevičius (1977, 177, 230 ir 1977, 190, 230), Ragauskaitė (2000, 99; 1999, 151 ir 2000, 99) asmenvardžius su *nork-*, *rimk-* sieja tik su dvikamienių asmenvardžių trumpiniais. Su svetimos kilmės vardais yra susijęs, pvz., avd. *Mañkus*, kurį galima kildinti ir iš lie. avd. *Mañ-kantas*, ir iš slav. avd. *Manko* (dėl to žr. Zinkevičius 1977, 230).

Jurkėno (1976, 84), Zinkevičiaus (1977, 230) ir Maciejauskienės (1991, 248) dar yra rašyta, kad lietuvių trumpinius taip pat sunku skirti ir nuo apeliatyvinių galūnės ar priesagos vedinių (pvz., avd. *Kañtris* galima kildinti iš avd. *Kañt-rimas* ar bdv. *kantrùs*). Taip pat dažnai be atskiro asmenvardžio analizės net neįmanoma atskirti, ar vardas atsirado trumpinant dvikamienį asmenvardį, ar prie jo pridėjus priesagą (pvz., avd. *Rim̃kus* atsirado iš avd. *Rim̃-kantas* ar iš avd. *Rìm-as* + *-k-*?) – žr. Zinkevičius (1977, 230), Maciejauskienė (1997, 130).

Kaip minėta, šioje knygoje trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais laikomi vardai, kurie turi vieną kurį nors dvikamienio asmenvardžio kamieną ar šio asmenvardžio dalį. Toks požiūris į trumpinius lietuvių onomastikoje yra jau lyg ir įprastas; jo laikosi ir kiti mokslininkai; žr. Zinkevičius 1977, 229–230; Skardžius 1996, 441; Ramonienė 1987, 60; LVKŽ 27–28; Maciejauskienė 1991, 247; 1997, 113 ir kt. Atrodo, kad trumpiniai ar jų kilmės vardai skirtingų grupių onimams yra nenuosekliai priskiriami, viena vertus, dėl mokslininkų požiūrio į tiriamąjį objektą, antra vertus, dėl pačių trumpinių probleminio pobūdžio.

Visiškai išspręsti problemą, kurie asmenvardžiai yra trumpinių kilmės, įmanoma tik surinkus daugumą paskelbtų ir istoriniuose šaltiniuose minimų dvikamienių asmenvardžių ir trumpinių kilmės vardų. Išsami dvikamienių asmenvardžių kamienų analizė padėtų nustatyti neginčytinus hipokoristinius kamienus, vėliau aplipusius

įvairiomis priesagomis. Nuo apeliatyvų trumpinių kilmės asmenvardžius įmanoma skirti ištyrus su šiais asmenvardžiais sutampančių apeliatyvų senumą ir jų paplitimo teritorijas: kai kurie trumpiniai galėjo būti akstinas ir pamatas naujiems apeliatyvams rastis ar bent įsigalėti. Trumpinius nuo krikščioniškos kilmės vardų padėtų diferencijuoti trumpinių hipokoristinius kamienus turinčių asmenvardžių nustatytas pasirodymo laikas įvairaus pobūdžio dokumentuose bei nuodugni krikštavardžių formų, paplitusių kaimyninėse kalbose, analizė. Beje, skirtingose kalbose pasikartojančios trumpinių formos galėtų liudyti buvus ir bendrų senųjų trumpinių, kaip ir dvikamienių asmenvardžių.

Tiriant trumpinius ir jų kilmės vardus nemažai problemų susidarė ir dėl dvikamienių asmenvardžių struktūros. Onomastikos literatūroje pasitaiko nemažai atvejų, kai tyrėjai nesutaria, ar asmenvardis yra dvikamienis ar vienkamienis. Kadangi niekas nėra sudaręs išsamaus ir pagrįsto visų lietuvių dvikamienių asmenvardžių sąrašo, taip pat ne visi dvikamieniai ir vienkamieniai trumpinių kilmės asmenvardžiai išrinkti iš istorinių šaltinių ar bent jau paskelbti, todėl kartais sunku nustatyti, koks yra asmenvardis, nes neaiški dvikamienio ir vienkamienio vardų riba. Pavyzdžiui, nesutariama, kokiu asmenvardžiu – dvikamieniu ar vienkamieniu – laikyti avd. *Dauginas* ir *Dauginis*. LPŽ I 469 avd. *Dauginas* laiko dvikamieniu (*dau(g)-* + *gin-*), o avd. *Dauginis* – vienkamieniu, priesagos *-inis* vediniu iš *daũg*. Jurkėnui (1964, 59; 1966, 88, 99; 1971, 43), Zinkevičiui (1977, 133), Saliui (1983, 271), LVKŽ 118 *Dauginas* yra dvikamienis asmenvardis. Tačiau avd. *Dauginis* Zinkevičius (1977, 133) interpretuoja kaip *Daugenio* variantą[82]. Taip pat, pvz., svarstytina ir asmenvardžio *Gineitis* struktūra. Jurkėnas (1964, 61; 1966, 87), LPŽ I 670 avd. *Gineità*, *Gìneitas*, *Gỹneitas*, *Gìneitis*, *Gineĩtis* laiko dvikamie-

[82] Čia laikomasi nuomonės, kad avd. *Dau-ginas* (*Dau-ginis*) yra dvikamienis, kadangi dvikamienio antrųjų kamienų *gin-*/ *gint-* varijavimas yra analogiškas reiškinys kamienų *min-*/ *mint-*, *tar-*/ *tart-* ir kt. varijavimui.

niais[83], o Kuznecovui (1896, 46), Būgai (1958, 239), Skardžiui (1996, 360), Ramonienei (1987, 65), Maciejauskienei (1991, 218; 1997, 120), Smoczyńskiui (2001, 465) avd. *Gineitis* yra priesagos *-eitis* vedinys[84]. Tokių svarstymų, kai abejojama, ar vardas yra vienkamienis ar dvikamienis asmenvardis, pasitaiko ir daugiau: pvz., nesutariama dėl avd. *Bugìnis*[85], *Buivinas*[86], *Eĩdžiotas*[87], *Eigẽlis*[88], *Eigẽlis*[89] ir kt. struktūros.

[83] Razmukaitė (1999, 162) oikonimą *Gineĩtiškės* Trak, V, turbūt pagal LPŽ, taip pat kildina iš dvikamienio asmenvardžio *Gin-eĩtis*, *Gìn-eitas*.

[84] Čia avd. *Gineĩtis* laikomas priesagos vediniu, kadangi *eit-* greičiausiai yra asmenvardinė žodžio priesaga, bet ne atskiras kamienas.

[85] Avd. *Bugìnis* LPŽ I 334 laiko priesagos *-inis* vediniu, o Leskienas (1909, 332), Salys (1983, 274), Jurkėnas (1966, 41) – dvikamieniu asmenvardžiu. Oikonimą *Buginai* Būga (1958, 243) taip pat kildina iš dvikamienio vardo. Šioje knygoje avd. *Bugìnis* yra laikomas dvikamieniu, manant šį vardą atsiradus iš _*Bug-ginis_, kurio pirmojo kamieno galo priebalsis *g* buvo asimiliuotas antrojo kamieno pradžios priebalsio *g*, plg. kitus tokio tipo vardus su antruoju kamienu *gin-*: *Daugìnas* < _*Daug-ginas_, *Džiùginas* (Salys 1983, 274) < _*Džiug-ginas_, *Steĩginas* (Salys 1983, 280) < _*Steig-ginas_ ir kt.

[86] Avd. *Buivinas* LPŽ I 337 laiko priesagos *-inas* vediniu, o Būga (1958, 253), Salys (1983, 283), Zinkevičius (1977, 249) – dvikamieniu asmenvardžiu. Skardžius (1996, 438) nurodo avd. *Bui-vynas*, kurį taip pat laiko dvikamieniu. Šioje knygoje avd. *Buivinas* laikomas dvikamieniu, kadangi yra ir daugiau lietuvių asmenvardžių su antruoju kamienu *vin-*, plg. *Al-vinys* (Jurkėnas 1966, 54), *Bar-vinas* (Ramonienė 1987, 117), *Bìl-vinas* (LVKŽ 99), *Gaũd-vinas* (Salys 1983, 283) ir kt.

[87] Avd. *Eĩdžiotas* LPŽ I 565 laiko priesagos *-otas* vediniu, o Salys (1983, 275) – dvikamieniu asmenvardžiu. Būga (1958, 238) oikonime *Eidžiotai* taip pat įžvelgia dvikamienį vardą. Pareikštoms Būgos ir Salio nuomonėms galima pritarti, kadangi avd. *Eĩdžiotas* įmanoma įžvelgti antrąjį kamieną *-jot-*; plg. avd. *Bìriotas* < _*Bir-jotas_ (Salys 1983, 275), *Gìriotas* < _*Gir-jotas_ (Salys 1983, 275; LVKŽ 182), *Kãriotas* < _*Kar-jotas_ < _*Kar-i-jotas_ (Salys 1983, 88; LVKŽ 221), *Mìniotas* < _*Min-jotas_ (LVKŽ 276) ir kt.

[88] Avd. *Eigẽlis* LPŽ I 565 laiko priesagos *-elis* vediniu, o Jurkėnas (1966, 187) avd. *Eigelas* laiko dvikamieniu asmenvardžiu. Manoma, kad avd. *Eigẽlis* galima laikyti dvikamieniu vardu, kurio pirmojo kamieno pabaigos priebalsis *g* buvo asimiliuotas antrojo kamieno pradžios priebalsio *g*, plg. kitus vardus su antruoju kamienu *gel-*: _*Jogelis_, žr. *Jógeliškė* k. Klm, ATSŽ 105 < _*Jog-gelis_, _*Nor-gelis_, žr. *Norgelìškiai* k. Btg, ATSŽ 201, _*Svir-gela_, žr. *Svirgẽliškai* k. Brž, ATSŽ 296.

[89] Avd. *Eigẽlis* LPŽ I 565 laiko tarmybe iš *Eig-ēlis*, kuris yra priesagos *-elis* vedinys, o Būga (1958, 249), Salys (1983, 273), Zinkevičius (1977, 249), LVKŽ 137 – dvikamieniu vardu. Šioje knygoje avd. *Eigẽlis* taip pat yra laikomas dvikamieniu vardu, kurio pirmojo kamieno pabaigos priebalsis *g* buvo asimiliuotas antrojo kamieno pradžios priebalsio *g*, plg. kitus tokio tipo vardus su antruoju kamienu *gėl-*: *Bugẽla* < _*Bug-gėla_ (Salys 1983, 273), *Daugėla* < _*Daug-gėla_ (Zinkevičius 1977, 133; LVKŽ 117) ir kt.

Atrodo, kad problemiškiausi yra asmenvardžiai, kurie dažniausiai baigiasi *-enis*, *-inis*, *-elis* ir kt. Viena vertus, šie asmenvardžiai formaliai sutampa su priesagų vediniais, o antra – su dvikamienių asmenvardžių antrųjų kamienų dalimis. Šioje knygoje tokius probleminius atvejus stengtasi spręsti atidžiai nagrinėjant kitų dvikamienių asmenvardžių kamienus ir po tokios analizės pasirenkamas sprendimo kelias – žr. ankstesnes išnašas. Matant, kad kamienas kartojasi ir kituose dvikamieniuose varduose, nagrinėjamas asmenvardis laikomas dvikamieniu, o su kuriuo nors jo kamienu ar jo dalimi sutampantis trumpinys ar trumpinio kilmės asmenvardis, taip pat yra papildomas argumentas dėl tiriamojo vardo dvikamieniškumo. Pavyzdžiui, minėta diskusija dėl avd. *Bui-vinas* V: dėl jo dvikamieniškumo plg. avd. *Rad-vinas* V, *Vin-gailis* V (Zinkevičius 1977, 187, 219) ir *Bui-vydas* V, *Bui-vilas* V (Zinkevičius 1977, 128), taip pat ir avd. *Buiv-is* V (Zinkevičius 1977, 128); nes minėti dvikamieniai vardai ir trumpinys yra paplitę toje pačioje vietovėje, o kiti dvikamieniai vardai turi ir tuos pačius kamienus, kaip avd. *Bui-vinas* V, todėl šie faktai tik remia mintį, kad kalbamasis asmenvardis yra dvikamienis.

Skaitant onomastikos literatūrą pastebėta ir tokių probleminių atvejų, kai vieni mokslininkai asmenvardį laiko senuoju dvikamieniu, o kiti – apeliatyviniu, pvz., avd. *Gal̃ginas* Leskienas (1909, 336), Būga (1958, 247), Salys (1983, 274), Zinkevičius (1977, 140), Jurkėnas (1978, 15) laiko dvikamieniu, o LPŽ I 614 greta nurodo ir apeliatyvinę kilmės galimybę, plg. apel. *gal̃ginas*. Tokių asmenvardžių, kuriuos galima sieti su apeliatyvais arba laikyti dvikamieniais vardais, yra ir daugiau, plg. avd. *Radvilà*, *Rãdvilas* Leskieno (1909, 345, 350), Būgos (1959, 204), Jurkėno (1966, 70, 157), LVKŽ 306, Ramonienės (1987, 127), Smoczyńskio (2001, 464) ir kitų yra laikomi dvikamieniais asmenvardžiais, o Skardžius (1998, 714), LPŽ II 554 neatmeta ir apeliatyvinės kilmės galimybės, plg. apel. *radvilà*, *radvìlas, rãdvilas* ‘rastinis vaikas, rastinukas, pamestinukas’.

Minėtų atvejų atsiranda dėl formalaus apeliatyvų morfemų ir dvikamienių asmenvardžių kamienų sutapimo. Tokiais probleminiais atvejais dėmesys kreipiamas į kitus dvikamienių asmenvardžių sistemos narius, turinčius tuos pačius kamienus. Jeigu toje pačioje vietovėje yra ir kitų dvikamienių vardų, turinčių tokį pat kamieną, kaip ir spėjamas dūrinio tipo apeliatyvinės kilmės asmenvardis, tada tiriamas vardas taip pat laikomas dvikamieniu. Pavyzdžiui, greta avd. *Radz-vìlas* Jsv yra ir avd. *Rad-i-mõnas* Jsv, todėl antrasis vardas tvirtina teiginį, kad pirmasis asmenvardis yra dvikamienis.

Nagrinėjant su apeliatyvais sutampančius dvikamienius asmenvardžius pastebėta, kad tokių vardų dvikamieniškumui nustatyti svarbus ir jų anksčiau turėtas ar turimas jungiamasis balsis. Pavyzdžiui, kad avd. *Gal̃-ginas* galėtų būti dvikamienis, rodo greta egzistuojantis avd. *Gal-i-gìnas*, žinomas iš Salio (1983, 272), Skardžiaus (1998, 665), Jurkėno (1966, 85) ir kt. darbų; taip pat ir avd. *Gãl-i-gintas* (dėl jo žr. Salys 1983, 272). Tokiais ir kitais, panašiais į aptartus, atvejais manoma, kad dvikamienis asmenvardis galėjo atsirasti nepriklausomai nuo kalboje funkcionuojančio apeliatyvo, o su tikriniu vardu sutampantis apeliatyvas galėjo būti paskata neišnykti ir toliau egzistuoti tikriniam vardui.

Pridurtina, kad lietuvių dvikamienių asmenvardžių struktūros tyrimuose yra likusių ir kitų neišspręstų klausimų: vieniems mokslininkams vardų struktūra yra neaiški, o kiti juos sieja su dvikamieniais asmenvardžiais. Pavyzdžiui, Jurkėnui (1966, 194) avd. *Abaras* yra dvikamienis, o LPŽ I 55 autoriams šio asmenvardžio kilmė neaiški (LPŽ avd. *Abãris*, *Abarỹs* pirmiausia sieja su svetimos kilmės asmenvardžiais, o vėliau priduria, kad pavardė gali būti kildinama ir iš lie. apeliatyvo *ãbara*, taip pat plg. *ãbaroti*[90]). LPŽ I 993; II 31 avd. *Kilminãvičius*, *Laukantas* palikti be jokio kilmės, struktūros ar darybos aiškinimo, o avd. *Kilminas* Zinkevičius (1977, 155), LVKŽ 227,

[90] Maciejauskienė (1993, 66) taip pat nurodo, kad avd. *Abaris* gali būti ir lietuviškos kilmės.

avd. *Laukantas* Leskienas (1911, 393) laiko dvikamieniais asmenvardžiais. Šiuo atveju taip pat yra svarbus dvikamienių asmenvardžių kamienų paplitimas. Todėl faktai, kad minėtų vardų kamienai kartojasi ir kitose dvikamienėse pavardėse, paplitusiose tose pat vietovėse (plg. *A-bãris* Slk ir *Daũ-baras* Slk; **Kil-minas* (žr. *Kilminãvičius* Drsk) ir *Kil-manas* Drsk; *Lau-kantas* Pgg ir *Bùr-kantas* Pgg, *Gẽd-kantas* Pgg) leidžia teigti, kad aptariamieji asmenvardžiai yra dvikamieniai arba bent susiję su senaisiais dvikamieniais asmenvardžiais.

Onomastikos literatūroje pasitaiko nesutarimų, kai vieni mokslininkai asmenvardį laiko senuoju dvikamieniu, o kiti – svetimos kilmės. Pvz., Jurkėnui (1966, 54) avd. *Alvinas* yra dvikamienis, o LPŽ I 91 – svetimos kilmės. Asmenvardžių, kuriuos galima laikyti arba dvikamieniais vardais, arba svetimos kilmės vardais, yra ir daugiau, plg. avd. *Ármanas*[91], *Eikinas*[92], *Karmanas*[93], *Liaubertas*[94] ir kt. Tokia skirtinga lietuvių kalbos dvikamienių vardų, kurie sutampa su kitų kalbų (ne baltų) tokiais pačiais asmenvardžiais, interpretacija kartais atsiranda ir dėl mokslininkų požiūrio į tiriamąjį objektą: pvz., Jurkėnas (1976, 85–88; 1977, 8–15; 1978, 9–16; 1982, 23–29; 1984, 28–32; 1995, 98–104 ir kt.) tokius asmenvardžius laiko bendrais indoeuropietiškais, o kiti mokslininkai – dažniausiai sveti-

[91] LPŽ I 122 šią pavardę aiškina dvejopai (ji gali būti ir senoji dvikamienė, ir germaniškos kilmės), o Leskienui (1909, 330), Skardžiui (1998, 623), Jurkėnui (1966, 125) avd. *Armanas* yra tik dvikamienis. Tuo tarpu Maciejauskienė (1993, 48) nurodo, kad avd. *Armanas* gali būti ir lietuviškos kilmės, o Razmukaitė (1999, 189, 192, 193) avd. *Ármanas*, iš kurio kildinami jos tiriami oikonimai, skiria prie vedinių, atsiradusių iš kitų kalbų nekrikščioniškų asmenvardžių.

[92] LPŽ I 566 avd. *Eĩkinas* kildina iš la. avd. *Eiķins*, nors nurodo, kad įmanoma sieti ir su avd. *Eikenas*, kuris, pagal LPŽ, kildinamas iš svetimos kilmės asmenvardžio, o Jurkėnas (1966, 188; 1971, 43) šį asmenvardį laiko dvikamieniu.

[93] Šį avd. LPŽ I 928 laiko svetimos kilmės, o Jurkėnas (1966, 117, 125; 1971, 42; 1982, 24; 1995, 99) – dvikamieniu vardu. Beje, Razmukaitė (1999, 170) oikonimą *Karmõniškės* Šlčn kildina iš asmenvardžio, kurį skiria prie vedinių iš apeliatyvinių asmenvardžių. Šioje knygoje avd. *Karmõnas* nelaikomas dvikamieniu vardu ir remiama LPŽ nuomonė, nes šis asmenvardis turi aiškius atitikmenis germanų ir slavų kalbose.

[94] Šį avd. LPŽ II 70 laiko svetimos kilmės, o Jurkėnas (1984, 30; 1995, 99) – dvikamieniu vardu.

mais, skolintais iš kitų kalbų (daugiausiai – LPŽ autoriai), nes pasitaiko ir atsitiktinių lietuvių dvikamienių asmenvardžių sutapimų su kitų tautų asmenvardžiais.

Šioje knygoje su svetimos kilmės vardais sutampantys lietuvių turimi dvikamieniai vardai, kurie gali būti trumpinių ir jų kilmės asmenvardžių pamatas, vertinami itin atsargiai. Kurie vardai tikrai yra lietuvių dvikamieniai asmenvardžiai, tų vardų kamienų yra ir kituose lietuviškos kilmės dvikamieniuose asmenvardžiuose, paplitusiuose toje pat vietovėje: pvz., avd. *Liáu-bertas* Pln dvikamieniškumą remtų toje pat vietovėje paplitę avd. *Ã-bartis* Pln, *Ký-bartas* Pln, kurie rodo svarstytiną kamienų *bart-* ir *bert-* santykį. Avd. *Ár-manas* Mrj dvikamieniškumą remia gretimai funkcionuojantys avd. *Ãš-monas* Mrj, *Mon-tautas* Mrj ir kt. dvikamieniai vardai, o avd. *Eĩ-kinas* Vb – dvikamieniai vardai *Eĩ-girdas* Vb, *Ei-nõris* Vb.

Jurkėnas (1976, 84) dar pastebi, kad dvikamieniai vardai kartais neskiriami nuo krikščioniškos kilmės vardų ar svetimos kilmės apeliatyvų (plg. avd. *Butrimas*, kuris Birylos siejamas su pakitusia vardo *Baltramiẽjus* forma, o Fedosiuko – su slavų apeliatyvu *бутрим* ‘užsispyręs, nepaklusnus žmogus’ – dėl siejimo žr. Jurkėnas 1976, 84)[95]. Visi šie pateikti pavyzdžiai rodo, kad atskiriant dvikamienius asmenvardžius nuo kitų pasitaiko ir painiavos.

Akivaizdu, kad tiriant lietuvių trumpinius, problemų atsiranda ne tik dėl jų rinkimo ar kilmės, bet taip pat ir dėl jų pamato – dvikamienių asmenvardžių autentiškumo. Dvikamieniai vardai kartais sutampa su apeliatyvais, priesaginiais trumpinių vediniais ar svetimos kilmės vardais. Todėl sprendžiant šias problemas stengtasi kuo daugiau kreipti dėmesio į pačią dvikamienių vardų sistemą, į tame pačiame areale paplitusius tikrinius vardus. Pridurtina, kad nagrinėjant tokius vardus dėmesio kreipta ir į istorinių šaltinių asmenvardžius: rašant knygą buvo stengtasi žiūrėti, kiek tokie vardai yra seni ir nuo kada minimi.

[95] Šiuo atveju, avd. *Bùtrimas* dvikamieniškumo svarstyti net neverta, nes šį asmenvardį slavai greičiausiai pasiskolino iš baltų kalbų.

Trumpinių įtaka lietuvių pavardėms

Daugiausia apie lietuvių trumpinius rašiusi ir juos nagrinėjusi kitų istorinių asmenvardžių kontekste Maciejauskienė (1991, 248) teigia, kad XVI–XVII a. antroponimijoje trumpiniai neturėjo didesnio svorio ir negalėjo padaryti didesnės įtakos bendram pavardžių kilmės vaizdui. Mokslininkės (1991, 13) nuomone, vienkamieniai asmenvardžiai XVII–XVIII a. dingsta į dokumentus plūstelėjusių pravardinių asmenvardžių sraute. Todėl nurodydama lietuvių pavardžių kilmės šaltinius (dvikamieniai asmenvardžiai, krikštavardžiai ir įvairūs pravardinės kilmės asmenvardžiai) ji nepateikia ketvirto šaltinio – dvikamienių asmenvardžių trumpinių (žr. Maciejauskienė 1991, 245). Taip mokslininkė formuoja nuomonę, kad dvikamienių asmenvardžių trumpinių XVI–XVIII a. lietuvių antroponiminėje sistemoje būta labai mažai ir jie neturėję pastebimesnės įtakos lietuvių pavardžių raidai.

Toks Maciejauskienės požiūris dėl trumpinių įtakos lietuvių pavardėms, rodos, nėra tikslus, nes tyrėja nepateikia jokių statistinių duomenų: nenurodytas trumpinių, išlikusių pavardėse, skaičius, ir taip pat nėra nustatyta, ar tas skaičius tikrai yra statistiškai nereikšmingas palyginti su kitomis vardų grupėmis – dvikamieniais, pravardinės kilmės vardais ir krikštavardžiais. Šios knygos autorė, kol kas neturint tikslių duomenų, kiek lietuvių pavardžių yra dvikamienių asmenvardžių, pravardžių ar kt. kilmės, apie kurios nors vienos kilmės pavardžių grupės statistinį reikšmingumą kitų grupių atžvilgiu nesiima net svarstyti. Todėl minėtas Maciejauskienės požiūris vertinamas kaip kol kas nepagrįstas.

Kita vertus, atrodo, kiek nepamatuota ir Maciejauskienės pozicija, kuriuos vardus laikyti dvikamienių asmenvardžių trumpiniais ir jų vediniais (žr. anksčiau). Minėtame mokslininkės darbe pasitaiko atvejų, kai trumpiniais ir jų vediniais nelaikomi vardai, kuriuos įmanoma sieti su dvikamieniais asmenvardžiais – trumpinių pamati-

niais vardais[96]. Savo monografijoje Maciejauskienė (1991, 247–248) iš 350 rekonstruotų XVI a. asmenvardžių išskyrė apie 34 vardus[97], kuriuos įmanoma sieti su dvikamienių vardų trumpiniais, tačiau bendrame 350 asmenvardžių sąraše ji paliko 38 jų priesaginius vedinius, nepriskirtus prie trumpinių kilmės vardų: *Bileikis*, *Butenis*, *Butkelis*, *Dargužis*, *Daugutis*, *Dauknys*, *Daukša*, *Eitilas*, *Eitutis*, *Gedeika*, *Gedutis*, *Gėlutis*, *Gineikis*, *Gineitis*, *Kanteikis*, *Kantutis*, *Kęstutis*, *Klausutis*, *Mastulis*, *Medeika*, *Mineikis*, *Minelis*, *Minulis*, *Minutis*, *Narkus*, *Noreikis*, *Noreišis*, *Norušis*, *Norutis*, *Rimutis*, *Toleikis*, *Toleitis*, *Toliušis*, *Tolutis*, *Vaidotas*, *Vaišutis*, *Vileikis*, *Žadeikis*[98]. Trumpinių klasei nepriskirti liko ir 10 tame pačiame sąraše minimų tik priesagines formas turinčių trumpinių kilmės asmenvardžių: *Arelis* (: **Aras*, plg. *Ar̃-butas*[99]), *Bijeika* (: **Bijus*, plg. *Bi-jotas* [Jurkėnas 1966, 39]), *Birutis* (: **Biras*, plg. *Bir-gėla* [Ramonienė 1987, 117]), *Joteika* (: **Jotys*, plg. *Jót-vilas*), *Lygeika* (: **Lygas*, plg. *Ly-girdas* [Zinkevičius 1977, 249]), *Ramutis* (: **Ramas*, plg. *Ram̃-vydas*), *Saugutis* (: **Saugas*, plg. *Sau-gėla*), *Videikis* (: **Vidas*, plg. *Vid-mantas* [Leskien 1909, 343, 349]), *Vidutis* (: **Vidas*, plg. *Vid-mantas* [Leskien 1909, 343, 349]), *Virkutis* (: *Virkas*, plg. pr. *Vir-kantas*). Bendrame vienkamienių XVI a. 350 antroponimų sąraše yra ir 15 kitų asmenvardžių, kuriuos įmanoma laikyti trumpiniais ir jų priesagų vediniais: *Buina* (< *Bui-noras* [Zinkevičius 1977, 127]), *Bukis* (< *Bu-kantas* [Jurkėnas 1966, 41,

[96] Beje, Maciejauskienės (1991, 46) monografijoje trumpinių kilmės asmenvardžiai (žr. avd. *Tautkaitis*, *Kęstaitis*) kartais priskiriami pravardinės kilmės vardams: Maciejauskienė (1991, 46) teigia, kad trečiasis įvardijimo narys – II patronimas – yra sudaromas iš tautinių antroponimų (pravardinių bei senųjų dvikamienių).

[97] Taip savo monografijoje rašo Maciejauskienė (1991, 247).

[98] Šių asmenvardžių nepriesaginės formos Maciejauskienės (1991, 246–247) yra laikomos trumpiniais.

[99] Taupant vietą, kaip ir Maciejauskienės (1991, 247) monografijoje, pateikiama tik po vieną dvikamienį asmenvardį dažniausiai iš Salio (1983, 267–284) raštų. Jei nurodyto dvikamienio asmenvardžio Salio raštuose nėra, skliaustuose nurodomas šaltinis, iš kurio jis pateikiamas.

108]), *Džiugas* (< *Džiu-ginas*), *Gaišys* (< *Gaiš-tautas* [Leskien 1911, 392, 395]), *Ginčys* (< *Gin-tautas*), *Girdžius* (< *Gird-vainas*), *Kenstys*[100] (< *Kęs-tartas*), *Kilius* (< *Kil-manas* [Zinkevičius 1977, 155]), *Mažys* (< *Maž-rimas* [Jurkėnas 1966, 139, 161])[101]. Iš šių ir ankstesnių asmenvardžių sąsajų matyti, kad bendrame vienkamienių XVI a. 350 antroponimų sąraše prie 34 asmenvardžių, kuriuos įmanoma sieti su dvikamienių asmenvardžių trumpiniais, galima pridėti dar 63 asmenvardžius. Taigi bendrame vienkamienių XVI a. 350 antroponimų sąraše iš viso trumpinių ir jų kilmės vardų yra 97 asmenvardžiai – jie sudaro daugiau nei ketvirtadalį (~27%) visų Maciejauskienės monografijoje minimų XVI a. antroponimų.

Su aptartais dalykais, kuriuos vardus laikyti trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais, sietina ir kita anksčiau svarstyta problema: painiavos kelia formalusis trumpinių sutapimas su apeliatyvinės kilmės vardais. Turbūt taip galima aiškinti, kodėl Maciejauskienė (1991, 247–248) monografijoje abejoja pačios rekonstruotų 34 trumpinių kilme, taip pat prie trumpinių kilmės vardų nepriskiria ir didžiosios dalies minėtų likusių 63 asmenvardžių; mokslininkė mano, kad asmenvardžiai galėję atsirasti ir savarankiškai – iš įvairių lietuvių kalbos žodžių. Šiam teiginiui patvirtinti Maciejauskienė (1991, 248) remiasi Saliu (minties, kad lietuvių kalbos žodžiai davė pradžią ne tik vienam ar kitam dvikamienio vardo kamienui, bet ir savarankiškam vardui, neneigia ir Salys, kuris, anot Maciejauskienės, teigiąs, kad „trumpųjų vardų istorijos šaltiniuose pasitaiko nedaug“). Šį Salio teiginį apie trumpinius istorijos šaltiniuose įmanoma suprasti ir kitaip: Salio ar kitų mokslininkų (kurių darbais rėmėsi Salys) nagrinėtuose istorijos šaltiniuose trumpųjų vardų pasitaikė ar išliko nedaug, nes Salys (1983, 270) kaip tik ir akcentuoja, kad „lietuvių trumpųjų vardų nedaug tėra šaltiniuose išlikę, bet, kaip iš prūsų

[100] LPŽ I 972 avd. *Kenstỹs* sieja su *Kęstỹs*; manoma, kad *kenst-* yra tarmybė iš *kęst-*.

[101] Šio trumpinio priesaginiai vediniai gali būti asmenvardžiai *Mažeika*, *Mažėlis*, *Mažonas*, *Mažuika*, *Mažulis*, *Mažutis*.

kalbos matyti, jų darytasi mažne iš visų dvikamienių vardų". Taigi atrodo, kad Maciejauskienės nagrinėjamų 34 XVI a. asmenvardžių kilmę iš trumpinių patvirtinti arba paneigti geriausiai gali tik trumpinių ir jų kilmės asmenvardžių bei jų pamatinių žodžių – dvikamienių asmenvardžių – išsami lokalizacijos analizė, į tyrimo lauką įtraukiant ir istoriniuose šaltiniuose minimus dvikamienius asmenvardžius. Nesant tokios išsamios analizės minėtus 34 asmenvardžius ir kitus preliminariai galima laikyti trumpinių kilmės vardais, juos siejant su XVI a. dvikamieniais asmenvardžiais.

Vėlesniame darbe apie XVI a. vienkamienius lietuviškos kilmės vardus (žr. Maciejauskienė 1997, 111–133) kai kuriuos trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais nelaikomus antroponimus „reabilituoja" ir pati autorė (1997, 119), teigianti, kad „XVI a. funkcionavo ir tokie vardai, kurie su įvairiomis priesagomis buvo sudaryti ir iš ką tik pateiktų[102], ir iš kitokių dvikamienių asmenvardžių trumpinių". Matyti, kad vėliau ir pati Maciejauskienė (1997, 119–124) pripažįsta su trumpiniais įmanomus sieti ir tokius priesagas turinčius 26 asmenvardžius, kaip *Dargužis*, *Eitutis*, *Gedeika*, *Gedutis*, *Gineikis*, *Kanteika*, *Kantutis*, *Klausutis*, *Mažeika*, *Maželis*, *Mažonas*, *Mažuikis*, *Mažulis*, *Mažutis*, *Noreika*, *Noreiša*, *Norušis*, *Norutis*, *Ramutis*, *Rimutis*, *Toliušis*, *Vaidotas*, *Videika*, *Vileikis*, *Virkutis*, *Žadeikis*. Taip pat ji (žr. ten pat) iš dvikamienių asmenvardžių kildina ir vardus *Džiugas*, *Mažis*, kurių kilmę iš trumpinių anksčiau neigė. Taigi pateiktą XVI a. 34 trumpinių sąrašą Maciejauskienė vėliau ir pati praplečia 28 trumpinių kilmės asmenvardžiais. Toks faktas tik patvirtina nuomonę, kad formalus dvikamienių asmenvardžių ir trumpinių kamienų sutapimas, kuriuo remdamasi Maciejauskienė mano, kad jos minimi vienkamieniai vardai yra trumpinių kilmės, yra vienas iš argumentų kildinant asmenvardžius iš trumpinių.

Remiantis egzistuojančiais ar egzistavusiais dvikamieniais asmen-

102 Čia Maciejauskienė (1997, 113–119) pateikė daugiausia tokius trumpinius, kurie neturi priesagų, bei kelis trumpinius su priebalsinėmis priesagomis.

vardžiais ir jų trumpiniais matyti, kad XVI ir vėlesniais amžiais yra išlikę daugiau trumpinių ir jų kilmės asmenvardžių nei jų pripažįsta Maciejauskienė. Šis teiginys pagrindžiamas pirmiausia požiūriu į tiriamąjį objektą: trumpiniu laikomas asmenvardis, kurio hipokoristinis kamienas sutampa su vienu dvikamienio vardo kamienu arba šio vardo dalimi. Kita vertus, svarbus atrodo ir lokalizacinis dvikamienio vardo ir iš jo kildinamo trumpinio sutapimas. Todėl, rodos, teisesnis yra Zinkevičius (1985, 99–101), teigiantis, kad senovinių dvikamienių vardų trumpiniai ir tolesni jų vediniai davė pradžią daugybei mūsų dabartinių pavardžių. Kad trumpinių būta ne ką mažiau kaip dvikamienių vardų sandų, taip pat rašoma ir LVKŽ 27–28. Ten teigiama, kad trumpinių virtimas stilistiškai neutraliais vardais buvo panašus į dabartinių vardų ir jų trumpinių santykio kitimą, t.y. *Juozapas* → *Juozas* (žr. LVKŽ 28).

Salio (1983, 270), Maciejauskienės (1991, 248) ir kt. pastebėtas trumpinių ir apeliatyvų sutapimas galėjo būti net viena iš priežasčių, skatinusių vardus išlikti vartosenoje: taip galėjo būti atnaujinta dvikamienio asmenvardžio kamiene užfiksuota vardo reikšmė, o asmenvardis – įgyti asmens apibūdinamąją funkciją[103]. Taip senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų priesagų vediniai buvo įsprausti į pavardžių sistemą, kurioje užėmė deramą vietą šalia kitų vardų – dvikamienių, krikštavardžių, pravardinės ir svetimos kilmės. Pavardėmis trumpiniai ir jų priesagų vediniai virto taip pat kaip ir kiti vardai. Kai kurie trumpinių kilmės asmenvardžiai tapo antruoju dvinarės įvardijimo sistemos nariu ir palaipsniui buvo paveldimi, laikui bėgant gavo priesagų, buvo fonetiškai, morfologiškai slavinti ir t.t. (apie šiuo reiškinius išsamiai žr. Maciejauskienė 1991, 20–117).

[103] Kad tarp tikrinių žodžių ir apeliatyvų yra ryšys, gerai rodo slavų kalbų trumpųjų vardų įtaka apeliatyvų sistemai: pagal trumpinių pavyzdį slavų kalbose yra trumpinami ir vartojami kai kurie apeliatyvai, dažniausiai reiškiantys gyvus padarus (žr. Smoczyński 1962, 73–77).

Trumpinių kilmės pavardžių darybos analizė

Kadangi tyrimo objektas yra lietuvių pavardės, kilusios iš senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių (t.y. nagrinėjami trumpiniai, rekonstruojami iš lietuvių pavardžių), todėl turint omenyje aptartas trumpinių ir jų pamatinių žodžių dvikamienių asmenvardžių skyrimo problemas, galima teigti, esant problemiška nuo kitų pavardžių skirti ir trumpinių kilmės pavardes. Tvirtai dėl vienokios ar kitokios pavardės kilmės galima apsispręsti tik atlikus ekstralingvistinę analizę. Daugeliu atvejų nežinant konkrečios pavardės raidos istorijos, įmanoma ir reikia kai kurių pavardžių kilmę aiškinti keleriopai (taip dažniausiai yra ir daroma LPŽ). Šioje knygoje remiantis nusistatytais kriterijais, taip pat kitų dvikamienių vardų ir trumpinių kontekstu, jų paplitimu bandyta ieškoti vieno kelio ir pagal tam tikrus požymius identifikuoti trumpinius, jų kilmės asmenvardžius.

Knygoje tiriamos trumpinių kilmės pavardės, turinčios prie pagrindo pridėtas baltiškos ar slaviškos kilmės patronimines, deminutyvines ir kitokias priesagas. Šių priesagų paplitimas yra lyginamas su Maciejauskienės ir Razmukaitės tirtų asmenvardžių priesagų paplitimu. Toks gretinimas padėjo išryškinti sutampančius ir besiskiriančius pavardžių priesagų paplitimo arealus[104]. Kaip minėta, šioje knygoje trumpinių kilmės pavardėmis yra laikomi asmenvardžiai, turintys dalį dvikamienio vardo (pirmąjį, antrąjį arba pirmąjį kamieną ir antrojo pradžią), prie kurios gali būti pridėta priesagų (apie tai žr. toliau). Trumpinių priebalsines, deminutyvines ir kitas balsines priesagas (pvz., *-ail-*, *-ein-*, *-eik-*, *-eiš-*, *-eit-*, *-eiv-*, *-ik-*, *-in-* ir t.t.) galima laikyti iš trumpinių klasės į pavardes perėjusiais formantais,

[104] Nors tiriamosios lietuvių pavardės iš LPŽ ir yra surinktos daugiausiai XX a. IV–VI dešimtmečiais, tačiau jų priesagų lyginimas su XVIII a. Maciejauskienės surinktų asmenvardžių ar Razmukaitės tirtų asmenvardinių oikonimų priesagomis atrodo prasmingas. Taip išryškėja asmenvardžių priesagų paplitimo panašumai ir skirtumai.

kurie dažniausiai galėjo būti pridėti prie asmenvardžio jam dar netapus pavarde. Kad lietuvių trumpiniai nuo senovės buvo plečiami tam tikromis priesagomis, paprastai mažybinėmis, pejoratyvinėmis ir turinčiomis priklausymo reikšmę, yra rašyta Zinkevičiaus (1977, 34, 237, 240 ir kt.), LVKŽ 28–29. Lietuviškos patroniminės priesagos taip pat galėjo būti pridėtos prie trumpinių prieš jiems tampant paveldimais asmenvardžiais. Apie šią onimų asmenvardėjimo pakopą yra rašyta Maciejauskienės (1991, 31). Slaviškos asmenvardžių priesagos galėjo atsirasti dokumentuose slavinant lietuvių asmenvardžius ir jų savos kilmės priesagas keičiant svetimomis (apie tai žr. Zinkevičius 1977, 53–59, 102–104; Maciejauskienė 1991, 180–198).

Skirstant trumpinių kilmės pavardžių priesagas į patronimines, deminutyvines ir kitokias, nemažai yra remiamasi ir žodžių struktūros tyrėjų darbais: apie apeliatyvų priesagas daug rašyta Urbučio, Ambrazo, apie antroponimų priesagas – Zinkevičiaus, Maciejauskienės, Unbegauno ir kt. Kaip ir įprasta lietuvių onomastikoje, patroniminėmis priesagomis laikomos *-aitis*, *-(i)onis*, *-ynas*, *-(i)ūnas* ir *-ėnas* (žr. Maciejauskienė 1975, 145–147; 1991, 16, 35, 167; 1993, 40–41, 45, 154 etc.; Zinkevičius 1997, 70–71; Razmukaitė 1993, 134 ir kt.). Skirstant pavardes, turinčias deminutyvines ir kitokias priesagas, susidurta su priesagos reikšmės nustatymo problemomis: kai kurios trumpinių kilmės pavardėse išlikusios priesagos gali būti laikomos ne tik deminutyvinėmis, bet ir *nomina agentis* ar *nomina attributiva* priesagomis. Todėl prie deminutyvines priesagas turinčių pavardžių buvo priskirti asmenvardžiai, dėl kurių priesagų deminutyviškumo antroponimikos literatūroje kyla mažai diskusijų. Pirmiausia, prie pavardžių su baltiškomis deminutyvinėmis priesagomis buvo priskirti tokie trumpinių kilmės asmenvardžiai, kurie turi priesagas *-elis*, *-elė*, *-ėlis*, *-ėlė*, *-ikas*, *-ikis*, *-(i)ukas*, *-(i)ulis*, *-(i)utis*. Šias asmenvardžių priesagas deminutyvinėmis laiko Maciejauskienė (1991, 227, 240; 1993, 40, 42–43), Zinkevičius (1977, 237; 1997, 70), Ra-

gauskaitė (1999, 148)[105] ir kt. Toliau prie pavardžių, turinčių baltiškas deminutyvines priesagas, su tam tikromis išlygomis buvo priskirti ir asmenvardžiai, turintys priesagas *-ala*, *-alis*, *-alė*, *-ėkas*, *-eta*, *-etis*, *-ėtis*, *-ila*, *-ilas*, *-ilis*, *-ina*, *-inas*, *-išis*, *-išius*, *-okas*, *-otis*, *-očis*, *-uitis*, *-uolis*, *-uša*, *-ušas*, *-(i)ušis*, *-uža*, *-ūzas*, *-užas*, *-užis*. Šias asmenvardžių priesagas deminutyvinėmis laiko Zinkevičius 1977, 238–239[106], tačiau nurodo, kad jos gali turėti ne tik deminutyvinę, bet veiksmažodinių ar vardažodinių ypatybių turėtojo reikšmę[107]. Tai patvirtina LKG I 317–337, 340–364, DLKG 104–112, 113–124[108], Ambrazo 1993, 112–167; 1994, 130–157; 2000, 87–190[109] darbai, kur nurodoma, kad šalia deminutyvinės reikšmės apeliatyvai su priesagomis *-ila*, *-(i)otė*, *-ušis* gali turėti *nomina agentis* reikšmę, su *-ekė*, *-ėtis*, *-ilis*, *-inas*, *-otas*, *-otis*, *-užys* – *nomina attributiva* reikšmę, o *-alas*, *-alis*, *-inis*, *-išius*, *-(i)okas*, *-uolis* – ir *nomina agentis*, ir *nomina attributiva* reikšmes. Remiantis LKG I 340–364, Ambrazu (2000, 87–190) prie pavardžių, turinčių deminutyvines priesagas, yra skiriami ir asmenvardžiai su *-akas*, *-akė*[110], *-učas*, *-učis*, *-učius*, *-uika*.

105 Galima tik pritarti Ragauskaitei (1999, 148), besiremiančiai Maciejauskiene (1977, 165; 1987, 87) ir Zinkevičiumi (1977, 241), kad šios priesagos gali turėti ir patroniminę reikšmę.

106 Išskyrus priesagas *-uša*, *-ušas*, *-(i)ušis*, *-uža*, *-ūzas*, *-užas*, *-užis*, kurios priskirtos prie deminutyvinių remiantis LKG, kur šių priesagų deminutyvinės reikšmės nurodomos kaip pagrindinės. Taip pat mano ir Paulauskienė (1994, 66), kuri priesagą *-užis*, *-ė* laiko viena dažniausių lietuvių deminutyvų priesaga.

107 Kyla klausimas, kaip asmenvardinės kilmės pavardėje priesaga tam tikram asmenvardžiui gali suteikti tam tikrą vardažodinę ar veiksmažodinę ypatybę. Tokia priesagos reikšmė galėtų būti įmanoma hipokoristinius kamienus siejant su tam tikromis vardažodžių ar veiksmažodžių šaknimis, kuriems sutapus vartosenoje išliko hipokoristinius kamienus turintys asmenvardžiai.

108 DLKG pateiktos vos kelios minėtoms deminutyvinėms priskiriamos priesagos, o prie veikėjų ir veiksmažodinių ypatybių turėtojų pavadinimų nepateikta apeliatyvų su priesagomis *-(i)otė*, *-ušis*, *-užys*, prie vardažodinių ypatybių turėtojų pavadinimų – su *-ekė*.

109 Ambrazas (2000, 87–112) deminutyvams nepriskiria priesagos *-ila*, *-ilas* vedinių, *nomina attributiva* vediniams – *-ekis*, *-ekė* vedinių (žr. Ambrazas 2000, 113–190).

110 Zinkevičius (1977, 240) asmenvardžius, turinčius priesagą *-aka*, *-akas*, priskiria tik prie priesaginių *nomina agentis* vedinių.

Kitos baltiškos kilmės pavardžių priesagos neturi deminutyvinės reikšmės; atrodo, kad dažniausiai jų reikšmė yra pejoratyvinė. Kaip teigia Zinkevičius (1977, 239–241), tokių pavardžių priesagos turi *nomina agentis* (priesagos *-aila*, *-ailis*, *-ailė*, *-anas*, *-anis*, *-aras*, *-aris*, *-eika*, *-eikis*, *-einis*, *-enas*, *-enis*, *-enius*, *-entas*, *-olas*, *-olis*, *-uišis*), *nomina attributiva* (priesagos *-avas*, *-eiša*, *-eišis*, *-ienis*, *-imas*) reikšmes arba nurodo kilmę ar priklausomumą (priesagos *-ietis*, *-inis*, *-intas*, *-iškis*[111]). Remiantis LKG I 317–337, 340–364, Ambrazu (1991, 4–14; 1993, 112–167; 1996, 103–105; 2000, 113–190) šių priesagų grupę galima praplėsti: priesagos *-aišis*, *-atas*, *-eila*, *-eilis*, *-ėilis*, *-yta*, *-ošius* turi *nomina agentis*, priesagos *-(i)aika*, *-aikis*, *-aukė*, *-einis*, *-eita*, *-eitis*, *-ita*, *-itas*, *-ykis*, *-uišis* – *nomina attributiva*, priesagos *-eiva*, *-eivis* – ir *nomina agentis*, ir *nomina attributiva* reikšmes. Į šią grupę taip pat patenka ir tos retos pavardžių priesagos, kurios asmeniui įvardyti neminimos nei LKG, nei Ambrazo darbuose – priesagos *-antas*, *-autis*, *-eikša*, *-intas*, *-oga*, *-ukna*, *-uncis*, *-uva*, *-uvė*.

Slaviškos kilmės patroniminėmis priesagomis laikomos *-avičius*, *-evičius*, *-ovičius* bei *-ičius*, *-ovas* ir jų variantai (žr. Maciejauskienė 1975, 145–146; 1977, 160; 1991, 167; 1993, 40, 41, 46; 1996, 60–70 ir t.t., Unbegaun 1995, 15–17, 204–205, 230–232 ir t.t.). Slaviškos kilmės deminutyvinėmis priesagomis yra laikomos retos pavardžių priesagos *-anka*, *-ecas*, *-iecas*, *-icas* (dėl jų žr. Unbegaun 1995, 208, 234, 286). Kaip įprasta (žr. Zinkevičius 1977, 243–244, Maciejauskienė 1991, 198, 228; 1993, 40, 47), į atskiras grupes yra išskiriamos ir pavardės, turinčios slaviškos kilmės priesagas su *-ck-* (*-auckas*, *-eckas*, *-ickas*, *-uckas* ir kt.) ir *-sk-* (*-anskas*, *-enskas*, *-inskas*, *-ovskas* ir kt.)[112].

[111] Maciejauskienė (1991, 24) užsimena, kad patroniminė gali būti ir priesaga *-iškis* (jos reikšmę, kaip teigia mokslininkė, dažnai yra sunku nustatyti), kai šios priesagos vedinys yra atsiradęs iš kito antroponimo. Beje, remdamasi Maciejauskiene šią priesagą iš kitų išskiria ir Žemienė (1999, 229).

[112] Klasifikuojant slaviškos kilmės priesagas pagelbėjo dr. Marijos Razmukaitės 1997–1999 m. pastabos, knygos autorei rašant magistro darbą.

Iš trumpinių kilmės pavardžių matyti, kad jų priesagos yra variantiškos: tokias priesagas turinčios pavardės dažnai skiriasi galūnėmis (plg. *-uta* ir *-utis*: *Bar-uta* Rd ir *Bar-ùtis* Šd, *-iūna* ir *-iūnas*: *Gail-iū́na* Sd ir *Gail-iū́nas* Als) ar pačios priesagos grafine forma (plg. *-iunas* ir *-iūnas*: *Vain-iunas* Kn ir *Vain-iūnas* Rk, *-ichas* ir *-ikas*: *Ged-ichas* Kn ir *Ged-ikas* Kn)[113]. Dažnai dėl slavinimo pakitusių baltiškų priesagų pasitaiko, kai trumpinių kilmės pavardės turi dvi priesagas – baltišką ir slavišką. Daugeliu atvejų, sprendžiant problemą, ar išskirti naują priesagą, ar laikyti kurios nors variantu, nulemia pavardės lokalizacija (pvz., pavardės *Ger̃d-avas* Snt priesaga *-avas* laikytina priesagos *-ovas* variantu, kadangi tokį sprendimą lemia toje pat vietovėje egzistuojanti dvi priesagas turinti pavardė *Gerd-ov-áitis* Snt).

Tačiau dėl pavardžių darybos buvo ir nemažai problemų. Vien jau faktas, kad nėra parašytų lietuvių pavardžių darybos ir kilmės klasifikacijų, sunkino darbą. Pavyzdžiui, nagrinėjant asmenvardžius pasitaikė atvejų, kada tam tikras pavardes darybiškai galima interpretuoti keleriopai: įmanoma onimui išskirti priesagą ir manyti, kad pavardė yra trumpinio kilmės, turinti priesagą, arba priesagą laikyti pavardės pamato dalimi ir tos pavardės su trumpiniais nesieti. Tokiais atvejais problema buvo spręsta taip: jeigu nustatyta, kad pavardėje užfiksuotas priebalsinę ar balsinę priesagą (ja nusakoma apeliatyvo reikšmė) turintis apeliatyvas[114], kuris sutampa su kuriuo nors dvikamienio asmenvardžio kamienu, laikoma, kad tas sutapimas yra atsitiktinis ir tokios pavardės buvo nenagrinėjamos. Pavyzdžiui, todėl į tyrimą nebuvo įtrauktos tokios pavardės, kaip *Gir̃nius* Klp, *Narnà* Pbrd, sietinos su apeliatyvais *gir̃nius*, *narnà*, bet neatsiradusios iš *gir-* + *-n-*, *nar-* +*-n-*, plg. *Gir-kontas* Klp, *Nár-butas* (žr. *Nar-but-ãvičius* Pbrd,

113 Pavardžių su patroniminių priesagų variantais savo darbuose teikia ir Maciejauskienė, pvz., prie priesagos *-onis* yra pavardės, turinčios variantus *-anas*, *-ianis*, *-an*, *-aniec* (žr. Maciejauskienė 1987, 88; 1991, 233), prie *-ėnas* – *-ienas*, *-enis*, *-en* (žr. Maciejauskienė 1987, 89; 1991, 237), prie *-ūnas* – *-un*, *-unas* (žr. Maciejauskienė 1991, 235), prie *-aitis* – *-aic*, *-aitys* (žr. Maciejauskienė 1991, 230).

114 Duomenys imti iš LKŽ.

Nar-but-ovičius Pbrd) arba kaip *Mieliùlis* Trg[115], *Minikas* V, sietinos su apeliatyvais *mieliùlis* 'mielasis, mylimasis', *minìkas*, bet ne su avd. *Mil̃-kintas* Trg, *Gal-minas* V (Zinkevičius 1977, 140), *Rud-a-mina* V (Būga 1958, 263; Zinkevičius 1977, 191; 1981, 30).

Pavardei turint vieną svetimą ar kelias įvairios kilmės priesagas taip pat sunku nustatyti, ar prie asmenvardžio ta priesaga (priesagos) priaugo dėl asmenvardžio raidos, ar kartu su vardo pamatu buvo paskolinta iš kitų kalbų. Tais atvejais buvo kreipiamas dėmesys į asmenvardžio struktūrą. Jeigu pavardė turi prie neaiškios kilmės pagrindo pridėtas vieną ar kelias svetimos arba svetimą ir savos kilmės priesagas, kurios suponuoja asmenvardžiui svetimą kilmę, tada tokios pavardės taip pat nenagrinėjamos. Pavyzdžiui, į tyrimą nebuvo įtrauktos tokios pavardės kaip *Borusẽvičius* Akm, *Milašẽvičius* Lkv, *Narijáuskas* Igl, turinčios su dvikamienių asmenvardžių kamienais sutampančius pagrindus *bor-*, *mil-*, *nar-* (plg. *Bar-vỹdis* Akm, *Mil-gaũdas* Lkv, *Nár-buta* Igl, *Vaĩš-nora* Igl). Jų atsisakyta dėl prie pagrindo priaugusių *-us-*, *-aš-*, *-ij-*, kurie, kaip galima tik įtarti, buvo paskolinti kartu su pavardės pagrindu ir implikuoja svetimą, dažniausiai slavišką, kilmę (žr. LPŽ). Tokiais atvejais pavardės kilmę galima nustatyti tik paanalizavus kiekvienos jų raidą – to nebuvo įmanoma padaryti be istorinių šaltinių medžiagos. Todėl vengiant painiavos tyrimui imti tik tie asmenvardžiai, kurie turi prie pamatų pridėtas aiškias priebalsines ir balsines baltiškos ar slaviškos kilmės priesagas.

Skaičiuojant trumpinių kilmės lietuvių pavardes atskiru vienetu buvo laikyta LPŽ minima savarankiška pavardė, turinti vietovės nuorodą. Į skaičių, nurodantį, kiek šeimų (apie tai žr. LPŽ I 20) tam tikroje vietovėje turi vieną ar kitą pavardę, (pvz., *But-k-à* Pbrd 3) dėmesys nebuvo kreiptas, nes tada šie skaičiai rodytų šeimų, turinčių tam tikrų pavardžių, skaičių. Tų pačių priesagų variantai (plg. *But-k-áuskas* Pbrd ir *But-k-òvskis* Pbrd) laikomi skirtingais vienetais. Tuo būdu iš viso buvo surinkta 5950 trumpinių kilmės pavardžių.

115 Kamienas *miel-* interpretuojamas kaip kamieno *mil-* variantas.

Apibendrinimas

Analizuojant lietuvių pavardes, kilusias iš senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių trumpinių, susidurta su daugeliu problemų, atsiradusių dėl trumpinių ir dvikamienių asmenvardžių tyrimo stokos. Skiriant trumpinių kilmės pavardes daugiausia vadovautasi formaliuoju ir arealiniu kriterijais. Nustatant asmenvardžių arealinius ryšius buvo naudotasi LPŽ, taip pat ir kitais onomastikos darbais, kuriuose buvo galima rasti senųjų dvikamienių asmenvardžių ar jų kilmės onimų su tiksliai nurodyta lokalizacija.

Lietuvių onomastikos literatūroje trumpinių kilmės vienkamieniai vardai dažnai priskiriami įvairioms onimų grupėms. Su šiuo klausimu yra susijusi ir kita problema – kuriuos vardus laikyti trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais. Trumpinius taip pat sunku yra skirti nuo apeliatyvinių galūnės ar priesagos vedinių. Probleminis yra ir trumpinių bei krikštavardinės ar svetimos kilmės vardų skyrimas. Todėl yra plėtojama nuomonė, kad dėl daugelio trumpinių kilmės vardų galima ir reikia diskutuoti. Problemą, kurie asmenvardžiai yra trumpinių kilmės, išspręsti įmanoma tik išanalizavus daug istoriniuose šaltiniuose minimų dvikamienių asmenvardžių ir trumpinių kilmės vardų.

Dėl dvikamienių asmenvardžių trumpinių įtakos lietuvių pavardėms remiamas Zinkevičius (1985, 99–101), teigiantis, kad senovinių dvikamienių vardų trumpiniai ir tolesni jų vediniai davė pradžią nemažai daliai mūsų dabartinių pavardžių.

Išanalizavus trumpinių, kaip savarankiškos vardų grupės, nuo kitų asmenvardžių grupių skyrimo problemas bandyta apsibrėžti, kuriuos asmenvardžius įmanoma laikyti dvikamieniais, davusiais pradžią trumpinimas ir jų kilmės asmenvardžiams. Todėl nustatant vardo pobūdį, būtina asmenvardžius nagrinėti sistemiškai – atsižvelgti į pasikartojančius ir toje pat vietovėje paplitusius asmenvardžius su

tais pačiais kamienais, taip pat būdingiausias trumpinių kilmės pavardžių priesagas.

Aptarus pavardžių darybos problemas, atsiradusias dėl įmanomos keleriopos darybos, prieita išvada, kad pagrindinis šių problemų sprendimo kelias – trumpinių kilmės pavardžių struktūros analizė.

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ APRAŠAS

Lietuvių trumpinių tyrimo tendencijos

Vardyno tyrėjai lietuvių trumpiniams iki šiol neskyrė pakankamai dėmesio, matyt, todėl antroponimikos literatūroje įvairuoja trumpinių ir jų kilmės vardų aiškinimai, šie vardai priskiriami skirtingoms asmenvardžių grupėms. Tačiau sugretinus tuos pačius kamienus turinčius vienkamienius ir dvikamienius vardus matyti, kad daugelyje Lietuvos vietovių iš pavardžių kildinami trumpiniai ir ten paplitę dvikamieniai vardai yra struktūriškai – kamienais – susiję. Trumpinių kilmės ir dvikamienių vardų sąsajas taip pat remia kiti senųjų lietuvių asmenvardžių arealiniams tyrimams skirti antroponimikos darbai, kuriuose šalia dvikamienių vardų pateikiama jų trumpinių. Tai patvirtina ir tokio darbo pavyzdžiu laikytinas Zinkevičiaus (1977, 118–226) XVII a. pr. Vilniaus lietuvių asmenvardžių tyrimas, kur prie kitų nekrikštavardinių vardų nagrinėjami to meto Vilniaus Šv. Jono bažnyčios knygose rasti dvikamieniai vardai, jų trumpiniai ir priesagų vediniai iš trumpinių. Kaip pastebi Zinkevičiaus knygą recenzavęs Vitkauskas (1979, 175), šis mokslininko veikalas svarbus ir dėl ten aptariamų dvikamienių vardų – Zinkevičius įtikinamai parodęs, kad dvikamieniai vardai buvo paplitę XVII a. pr. Vilniuje[116]. Tačiau

[116] Taip Zinkevičiaus knygoje buvo paneigta iki tol vyravusi nuomonė, kad dvikamieniai antroponimai būdingesni žemaičiams, iki šiandienos turintiems geriau išlaikytas

monografija apie Vilniaus asmenvardžius aktuali ir trumpinių tyrimui. Iš šio darbo akivaizdu, kad šalia dvikamienių vardų XVII a. pr. Vilniuje, kaip ir Rytų Lietuvoje, funkcionavo daug jų trumpinių, kurie vėliau buvo slavinti. Šiandienos pavardėse yra išlikusių šių trumpinių kamienų, plg. *Gin-ẽvičius* V ir *Gin-tautas* V (Zinkevičius 1977, 249), *Žýg-as* V ir *Žyg-i-mantas* V (Zinkevičius 1977, 224) ir kt.

XVI a. antrosios pusės Kauno miestiečių asmenvardžius tyrusios Ragauskaitės (1999, 149–151; 2000, 98–101) duomenimis, Kaune, kaip ir Vilniuje, išliko minėtų grupių asmenvardžių, kuriuos įmanoma rekonstruoti ir iš dabartinių kauniečių pavardžių, plg. *Eig-ẽlis* Kn ir *Ei-girtas* Kn (Ragauskaitė 2001, 130), *Gint-áuskas* Kn ir *Dau-gintas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149) ir kt. Vėliau Ragauskaitei (2004, 8–18), paanalizavus ir palyginus XVI–XVII a. Joniškio miesto, turėjusio savivaldos teises, ir Joniškio parapijos kaimų vardyną, paaiškėjo, kad miestiečių asmenvardžiai pagal kilmę ir darybą skiriasi nuo valstiečių: valstiečių vardynas buvęs lietuviškesnis, jame gerokai dažnesni senieji dvikamieniai vardai. Todėl darytina prielaida, kad ir trumpinių kilmės asmenvardžių valstiečių vardyne būta gerokai daugiau nei miestiečių.

Paprastai asmenvardžių, rinktų iš XVI–XVIII a. istorijos šaltinių, analizės dažniausiai koncentruojamos į vienos konkrečios teritorijos vardų tyrimą[117]. Zinkevičius (1977), Ragauskaitė (1999, 150; 2000, 99; 2004, 8–18) pateikia Vilniaus, Kauno, Joniškio miestų iš istorinių šaltinių surinktų asmenvardžių aprašus, kuriuose išskiriami ir to laikotarpio dvikamienių vardų trumpiniai. Ramo-

dvikamienes pavardes (žr. Zinkevičius 1977, 227). Mokslininko atliktas Vilniaus miesto antroponimų tyrimas atskleidė, kad dvikamienių vardų turėjo ir aukštaičiai, tačiau rytinėje Lietuvos dalyje vyko gerokai intensyvesni asmenvardžių slavinimo procesai. Kad Zinkevičiaus darbas yra ne vien tik apie Vilniaus, bet ir apie Rytų Lietuvos asmenvardžius, taip pat rašo Vanagas (1979, 76).

117 Maciejauskienės (1993, 34–100) Kriaunų parapijos XVII–XVIII a. asmenvardžių studijoje, skirtoje lokaliniam asmenvardžių tyrimui, atskiras dėmesys į trumpinius ar jų kilmės vardus nekreipiamas, o šie vardai pagal kilmę pateikiami kartu su dvikamieniais ir pravardiniais asmenvardžiais.

nienės (1987) analizė remiasi XVIII a. pab. Žemaičių vyskupystės asmenvardžiais[118].

Lietuvių onomastikos literatūroje daugiausia rašyta apie dvikamienių vardų trumpinius, surinktus iš istorinių šaltinių. Pirmajame Kuznecovo (1896, 38–44)[119] rašytame lietuvių antroponimikos straipsnyje dominuoja paties autoriaus surinkti dvikamieniai vardai iš Žemaitijos, prie kurių pateikiama ir jų trumpinių[120]. Leskieno (1909, 330–352; 1911, 390–396) antroponimikos darbuose, kuriems medžiaga rinkta iš Vilkyškių bažnytinių knygų, Baltramaičio, Spruogio, Volterio sudarytų vardų sąrašų, Būgos, Kalwaičio, Kuznecovo darbų ir kt., šalia dvikamienių vardų pasitaiko ir jų trumpinių. Kelis tokius trumpinių kilmės priesaginius vardus, Leskieno paskelbtus šalia dvikamienių vardų, Milewskis ir Otrębskis klaidingai interpretuoja ir teikia kaip dvikamienius, plg. *But-kunas*, *But-kaitis* (žr. Otrębski 1935, 32; Milewski 1969, 75), *Eit-kunas* (žr. Otrębski 1935, 32; Milewski 1969, 93)[121]. Būgos (1958, 1961) darbuose, kuriems medžiaga kaupta iš istorinių šaltinių ir anksčiau paskelbtų Bezzenbergerio, Leskieno, Lewio, Nesselmanno ir kt. veikalų, dvikamienių vardų trumpiniams daug dėmesio taip pat neskiriama: trumpiniai ir dvikamieniai vardai pagal jų sutampančius kamienus yra gretinami struktūriškai ir teikiami vieni šalia kitų.

Tokia pati vardų teikimo tradicija tęsiama ir Salio (1983, 11–15, 88, 113–116, 139–142, 270–284) straipsniuose, kur lietuvių trumpiniai rašomi šalia dvikamienių vardų, nors čia trūksta konkrečių nuorodų į šaltinius, nes vardai yra „parinkti iš šaltinių arba iš

118 Dar yra Palionio (2003) knyga apie XVII a. antrosios pusės Punios krašto asmenvardžius ir vietovardžius, bet čia trumpiniams ar jų kilmės asmenvardžiams ypatingo dėmesio neskiriama.

119 Žemaičių asmenvardžius Kuznecovas (1896, 38–44) lygina su Pirsono pateiktais prūsų asmenvardžiais.

120 Kuznecovo (1896, 46–47) sudarytame abėcėliniame žemaičių asmenvardžių sąraše pasitaiko lyginamojoje straipsnio dalyje neminėtų trumpinių, pvz., *Dárgis*, *Kiñczus*, *Moñczys* ir kt. (vardai pateikti taip, kaip juos rašė Kuznecovas).

121 Leskienas prie trumpinių ar jų kilmės vardų nenurodo, kad jie nėra dvikamieniai.

paskelbtųjų rinkinių“ (žr. Salys 1983, 270). Jurkėno (1966; 1967, 43–49; 1970, 77–79; 1971, 42–46; 1974, 31–32; 1977, 8–15; 1978, 7–18; 1982, 23–26; 1984, 28–32 ir kt.), rinkusio dvikamienius asmenvardžius daugiausia iš Lietuvos Metrikos, darbuose, taip pat Ramonienės (1987) disertacijoje, kurioje tiriami asmenvardžiai iš 1795 m. Žemaičių vyskupystės krikšto metrikų registracijos knygos, šalia senųjų dvikamienių vardų minima ir surastų jų trumpinių. Visus šiuos mokslo darbus sieja tai, kad juose mokslininkai daugiau dėmesio skyrė dvikamieniams vardams ir nuošalyje paliko jų trumpinius; apsiribojo nurodę kamienais su dvikamieniais vardais sutampančius trumpinius.

Lietuvių onomastai daugiau yra tyrę istorijos šaltiniuose išlikusius XVI a. trumpinius. Skardžius (1996, 441; 1998, 624–627), pasinaudojęs Būgos, Leskieno, Salio veikalais, pateikia nemažai XVI a. trumpinių, surinktų iš Lietuvos inventorių, K. Jablonskio „Istorijos archyvų“. Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 113–124), medžiagą ėmusi iš įvairių Lietuvos istorinių šaltinių, minėtuose darbuose taip pat daugiausia analizuoja XVI a. trumpinių kilmės asmenvardžius.

Apie vieną lietuvių pavardėse egzistuojantį trumpinių tipą su hipokoristine priesaga *-š-* yra rašyta Mažiulio (1998, 154; 1999, 30): jis iškelia mintį, kad šio tipo pavardės yra atsiradusios iš trumpinių. Jurkėno (1970, 76–79) skelbiamoje konferencijos medžiagoje lietuvių trumpiniai, turintys priebalsinę priesagą *-k-*, bandomi įtraukti į kitų ide. kalbų šio tipo trumpinių kontekstą. Smoczyńskio (2001, 465) yra rašyta apie lietuvių trumpinius, pasitaikančius lenkų pavardėse. Trumpinių ar jų kilmės vardų dar galima rasti Rimšos (1977, 131–135), Girvilo (1978, 19–41), Šukio (1986, 81–105), Smoczyńskio (2001, 418–427) ir kt. straipsniuose – darbuose, tiesiogiai nesusijusiuose su lietuvių trumpųjų vardų analize.

Problemiškas leidinys trumpinių atžvilgiu yra LPŽ – tyrimo šaltinis, kuriame yra daug šioje knygoje su trumpiniais siejamų lie-

tuvių pavardžių, nors žodyne jos dažnai yra priskiriamos skirtingos kilmės vardų grupėms. Rodos, kad dvikamienių vardų trumpiniams ir jų kamienams tirti aktualūs gyvojoje kalboje vartojami trumpiniai ir jų kilmės asmenvardžiai. Tačiau dabartinės šnekamosios lietuvių kalbos trumpiniai yra beveik netirti (žr. Sinkevičiūtė 2003b, 317–334). LVKŽ trumpiniai nerodo, kaip gyvojoje kalboje vartojami trumpieji vardai, nes dalis ten minimų trumpinių kildinami iš dabartinėje kalboje nevartojamų ar labai retai vartojamų dvikamienių vardų. Be to, LVKŽ[122] nenurodomi tikslūs kiekvieno asmenvardžio šaltiniai, nors trumpinių pateikiama prie kiekvieno dvikamienio vardo[123]. Kita vertus, šnekamojoje kalboje yra paplitę ir hipokoristines priesagas turintys trumpiniai, bet tokio tipo asmenvardžius visiškai ignoruoja LVKŽ. Gyvosios kalbos trumpiniai ir jų kilmės asmenvardžiai yra dar mažiau tirti nei istorinių šaltinių, nors jų tyrimo rezultatai galėtų pildyti ir tikslinti iš istorijos šaltinių surinktų bei paskelbtų vardų tyrimo duomenis.

Taigi daugelis darbų, susijusių su lietuvių trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais, dažniausiai yra skirti dvikamieniams vardams nagrinėti. Kol nėra surinkta ir aprašyta bent didžioji istorinių šaltinių trumpinių dalis, o mokslininkai jiems tirti taiko skirtingus metodus, įvairuoja trumpiniams priskiriamų asmenvardžių skaičius bei tyrėjų požiūris į juos. Dvikamieniai vardai ir jų trumpiniai buvo paplitę po visą Lietuvą, o valstiečių vardynas buvęs lietuviškesnis nei miestiečių, todėl darbai apie regionų vardus trumpinių analizei yra vertingi. Tačiau antroponimikos literatūros, kurioje būtų tiriami lietuvių trumpiniai, o šalia – pateikta to paties regiono dvikamienių vardų, vis dar trūksta. Mažai nagrinėti Panevėžio, Utenos, Jurbarko

[122] To padaryti, matyt, neleido pats leidinio pobūdis.

[123] Neaišku, kokiais kriterijais vadovaudamiesi žodyno autoriai prie kiekvieno dvikamienio vardo nurodė tam tikrą trumpinį ar trumpinius, nes kiekvienas dvikamienis vardas gali turėti ir daugiau trumpinių nei pateikiama: pvz., prie avd. *Kañtrimas* pateikti trumpiniai *Kañtas*, *Kantrỹs*, tačiau potencialūs yra ir trumpiniai, pvz., *Kañčius*, *Kantỹs*, *Rìmas* ir t.t.

ir kt. regionų istorinių šaltinių trumpiniai. Padėtis, kai mokslininkų darbuose pagrindinė trumpinių sudaromoji dalis – tie patys lietuvių hipokoristiniai kamienai – vertinami nevienodai, susidarė, viena vertus, dėl nenusistovėjusios lietuvių hipokoristinių kamienų sampratos, kita vertus, tam įtakos turėjo ir atskiruose Lietuvos regionuose rašytų istorinių šaltinių tyrimo stoka.

Hipokoristinių kamienų grupės

Su daugeliu lietuvių dvikamienių vardų įmanoma sieti vienkamienius asmenvardžius, dėl kurių hipokoristinės kilmės onomastikos literatūroje nediskutuojama, nes šie vardai turi su jų pamatiniais žodžiais sutampančius kamienus. Kai kuriuos jų – kaip hipokoristinius – pripažįsta ir LPŽ, bet dažniausiai šio žodyno autoriai su dvikamieniais asmenvardžiais įmanomiems sieti trumpinių kilmės vardams teikia ir kitokių aiškinimų. Pasitaiko, kad LPŽ autoriai su dvikamieniais vardais tuos pačius kamienus turinčias vienkamienes pavardes gretina su apeliatyvais ar svetimos kilmės vardais. Taip dažniausiai yra pirmajame žodyno tome, o pirmojo pabaigoje ir antrajame tome labai atsargiai neatsisakoma ir lietuvių pavardėse išlikusių trumpinių atsiradimo galimybės iš dvikamienių vardų (dėl to žr. Zinkevičiaus (1988, 101) pastabas)[124].

Norint išryškinti trumpuosius lietuvių vardus tyrusių mokslininkų požiūrius, jų darbuose minimi hipokoristiniai kamienai buvo išskirti į kelias grupes. Pirmajai grupei priskirti pavardėse išlikę kamienai, dėl kurių hipokoristiškumo lietuvių antroponimikos darbuose nekyla diskusijų. Į antrąją grupę pateko tie kamienai, kurių sąsajų su trumpiniais nenurodo tik LPŽ. Trečiajai grupei buvo priskirti hipokoristiniai kamienai, kuriuos vieni ar kiti tyrėjai, ne tik

[124] Zinkevičiaus (1976, 95–102; 1988, 100–101) recenzijose argumentuotai diskutuojama su baltarusiu Uscinovičiumi ir LPŽ autoriais dėl trumpinių.

LPŽ, sieja ir su tam tikrais apeliatyvais ar kitos – svetimos – kilmės vardais. Ketvirtojoje grupėje atsidūrė antroponimikos literatūroje neminėti kamienai, kurių hipokoristiškumas buvo nustatytas iš dvikamienių vardų. Klasifikuojant kamienus į tyrimą nebuvo įtraukti darbai, kuriuose tiksliai nenurodyta asmenvardžių kilmė, pvz., teigiama, kad vardai yra baltiškos kilmės, žr. Rimša (1980, 195–200), Zinkevičius (1981, 28–41) ir kt.) arba rašoma, kad hipokoristinius kamienus turintys vardai yra lietuviškos kilmės (žr. Maciejauskienė (1983, 122–131; 1993, 34–100).

Pateiktas hipokoristinių kamienų skirstymas atrodo sąlygiškas (ypač antrosios ir trečiosios grupės skyrimas), nes priklauso nuo mokslininkų požiūrio į tiriamąjį objektą ir vardo, kuris turi manomą hipokoristinį kamieną, pasitaikymo nagrinėjamame šaltinyje. Retesnių kamienų vardai šaltiniuose galėjo būti minėti rečiau, todėl sulaukė ir mažiau tyrėjų dėmesio. Tačiau, kita vertus, taip išryškėja vardų, dėl kurių diskutuojama ar pareikšta skirtingų nuomonių, problemiškumas.

Norint išsamiai aptarti hipokoristinius kamienus – išskirti jų rūšis, nustatyti struktūrinių grupių dažnumą – visų keturių grupių kamienai buvo suskaidyti pagal jų narių skaičių. Toliau kamienai buvo suskirstyti dar į mažesnius pogrupius pagal priebalsių struktūrines grupes.

Abejonių nekeliantys hipokoristiniai kamienai

Lietuvių antroponimikoje nediskutuojama tik dėl dviejų keturnarių kamienų – *sirt-* ir *taut-* – hipokoristiškumo. Kad asmenvardžiai, turintys šiuos kamienus, yra atsiradę iš trumpinių, pripažįsta ir LPŽ, ir kitų mokslo darbų autoriai. Vardus su CVCC struktūros kamienu *sirt-* trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 298, 301), LVKŽ 330 ir LPŽ II 724, plg. *Sirt-āvičius* Kn ir *Sìr-tautas* Kn. CVvC struktūros

kamieną *taut-* turintys vardai trumpinių kilmės asmenvardžiais laikomi Kuznecovo (1896, 38), Salio (1983, 12, 281, 293, 295, 297, 298, 299), Skardžiaus (1996, 441; 1998, 625, 627), Jurkėno (1970, 77), Ramonienės (1987, 63, 64), LVKŽ 80, 198, 210, 214, 293, 303, 310, 322, 324, 342, 343, 344, 345, 360, 369, 391, LPŽ II 1027, 1031 ir Maciejauskienės (1997, 118), plg. *Taut-elis* Vrb ir *Kan-tautas* Vrb, *Taũt-k-us* Ar ir *Bù-tautas* Ar, *Taũt-k-us* Grz ir *Taũt-vaišas* Grz, *Taut-ãvičius* Krš ir *Koñ-tautas* Krš ir kt.

Dėl kitų kamienų hipokoristiškumo LPŽ autoriai kiek abejoja. Asmenvardžius, turinčius CVC struktūros kamienus *but-*, *rad-*, *sir-*, *tar-* ir *žut-*, dėl kurių hipokoristinės kilmės antroponimikos literatūroje sutariama, LPŽ traktuoja dvejopai: nors ir mano, kad pavardės su šiais dėmenimis gali būti trumpinių kilmės, tačiau nurodomas ir kitoks jų kilmės šaltinis.

Onomastikos literatūroje daugiausia nuomonių pareikšta dėl kamieno *but-* hipokoristiškumo: TVT struktūros kamieną *but-* turinčius asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 332; 1911, 391), Salys (1983, 271, 292, 303), Skardžius (1998, 625, 627), Jurkėnas (1966, 44–45; 1970, 77–78), Zinkevičius (1977, 115, 129, 229, 237), Ramonienė (1987, 61, 63, 100), LVKŽ 78, 104, 105, 106, 209, 233, 302, 376, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 113–114, 119), Smoczyńskis (2001, 463, 465) ir Sinkevičiūtė (2005, 215–228). LPŽ pirmiausia skirtingai traktuojamos pavardės su *but-* ir *but-k-*: manoma, kad lietuvių pavardė *Bùtkus* gali būti siejama ir su trumpiniais, kuri LPŽ, remiant Otrębskio nuomonę, kildinama „iš sudurtinio asmenvardžio su pirmuoju sandu *but-*“, o kitos pavardės su *butk-* (taip pat pvd. *Bùtkus*), gali būti ir skolintos (LPŽ I 367–369). Lietuvių pavardės, turinčios kamieną *but-*, *būt-*, siejamos su lie. *búti*, *būtìs*, *bùtas*, prieš tai pateikus latvių ir prūsų asmenvardžių kontekstą, nors neatsisakoma ir jų skolinimosi iš slavų kalbų galimybių (LPŽ I 364–367). Svetimomis LPŽ I 367 laikomos pvd. *Bùtikas*, *Butykas*, *Bùtikis*, o su la. *Butlevics* be jokių

komentarų lyginama pvd. *Butlãvičius* (LPŽ I 369). Tačiau remiantis vienkamienių pavardžių ir dvikamienių vardų, turinčių *but-*, kamienų sutapimais teigtina, kad pavardės su *but-* yra trumpinių kilmės, plg. *But-à* Lk ir *Dár-butas* Lk, *But-áuskas* Drsk ir *Nár-butas* Drsk, *But-k-áuskas* Igl ir *Nár-buta* Igl, *But-k-à* Všk ir *Bùt-rimas* Všk ir kt.

Dažnai minimi asmenvardžiai, kurie turi SVR struktūros kamieną *sir-*. Šio kamieno vardai su trumpiniais siejami Salio (1983, 280, 297), Skardžiaus (1998, 624, 625), Jurkėno (1966, 166–167), Zinkevičiaus (1976, 98; 1977, 194, 229, 237), Ramonienės (1987, 63, 64), LVKŽ 330, Maciejauskienės (1991, 247; 1997, 123) ir Smoczyńskio (2001, 465) darbuose. Tačiau LPŽ II 722 rašo, kad pavardžių su šaknimi *sir-* kilmė nėra aiški; šios pavardės galbūt yra atsiradusios iš senųjų dvikamienių vardų su pirmuoju kamienu *sir-*. Taip pat prie vienkamienių pavardžių su kamienu *sir-* LPŽ II 722–723 pateikia ir slavų pavardžių kontekstą, o pvd. *Sirlìnskis*, *Siròtskis*, *Sìrusas* gretina tik su slavų pavardėmis (LPŽ II 723, 724). Vienkamienės pavardės su *ser-*[125] LPŽ II 704 vertinamos kaip pavardžių su *sir-* ar *šir-* variantai, bet neatsisakoma jų sąsajų ir su slavizmu *siẽras* bei slavų pavardėmis. Atrodo, kad taip galima aiškinti tik kai kurias pavardes su *sir-*, kurios sistemiškai nėra susijusios su dvikamienių vardų kamienais, nes kitų pavardžių su *sir-* kilmė tikrai yra hipokoristinė, plg. *Sìr-ius* Als ir *Sir̃-vydas* Als, *Sir-ùtis* Ut ir *Sìr-gedas* Ut, *Sir-ùtis* Jž ir *Sir-vỹdis* Jž, *Sir-ut-ãvičius* Gdž ir *Sìr-vydas* Gdž ir kt.

Rašoma ir apie vardus su TVR struktūros kamienu *tar-*. Juos trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 254), Salys (1983, 296), Jurkėnas (1966, 185; 1995, 104), Zinkevičius (1977, 209, 229, 237, 240), Ramonienė (1987, 63, 101), LVKŽ 342, 376 ir Šukys (1986, 90). LPŽ pavardžių su dėmenimis *tar-* ir *tar-k-* kilmė aiškinama keleriopai. Pavardės siejamos ir su dvikamienių vardų trumpiniais (LPŽ II 1019, 1022), tačiau nurodoma ir kitų jų atsiradimo galimybių:

125 Manoma, kad asmenvardžiai su *ser-* gali būti atsiradę iš pavardžių su *sir-* (žr. toliau).

pavardės su *tar-* dar gretinamos su svetimos kilmės asmenvardžiais (LPŽ II 1019–1024), su *tar-k-* – dar su lie. *tárka*, *tarkúoti* (LPŽ II 1022); pvd. *Toráuskas*, *Torkelis* siejamos tik su svetimos kilmės asmenvardžiais (LPŽ II 1057). Tačiau ir šiuo atveju LPŽ poziciją dėl kitokios pavardžių su kamienu *tar-* kilmės neigia dvikamienių vardų sąsajos su vienkamieniais vardais, plg. *Tar-ùlis* Dgl ir *Tár-vydas* Dgl, *Tar-ùtis* Vdk ir *Tar-vaĩnis* Vdk, *Tar-ẽĩlis* Švnčl ir *San-taras* Švnčl ir kt.

Lietuvių vardyne dažnai minimi ir asmenvardžiai su RVT struktūros kamienu *rad-*. Trumpinių kilmės juos mano esant Salys (1983, 287), Jurkėnas (1966, 158), Zinkevičius (1977, 186–187, 229, 237), Ramonienė (1987, 62, 64), LVKŽ 305, 306, 307 ir Maciejauskienė (1997, 117). Šią poziciją remia ir su lietuvių pavardėmis, turinčiomis dėmenį *rad-*, *radz-*, *radž-*, areališkai sutampantys šio kamieno dvikamieniai vardai, plg. *Rad-ãvičius* Grz ir *Rad-vìlas* Grz, *Radz-iùlis* Brž ir *Radz-vila* Brž, *Radž-iū̃nas* Ant ir *Rãdz-vila* Ant, *Radz-ẽvičius* Žž ir *Radz-vilà* Žž ir kt. LPŽ II 553, 556, 558 *rad-*, *radz-*, *radž-*, *rod-*, *rodz-*, *rodž-* turinčios pavardės siejamos su dvikamieniais vardais, tačiau joms taip pat teikiamas ir slavų pavardžių kontekstas, išskyrus pvd. *Rãdenas*, *Rãdėnas*, *Radzinis*, *Radzinaũskas*, *Radzinskas*, *Rodzinskas* (LPŽ II 552, 556, 618), gretinamas vien tik su svetimos kilmės asmenvardžiais, kaip ir pavardes su *rad-k-*, *rod-k-* (LPŽ II 553, 617).

Asmenvardžius su SVT struktūros kamienu *žut-* trumpinių kilmės laiko Ramonienė (1987, 64), LVKŽ 390 ir Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 124), plg. *Žut-à* Sd ir *Žù-tautas* Sd, *Žut-à* Žd ir *Žù-tautas* Žd, *Žut-ys* Klp ir *Žù-tautas* Klp ir kt. Tačiau LPŽ II 1350 atsargiai manoma, kad pavardžių su *žut-* kilmė nėra visiškai aiški: jos gali būti trumpiniai iš dvikamienio vardo *Žùtautas*, tačiau kitokios pavardžių su *žut-* kilmės galimybės neteikia.

Iš CVC struktūros hipokoristinių kamienų *but-*, *rad-*, *sir-*, *tar-*, *žut-* turinčių asmenvardžių LPŽ daugiausiai varijuoja pavardžių su kamienu *rad-* aiškinimai. Taip yra turbūt todėl, kad su šiuo kamienu yra nemažai pavardžių, kurios sutampa su slavų kalbų asmenvar-

džiais. Kamienus *but-*, *rad-*, *sir-* ir *tar-* turinčioms pavardėms LPŽ dažniausiai nurodomas alternatyvus slavų asmenvardžių kontekstas. Greičiausiai šie sutapimai nerodo kurios nors kalbos vardų skolinimosi galimybių, bet gali implikuoti ir slavų asmenvardžių hipokoristinę kilmę. Sutampantys vardų kamienai gali rodyti juos turinčių baltų ir slavų asmenvardžių bendrumą, bet tam pagrįsti reikia išsamesnių tyrimų.

Keturnarės CVCC (*barv-*, *galk-* ir *virm-*) ar penkianarės CCVvC (*skaud-*) struktūros dėmenis turintys asmenvardžiai taip pat yra laikomi trumpinių kilmės, tačiau taip mano gerokai mažiau mokslininkų. Šiuos kamienus turinčias pavardes LPŽ taip pat traktuoja dvejopai.

STVvT struktūros kamieno *skaud-* vardus trumpinių kilmės mano esant LVKŽ 209 ir Maciejauskienė (1997, 123), plg. *Skaud-eĩkis* Šauk ir *Skaud-vilà* Šauk[126]. TVRR ir RVRR struktūros kamienus *barv-* ir *virm-* turinčius asmenvardžius trumpiniais laiko LVKŽ (dėl *barv-* – LVKŽ 92, 93, 97; dėl *virm-* – LVKŽ 378), plg. *Bárv-a* Klp ir *Bár-vidas* Klp, *Barv-ėnas* Kn ir *Bar-vaĩnis* Kn; *Virm-áuskis* Tl ir *Vir-minas*, žr. *Virminai* vv. Tl (Būga 1958, 256)[127]. TVRT struktūros kamieno *galk-* asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Ramonienė (1987, 63, 64), plg. *Gal̃k-us* Drsk ir *Gal-kantas* Drsk, *Galk-ỹs* Kn ir *Gal̃-kontas* Kn, *Galk-áuskis* V ir *Gal-kantas* V (Zinkevičius 1977, 249)[128].

[126] LPŽ II 732–733 pavardes su *skaud-* pirmiausia sieja su lie. *skaudė́ti*, o toliau rašo, kad viena kita pavardė gali būti atsiradusi iš senojo dvikamienio vardo *Skaudvìlas*. Gal toks aiškinimas ir teisingas, nes šios knygos autorė, remdamasi šaltiniais, kol kas rado vieną lietuvių pavardę su *skaud-* atitinkantį dvikamienį vardą. Tikslus trumpinių kilmės pavardžių su kamienu *skaud-* skaičius turėtų paaiškėti ištyrus daugiau istoriniuose šaltiniuose minimų dvikamienių vardų.

[127] LPŽ šiems kamienams suponuoja ir kitokią kilmę: pagal LPŽ I 206 pvd. *Bárva*, *Barvė́nas* galima sieti ir su lenkų antroponimais ar apeliatyvais, o pvd. *Virmáuskis* – ir su lenkų, vokiečių kalbų pavardėmis (žr. LPŽ II 1230).

[128] LPŽ I 616, 689, nors ir neneigia, kad pvd. *Galkỹs*, *Gal̃kus*, *Golka* galėjo atsirasti iš dvikamienio avd. *Gal̃kontas*, tačiau pirmiausia šias pavardes sieja su slavų kalbų asmenvardžiais.

Nors kamienus *barv-*, *galk-*, *skaud-* ir *virm-* turinčius vardus trumpinių kilmės laiko mažiau autorių nei turinčiuosius CVC struktūros kamienus, bet taip yra, matyt, todėl, kad tiriamuose šaltiniuose mažiau minėti šių kamienų asmenvardžiai; jie turbūt buvo retesni. Retumą patvirtina šiuos kamienus turinčios lietuvių pavardės, kurių yra mažiau nei pavardžių su CVC struktūros kamienais.

Taigi lietuvių onomastikoje be diskusijų trumpinių kilmės asmenvardžiais yra laikomi vienkamieniai vardai, kurie turi keturnarės struktūros kamienus *sirt-* ir *taut-*. Kitiems devyniems aptartiems kamienams *barv-*, *but-*, *galk-*, *rad-*, *sir-*, *skaud-*, *tar-*, *virm-* ir *žut-* trumpinių kilmė taip pat suponuota daugelio vardų tyrėjų, tik LPŽ alternatyviai pateikia šiuos kamienus turintiems vardams ir kitokių kilmės galimybių. Į mokslininkų tyrimo akiratį dažniau patenka paprastesnės CVC struktūros kamienus turintys asmenvardžiai. Tai gali būti susiję su jų dažnumu.

Kitų tyrėjų pripažinti hipokoristiniai kamienai

Antroponimikos literatūroje yra ir daugiau vienkamienių vardų, kurie yra paplitę tose pačiose vietovėse ir sutampa su dvikamienių vardų kamienais. Dėl tokius kamienus turinčių vienkamienių asmenvardžių kilmės taip pat nekyla diskusijų, tačiau šiuos kamienus turinčios pavardės LPŽ net alternatyviai nelaikomos trumpinių kilmės.

Didžioji dalis šios grupės pavardžių turi CVC struktūros hipokoristinius kamienus, iš kurių daugiausiai yra pavardžių su TVR struktūros kamienais. Dažniausiai antroponimikos literatūroje minimi šios struktūros kamienus *bil-*, *dar-*, *dov-*, *gal-*, *gil-*, *gin-* ir *kar-* turintys asmenvardžiai. Iš jų tankiausiai rašyta apie vienkamienius vardus su *gin-*: juos trumpinių kilmės vardais laiko Kuznecovas (1896, 40), Leskienas (1909, 338), Būga (1958, 237), Salys (1983, 274, 286, 288), Skardžius (1998, 624), Jurkėnas (1966, 89), Zinkevi-

čius (1977, 143, 229, 237; 1988, 100), Ramonienė (1987, 63, 64, 65, 101), LVKŽ 181, 321, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 115, 120) ir Smoczyńskis (2001, 465; 2001a, 421). Tokią vienkamienių vardų kilmę remia ir trumpinių kilmės pavardžių kamienai, sutampantys su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Gìn-as* Brž ir *Giñ-tautas* Brž, *Gin-eikà* Bsg ir *Sùr-ginas* Bsg, *Gin-eikà* Krkn ir *Gìn-tautas* Krkn, *Giñ-k-us* Jz ir *Giñ-tautas* Jz ir kt. Minimi ir asmenvardžiai su *bil-*: vardus su šiuo kamienu trumpiniais laiko Salys (1983, 271, 303), Jurkėnas (1966, 48; 1984, 31), Zinkevičius (1977, 125, 229), Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 113), Ramonienė (1987, 61), LVKŽ 98, 99 ir Smoczyńskis (2001, 265), dar plg. *Bil-ỹs* Gdž ir *Bil̃-vinas* Gdž, *Bil-iū̃nas* Jrb ir *Bil̃-minas* Jrb, *Bil-k-ẽvičius* Lap ir *Bil̃-minas* Lap ir kt.

Kitus TVR struktūros kamienus *dar-*, *dov-*, *gal-*, *gil-* ir *kar-* turintys asmenvardžiai antroponimikos literatūroje minimi rečiau. Iš šiuos kamienus turinčių pavardžių Lietuvoje dažniausios yra su *gil-*. Šio kamieno asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 292, 295, 299, 303), Jurkėnas (1966, 84), Zinkevičius (1977, 142, 229; 1988, 100), LVKŽ 178, 300, 302 ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Gìl-ius* Yl ir *Skìrs-gilas* Yl, *Gil-ẽvičia* Jsv ir *Vaš-gilà* Jsv, *Gil-áuskas* Pn ir *Gil-vỹdis* Pn ir kt. Dažnos yra ir TVR struktūros pavardės su *gal-*, o vardus su šiuo kamienu trumpiniais laiko Leskienas (1911, 392), Salys (1983, 286, 289, 299), Zinkevičius (1977, 140; 1988, 100), Ramonienė (1987, 63) ir LVKŽ 162, 163, 164, plg. *Gal-as* Klp ir *Gál-vičius* Klp, *Gal-unas* Mžk ir *Gal-mìnas* Mžk, *Gal̃-k-us* Krp ir *Gal-mìnas* Krp, *Gal-k-ovskis* Eiš ir *Gal-i-mantas* Eiš ir kt. Asmenvardžius, turinčius kamieną *dov-*, su trumpiniais sieja Salys (1983, 286, 294, 302, 304), Ramonienė (1987, 64), LVKŽ 128, 129, Maciejauskienė (1997, 119) ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Dav-õlis* Pnm ir *Da-vaĩnis* Pnm, *Dev-eĩkis* Tršk ir *De-veĩnis* Tršk, *Dov-eikà* Jnš ir *Dovoina* Jnš, *Dov-eikà* Žg ir *Dó-viltis* Žg ir kt. Kamieno *kar-* vardus Salys (1983, 88, 275, 297, 298, 302), Jurkėnas (1966, 117; 1982,

24), Zinkevičius (1977, 150–151, 229), LVKŽ 220, 221 ir Smoczyńskis (2001, 465) taip pat kildina iš dvikamienių vardų trumpinių, plg. *Kar-ùšis* Jrb ir *Kãr-i-jotas* Jrb, *Kor-ùtis* Kn ir *Kõr-butas* Kn, *Kor-ẽckas* Pbrd ir *Kõr-butas* Pbrd ir kt. Asmenvardžius su kamienu *dar-* trumpinių kilmės laiko Jurkėnas (1966, 105), Zinkevičius (1977, 132–133, 229, 237; 1997, 67), Rimša (1977, 134), Ramonienė (1987, 64) ir LVKŽ 112, 113, 114, 115, 116, plg. *Dar-as* Kn ir *Dar-butas* Kn, *Dar-ùlis* Mlt ir *Dár-vidas* Mlt, *Der-elius* Kn ir *Der-butas* Kn ir kt.

Kiti TVR struktūros kamienus *ber-*, *bur-*, *dim-*, *gel-*, *ger-*, *kan-*, *ker-*, *kin-*, *par-*, *tul-* ir *tur-* turintys asmenvardžiai minimi dar rečiau. Iš jų dažniau rašoma apie vardus su *ger-*: trumpiniais šiuos asmenvardžius laiko Salys (1983, 296), Jurkėnas (1966, 72), Ramonienė (1987, 92) ir LVKŽ 175, 176, 177[129], plg. *Ger-ùlis* Jrb ir *Ger-vìlius* Jrb, *Ger-ùlskis* Šl ir *Ger-žodas* Šl ir kt. Minimi ir vardai su *dim-*: juos trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 244), Skardžius (1998, 627) ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Dìm-skis* Klm ir **Dim-gailis*, žr. *Dimgaĩliai* Klm (ATSŽ 62).

Retai rašoma apie asmenvardžius su *bur-*, *gel-*, *par-* ir *tul-* – vardus su šiais kamienais trumpinių kilmės laiko po du autorius. Iš minėtus kamienus turinčių trumpinių kilmės pavardžių daugiausia yra su *par-*. Vardus su *par-* trumpinių kilmės laiko Zinkevičius (1977, 180) ir Ramonienė (1987, 63, 64), plg. *Par-áuka* Brž ir *Áiš-paras* Brž, *Par-ùlis* Šl ir *Dau-paras* Šl ir kt. Kitos trumpinių kilmės pavardės, turinčios TVR struktūros kamienus, yra retos. *Gel-* turinčius asmenvardžius su trumpiniais sieja Jurkėnas (1966, 84) ir LVKŽ 173, plg. *Gel-ys* Pgg ir *Dar-gelỹs* Pgg, *Gel-ū̃nas* Ukm ir *Dau-gelà* Ukm ir kt. Vardus, turinčius *tul-*, trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 281, 288, 297) ir LVKŽ 351, plg. *Tul-k-a* Klp ir *Tul-mìnas* Klp ir kt.

[129] Įdomi Zinkevičiaus (1977, 141) nuomonė: jis avd. *Gereila* labiau sieja su lie. *gẽras*, *gérti*, nei su dvikamienio vardo kamienu *ger-*, kuris būdingas prūsų dvikamieniams vardams.

Jurkėnas (1966, 38) ir LVKŽ 103, 104 su trumpiniais sieja ir vienkamienius vardus, turinčius *bur-*, plg. *Bùr-auskas* Pgg ir *Bùr-kantas* Pgg ir kt.

Tik po kartą literatūroje minėta, kad vardai su kamienais *ber-*, *kan-*, *ker-*, *kin-* ir *tur-* yra trumpinių kilmės. Iš šiuos kamienus turinčių pavardžių dažniausios yra su *ber-*. Kad vardai su *ber-* yra trumpiniai, nurodė LVKŽ 97, plg. *Ber-ẽnis* Als ir *Bér-gaudas* Als, *Ber-eišà* Kn ir *Ber-vaĩnis* Kn ir kt. Kitus TVR struktūros kamienus turinčios pavardės yra apyretės. Iš jų kiek daugiau yra pavardžių su *kan-* (šio kamieno asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Jurkėnas 1966, 112), plg. *Kãn-as* Klp ir *Kan-tautas* Klp, *Kan-iáuskis* NmŽ ir *Kan-tautas* NmŽ ir kt. Vardus su *ker-* trumpiniais laiko LVKŽ 224, plg. *Ker-ỹs* Kš ir *Ker-a-mìnas* Kš ir kt. Asmenvardžius su *kin-* trumpinių kilmės laiko Jurkėnas (1966, 111), plg. *Kin-áitis* Kn ir *Kim-baras* Kn (Maciejauskienė 1991, 212) ir kt. Salys (1983, 281) trumpiniais laiko ir asmenvardžius su *tur-*, plg. *Tur-eĩkis* Zr ir **Tur-mantas*, žr. *Tuřmantas* mstl. Zr (ATSŽ 322).

Šis TVR struktūros hipokoristinius kamienus turinčių pavardžių pogrupis iš visos CVC grupės yra pats gausiausias: jį sudaro 18 kamienų. Kiti pogrupiai yra mažesni: iš jų kamienais kiek gausesni TVT ir RVR pogrupiai – jiems atitinkamai priklauso po penkis ir keturis kamienus.

Iš CVC kamienų grupės, dėl kurios asmenvardžių hipokoristiškumo diskusijų nekyla, daug yra trumpinių kilmės pavardžių su TVT struktūros kamienais *bud-*, *gat-*, *ged-*, *got-* ir *put-*. Iš šiuos kamienus turinčių vardų dažniausiai minimi trumpinių kilmės asmenvardžiai, turintys *ged-*. Leskienas (1909, 336), Salys (1983, 273, 286, 287, 289, 299, 304), Skardžius (1996, 441; 1998, 624, 625), Jonikas (1991, 558), Jurkėnas (1966, 77; 1970, 78), Zinkevičius (1988, 101), Ramonienė (1987, 61, 63, 64), LVKŽ 166, 167, 168, 169, 170, 202, 218, 248, 379, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 115, 120) ir Mažiulis (1998, 154) vienkamienius vardus su

ged- mano esant trumpinių kilmės, plg. *Ged-ỹs* Švnčl ir *Dal-geda* Švnčl, *Ged-eikà* Krk ir *Gẽd-gaudas* Krk, *Ged-áitis* Jrb ir *Gẽd-minas* Jrb, *Ged-ùtis* Pjv ir *Ged-vilà* Pjv ir kt.

Kitus TVT struktūros hipokoristinius kamienus turintys asmenvardžiai minimi gerokai rečiau; iš jų dažniau rašoma apie asmenvardžius su *bud-*. Šį kamieną turinčius vardus trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 300), Jurkėnas (1966, 47), Zinkevičius (1976, 98; 1977, 127) ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Bud-énas* Drsk ir *Bud-ginas* Drsk, *Bud-uk-ẽvičius* Ukm ir *Bud-výdis* Ukm, *Bud-élskis* Pgg ir *Bùd-vilas* Pgg ir kt. Retai minimi asmenvardžiai su kamienais *got-* ir *put-*. Vienkamienius vardus su *got-* ir *put-* trumpiniais laiko Salys ir LVKŽ (dėl *got-* – žr. Salys (1983, 291), LVKŽ 185, plg. *Got-òvičius* Pn ir *Gó-tautas* Pn ir kt.; dėl *put-* – žr. Salys (1983, 279, 297), LVKŽ 305, plg. *Put-eĩkis* Užp ir *Pùt-rimas* Užp ir kt.). Tik Ramonienė (1987, 78) trumpinių kilmės laiko asmenvardžius su *gat-*, plg. *Gat-ùlis* Jnš ir *Ga-taũtis* Jnš ir kt.

RVR struktūros kamienus (*jov-*, *men-*, *vin-* ir *vir-*) turinčios pavardės yra gerokai retesnės nei pavardės su TVT struktūros kamienais. Taip pat šiuos kamienus turintys asmenvardžiai retokai minimi ir antroponimikos literatūroje. Daugiau iš jų rašoma apie vardus su kamienais *vin-* ir *vir-*: šiuos kamienus turinčius vardus trumpiniais laiko Salys, Jurkėnas ir LVKŽ: dėl *vin-* – žr. Salys (1983, 286, 289), Jurkėnas (1966, 54; 1970, 77) ir LVKŽ 370, 376; plg. *Vin-k-as* Klp ir *Vin-galis* Klp, *Vin-k-aũskas* Kn ir *Vìn-tartas* Kn; dėl *vir-* – žr. Salys (1983, 291), Jurkėnas (1966, 73) ir LVKŽ 376, 378; plg. *Vir-eĩkis* Klm ir *Vir̃-vilas* Klm, *Vir-k-ùtis* Šl ir *Vir-ginas* Šl ir kt. Salys (1983, 296, 287, 288, 291, 302) ir LVKŽ 211, 212 trumpiniais laiko asmenvardžius su *jov-*, plg. *Jav-us-aitis* Kn ir *Ja-vaĩšis* Kn. Salys (1983, 277) trumpinių kilmės laiko ir kamieną *men-* turinčius asmenvardžius, plg. *Men-eikis* Klp ir *Men-géla* Klp ir kt.

Nedãžnos yra ir RVT struktūros kamienus turinčios pavardės su *jog-*, *lug-* ir *nyk-*. Iš jų literatūroje daugiau minimi asmenvardžiai

su *jog-*. Vardus su šiuo kamienu trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 287, 288, 293), Ramonienė (1987, 64), LVKŽ 205, 206, 207 ir Maciejauskienė (1997, 120), plg. *Jãg-as* Km ir *Jãg-minas* Km, *Jag-ùtis* Šlu ir *Ja-gėla* Šlu, *Jóg-a* Skdv ir *Jog-mìnas* Skdv ir kt. Salys (1983, 303), Ramonienė (1987, 61) trumpinių kilmės asmenvardžiais laiko ir vienkamienius vardus su *lug-*, plg. *Lùg-as* Kn ir *Lu-gaila* Kn ir kt. Vardus su *nyk-* trumpiniams priskiria Salys (1983, 295) ir LVKŽ 287, plg. *Nìk-elis* Klp ir *Nì-kantas* Klp.

Tokio paties dažnumo, kaip ir RVT struktūros, yra SVT pogrupio kamienai *sud-*, *sut-* ir *žyg-*, kuriuos turi lietuvių pavardės. Iš jų dažniausiai minimi asmenvardžiai su *žyg-*: šio kamieno vardus trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 141, 289), Skardžius (1998, 625), Zinkevičius (1977, 224, 225, 229), Girvilas (1978, 29), Ramonienė (1987, 62, 63), LVKŽ 388, 389 ir Maciejauskienė (1997, 119, 124), plg. *Žyg-ùtis* V ir *Žyg-i-mantas* V (Zinkevičius (1977, 224), *Žýg-ul-aitis* Pgg ir *Žý-gaudas* Pgg ir kt. Trumpiniais Leskienas (1909, 346), Salys (1983, 294, 301), Jurkėnas (1966, 168; 1970, 77–78; 1971, 44), Zinkevičius (1977, 201) ir Ramonienė (1987, 62, 65) laiko vardus, turinčius *sud-*, plg. *Sud-eĩkis* V ir *Jo-sudas* V (Zinkevičius 1977, 147), *Sud-ãvičius* Krtn ir *Sùd-mantas* Krtn ir kt. Trumpiniai yra ir vardai su *sut-*: tokius juos mano esant Leskienas (1909, 346), Jurkėnas (1966, 168) ir Ramonienė (1987, 94), plg. *Sut-k-áitis* Žž ir **Su-tartas*, žr. *Sutartìškės* k. Žž (ATSŽ 295).

Dar mažiau yra SVR struktūros kamienus turinčių pavardžių: trumpinių kilmės vardais laikomi asmenvardžiai su *žym-* ir *sar-*. Vardus su *žym-* trumpiniais laiko Salys (1983, 299) ir LVKŽ 389, plg. *Žim-k-ēvičius* Kn ir *Ži-montas* Kn ir kt. *Sar-* turinčius asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Jurkėnas (1966, 171), plg. *Sar-ùlis* Ign ir *Sar-gėdà* Ign ir kt.

RVS struktūros kamieną *vis-* turinčius vardus trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 299), Jurkėnas (1966, 62), Zinkevičius (1977, 219, 229) ir Maciejauskienė (1997, 119), plg. *Vis-ik-aitis* Klp ir *Vìs-*

baras Klp, *Vis-k-áuskis* Trš ir *Vìs-montas* Trš ir kt. TVS struktūros kamieno *kęs-* vardus trumpiniais laiko Salys (1983, 299), plg. *Kes-ẽvičius* Šl ir *Kens-mìnas* Šl ir kt.

Iš 37 CVC kamienų grupės daugiausia yra TVR struktūros (*ber-*, *bil-*, *bur-*, *dar-*, *dim-*, *dov-*, *gal-*, *gel-*, *ger-*, *gil-*, *gin-*, *kan-*, *kar-*, *ker-*, *kin-*, *par-*, *tul-*, *tur-*) kamienų. Kitokios struktūros kamienų yra mažiau; iš jų dažnesni simetriškos TVT (*bud-*, *gat-*, *ged-*, *got-*, *put-*) ir RVR (*jov-*, *men-*, *vin-*, *vir-*) struktūros kamienai. TVT struktūros kamienus turinčios trumpinių kilmės pavardės nuo turinčiųjų RVR struktūros kamienus skiriasi gausumu: daugiau yra pavardžių su TVT struktūros kamienais. Retesnės yra RVT (*jog-*, *lug-*, *nyk-*) ir SVT (*sud-*, *sut-*, *žyg-*) struktūros kamienus turinčios pavardės, visai retos – su SVR (*sar-*, *žym-*), RVS (*vis-*) ir TVS (*kęs-*) struktūros kamienais.

Kita didelė grupė kamienų, kuriuos turi su trumpiniais siejamos pavardės, yra keturnarės CVCC struktūros. Joje kamienais gausesni yra TVRT ir RVRT pogrupiai. Iš vienkamienių vardų su TVRT struktūros kamienais (*gant-*, *gend-*, *gint-*, *girk-*, *girt-*, *kant-*, *kint-*, *surk-*, *tart-*), kuriuos turi ir lietuvių pavardės, dažniausiai minimi vardai su *kant-*. Jie trumpinių kilmės laikomi Būgos (1958, 241; 1961, 138), Salio (1983, 12, 275, 293, 295, 304), Skardžiaus (1996, 441; 1998, 625), Joniko (1991, 558), Jurkėno (1966, 108–109), Ramonienės (1987, 63, 64, 65), LVKŽ 103, 203, 218, 219, 220, 243, 284, 378, 379, Maciejauskienės (1991, 247; 1997, 115, 120) ir Smoczyńskio (2001, 465). Šių mokslininkų nuomonę remia ir lietuvių pavardės, kurios kamienu *kant-* sutampa su dvikamieniais vardais, plg. *Kánt-as* Jrb ir *Gìr-kantas* Jrb, *Kant-áuskas* Rs ir *Daũ-kantas* Rs, *Kont-ẽnis* Mžk ir *Kont-rìmas* Mžk, *Koñč-ius* {=**Kont-š-ius*} Als ir *Dau-koñtis* Als ir kt.

Daug autorių trumpinių kilmės vardais laiko vienkamienius asmenvardžius su *kint-*. Tokios nuomonės yra Būga (1958, 137), Salys (1983, 276, 294, 299, 300, 303), Skardžius (1998, 625), Jurkėnas (1966, 109), Zinkevičius (1988, 101), LVKŽ 91, 207, 227,

228 ir Maciejauskienė (1997, 115, 120), plg. *Kiñč-ius* {=**Kint-š-ius*} Rs ir *Mil̃-kintas* Rs, *Kiñč-ius* {=**Kint-š-ius*} Šv ir *Vìs-kintas* Šv, *Kiñč-ius* {=**Kint-š-ius*} Žr ir *Dau-kiñtis* Žr ir kt. Kad vardai su kamienu *gint-* yra trumpinių kilmės, taip pat mano nemažai lietuvių antroponimus tyrusių mokslininkų. Šio kamieno asmenvardžius prie trumpinių priskiria Salys (1983, 274, 293), Jurkėnas (1966, 89), Zinkevičius (1977, 143, 229; 1988, 100), Ramonienė (1987, 61, 62, 83), Maciejauskienė (1987, 90) ir LVKŽ 78, 180, 181, 206, 248, 302, 337, plg. *Giñt-alas* Als ir *Giñt-vainas* Als, *Gint-alas* Jnš ir *Gin-tautas* Jnš, *Giñt-alas* Sd ir *Dau-giñtis* Sd ir kt.

Rečiau minimi asmenvardžiai, turintys TVRT struktūros hipokoristinius kamienus *tart-*, *gant-* ir *gend-*. *Tart-* turinčius vardus su trumpiniais sieja Būga (1958, 269), Salys (1983, 281), Jurkėnas (1966, 185) ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Tar̃t-ilas* Šl ir *Vì-tartas* Šl, *Tarč-ìnskas* {=**Tart-š-inskas*} Ukm ir *Daũ-tartas* Ukm ir kt. Vardus su *gant-* trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 272, 288, 295), Skardžius (1988, 625) ir LVKŽ 164, plg. *Gõnt-is* Šl ir (?) *Le-gantas* Šl; vardus su *gend-* – Salys (1983, 289) ir LVKŽ 174, plg. *Genč-áuskis* {=**Gend-š-auskis*} Žr ir *Gend-vìlas* Žr. Kiti TVRT struktūros kamienai *girk-*, *girt-* ir *surk-* hipokoristiniais laikomi tik Zinkevičiaus darbuose. Dėl *girk-* hipokoristiškumo žr. Zinkevičius (1977, 144, 229)[130], plg. *Gir̃k-us* Kn ir *Gir-konta* Kn, *Girk-š-as* Klp ir *Gir-kontas* Klp ir kt., dėl *girt-* – žr. Zinkevičius (1988, 100), plg. *Girt-as* Kn ir *Vìs-girtas* Kn ir kt., dėl *surk-* – žr. Zinkevičius (1977, 230), plg. *Surk-ẽvičius* V ir *Sur-kontas* V. Trumpinių kilmės lietuvių pavardės su *girk-*, *girt-* ir *surk-* iš kitų pavardžių dar išsiskiria retumu.

RVRT struktūros hipokoristinių kamienų yra mažiau nei TVRT: šio pogrupio yra lietuvių pavardžių kamienai *mant-*, *mint-*, *ring-*, *vilb-*, *vilt-* ir *ving-*. Iš jų literatūroje dažniausiai minimi asmenvardžiai su *mant-*: juos trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 342), Salys

[130] LPŽ I 676 yra palikę pvd. *Girkšas* lyg ir be aiškinimo, pateikę abejojamąją nuorodą į *Gìrkšautas*.

(1983, 277, 288, 294, 302, 304), Skardžius (1998, 627), Jurkėnas (1966, 132; 1970, 78), Zinkevičius (1977, 170, 229, 237; 1988, 100), LVKŽ 78, 79, 86, 138, 140, 142, 150, 196, 203, 208, 243, 250, 259, 260, 261, 284, 285, 329, 362, 376, 379 ir Maciejauskienė (1997, 115–116, 121). Sąsajas remia ir lietuvių pavardės, plg. *Mant-elis* Eiš ir *Gal-i-mantas* Eiš, *Mant-ickis* Drsk ir *Skirmantas* Drsk, *Mont-ìkas* Ms ir *Nar̃-montas* Ms, *Mont-ìkas* Skd ir *Moñt-vydas* Skd ir kt.

Kiek rečiau mokslo darbuose minimi asmenvardžiai, turintys kamieną *mint-*. Vardus su *mint-* trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 245), Salys (1983, 290), Skardžius (1998, 627), Zinkevičius (1977, 174, 229), LVKŽ 277, 278 ir Maciejauskienė (1991, 247), plg. *Minč-ùkas* {=**Mint-š-ukas*} Kn ir *Min-taučkis* Kn ir kt. Apie kitus RVRT struktūros kamienus turinčius asmenvardžius rašoma dar rečiau. Kamienus *ring-*, *vilt-* ir *ving-* turintys vardai trumpinių kilmės laikomi Salio darbuose ir LVKŽ. Todėl kai kurias pavardes su *ring-*, remiantis Saliu (1983, 290) ir LVKŽ 315, galima laikyti ir trumpinių kilmės, plg. *Ring-à* Vvr ir *Rin-gáila* Vvr, *Ring-is* Tl ir *Rin-gáila* Tl ir kt. Taip pat kai kurioms pavardėms su *vilt-š-* ir *ving-* įmanoma suponuoti ir kilmę iš trumpinių: dėl *vilt-* – žr. Salys (1983, 286); LVKŽ 212, 236, 299, 301, 303, 374 – plg. *Vilč-iáuskas* {=**Vilt-š-iauskas*} Sk ir *Do-vìltis* Sk ir kt.; dėl *ving-* – žr. Salys (1983, 294, 303) ir LVKŽ 376 – plg. *Vìng-is* Klp ir *Vin-galis* Klp, *Ving-áuskas* Šd ir *Vin-gẽlis* Šd ir kt. Kamieno *vilb-* asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Zinkevičius (1977, 218, 230), plg. *Vil̃b-as-is* Krš ir *Vil-butas* Krš (Ramonienė 1987, 130) ir kt.

TVTR struktūros kamienų pogrupis yra retesnis: jam priklauso kamienus *butn-* ir *gedr-* turinčios pavardės. Asmenvardžius su *gedr-* trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 294), LVKŽ 168 ir Smoczyńskis (2001, 463, 465), plg. *Gedr-à* Klp ir *Ged-rimas* Klp, *Gedr-áitis* Klm ir *Ged-rìmas* Klm, *Gedr-aĩtis* Als ir *Ged-rìmas* Als, *Gedr-aitis* Tl ir *Ged-rìmas* Tl ir kt. Vardus su *butn-* trumpiniais laiko Maciejauskienė (1997, 114), plg. *Butn-ēvičius* Šl ir *Bùt-noris* Šl.

Kiti CVCC struktūros kamienai *dirm-*, *visg-*, *radv-* ir *žint-* yra retų TVRR, RVTR, RVST ir SVRT pogrupių. Iš šių kamienų daugiausia nuomonių pareikšta apie vardus su *žint-*: juos trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 256), Salys (1983, 284), Zinkevičius (1977, 234) ir LVKŽ 389, plg. *Žiñt-elis* Kn ir *Vì-žintas* Kn, *Žint-elas* Kn ir *Vì-žintas* Kn ir kt. Vardus su *dirm-* trumpinių kilmės laiko Ramonienė (1987, 63, 64), LVKŽ 125 ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Dirm-à* Kn ir *Dir-mantas* Kn, *Dirm-eĩkis* Krž ir *Dìr-montas* Krž ir kt. Girvilas (1978, 25), Ramonienė (1987, 64) ir LVKŽ 306, 307 trumpiniais laiko asmenvardžius, turinčius *radv-*, plg. *Radv-ánskas* Krn ir *Rãd-vila* Krn, *Radv-añskis* Krp ir *Rad-vìlas* Krp ir kt. Kad vardai su *visg-* yra trumpinių kilmės, mano Salys (1983, 288), plg. *Vizg-áitis* Vlkj ir *Vìz-girdas* Vlkj, *Vizg-áitis* Vv ir *Vìz-girda* Vv ir kt.

Yra 21 CVCC struktūros hipokoristinis kamienas, kurį turinčių pavardžių su trumpiniais nesieja LPŽ. Dažniausi šioje grupėje yra kamienai (jų 16) su -RT struktūros finale, o daugiausia yra TVRT ir RVRT pogrupių kamienų.

Trečia dažna grupė hipokoristinių kamienų, dėl kuriuos turinčių asmenvardžių kilmės, išskyrus LPŽ, nekyla diskusijų, yra CVvC. Čia kamienų gausiausias TVvR pogrupis – kamienai *bein-*, *buiv-*, *dauj-* ir *daun-*; iš juos turinčiųjų daugiausia nuomonių yra pareikšta apie asmenvardžius su *bein-* ir *daun-*. Kamieno *daun-* pavardės dažnos lietuvių vardyne, plg. *Daũn-is* Pn ir *Daũ-noras* Pn, *Daun-ỹs* Šl ir *Dau-noras* Šl, *Daũn-ys* Žg ir *Daũ-noras* Žg, *Daun-ẽckas* Rd ir *Dau-noras* Rd ir kt. Šį kamieną turinčius vardus trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 116), Ramonienė (1987, 61), LVKŽ 122 ir Smoczyńskis (2001, 465). Tiek pat autorių trumpinių kilmės asmenvardžiais laiko ir vardus su *bein-* – Jurkėnas (1966, 40), Maciejauskienė (1991, 247), Ramonienė (1987, 61, 64) ir LVKŽ 94, plg. *Bein-ỹs* Pgg ir *Beĩ-nartas* Pgg, *Bain-aũskas* Pn ir *Baĩ-naras* Pn ir kt. Rečiau literatūroje minimi vardai su *buiv-*: trumpiniams juos priskiria Zinkevičius (1977, 128, 229), Ramonienė (1987, 61) ir LVKŽ 103, plg.

Bùiv-ė Srv ir *Bùi-vydas* Srv, *Buiv-ỹs* Bsg ir *Bùi-vydas* Bsg ir kt. Salys (1983, 303) ir LVKŽ 121 trumpinių kilmės vardais laiko ir asmenvardžius su *dauj-*, plg. *Dauj-us* Šl ir *Dáu-jotas* Šl.

Dėl RVvT struktūros kamienų *liaud-* ir *vaid-* hipokoristiškumo taip pat nekyla diskusijų. Vardus su *vaid-* trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 242), Salys (1983, 282, 292, 293, 296, 303), Skardžius (1998, 624, 625), Jurkėnas (1966, 57–58), Zinkevičius (1977, 212, 229), LVKŽ 99, 204, 211, 235, 337, 355, 356, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 118, 123) ir Smoczyńskis (2001, 465)[131], plg. *Vaid-al-ovičius* V ir *Do-vaidas* V (Zinkevičius 1977, 136). Asmenvardžius su *liaud-* trumpiniais laiko Jurkėnas (1966, 121), Ramonienė (1987, 95) ir LVKŽ 246, 247, 248, plg. *Liaud-ánskis* Tl ir *Liaud-ginas* Tl, *Liaud-ánskis* Vl ir *Vý-liaudas* Vl ir kt.

Kiti CVvC struktūros kamienai *daut-*, *daus-*, *vain-* ir *vaiš-* priklauso skirtingiems pogrupiams. Iš šiuos kamienus turinčiųjų asmenvardžių daugiausia nuomonių pareikšta apie RVvR struktūros vardus su *vain-*. Juos trumpinių kilmės laiko Kuznecovas (1896, 44), Būga (1958, 268), Salys (1983, 282), Jurkėnas (1966, 52–53), Zinkevičius (1976, 98; 1977, 213, 229, 237, 240), Ramonienė (1987, 62, 63, 64), LVKŽ 199, 204, 210, 211, 292, 298, 230, 303, 337, 358, 380, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 118, 123) ir Smoczyńskis (2001, 462), plg. *Vaĩn-ius* Ds ir *Da-vaĩnis* Ds, *Vain-eĩkis* Pš ir *Skir̃-vainis* Pš, *Vain-áuskas* Čk ir *Vai-nõrius* Čk, *Vain-áuskis* Akm ir *Gìrd-vainis* Akm ir kt. Nemažai tyrėjų trumpiniais laiko ir RVvS struktūros kamieno *vaiš-* vardus: Būga (1958, 236), Salys (1983, 288, 290, 298, 302), Skardžius (1996, 441), Jurkėnas (1966, 64; 1967, 46), Zinkevičius (1977, 213, 229, 237), Ramonienė (1987, 62,

[131] Dėl asmenvardžių su *vaid-* yra pareikšta ir prieštaringų minčių. Vanago (1979a, 32) nuomone, Smoczyńskis lenkų pavardę *Wojdyłło* (rašyba autentiška) visai nepagrįstai laiko išvesta iš lietuvių sudurtinių asmenvardžių trumpinių lyčių, nors nepateikia jokių kontrargumentų. Maciejauskienė (1975, 145) avd. *Woidotat* (rašyba autentiška) laiko senuoju lietuvių dvikamieniu vardu su patronimine priesaga.

63), LVKŽ 211, 359, 360 ir Smoczyńskis (2001, 465). Jų nuomonę remia sutampantys pavardžių ir dvikamienių vardų su *vaiš-* kamienai, plg. *Vaĩš-as* Pn ir *Jó-vaišas* Pn, *Váiš-ė* Žr ir *Nór-vaišas* Žr, *Vaiš-ỹs* Dg ir *Vaĩš-taras* Dg, *Vaiš-k-ū́nas* Lkm ir *Vaiš-nóras* Lkm ir kt.

Rečiau minimi TVvT struktūros kamieną *daut-* turintys asmenvardžiai: juos trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 334), Salys (1983, 304), Zinkevičius (1977, 134, 230) ir LVKŽ 122, plg. *Dauč-iū́nas* {=**Daut-š-iūnas*} Krkn ir *Daũ-tartas* Krkn, *Dauč-ánskas* {=**Daut-š-anskas*} Bb ir *Daũ-tortas* Bb ir kt. Salys (1983, 293) ir LVKŽ 122 trumpiniais laiko ir vardus su TVvS struktūros kamienu *daus-*, plg. *Daũs-inas* Rs ir *Daũ-skardas* Rs, *Daũs-inas* Tt ir *Dau-skur̃dis* Tt ir kt.

Aptartą trečią pagal dažnumą CVvC hipokoristinių kamienų grupę sudaro dešimt kamienų. Iš šių keturnarių kamienų daugiausia yra TVvR struktūros, o kitos struktūros – retesni.

Ketvirta pagal dažnumą yra VvC kamienų grupė, kuriai priklauso VvT, VvR ir VvS struktūros kamienai. Didesnis iš jų yra VvT pogrupis (kamienai *eid-*, *eig-* ir *eit-*), iš kurio dažniausiai minimi vardai su *eit-*: šio kamieno asmenvardžius trumpinių kilmės vardais laiko Leskienas (1909, 334), Salys (1983, 271, 289), Skardžius (1998, 624, 625, 627), Jurkėnas (1966, 190), Zinkevičius (1988, 100), Ramonienė (1987, 63, 64, 93), LVKŽ 143, 144 ir Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 114, 120), plg. *Eit-ùtis* Kl ir *Eit-mìnas* Kl, *Eit-ùtis* Krš ir *Eĩt-montas* Krš, *Eit-ãvičius* Kn ir *Eĩt-vidas* Kn ir kt. Kad asmenvardžiai su *eid-* yra trumpinių kilmės, mano Būga (1958, 238), Salys (1983, 292, 287, 303), Skardžius (1998, 625) ir LVKŽ 133, 134, 135, plg. *Eid-ỹs* Kn ir *Eid-vilas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149) ir kt. Vardus su *eig-* trumpiniais laiko LVKŽ 136, 137, 138, 139, plg. *Eig-ỹs* Rgv ir *Eĩ-girdas* Rgv, *Eig-ẽlis* Kn ir *Eĩ-girdas* Kn ir kt.

VvR pogrupio kamieną *eim-* turinčius vardus trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 293), Zinkevičius (1988, 100) ir LVKŽ 140, 141, plg. *Eim-ùtis* Čk ir *Eĩ-mantas* Čk, *Eim-ùlis* Žm ir *Eĩ-mantas* Žm

ir kt. Tiek pat autorių su trumpiniais sieja ir VvS struktūros kamieną *eis-* turinčius asmenvardžius: Salys (1983, 299), Jurkėnas (1966, 189) ir LVKŽ 142, 143, plg. *Eĩs-inas* Krž ir *Eĩs-montas* Krž, *Eĩs-inas* Rs ir *Eis-i-montas* Rs ir kt.

Kìtos grupės pagal hipokoristinių kamienų struktūrą ir skaičių nėra tokios įvairios: literatūroje dažniau dar rašoma apie CCVC ir VCC struktūros kamienus turinčius vardus. Iš CCVC grupės kamienų *drun-*, *skir-* ir *trib-* daugiausia tyrėjų – Salys (1983, 280, 286, 303), Skardžius (1998, 624, 625), Jurkėnas (1966, 175), Ramonienė (1987, 63) ir LVKŽ 332, 333 – mini STVR struktūros kamieną *skir-* turinčius trumpinius[132], plg. *Skìr-ius* Gr ir *Skìr-montas* Gr, *Skir-ùtis* Ms ir *Skìr-butas* Ms, *Skìr-k-a* Užv ir *Skìr-mantas* Užv, *Skir-k-ēvičius* Drsk ir *Skir-mantas* Drsk ir kt. Kad vardai su TRVR struktūros kamienu *drun-* yra trumpiniai, rašė Būga (1958, 131, 244), plg. *Drun-à* Als ir *Druñ-gilas* Als, *Drun-à* Slnt ir *Druñ-gilas* Slnt ir kt. Zinkevičius (1977, 210) mano, kad asmenvardžiai, turintys TRVT struktūros kamieną *trib-*, taip pat yra trumpinių kilmės, plg. *Trib-òckis* V ir *Tri-butis* V (Zinkevičius 1977, 210).

Trinarės VCC struktūros yra kamienai *alg-*, *alm-* ir *ašm-*. Iš juos turinčiųjų vardų dažniausiai rašoma apie VRT struktūros asmenvardžius su *alg-*: juos trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 270, 288, 290, 292, 293), Zinkevičius (1988, 100), Girvilas (1978, 25, 29) ir LVKŽ 67, 68, 69, 378, plg. *Alg-ēnis* Kn ir *Min-álga* Kn ir kt. VRR struktūros vardus su *alm-* trumpiniais laiko Salys (1983, 293, 294) ir LVKŽ 70, 71, plg. *Elm-ys* Klp ir *Al̃-monas* Klp. Tik LVKŽ 82 VSR struktūros kamieną *ašm-* turinčius asmenvardžius laiko trumpiniais, plg. *Ašm-ùtis* Bt ir *Ãš-monas* Bt, *Ašm-ut-áitis* Pgg ir *Ãš-mantas* Pgg ir kt.

Kiti hipokoristiniai kamienai, dėl kurių antroponimikos literatūroje nekyla diskusijų, yra retai pasitaikančios VC, CVvCC, CCVvC,

132 Vanago (1979a, 32) nuomone, Smoczyńskis lenkų pavardę *Skiruć* (rašyba autentiška) visai nepagrįstai laiko išvesta iš lietuvių sudurtinių asmenvardžių trumpinių lyčių, nors nepateikia jokių kontraargumentų.

CVv, Vv, CVCCC ir CCVCC struktūros. Iš jų kiek daugiau nuomonių pareikšta dėl vardų su VR struktūros kamienu *ar-*: juos trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 286), Ramonienė (1987, 61, 63) ir LVKŽ 79, plg. *Ar-ỹs* Kn ir *Ar̃-minas* Kn, *Ar-áitis* Kbr ir *Ar̃-minas* Kbr, *Ar-ùlis* Zr ir *Ar̃-minas* Zr ir kt. Ramonienė (1987, 62) ir Smoczyńskis (2001, 465) trumpiniais laiko RVvSR struktūros vardus su *vaišn-*, plg. *Vaišn-ỹs* Kbr ir *Vaĩš-noras* Kbr, *Vaišn-ỹs* Kr ir *Vaĩš-nora* Kr, *Vaišn-ỹs* Vv ir *Vaĩš-nora* Vv ir kt. Ramonienė (1987, 62) ir LVKŽ 336 trumpiniais laiko STVvT struktūros vardus su kamienu *steig-*, plg. *Steig-ys* Klp ir *Steig-vilà* ir kt.

Dėl kamienų *buj-*, *ej-*, *gendr-* ir *skurd-* antroponimikos literatūroje diskusijų nekyla, tačiau kad šiuos kamienus turintys vardai yra trumpinių kilmės, rašoma viename mokslo darbe. Daugiausia pavardžių, kurios sietinos su dvikamienių vardų trumpiniais, turi Vv struktūros kamieną *ej-*, plg. *Aj-ùtis* Ppl ir *Ai-nõris* Ppl ir kt. Vardus su šiuo kamienu trumpinių kilmės laiko Jurkėnas (1966, 102). Su trumpiniais Jurkėnas (1966, 46) sieja ir asmenvardžius, turinčius TVv struktūros kamieną *buj-*, plg. *Buj-à* Onš ir *Buĩ-vidas* Onš, *Buj-áuskas* Trg ir *Buĩ-vydas* Trg ir kt. TVRTR struktūros kamieno *gendr-* vardus su trumpiniais sieja LVKŽ 174, plg. *Gendr-õlis* Erž ir *Gand-rìmas* Erž ir kt. STVRT struktūros kamieno *skurd-* asmenvardžius trumpiniais laiko Būga (1961, 141), plg. *Skurd-áuskis* Krtn ir *Daũk-skurdas* Krtn.

Iš retos VvC, CCVC, VCC, VC, CVvCC, CCVvC, CVv, Vv, CVCCC ir CCVCC struktūros hipokoristinių kamienų (jų 18) kiek didesnės yra trinarės VvC ir VCC struktūros grupės (priklauso 5 ir 3 kamienai). CCVC grupei taip pat priklauso trys kamienai, išlikę lietuvių pavardėse, o kitų grupių yra po vieną kamieną.

LPŽ autoriai, siejantys aptartus 86 hipokoristinius kamienus turinčias pavardes su baltų kalbų apeliatyvais, svetimos kilmės asmenvardžiais, prieštarauja šios knygos nuostatai, kur daugelis minėtus kamienus turinčių pavardžių yra laikomos dvikamienių vardų trumpinių kilmės. Dažniausiai tais atvejais, kai hipokoristinį kamie-

ną turinti lietuvių pavardė sutampa su tam tikru apeliatyvu ar turi prie kamieno baltiškos kilmės balsinę priesagą, LPŽ linkstama tokias pavardes sieti su baltų, dažniausiai lietuvių, apeliatyvais ir laikyti pravardinės kilmės. Kitokios trumpinių kilmės pavardės, turinčios balsines slaviškos kilmės priesagas, LPŽ gretinamos su svetimos kalbos (dažniausiai lenkų, baltarusių, rusų) pavardėmis. Neretai tokių svetimų kalbų asmenvardžių nurodoma ir prie slaviškos kilmės balsines priesagas turinčių trumpinių kilmės pavardžių, kurių kamienai sutampa su lietuvių apeliatyvais. Slaviškos kilmės pavardžių kontekste ypač dažnai nurodomos Rytų Lietuvos pavardės, o pavardėms iš Vakarų Lietuvos – vokiečių asmenvardžių kontekstas.

Kaip ir įprasta tiriant bendrinius žodžius, Jurkėnas (1984, 30–31) akcentuoja tikrinių žodžių ryšį pirmiausia su savo, o vėliau su kitų kalbų asmenvardžiais. Todėl ir daugelį slaviškas balsines priesagas turinčių lietuvių pavardžių pirmiausia reikėtų sieti su savo kalbos tos pačios šaknies asmenvardžiais, o vėliau – su egzistuojančiais svetimose kalbose. Būtina turėti omenyje lietuvių asmenvardžių slavinimą (apie tai rašė ir Maciejauskienė 1991, 180–197 ir kt.). Be to, daugelis slaviškas balsines priesagas turinčių lietuvių pavardžių nebūtinai yra skolintos iš kaimyninių tautų vardyno. Nors yra nemažai atvejų, kai lietuvių ir slavų kalbų pavardės sutampa, kiekvienoje kalboje jos galėjo atsirasti ir atskirai. Dalis pavardžių – su priesagomis ir be jų – gali turėti bendrus kelioms kalboms universalius hipokoristinius kamienus ir jų pamatas – seni trumpieji vardai, būdingi kelioms kalboms.

Dažniausiai mokslo darbuose minimi šios grupės kamienus *ged-*, *gin-*, *kant-* ir *vain-* turintys vienkamieniai vardai, dėl kurių kilmės antroponimikos literatūroje diskusijų nekyla, išskyrus LPŽ. Juos hipokoristiniais laiko nemažai dėmesio senajam vardų sluoksniui (dvikamieniams vardams, jų trumpiniams) skyrę mokslininkai – Salys, Jurkėnas, Maciejauskienė ir kt. Kadangi šių asmenvardžių tyrėjai daugiausia rėmėsi iš istorinių šaltinių surinktais vardais, galima iš-

kelti tris ateityje svarstytinas hipotezes: pirma, šiuos kamienus turintys asmenvardžiai buvo labai dažnai užrašomi istoriniuose šaltiniuose; antra, turėjo būti nemažai ir dvikamienių vardų su *ged-*, *gin-*, *kant-*, *vain-*, iš kurių atsirado šių kamienų trumpinių; trečia, greičiausiai visų lietuvių pavardžių su šiais kamienais kilmė yra hipokoristinė. Ar šie teiginiai teisingi, parodys tolesni tyrimai.

Diskusinio pobūdžio hipokoristiniai kamienai

Literatūroje yra ir daugiau vienkamienių asmenvardžių, kurie kamienais sutampa su dvikamieniais vardais. Tačiau dėl tokius kamienus turinčių vardų kyla diskusijų: kai kurie mokslininkai toliau minimus kamienus turinčių asmenvardžių su trumpiniais nesieja ir dėl jų kilmės yra pareiškę skirtingų nuomonių. Toliau aptariamus kamienus turinčius asmenvardžius onimų sistemos tyrėjai, ne tik LPŽ, yra sieję su tam tikrais apeliatyvais ar kitos – svetimos – kilmės asmenvardžiais. Šių kamienų skyrimas nuo ankstesnės kamienų grupės yra sąlygiškas, nes ir vienos, ir kitos grupės hipokoristiniai kamienai yra siejami su trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais.

Atskyrus šiuos kamienus nuo ankstesnių, kurių hipokoristiškumo nepripažįsta tik LPŽ, matyti, kad daugiausia su trumpiniais siejamų pavardžių taip pat turi CVC struktūros kamienus. Dažniausios yra šios grupės pavardės, kurių kamienai yra simetriškos RVR struktūros. Iš šiuos kamienus turinčių asmenvardžių antroponimikos literatūroje dažniausiai minimi vardai su *rim-*: trumpinių kilmės juos laiko Kuznecovas (1896, 43), Leskienas (1909, 345), Būga (1958, 267), Salys (1983, 287, 290, 299, 302, 303), Skardžius (1998, 624, 627), Jurkėnas (1966, 161–162; 1970, 77–78), Zinkevičius (1977, 190, 229, 230, 237; 1978, 98), Ramonienė (1987, 62, 63, 64, 65), LVKŽ 141, 305, 313, 314, 322, 324, LPŽ II 607, Maciejauskienė (1991, 247; 1997 117, 122–123), Mažiulis

(1998, 154), Smoczyńskis (2001, 465; 2001a, 421–422) ir Ragauskaitė (1999, 151; 2000, 99)[133]. Matant trumpinių kilmės pavardžių sąsajas su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Rìm-as* Krtv ir *Rim-gáila* Krtv, *Rim-éika* Als ir *But-rìmas* Als, *Rim̃-k-us* Grg ir *Rim-gáila* Grg, *Rìm-š-a* KzR ir *Rìm-vydas* KzR ir kt., galima tik remti mokslininkų poziciją, kad pavardės su *rim-* yra trumpinių kilmės.

Hipokoristinės kilmės yra ir RVR struktūros kamieną *nor-* turinčios pavardės, plg. *Nar-iū́nas* Mlt ir *Nár-buntas* Mlt, *Nar-k-ẽvičius* Ms ir *Nár-vaišis* Ms, *Nor-k-us* Ar ir *Daug-nóra* Ar, *Nor-k-áitis* Bt ir *Nór-gaila* Bt, *Nõr-ušas* Gr ir *Vaĩš-noras* Gr ir kt. Iš trumpinių vardus su *nor-* kildina Kuznecovas (1896, 41), Leskienas (1909, 344), Būga (1958, 131), Salys (1983, 278, 289, 294, 299, 302, 304), Skardžius (1996, 441; 1998, 624, 627), Jurkėnas (1966, 149–151; 1970, 78), Zinkevičius (1977, 177, 229, 237, 240; 1978, 98), Ramonienė (1987, 63, 64, 101), LVKŽ 141, 282, 289, 290, 291, 292, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 117, 122), Smoczyńskis (2001, 465) ir Ragauskaitė (1999, 151; 2000, 99)[134]. Remiantis Leskienu (1909, 342), Būga (1958, 264), Saliu (1983, 276, 299, 301), Skardžiumi (1998, 624, 625, 627), Jurkėnu (1966, 125; 1971, 42–43), Zinkevičiumi (1977, 169–170, 240), Girvilu (1978, 25), Ramoniene (1987, 63), LVKŽ 257, 258, 259, 261, Maciejauskiene (1997, 116, 121) ir Ragauskaite (1999, 151; 2000, 99) galima teigti, kad asmenvardžiai, turintys RVR struktūros kamieną

[133] Vanago (1979a, 32) nuomone, Smoczyńskis lenkų pavardę *Rymcza* (rašyba autentiška) visai nepagrįstai laiko išvesta iš lietuvių sudurtinių asmenvardžių trumpinių lyčių, nors nepateikia jokių kontrargumentų. LPŽ dalis pavardžių su *rim-* yra siejamos su dvikamienių vardų trumpiniais, bet kitai daliai pavardžių nurodoma ir kitokia kilmė, pvd. *Rimeĩkis* – apeliatyvinė (žr. LPŽ II 609); pvd. *Rimà* – krikščioniška (žr. LPŽ II 607). Pavardės su *rim-k-*, siejamos su trumpiniais, kildinamais iš dvikamienių vardų su antruoju sandu *kant-*, *kint-*, arba su lie. *rimti* (žr. LPŽ II 610).

[134] Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Norys* galima sieti su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu ar vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį. LPŽ II 299, 333–334 pavardės su *nar-k-*, *nor-k-* laikomos arba kilusiomis iš trumpinių, atsiradusių iš dvikamienių vardų su antruoju sandu *kant-*, *kint-*, arba tiesiog su priesaga *-k-* iš lie. *nóras*, *norė́ti*, *norùs*.

man-, yra trumpinių kilmės[135]. Šių autorių poziciją remia ir pavardžių kamienai, kurie sutampa su dvikamienių vardų kamienu *man-*, plg. *Mañ-k-us* Bsg ir *Mañ-girdas* Bsg, *Man-k-ẽvičius* Eiš ir *Man-gėla* Eiš, *Mõn-ius* Pp ir *Moñ-tartis* Pp, *Mon-k-ẽvičius* Auk ir *Moñ-ginas* Auk ir kt. Tiek pat mokslininkų mano, kad trumpinių kilmės yra RVR struktūros kamienus turintys vardai su *min-*. Tokios nuomonės yra Kuznecovas (1896, 39), Būga (1958, 233), Salys (1983, 116, 278, 290, 292, 294, 301), Skardžius (1998, 624, 625, 627), Jurkėnas (1966, 127–128), Zinkevičius (1977, 174, 237), Girvilas (1978, 25), Ramonienė (1987, 61, 64), LVKŽ 196, 206, 209, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 301, 380, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 116–117, 121–122) ir Smoczyńskis (2001, 465)[136], plg. *Mìn-as* Šl ir *Ged-minas* Šl, *Min-eikà* Dr ir *Žad-mìnas* Dr, *Min-eĩkis* Als ir *Ged-mìnas* Als, *Min-k-ẽvičius* Brž ir *Jãg-minas* Brž ir kt.

Antroponimikos literatūroje rašoma ir apie RVR struktūros kamieną *vil-* turinčius vardus. Juos trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 350), Būga (1958, 135), Salys (1983, 283, 289, 293, 295, 304), Skardžius (1996, 441; 1998, 624), Jurkėnas (1966, 70–71; 1970, 78; 1971, 42), Zinkevičius (1977, 218, 229), Ramonienė (1987, 64, 65), LVKŽ 207, 210, 212, 236, 303, 312, 370, 373, 374, 380, 390, LPŽ II 1216 ir Maciejauskienė (1997, 123)[137]. Šias sąsajas remia vienkamienės pavardės, kurių kamienas *vil-* sutampa su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Vil-ỹs* Drsk ir *Vaiš-vila* Drsk, *Vil-eĩkis* Krtv ir *Bùt-vilas* Krtv, *Vil-iū̃nas* NmŽ ir *Nor-vilà* NmŽ, *Vil-ùtis* Aln ir

[135] Zinkevičius (1977, 230) mano, kad lie. avd. *Mankus* gali būti ne tik avd. *Man-kantas* trumpinys, bet ir galūnės *-as* vedinys, plg. *mánk-yti*, taip pat ir krikštavardinės kilmės asmenvardis. LPŽ II 154 pavardžių su *man-k-*, *mon-k-* kilmė nėra aiški: jos gali būti ir lie. avd. *Man-kantas* trumpinys, ir sietinos su lie. *mankùs*, *mánkyti*, tačiau dažniausiai – su slavų asmenvardžiais.

[136] Nors LPŽ II 251 pavardės su *min-k-* kildinamos iš trumpinių, atsiradusių iš dvikamienių vardų su antruoju sandu *kant-*, *kint-*, bet manoma, kad dažniausiai jos gali būti atsiradusios iš *Dominỹko* ar iš kokio kito asmenvardžio.

[137] Nors LPŽ II 1216 ir nurodoma, kad pavardės su *vil-* galėjo atsirasti iš trumpinių, tačiau manoma, kad dažniausiai šios pavardės kilo iš vardo *Vil̃helmas*.

Gerd-vìlis Aln ir kt. RVR struktūros kamieną *mil-* turinčius asmenvardžius kaip trumpinius nurodo Kuznecovas (1896, 42), Leskienas (1909, 343), Salys (1983, 277, 287, 301), Skardžius (1998, 229, 237, 240, 241), Jurkėnas (1966, 142–144; 1970, 78; 1984, 30–31), Zinkevičius (1977, 173–174), Ramonienė (1987, 63, 64, 77, 102), LPŽ II 243, LVKŽ 140, 144, 208, 271, 272, 273, 274, 291, 379 ir Maciejauskienė (1991, 247)[138]. Lietuvių pavardės su dėmeniu *mil-* patvirtina šių mokslininkų poziciją, plg. *Mìl-ius* Erž ir *Mil̃-kintas* Erž, *Mìl-ius* Krt ir *Mìl-kontas* Krt, *Mil-iáuskas* Jon ir *Mil̃-montas* Jon, *Mil-k-ỹs* Rd ir *Mil̃-vydas* Rd ir kt. Būga (1958, 264–265), Salys (1983, 282, 291, 301), Jurkėnas (1966, 72), Zinkevičius (1977, 214, 229), Vanagas (1980, 64), LVKŽ 364, LPŽ II 1154 ir Ramonienė (1987, 101) su trumpiniais sieja vardus, turinčius kamieną *val-*[139], plg. *Val-ỹs* Klm ir *Val̃-montas* Klm, *Val-áitis* Gdž ir *Vál-mantas* Gdž, *Val-aitis* Dt ir *Vál-mantas* Dt, *Val-ẽlis* Kdn ir *Val-montas* Kdn ir kt. Kiek rečiau literatūroje minimi vardai su RVR struktūros kamienu *ram-*: juos trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 279, 299), Skardžius (1998, 625), LVKŽ 308, 310, Maciejauskienė (1997, 122) ir Ragauskaitė (2000, 99)[140]. Šias sąsajas patvirtina lietuvių pavardės, plg. *Ram-eikà* V ir *Ram-y-gala* V (Zinkevičius 1977, 188), *Ram-ẽlis* Ut ir *Ram-a-vydas*, žr. *Ramavýdiškės* k. Ut (ATSŽ 257) ir kt. LVKŽ 365 trumpiniais laiko ir asmenvardžius su *var-*, plg. *Var-k-ul-ẽvičius* Krč ir *Vár-butas* Krč.

[138] Maciejauskienei (1997, 112) lie. avd. *Milius* gali būti arba sietinas su krikščioniškais vardais *Emìlijus*, *Mìlijus*, arba kildintinas iš senųjų dvikamienių vardų su *mil-*. LPŽ II 239 pavardes su *mil-* (plg. *Mileikà*) sieja ir su lietuvių kalbos žodžiais, ir su slavų asmenvardžiais, taip pat nurodo ir jų atsiradimo iš trumpinių galimybę.

[139] Vanagas (1980, 64–65; 1982, 93) pavardes su *val-*, *val-k-* (*Valeikà*, *Valeĩšis*, *Valìckas*, *Valiùšis*, *Val̃kis*, *Vãlužis* ir kt.) laiko krikščioniškos kilmės ir sieja su avd. *Valeñtas*, *Valentìnas*, nors neatsisako ir minties, jog asmenvardžiai su *val-* galėjo atsirasi ir iš dvikamienių vardų trumpinių. LPŽ II 1154 pavardės su *val-* siejamos su krikšto vardais *Vãlentas*, *Valeñtas*, kartais *Valèrijus*, neatmetant jų atsiradimo iš dvikamienių vardų trumpinių galimybės.

[140] Sunku nuspręsti, kokios kilmės vardais Zinkevičius (1977, 188) laiko asmenvardžius su *ram-*: ar atsiradusiais iš trumpinių, ar iš apeliatyvų.

Iš TVR struktūros pogrupio kamienų dažniausiai minimi vardai su *bar-*. Šio kamieno asmenvardžius trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 331), Būga (1958, 243), Salys (1983, 270, 292), Skardžius (1998, 625), Jurkėnas (1966, 36–37; 1967, 43–45), Zinkevičius (1977, 123, 240; 1988, 100; 1997, 67), Vanagas (1983, 94), Ramonienė (1987, 61, 63, 95, 97), LVKŽ 90, 91, 92, 93 ir Smoczyński (2001, 465)[141]. Tokią autorių poziciją remia ir sutampantys vienkamienių lietuvių pavardžių, turinčių *bar-*, kamienai su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Bar-ỹs* Pbr ir *Daũ-baras* Pbr, *Bar-eikà* Jnš ir *Bar-vaĩnis* Jnš, *Bar-áuskis* Akm ir *Bar-vỹdis* Akm, *Bar̃-k-us* Als ir *Daũ-baris* Als ir kt. Rečiau onomastikos literatūroje nurodoma, kad trumpinių kilmės vardai yra asmenvardžiai su kamienu *tal-*. Tokia nuomonė išsakyta Salio (1983, 281), Jurkėno (1966, 182–183; 1967, 48–49; 1970, 77), Zinkevičiaus (1977, 210, 229, 240), Ramonienės (1987, 62, 63, 65), LVKŽ 348, 349, 350, LPŽ II 1052, Maciejauskienės (1991, 247; 1997, 118, 123) ir Smoczyńskio (2001, 465)[142], plg. *Tal-is* Klp ir *Tal-mantas* Klp, *Tal-aitis* Kn ir *Tál-montas* Kn, *Tal-iū̃nas* Pn ir *Tál-montas* Pn, *Tal-ẽvičius* Krž ir *Tal̃-montas* Krž ir kt.

Salys (1983, 298), Jurkėnas (1966, 37–38; 1967, 43–45; 1970, 78), Zinkevičius (1977, 125, 237, 240; 1988, 100), Ramonienė (1987, 63, 65), LVKŽ 99 ir Smoczyński (2001, 465) mano, kad trumpiniai yra vienkamieniai vardai su *bir-*[143]. Šią nuomonę

141 Vanagas (1983, 93–95) lietuvių pavardes su *bar-*, *bar-k-*, *bor-*, *bor-k-* bando sieti su slavų vardu *Borìsas*, nors ir spėja, kad teoriškai pvd. *Bar̃kus* galėjo atsirasti ir iš asmenvardžių su *bartk-*, ir iš dvikamienio vardo **Bar-kantas*. Tačiau Vanagas (1983, 94) įsitikinęs, jog pvd. *Bar̃kus* negalėjo atsirasi iš dvikamienio vardo, nes jo lietuvių vardyne nėra ir toks asmenvardžių darybos būdas nėra dėsningas lietuvių asmenvardžiams.

142 Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Tolis* galima sieti su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu arba vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį. LPŽ II 1052 pavardės *Toleĩkis*, *Tólis* siejamos su lie. *tolùs*, *tõlis*, *tolì*, neatmetant jų ryšių su dvikamienių vardų trumpiniais.

143 Vanagas (1979, 78) prieštarauja Zinkevičiui (1977, 125), siejančiam avd. *Birieta* V kamieną *bir-* su dvikamieniais vardais, nes Vanagas mano, jog šis asmenvardis yra kilęs iš lenkų ar vokiečių kalbų.

patvirtina ir kamieno *bir-* pavardės, plg. *Bir-à* Kn ir *Bìr-mantas* Kn, *Bir-ùtis* Šl ir *Bir-vydas* Šl (Maciejauskienė 1991, 96), *Bir-ušis* V ir *Ky-biras* V (Zinkevičius 1977, 249) ir kt. Dar mažiau mokslininkų rašo, kad trumpinių kilmės vardai yra asmenvardžiai, turintys TVR struktūros kamieną *gir-*. Tokią mintį kelia Salys (1983, 287, 290), Zinkevičius (1977, 143–144), Ramonienė (1987, 63), LVKŽ 182, 183, 184 ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Gir-à* Mrj ir *Gìr-tautas* Mrj, *Gir-ùlis* Sml ir *Gir-i-jõtas* Sml, *Gir-iū́nas* Yl ir *Gìr-kantas* Yl, *Gìr-skis* Vg ir *Gìr-žadas* Vg ir kt.

Mažiau mokslininkų remia poziciją, kad kitus TVR struktūros kamienus *bal-*, *dom-* ir *kir-* turintys vardai yra trumpinių kilmės. Kad vardai, turintys *bal-*, gali būti trumpinių kilmės, mano Skardžius (1998, 627), Jurkėnas (1974, 31; 1978, 12) ir Zinkevičius (1977, 122, 229), plg. *Bal-aĩšis* V ir *Bal-butas* V (Zinkevičius 1977, 122), *Bal-iónis* V ir *Bal-butas* V (Zinkevičius 1977, 122) ir kt. Asmenvardžius, turinčius kamieną *dom-*, trumpinių kilmės laiko Ramonienė (1987, 63, 64), LVKŽ 125, 126 ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Dom-eikà* Vlkv ir *Dó-mantas* Vlkv, *Do-meikà* Šl ir *Dó-mantas*, žr. *Domantaĩ* k. Šl (ATSŽ 64). Salys (1983, 276), LVKŽ 229 ir Maciejauskienė (1997, 115, 120) su trumpiniais sieja ir vardus, turinčius *kir-*. Tokias sąsajas remia ir vienkamienės lietuvių pavardės, plg. *Kir-k-evičius* V ir *Kir-butas* V (Zinkevičius 1977, 249).

Penki kamienai *jot-*, *leg-*, *liub-*, *vid-* ir *vyt-* yra RVT struktūros. Iš juos turinčių asmenvardžių trumpiniais dažniausiai laikomi vardai su *vid-*. Taip mano Kuznecovas (1896, 39), Salys (1983, 287, 291), Skardžius (1998, 624), Jurkėnas (1966, 56; 1970, 78; 1971, 43), Zinkevičius (1977, 217) Ramonienė (1987, 63, 64, 65), LVKŽ 88, 109, 143, 144, 199, 204, 210, 212, 236, 266, 284, 292, 301, 322, 342, 360, 368, 369, 380, Šukys (1986, 90) ir Maciejauskienė (1997, 123), plg. *Vìd-ikas* Ar ir *Bùi-vydas* Ar, *Vid-éika* Pln ir *Vìd-montas*, *Vid-eĩkis* Sd ir *Skùr-vidas* Sd, *Vid-ùtis* Krž ir *Vìd-montas* Krž, *Vid-ak-auskas* Ukm ir *Bui-vidis* Ukm ir kt. Kiek mažiau autorių prie

trumpinių priskiria vardus su *jot-*: Būga (1958, 254), Salys (1983, 76, 275), Skardžius (1998, 624, 625), Jurkėnas (1966, 194), Zinkevičius (1977, 147, 229), Ramonienė (1987, 62, 63, 64), LVKŽ 210 ir Smoczyńskis (2001, 465), plg. *Jat-eikà* Blnk ir *Jã-tautas* Blnk, *Jač-ỹs* {=**Jat-š-ys*} Ut ir *Ja-taũtis* Ut, *Jot-k-à* Eiš ir *Dau-jotas* Eiš, *Joč-ỹs* {=**Jot-š-ys*} Drsk ir *Jó-tauta* Drsk ir kt. Dažnai antroponimikos darbuose minimi ir asmenvardžiai su kamienu *vyt-*. Juos su trumpiniais sieja Salys (1983, 296, 298, 301), Jurkėnas (1966, 51–52), Zinkevičius (1977, 220, 229), Ramonienė (1987, 101), LVKŽ 381, LPŽ II 1202, 1239 ir Maciejauskienė (1997, 118)[144], plg. *Vìt-as* Kdn ir *Vì-tartas* Kdn, *Výt-ė* End ir *Bũd-vytis* End, *Výtė* Varn ir *Vý-tartas* Varn, *Vit-ovičius* Trak ir *Vý-tautas*, žr. *Vytautavà* k. Trak (ATSŽ 349) ir kt.

Kiti du RVT pogrupio kamienai antroponimikos literatūroje minimi gerokai rečiau. Vienkamienius vardus, turinčius *leg-*, trumpinių kilmės laiko Zinkevičius (1977, 165, 230) ir LVKŽ 242, 243[145], plg. *Lãg-is* Šl ir *Le-gaudas* Šl ir kt. Salys (1983, 301), Jurkėnas (1984, 29–30) trumpinių kilmės laiko ir asmenvardžius su *liub-*, plg. *Liub-eckis* V ir *Liù-bertas* V, *Liub-k-ẽvičius* Rgv ir *Liù-bartas* Rgv ir kt.

Kiti CVC grupės kamienų pogrupiai yra gerokai mažesni: SVT ir TVT pogrupių yra po du kamienus, o RVS ir SVR – po vieną. SVT pogrupio yra kamienai *žad-* ir *šed-*. Dėl vienkamienių vardų su *žad-* hipokoristiškumo antroponimikos literatūroje rašyta Salio (1983, 294), Skardžiaus (1998, 625), Jurkėno (1966, 106), Zinkevičiaus (1977, 221, 229, 241), Girvilo (1978, 29), Ramonienės (1987, 62), LVKŽ 385, 386 ir Maciejauskienės (1991, 247; 1997, 119, 124)[146].

[144] LPŽ II 1239 pavardės su *vit-*, *vyt-*, nepaisant šių pavardžių sąsajų su trumpiniais, dažniau kildinamos iš lotyniškos kilmės vardų. Pavardės su *vit-š-* LPŽ II 1202 vertinamos ne tik kaip atsiradusios iš trumpinių, bet ir siejamos su lie. *výti*, *vỹtis*, *vytìs*, *vytéti* ir latvių asmenvardžiais.

[145] Zinkevičiui (1977, 230) lie. avd. *Legus* gali būti ir galūnės vedinys, plg. *lẽg-oti*, *leg-óti*, ir avd. *Legaila* trumpinys.

[146] Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Žadys* galima sieti su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu ar vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį.

Mokslininkų poziciją remia ir lietuvių pavardės su *žad-*, plg. *Žad-eika* Tl ir *Žãd-vidas* Tl, *Žad-eĩkis* Als ir *Žãd-vydis* Als, *Žad-ãvičius* Šr ir *Žad-a-veĩnis* Šr ir kt. Tik Jurkėnas (1966, 178–179) trumpinių kilmės vardais laiko asmenvardžius su *šed-*, plg. *Šed-ỹs* Šll ir *Šed-vilà* Šll, *Šed-ỹs* Tt ir *Šed-bãras*, žr. *Šedbãrai* k. Tt (ATSŽ 301) ir kt.

TVT struktūros pogrupio yra kamienai *bug-* ir *buk-*, iš kurių antroponimikos literatūroje dažniau minimas *bug-*. Vardus su *bug-* trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 332), Jurkėnas (1982, 25) ir LVKŽ 102, plg. *Bug-ỹs* Lk ir *Bu-gáila* Lk, *Bug-ẽnis* Pn ir *Bug-vilà* Pn, *Būg-ỹs* Krš ir *Bū-gáila* Krš ir kt. Tik Ramonienė (1987, 61, 78) trumpinių kilmės vardais laiko asmenvardžius su *buk-*, plg. *Bùk-elis* Trš ir *Bù-kantas* Trš, *Buk-áuskis* Skd ir *Bù-kontas* Skd, *Bùk-n-ius* Nv ir *Bù-kontas* Nv ir kt. Asmenvardžius su RVS struktūros kamienu *mаž-* trumpiniais laiko Jurkėnas (1966, 139–140; 1970, 78), Zinkevičius (1977, 171, 229) ir Maciejauskienė (1997, 116, 121), plg. *Maž-is* Yl ir *Maž-rìmas* Yl, *Maž-ẽlis* An ir *Maž-vilà* An, *Maž-eika* Kltn ir *Maž-rìmas* Kltn, *Maž-õnas* Pln ir *Maž-rìmas* Pln ir kt. Salys (1983, 304), Zinkevičius (1977, 201, 229, 230) su trumpiniais sieja ir vienkamienius vardus, turinčius SVR struktūros kamieną *sur-*, plg. *Sur-k-evičius* Dt ir *Sur-vilà* Dt, *Sur-k-ẽvičius* Kdn ir *Sur-vilà* Kdn ir kt.

Aptarti pavardžių CVC struktūros kamienai, kuriuos galima vadinti diskusiniais, dažniausiai yra RVR, TVR ir kiek rečiau RVT pogrupių. SVT, TVT, RVS ir SVR pogrupių kamienai yra reti.

Šios grupės CVCC struktūros kamienus turinčios pavardės lietuvių antroponimikoje yra taip pat dažnos. Daugiausia yra pavardžių, kurios turi TVRT pogrupio kamienus *bart-*, *bert-*, *darg-*, *gard-* ir *gird-*. Iš jų dažniausiai minimi vardai su *darg-*: juos trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 240), Salys (1983, 271, 286), Skardžius (1998, 624, 624), Jurkėnas (1966, 104), Zinkevičius (1988, 100), Rimša (1977, 134), Ramonienė (1987, 61, 97), LVKŽ 112, 113, 114, 323, 378, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 114, 119) ir Ragauskaitė (2000, 99), plg. *Dárg-is* Pln ir *Sáu-dargas* Pln, *Darg-ẽnis*

Sd ir *Darg-vìlas* Sd, *Darg-ùžis* Rt ir *Saũ-dargas* Rt, *Darg-ẽvičius* NmŽ ir *Dár-gela* NmŽ ir kt. Dažnai rašoma ir apie vardus su *gird-*: Kuznecovas (1896, 41), Būga (1958, 241), Salys (1983, 273, 291, 299, 304), Jurkėnas (1966, 90), Zinkevičius (1977, 143, 229, 237, 241; 1988, 100), Maciejauskienė (1991, 247), Ramonienė (1987, 65), LVKŽ 181, 182, 206, 323, 379 ir Ragauskaitė (1999, 151; 2000, 99) asmenvardžius su šiuo kamienu laiko trumpinių kilmės[147], plg. *Gir̃dž-ius* Gr ir *Daũ-girdas* Gr, *Gird-ẽnis* Als ir *Gìrd-vainis* Als, *Gird-áuskas* Kbr ir *Daũ-girdas* Kbr, *Gird-áuskas* Jnk ir *Vìz-girda* Jnk ir kt. Kamieną *bart-* turinčius vardus trumpinių kilmės laiko Leskienas (1909, 331), Salys (1983, 270, 302), Skardžius (1998, 624, 625), Ramonienė (1987, 95) ir LVKŽ 82, 91, 92, 248, 251, 283, 336, 378, 387, plg. *Bart-ùlis* ir *Bart-mìnas* Žgč, *Bart-ùlis* Pn ir *Liù-bartas* Pn, *Bart-áuskas* Šl ir *Ký-bartas* Šl ir kt. Ramonienė (1987, 101) ir LVKŽ 97 su trumpiniais sieja vardus, turinčius *bert-*, plg. *Bert-ỹs* Klp ir *Liù-bertas* Klp, *Bért-ulis* Jnš ir *Ber-tautis*, žr. *Bertaũčiai* k. Jnš (ATSŽ 33), *Bert-ulỹs* Pgg ir *Liù-bertas* Pgg ir kt. Dar minėtini asmenvardžiai, turintys *gard-*, Zinkevičiaus (1977, 140, 229) laikomi trumpinių kilmės, plg. *Gard-áuskas* Kn ir *Lev-gordas* Kn ir kt.

Kamienai *nort-*, *milk-*, *vald-* ir *virb-* yra RVRT struktūros, tačiau juos turintys asmenvardžiai literatūroje yra minimi rečiau. Vardus su *nort-* trumpinių kilmės laiko Zinkevičius (1977, 177, 230), LVKŽ 291 ir Maciejauskienė (1997, 117), plg. *Nar̃t-kus* Kn ir *Beĩ-nartas* Kn ir kt. Vardai su *milk-* ir *vald-* trumpinių kilmės laikomi dviejose šaltiniuose: dėl *milk-* – LPŽ II 245, Maciejauskienė (1997, 112)[148], plg. *Milk-ius* Krž ir *Mil̃-kintas* Krž, *Mil̃k-is* Šlv ir *Mil̃-kintas*

[147] Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Girdys* gali būti siejamas su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu ar vertintinas kaip dvikamienio vardo trumpinys.

[148] Pasak Maciejauskienės (1997, 112), lie. avd. *Milka* galėjo atsirasti iš krikščioniškų vardų *Emìlijus*, *Mìlijus* kaip vedinys su slaviška priesaga *-k-* arba yra senojo dvikamienio vardo *Mìl-kantas* trumpinys. LPŽ II 245 pavardės su *milk-* yra laikomos trumpinių kilmės asmenvardžiais, nors toliau pateikiamas ir svetimų kalbų asmenvardžių kontekstas.

Šlv, *Milk-áitis* Trg ir *Mil̃-kintas* Trg ir kt.; dėl *vald-* – Salys (1983, 291, 295, 303), LVKŽ 142, 144, 211, 235, 345, 362, 378, 380, 387, plg. *Val̃dž-ius* Klp ir *Ko-valdas* Klp. Zinkevičius (1977, 219, 241) trumpiniais laiko ir vardus su *virb-*, plg. *Vìrp-š-a* V ir *Vir-butas* V (Zinkevičius 1977, 219).

Kiti CVCC struktūros kamienai *kęst-*, *mąst-* ir *sarg-* yra retos TVST, RVST ir SVRT struktūros. Iš šių kamienų antroponimikos literatūroje dažniausiai su trumpiniais siejami *kęst-* turintys vardai: juos trumpinių kilmės laiko Salys (1983, 275), Skardžius (1998, 624, 625), Jurkėnas (1966, 114), Zinkevičius (1977, 154, 229; 1988, 100), Ramonienė (1987, 61, 64), LVKŽ 224, 225, 226, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 115) ir Smoczyńskis (2001, 465)[149], plg. *Kenst-ãvičius* Sd ir *Kęs-tartas* Sd (Būga 1958, 257). Salys (1983, 277, 300, 301), Jurkėnas (1966, 133; 1970, 78), Ramonienė (1987, 61, 62, 63), LVKŽ 265 ir Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 116, 121) su trumpiniais sieja vardus, turinčius kamieną *mąst-*[150], plg. *Mast-a* Klp ir *Jag-o-mastas* Klp, *Mast-ãvičius* Šlu ir *Jag-o-mastas* Šlu ir kt. Rečiausiai antroponimikos literatūroje minimi SVRT pogrupio vardai su *sarg-*: su trumpiniais juos sieja Maciejauskienė (1997, 118) ir LVKŽ 332, plg. *Sarg-ū̃nas* Ign ir *Sar-gėdà* Ign, *Sarg-ūnas* Pn ir *Sar-gaũtis* Pn ir kt.

Trečia kamienų grupė, dėl kuriuos turinčiųjų asmenvardžių kilmės antroponimikos literatūroje nuomonės įvairios, yra CVvC struktūros. Šios struktūros yra kamienai *buin-*, *dain-*, *daug-*, *gail-*, *gaud-* ir *žeim-*, iš kurių trys – TVvR pogrupio. Dažniausiai antroponimikos literatūroje minimas TVvR struktūros kamienas *gail-*: vardus su *gail-* trumpinių kilmės laiko Būga (1958, 247), Salys (1983, 12, 272, 286, 289, 298, 300), Jurkėnas (1966, 83; 1971, 42; 1982, 23–

149 Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Kęstys* galima sieti su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu ar vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį.

150 Maciejauskienė (1991, 248) mano, kad lie. avd. *Mastys* galima sieti su lietuvių kalbos bendriniu žodžiu ar vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį.

24), Zinkevičius (1977, 139–140, 229; 1988, 100–101), LVKŽ 160, 161, 205, 209, 218, 287, 379, Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 114–115) ir Smoczyńskis (2001, 465)[151], plg. *Gail-ỹs* Lk ir *Bu-gáila* Lk, *Gaĩl-ius* Grk ir *Rim-gáila* Grk, *Gail-iū̃nas* Als ir *Sun-gáila* Als, *Gail-ẽvičius* Rd ir *Son-gáila* Rd ir kt. Kiti TVvR struktūros kamienus turintys asmenvardžiai yra minimi tik po kartą. Vardus su *buin-* trumpinių kilmės laiko Zinkevičius (1977, 127, 229)[152], plg. *Buin-áuskas* V ir *Bui-noras* V (Zinkevičius 1977, 127) ir kt. Kamieną *dain-* turinčius vardus su trumpiniais sieja Salys (1983, 290), plg. *Dain-áuskas* Rdd ir *Daĩ-naras* Rdd, *Dain-áuskas* Vlkj ir *Daĩ-noras* Vlkj ir kt.

Dažnai literatūroje minimi TVvT struktūros vardai su kamienu *daug-*. Su trumpiniais juos sieja Kuznecovas (1896, 43), Būga (1958, 234–235), Salys (1983, 116, 271, 289, 290, 291, 296, 298, 303), Skardžius (1998, 624, 625), Jurkėnas (1966, 97–98, 102), Zinkevičius (1977, 133), Maciejauskienė (1991, 247; 1997, 114), Ramonienė (1987, 61, 63, 95, 100), LVKŽ 116, 117, 118, 119, 120, 121, 205, Mažiulis (1998, 154; 1999, 30) ir Smoczyńskis (2001, 465)[153], plg. *Dáug-is* Brž ir *Dau-gelà* Brž, *Daũg-ulis* Akm ir *Daũ-girdas* Akm, *Daug-ẽvičius* Drsk ir *Dau-gė́la* Drsk, *Daũk-š-as* Krš ir *Dau-gė́la* Krš ir kt. Neretai trumpiniais laikomi vardai, turintys kamieną *gaud-*. Su trumpiniais juos sieja Kuznecovas (1896, 40), Salys (1983, 272, 287, 289, 294, 301), Jurkėnas (1966, 94), Zinkevičius (1977, 141, 229; 1988, 101), Girvilas (1987, 25), Ramonienė (1987, 63, 64, 93), LVKŽ 78, 165, 166, 205, 248, 337,

151 Maciejauskienė (1991, 248) teigia, kad lie. avd. *Gailius* galima sieti ne tik su lie. *gailùs*, *gailė́ti*, bet ir vertinti kaip dvikamienio vardo trumpinį.

152 Vanagas (1979, 79) nemano, kad pavardės su *buin-* yra atsiradę iš avd. *Bui-noras* (tokia Zinkevičiaus (1977, 127) nuomonė), nes Vanagui kyla įtarimų dėl asmenvardžių su *buin-* autentiškumo, kurie, pasak jo, gali būti iškreipti ar tiesiogiai atsiradę iš lenkiškų asmenvardžių (beje, avd. *Bui-noras* pirmasis ir rekonstravo Zinkevičius).

153 Apie trumpinių kilmės pavardes su *dau(C)-* žr. Sinkevičiūtė (2003, 115–131).

379 ir Maciejauskienė (1997, 120), plg. *Gaud-ùtis* Kl ir *Gẽd-gaudas* Kl, *Gaud-ùtis* Plng ir *Gẽd-gaudas* Plng, *Gauč-ỹs* {=**Gaud-š-ys*} Pln ir *Liáu-gaudas* Pln, *Gaud-ìnskis* Slnt ir *Gẽd-gaudas* Slnt ir kt. Trumpinių kilmės yra ir SVvR struktūros kamieną *žeim-* turintys vardai: taip mano Zinkevičius (1977, 223, 229), LVKŽ 386, 387, plg. *Žeim-ỹs* Žg ir *Žeĩ-mantas* Žg, *Žeim-a* V ir *Žei-mantas* V (Zinkevičius 1977, 223) ir kt.

Kiti kamienai, dėl kuriuos turinčių vardų priskyrimo trumpiniams antroponimikos literatūroje diskutuojama, priklauso retoms struktūrinėms grupėms. Iš jų daugiau rašoma apie VC ir CCVC struktūros kamienus *al-* ir *svir-*. VR struktūros kamieno *al-* vardus su trumpiniais sieja Jurkėnas (1977, 8–11), Zinkevičius (1977, 120, 229, 240), Girvilas (1978, 25) ir LVKŽ 72[154], plg. *Al-ùtis* Rt ir *Al-mìnas* Rt, *Al-k-áuskis* Dr ir *Al-mìnas* Dr, *Al-k-aũskas* Tršk ir *Aĩ-mintas* Tršk ir kt. SRVR struktūros vardus, turinčius *svir-*, iš trumpinių kildina Salys (1983, 291, 302, 303), Skardžius (1998, 624, 625), Zinkevičius (1977, 202) ir LVKŽ 338, 339. Tokį aiškinimą remia ir sutampantys pavardžių kamienai su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Svìr-skas* Švnčl ir *Svir-butas*, žr. *Svirbutãvičius* Švnčl, *Svìr-k-a* ir *Svir-butas* V (Zinkevičius 1977, 202) ir kt. Dar rečiau minimi vardai su VCC ir CVCCC struktūros kamienais. Asmenvardžius, turinčius VRT struktūros kamieną *alb-*, trumpinių kilmės laiko Leskienas (1911, 390), Zinkevičius (1977, 120, 229) ir LVKŽ 64[155], plg. *Alb-ãvičius* Šauk ir *Ól-butas* Šauk. Zinkevičius (1977, 150,

154 Vanagas (1979, 77), recenzuodamas Zinkevičiaus (1977) monografiją, abejoja, ar vardo *Alas* pamatinė lytis yra tos pačios kilmės kaip ir asmenvardžio *Al-butas* sandas *al-*, nes, jo nuomone, pirmenybę reikėtų teikti krikštavardinei asmenvardžio kilmei, nes tokias pačias priesagas, kaip ir asmenvardžiai su *al-*, turi kiti krikščioniškos kilmės vardai.

155 Zinkevičiaus (1977) veikalo recenzijoje Vanagas (1979, 77) rekomenduoja asmenvardžius, turinčius *alb-*, sieti su lenkų ir vokiečių vardais, nes jam sunku įsivaizduoti šių vardų raidą iš asmenvardžio *Al-butas* dėl jų lokalizacijos: vardai su *alb-* žinomi iš Vakarų ir Pietvakarių Lietuvos, kur labai įmanoma vardų su *alb-* skolinimosi galimybė.

230) ir LVKŽ 219 su trumpiniais sieja ir kamieną *kantr-* turinčius vardus[156], plg. *Kontr-áuskis* Nv ir *Kont-rìmas* Nv, *Kontr-áuskis* Trk ir *Kont-rìmas* Trk ir kt.

Iš visų aptartų 49 diskusinio pobūdžio pavardžių kamienų daugiau nei pusė yra CVC struktūros (27). Kitos gausesnės yra CVCC ir CVvC struktūros kamienų grupės, kurios turi 12 ir 6 kamienus. VC, CCVC, VCC ir CVCCC kamienų grupės yra mažos: yra tik po vieną kamieną.

Dėl aptartų asmenvardžių, kurie turi CVC struktūros kamienus, kyla diskusijų, nes kai kurie mokslininkai minėtus kamienus turinčių vardų su trumpiniais nesieja. Daugiausia diskutuojama, kokios kilmės – apeliatyvinės ar dvikamienių asmenvardžių trumpinių – vardais laikyti kamienus *bug-*, *buk-*, *dain-*, *darg-*, *daug-*, *gail-*, *gard-*, *gir-*, *gird-*, *kantr-*, *kęst-*, *leg-*, *lub-*, *mast-*, *mаž-*, *nart-*, *sarg-*, *tol-*, *vald-*, *var-*, *vid-*, *virb-*, *žad-*, *žeim-* turinčius asmenvardžius.

Atrodo, kad iš jų problemiškiausia hipokoristinės kilmės vardais laikyti lietuvių asmenvardžius su *maž-*: matyt, dėl ryškių sąsajų su apeliatyvu *mãžas* 'nedidelio ūgio, aukščio' Girvilas (1978, 25), Jonikas (1991, 559), Zinkevičius (1977, 171), Maciejauskienė (1975, 146), Smoczyńskis (2001, 467) ir Palionis (2003, 53) lietuvių asmenvardžius su *maž-* laiko pravardinės kilmės vardais. Dėl kitų šios grupės kamienus turinčių lietuvių asmenvardžių kilmės abejojama nedaug: jų apeliatyvinę kilmę yra akcentavę vos po vieną tyrėją. Išskirtinos pavardės, turinčios kamienus *daug-*, *gail-*, *mast-*[157], kurių apeliatyvinę kilmę yra teigę po du kalbininkus. Tačiau remiantis kitų mokslininkų darbais asmenvardžiams su minėtais kamienais galima pripažinti ir trumpinių kilmę. Tokią jų kilmės galimybę patvirtina ir su šiais kamienais egzistuojantys dvikamieniai vardai bei faktas,

156 Zinkevičius (1977, 230) teigia, kad lie. avd. *Kantris* gali būti ir *Kantrimo* trumpinys, ir galūnės vedinys, plg. lie. *kantrùs.*

157 Čia minėtinas ir kamienas *spud-* (*spūd-*), dėl kurio hipokoristinės kilmės abejojo Zinkevičius (1977, 198), Maciejauskienė (1997, 129).

kad savo struktūra (ypač turimomis balsinėmis priesagomis) lietuvių pavardės su probleminiais laikomais kamienais niekuo nesiskiria nuo kitų hipokoristinius kamienus turinčių pavardžių.

Todėl palaikytina Jurkėno (1976, 82–84) nuomonė: principingai skirti sutampančius baltų asmenvardžius, galėjusius atsirasti ir iš trumpinių, ir iš apeliatyvų, dėl vėlai paliudytos baltų antroponimijos yra neįmanoma ir net nebūtina, nors itin dažnai pasitaiko įvairių formalių asmenvardžių ir apeliatyvų sutapimų. Todėl anksčiau minėti lietuvių pavardžių kamienai gali būti ir hipokoristinės kilmės. Minėtų kamienų hipokoristiškumą stipriau galėtų paremti prie kamienų pridėtų priesagų (ne vien tik hipokoristinių), nebūdingų kitoms vardų grupėms, analizė, nes nėra vienodi tikrinių vardų ir apeliatyvų afiksacijos ir trumpinimo būdai (žr. Jurkėnas 1977, 16; 1978, 7). Apeliatyvinės ir asmenvardinės kilmės vardams skirti svarbi ir arealinė dvikamienių vardų kamienų analizė (žr. Jurkėnas 1976, 84), nes daugelis dvikamienių vardų komponentų tapo trumpaisiais vardais ir funkcionavo atskirai. Toje pačioje vietovėje egzistuojantys vienodą kamieną turintys keli dvikamieniai ir vienkamieniai asmenvardžiai tik labiau remia nagrinėjamuosius kamienus turinčių pavardžių kilmę iš hipokoristinių kamienų nei iš apeliatyvų. Tačiau kai vietovėje yra vos vienas dvikamienis vardas, didesnė tikimybė, kad ten paplitę vienkamieniai asmenvardžiai gali būti ir nesusiję su dvikamienių vardų kamienais.

Mažiau kamienų – po devynis – yra siejama su krikščioniškos (*bal-*, *bart-*[158], *bert-*, *dom-*, *jot-*, *milk-*, *val-*, *vil-*, *vit-*[159]) ir kitais sveti-

[158] Pavardės su *bart-k-* nelaikomos baltiškos kilmės, nors teoriškai dalis šių asmenvardžių yra trumpinių kilmės, susijusių su dvikamieniais vardais, turinčiais kamieną *bart-*. Tačiau tokioms sąsajoms prieštarauja Salio, Skardžiaus, Zinkevičiaus, Vanago, Maciejauskienės, Ragauskaitės darbuose pareikštos nuomonės dėl vardų su *bart-k-* kilmės. Salys (1983, 15) pavardę *Bartkus* sieja su gudiška krikščioniško krikštavardžio lytimi. Skardžius (1998, 378) avd. *Bartkus* kildina iš skolinio *bar̃tkus* 'siuvėjas'. Maciejauskienei (1975, 145, 146; 1977, 160; 1981, 155, 167, 172; 1991, 43, 231, 236 ir kt.; 1994, 196–197), Zinkevičiui (1977, 82; 1997, 66),

mos[160] (*alb-*, *bar-*, *bir-*, *buin-*, *kir-*, *min-*, *sur-*, *svir-*, *šad-*) kilmės vardais. Iš jų dažniausiai antroponimikos literatūroje su krikštavardžiais siejami kamienai *bal-* ir *val-*. Šioje knygoje hipokoristinės kilmės pavardėmis, turinčiomis kamieną *bal-* ir struktūra nesiskiriančiomis nuo kitų trumpinių kilmės pavardžių, yra laikomos tik Vilniaus ir jo artimų apylinkių pavardės, nes tik čia yra Zinkevičiaus (1977, 122) fiksuotas *bal-* turintis dvikamienis vardas *Bal-butas*. Nenagrinėdami arealinių asmenvardžių ryšių Jonikas (1991, 560), Maciejauskienė (1991, 223, 231; 1993, 64), Smoczyńskis (2001, 465) visus asmenvardžius su *bal-* sieja su krikšto vardu *Bolèslovas* ar jo trumpiniu *Balỹs*, nors asmenvardžių, turinčių *bal-k-*, sąsajų su krikštavardžiu neatsisako ir Zinkevičius (1977, 82).

Dažnai minimus asmenvardžius su *val-* mokslininkai (Zinkevičius 1977, 214, Vanagas 1980, 93–95; 1982, 93, Maciejauskienė 1977, 164; 1987, 88; 1991, 16, 24, 35 ir kt.; 1993, 61, Ragauskaitė 2000, 103, Smoczyńskis 2001, 466) laiko ir krikščioniškos kilmės, kadangi sutampa ir krikštavardžių, ir dvikamienių vardų su *val-* trumpiniai. Tačiau atrodo, kad dalis vardų su *val-*, kaip ir su *bal-*, gali būti atsiradę ir iš dvikamienių vardų trumpinių. Šį spėjimą remia tose pat teritorijose paplitę dvikamieniai vardai. Dar minėtini kamienus *bar-*, *bart-* ir *jot-* turintys vardai, dėl kurių nehipokoristinės kilmės sutampa Zinkevičiaus, Vanago ir Maciejauskienės (dėl *bart-*), Zinkevičiaus ir Maciejauskienės (dėl *jot-*) bei

Vanagui (1974, 125–126; 1983, 94) asmenvardžiai su *bart-k-* yra atsiradę iš krikščioniško vardo *Baltramiẽjus*. Ragauskaitė (2000, 102) avd. su *bart-k-* kildina iš krikščioniškos kilmės vardų.

159 Asmenvardžiai su *vit-k-* nelaikomi baltiškos kilmės, nes daugeliu atveju dėl lietuvių pavardžių, turinčių slaviškas priesagas, neįmanoma nustatyti, iš ko atsirado asmenvardis: ar iš dvikamienio vardo su *vid-*, *vy-t-*, *vyt-* kamienu, ar buvo paskolintas iš kitų kalbų. Maciejauskienės (1977a, 119; 1981, 167, 171; 1987, 89; 1987a, 118) nuomone, vardai su *vit-k-* yra krikščioniškos kilmės, nors LPŽ II 1241 ir neatmetama asmenvardžių su *vit-k-* atsiradimo iš dvikamienių vardų trumpinių galimybė.

160 Literatūroje pasitaiko, kad kai kurie mokslininkai krikščioniškos kilmės vardus atskiria nuo svetimos kilmės vardų.

Salio, Vanago ir Maciejauskienės (dėl *bar-*) nuomonės. Tačiau šių kamienų hipokoristiškumą galima įrodyti jų sąsajomis su dvikamieniais vardais.

Iš antroponimikos literatūroje nurodomų hipokoristinių kamienų sąsajų su apeliatyvais ar asmenvardžiais matyti, kad nagrinėjant lietuvių pavardėse išlikusius hipokoristinius kamienus negalima jų kategoriškai sieti tik su dvikamieniais vardais. Kai kuriuos asmenvardžius galima ir reikia aiškinti keliais būdais, kaip ir elgiasi LPŽ autoriai, nors ir vengiantys sieti su trumpiniais asmenvardžius, kurie turi hipokoristinius kamienus.

Anksčiau su trumpiniais nesieti hipokoristiniai kamienai

Struktūriškai tiriant lietuvių pavardes ir jas gretinant su dvikamieniais vardais nustatyta, kad yra ir daugiau, kitų mokslininkų neminėtų, vienkamienių lietuvių asmenvardžių, kuriuos galima sieti su dvikamienių vardų kamienais. Pasitaikė atvejų, kai manomas trumpinių kilmės kamienas sutapo su dvikamienių vardų, užrašytų ne vieno mokslininko darbuose, struktūrinėmis dalimis[161].

Daugelis su tokiais trumpinių kilmės asmenvardžiais siejamų lietuvių pavardžių turi CVC struktūros hipokoristinius kamienus, kurių didžioji dalis yra TVR struktūros: kamienai *dir-*, *gan-*, *ken-*, *kim-* ir *ter-*. Beveik visi šie hipokoristiniai kamienai sutampa su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ar bent jo dalimi; tik kamienas *kim-* gali būti siejamas su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia.

Dažniausiai minimi dvikamieniai vardai su TVR struktūros kamienu *dir-*. Kad *dir-* turintys asmenvardžiai gali būti trumpiniai,

[161] Toliau teikiami dvikamieniai vardai (ir iš jų atsiradę vietovardžiai), kurie buvo minimų hipokoristinių kamienų pamatas.

rodo dvikamieniai vardai ***Dir**-butas* (Leskien 1909, 334; Skardžius 1998, 888; Smoczyński 2001, 463)[162], ***Dir**-gailas* ar ***Dir**-galas* (Maciejauskienė 1991, 216; 1997, 128), žr. *Dìrgalonys* k. Kš (ATSŽ 62), ***Dir**-gėla* (Būga 1958, 206; Salys 1983, 273; Ramonienė 1987, 119; Maciejauskienė 1991, 216), ***Dir**-gėlas* (Skardžius 1996, 439), žr. *Dirgėlai* k. Kltn (ATSŽ 62), ***Dir**-gilas* (Ramonienė 1987, 120), ***Dir**-gintas* (Leskien 1909, 334, 338; Būga 1958, 204; Salys 1983, 274; Jurkėnas 1966, 88; Ramonienė 1987, 120; Maciejauskienė 1991, 216), ***Dir**-kintas* (Maciejauskienė 1991, 216), žr. *Dirkiñtai* k. Šll (ATSŽ 62) ir ***Dìr**-mantas* (Leskien 1909, 334, 342; Būga 1958, 249; Skardžius 1996, 439; 1998, 888; Ramonienė 1987, 120; LVKŽ 125; Smoczyński 2001, 463). Lietuvių pavardės, turinčios *dir-*, sutampa su šiuo pirmuoju dvikamienių vardų kamienu, plg. *Dìr-k-ė* Pn ir *Dyr-mantas* Pn, *Dir-š-ė* Kn ir *Dir-gėla* Kn ir kt. Pirmąjį TVR struktūros kamieną *ter-* turi dvikamieniai vardai ***Ter**-vydas* (Būga 1958, 226, 289; Maciejauskienė 1991, 81, 85; 1997, 121), žr. *Tervýdai* k. Prn, *Tervydóniai* k. Kr (ATSŽ 315), ***Ter**-vỹdis* (Skardžius 1996, 440), žr. *Tervỹdžiai* k. Jž (Būga 1958, 261; ATSŽ 315). Kamieną *ter-* turi ir lietuvių pavardės, kuriuo sutampa su dvikamieniais vardais, plg. *Ter-ẽvičius* Kn ir *Ter-vydas* Kn, *Ter-inas* Klp ir *Ter-vydas* Klp. Su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu arba jo pradžia gali būti siejami vienkamieniai asmenvardžiai, turintys kamienus *gan-* ir *ken-*. Kamienas *gan-* gali būti kildinamas iš dvikamienių vardų ***Gand**-rimas* (Skardžius 1998, 815), ***Gan**-gáila* (Būga 1958, 244; Salys 1983, 271, 272; Skardžius 1998, 758), ***Gañ**-tautas* (Būga 1958, 257; Salys 1983, 272, 288, 295; Skardžius 1996, 439; LVKŽ 164) ir ***Gant**-minas* (Skardžius 1998, 623). Kad vienkamieniai vardai su *gan-* gali būti trumpinių kilmės, remia lietuvių pavardės, plg. *Gan-ẽvičius* V ir **Vir-ganas*, žr. *Virganovičius* V. Kamieno *ken-* vienkamienius vardus galima kildinti iš dvikamienių vardų

[162] Skliaustuose nurodyti autorių, kurie mini aptariamąjį dvikamienį asmenvardį, darbai.

***Kens**-gaila* (Maciejauskienė 1983, 125), ***Keñ**-tautas* (LVKŽ 223; Maciejauskienė 1991, 217), *****Ken**-tautis*, žr. *Kentaũčiai* k. Mžk (ATSŽ 130), *Kentaũčių upl*. Žd. (Vanagas 1970, 267) ir ***Keñt**-vainis* (Kuznecov 1896, 40, 46), plg. *Ken-ùlis* Šll ir *Kén-tautas* Šll. Vienkamienius lietuvių vardus, turinčius *kim-*, galima sieti su pirmuoju dvikamienių vardų kamienu, plg. ***Kim**-baras* (Zinkevičius 1976, 98; 1977, 249; Maciejauskienė 1991, 212; 1993, 36; Smoczyński 2001, 464), žr. *Kimbãriškė* k. Lkm, *Kimbarìškis* k. Ant (ATSŽ 134) ir ***Kim**-bartas* (Ramonienė 1987, 124), žr. *Kim̃bartiškė* k. Zr (ATSŽ 134; Razmukaitė 1999, 161), *Kim̃bartiškės ež*. (Vanagas 1970, 262); arba pirmuoju kamienu ir antrojo pradžia, plg. ***Ky-m**antas* (Leskien 1909, 340, 342; 1911, 393; Kalwaitis 1910, 4; Būga 1958, 258; Skardžius 1996, 439; 1998, 758; Maciejauskienė 1991, 212; Ramonienė 1985, 55; 1987, 124; Smoczyński 2001, 464), žr. *Kymantaĩ* k. Btg (ATSŽ 134). Vienkamienės lietuvių pavardės su *kim-* sietinos su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia, plg. *Kìm-as* Klp ir *Ki-montas* Klp, *Kim-ùtis* Jrb ir *Ky-mantas* Jrb (Ramonienė 1987, 124) ir kt.

Kiti lietuvių pavardžių CVC struktūros kamienai, kuriuos galima sieti su dvikamienių vardų kamienais, priklauso skirtingiems struktūriniams pogrupiams. Du kamienai *žag-* ir *žyb-* yra SVT struktūros. Vienkamienių vardų su *žyb-* pamatas gali būti dvikamieniai asmenvardžiai ***Žý-b**antas* (LVKŽ 387), ***Žy-b**aras* (Zinkevičius 1976, 100), ***Žý-b**artas* (Leskien 1909, 331, 352; Būga 1958, 225, 226; Salys 1983, 270, 284; Skardžius 1996, 439; Jurkėnas 1966, 39; 1971, 44; Zinkevičius 1977, 249; LVKŽ 387; Ramonienė 1987, 131; Maciejauskienė 1991, 239); žr. *Žybartaĩ* k. Rd, *Žibartóniai* k. Krkn, *Žybartónys* k. V (ATSŽ 360), ***Žy-b**irtas* (Maciejauskienė 1997, 123) ir ***Žý-b**untas* (LVKŽ 387). Tokią vienkamienių vardų kilmę iš trumpinių remia ir lietuvių pavardės, plg. *Žib-ìnskis* Šlčn ir *Žy-bartas* Šlčn ir kt. Vienkamienius vardus, turinčius *žag-*, įmanoma sieti su pirmuoju dvikamienio vardo ***Žãg**-mantas* (Leskien 1911, 394, 396; Salys 1983,

277), žr. *Žagmantaĩ* k. Šlu (ATSŽ 356) kamienu. Todėl *žag-* turinčias pavardes taip pat įmanoma laikyti trumpinių kilmės ir gretinti su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Žag-unas* Ukm ir *Žãg-minas* Ukm.

Tris lietuvių pavardžių CVC struktūros kamienus *jam-*, *kib-* ir *sum-* galima sieti su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia. Iš minėtų kamienų su daugiausiai dvikamienių vardų galima sieti asmenvardžius su *kib-*: jie kildintini iš ***Ký-baras*** (Būga 1958, 204; Salys 1983, 270, 275; Skardžius 1996, 439; 1998, 758; Jurkėnas 1966, 114), ***Ký-bartas*** (Leskien 1909, 331, 340; 1911, 390, 393; Kalwaitis 1910, 13; Būga 1958, 258; Skardžius 1996, 439; 1998, 622, 628, 758; Jonikas 1991, 208; Jurkėnas 1966, 39, 115; 1971, 44; Zinkevičius 1977, 154; Ramonienė 1985, 60; 1987, 124; Maciejauskienė 1975, 145; 1977a, 122; 1980, 87; 1981, 161, 164; 1991, 23, 37, 55 ir kt.; 1997, 125; Smoczyński 2001, 464), taip pat yra daug vietovardžių, atsiradusių iš šio asmenvardžio (ATSŽ 132), ***Ky-biras*** (Zinkevičius 1977, 249), ***Ký-butas*** (Leskien 1909, 332, 340; Salys 1983, 271; Jurkėnas 1966, 44, 115; 1971, 43; Maciejauskienė 1981, 167; 1991, 220). Minėtas sąsajas remia ir pavardžių, turinčių TVT struktūros kamienus *kib-*, *kyb-*, sutapimai su dvikamienių vardų kamienais, plg. *Kýb-a* Jnš ir *Ký-bartas* Jnš, *Kib-elius* Pgg ir *Ký-bartas* Pgg, *Kyb-aũskis* Vdk ir *Ky-bártas* Vdk ir kt. RVR struktūros kamieną *jam-* turintys asmenvardžiai gretintini su dvikamieniais vardais ***Ja-mantas*** (Kalwaitis 1910, 3), ***Jó-mantas*** (Kuznecov 1896, 38, 50; Leskien 1909, 339, 342; 1911, 192, 193; Kalwaitis 1910, 3; Būga 1958, 242–243; Otrębski 1959, 211–214; Jurkėnas 1966, 131, 193; 1971, 44; 1995, 103; Jonikas 1991, 203, 207; Skardžius 1998, 623; Zinkevičius 1977, 249; LVKŽ 208; Maciejauskienė 1977, 166; 1981, 164; 1991, 35, 217, 241; 1997, 119; 1999, 126; Ramonienė 1987, 123; Smoczyński 2001, 464), žr. *Jómantai* k. Šv, *Jomantaĩ* k. Šll, Tl, *Jomantóniai* k. Rz (ATSŽ 106) ir ***Jó-milas*** (Kuznecov 1896, 42, 46, 50; Leskien 1909, 339, 343;

Būga 1958, 243; Salys 1983, 275; Skardžius 1996, 439; 1998, 630, 898; LVKŽ 208). Sąsajas remia ir pavardės, plg. *Jam-eĩkis* Kn ir *Jã-montas* Kn. SVR struktūros asmenvardžiai su *sum-* sietini su dvikamieniais vardais ***Su-m**antas* (Leskien 1909, 345; Salys 1983, 280; Maciejauskienė 1981, 159; 1997, 119), ***Su-m**astas* (Maciejauskienė 1997, 122) ir *Sum̃-baras*, plg. *Sum-à* V ir *Sum̃-baras* V. Kamieną *jod-* turinčius vardus galima gretinti su dvikamienių vardų pirmuoju kamienu ir antrojo pradžia, plg. avd. ***Jó-d**augas* (Leskien 1909, 334, 339; Būga 1958, 234; Salys 1983, 76, 116, 271, 274; Otrębski 1959, 213; Jurkėnas 1964, 62; 1966, 97, 193; LVKŽ 205; Maciejauskienė 1991, 47), ***Jo-d**augis*, plg. *Jo-daũgiai* k. Ds (Būga 1958, 234; ATSŽ 105) arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ****Jod**-gailė*, žr. *Jodgailė* k. Vdk (Būga 1958, 244), ***Jod**-vilas* (Kalwaitis 1910, 11; Leskien 1911, 395). Lietuvių pavardės su *jod-* kildintinos iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios, plg. *Jòd-as* Al ir *Jó-dauga* Al, *Joč-ỹs* {=**Jod-š-ys*} Smn ir *Jó-dauga* Smn ir kt.

Iš aptartų vienuolikos CVC struktūros hipokoristinių kamienų daugiausia yra TVR struktūros (*dir-*, *gan-*, *ken-*, *kim-*, *ter-*), o kitos struktūros kamienai yra retesni. Su dvikamienių vardų kamienais sutampantys CVC struktūros kamienai gali būti siejami su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu (*dir-*, *ken-*, *sum-*, *ter-*, *žag-*), pirmuoju kamienu ir antrojo pradžia (*jam-*, *jod-*, *kyb-*, *kim-*, *žyb-*) bei rečiausiai – su antruoju dvikamienio vardo kamienu (*gan-*).

Dažni yra CVCC struktūros kamienai, iš kurių gausumu išsiskiria TVRT pogrupis. Antroponimikos literatūroje minimi dvikamieniai vardai ***Gim-b**alas* (Skardžius 1998, 627), ***Gim-b**utas* (Kuznecov 1896, 40, 44; Leskien 1909, 332, 338; Kalwaitis 1910, 3; Būga 1958, 263; Salys 1983, 76, 133; Skardžius 1998, 666; Zinkevičius 1977, 142; Ramonienė 1987, 122; Maciejauskienė 1999, 121; Smoczyński 2001, 464), ***Gim-b**utis* (Garliauskas 1998, 184) ir ***Gim-b**ũtis*, žr. *Gimbũčiai* k. Sk, Šll (ATSŽ 84), iš kurių galima kildin-

ti *gimb-* turinčius vienkamienius vardus. Tokią jų kilmę remia lietuvių pavardės, plg. *Gimb-r-a* Kn ir *Gim-butas* Kn. Vardus, turinčius *barg-*, taip pat galima laikyti trumpinių kilmės, nes *barg-* yra sudedamoji dvikamienių vardų ***Bar-gáila*** (Leskien 1909, 331, 335; Būga 1958, 243; Salys 1983, 270; Skardžius 1996, 439; Ramonienė 1987, 117; Smoczyński 2001, 463), ***Bar̃-gailas*** (LVKŽ 90); *****Bar-gailis***, žr. *Bargaĩliai* k. Klm, Pšš (ATSŽ 27) dalis. Tokią kilmę remia ir lietuvių pavardės, plg. *Barg-áuskas* Žg ir *Bar-gáila* Žg. Dėl asmenvardžio ***Bùr-kantas*** (Leskien 1909, 332, 340; 1911, 391, 393; Skardžius 1996, 438; 1998, 444; LVKŽ 103) vardus su TVRT struktūros kamienu *burk-* taip pat galima aiškinti kaip trumpinius, plg. *Burk-ỹs* Klp ir *Bùr-kantas* Klp, *Burk-š-áitis* Šlu ir *Bùr-kantas* Šlu ir kt.

Iš kitų CVCC struktūros kamienų minėtinas RVRR pogrupio kamienas *norv-*: jo hipokoristiškumą remia daugiausiai dvikamienių vardų, plg. avd. ***Nor-vainas*** (Jurkėnas 1966, 52, 148; 1971, 44; Ramonienė 1987, 126; LVKŽ 292; Maciejauskienė 1997, 117), žr. ir *Norvaĩniai* k. Šll (ATSŽ 202), ***Nor-vaišas*** (Kuznecov 1896, 41; Leskien 1909, 344, 349; Kalwaitis 1910, 14; Būga 1958, 135, 236; Skardžius 1996, 441; 1998, 626; Jurkėnas 1964, 60; 1966, 13, 64; 1967, 46; Maciejauskienė 1977, 161; 1977a, 119; 1980, 85; 1981, 159, 164; 1983, 123; 1991, 21, 80; 1993, 44, 49; 1997, 116; 1999, 118; Ramonienė 1978, 126; Smoczyński 2001, 464; Garliauskas 1998, 175), taip pat yra daug vietovardžių, atsiradusių iš šio dvikamienio vardo (ATSŽ 194, 202), ***Nór-vydas*** (Kuznecov 1896, 39, 41; Leskien 1909, 344, 350; Kalwaitis 1910, 14; Būga 1959, 16; Jurkėnas 1966, 13, 55, 147; 1971, 43; Salys 1983, 302; Skardžius 1996, 439; 1998, 626; LVKŽ 282, 292; Maciejauskienė 1975, 145; 1977, 162; 1981, 166, 168; 1991, 16, 40, 217 ir kt.; 1993, 43, 60; 1997, 116; Ramonienė 1987, 126; Smoczyński 2001, 464), taip pat yra daug vietovardžių, atsiradusių iš šio dvikamienio vardo (ATSŽ 194, 202), ***Nor-vilas*** (Kuznecov 1896,

41; Leskien 1909, 344, 350; Būga 1958, 204, 225; Skardžius 1996, 439; 1998 622, 623; Jurkėnas 1966, 13, 148; LVKŽ 292; Maciejauskienė 1977, 161; 1977a, 119; 1979, 86; 1980, 88; 1981, 159; 1991, 36, 48; 1993, 60; 1997, 117, 126; 1999, 110; Ramonienė 1987, 126) ir ***Nór-vilkas*** (Salys 1983, 278). Remiantis minėtais asmenvardžiais galima manyti, kad ir pavardės su *norv-* gali būti trumpinių kilmės, plg. *Norv-aitis* Rd ir *Nór-vaiša* Rd.

RVST struktūros kamieną *vizb-* galima gretinti su dvikamieniais vardais ***Vìs-baras*** (Leskien 1909, 331, 351; 1911, 390, 395; Kalwaitis 1910, 5; Būga 1958, 135, 137; Skardžius 1996, 439; 1998, 444, 667; Jurkėnas 1964, 62; 1966, 36, 59; 1967, 44; 1971, 43; Maciejauskienė 1991, 177; Ramonienė 1987, 130), žr. *Vìsbarai* k. Žgč, *Visbaraĩ* k. Kp, Grk (ATSŽ 348), *Vìsbaras* ež. (Vanagas 1970, 49), ***Vìs-bartas*** (Kalwaitis 1910, 19; Salys 1983, 283; LVKŽ 378), ***Vìs-biras*** (Salys 1983, 284; Jurkėnas 1966, 37; 1967, 44), ***Vìs-butas*** (Leskien 1909, 332, 351; Salys 1983, 283; Skardžius 1996, 439; 1998, 623; Maciejauskienė 1979, 86; 1981, 164, 166; 1991, 185; 1997, 119), žr. *Vìsbutai* k. Trg (ATSŽ 348), plg. *Vizb-ìckas* Skp ir *Vìz-baras* Skp. TVRS struktūros kamieną *girž-* galima kildinti iš dviejų asmenvardžių ***Gir-žadas*** (Leskien 1909, 338, 351; Jurkėnas 1966, 91, 106; 1971, 46; Ramonienė 1987, 122; LVKŽ 184), žr. *Giržadaĩ* k. Skdv (ATSŽ 87) ir ***Gìr-žydas*** (Salys 1983, 273). Tokį vienkamienių vardų aiškinimą remia ir lietuvių pavardės, plg. *Gìrž-a* Rdn ir *Gìr-žadas* Rdn. Asmenvardžiu ***Vìr-žintas*** (Būga 1958, 256, 236; Salys 1983, 283; Ramonienė 1987, 130), žr. *Viržintaĩ* k. Klp (ATSŽ 348) galima aiškinti ir vienkamienių vardų su *virž-* kilmę: plg. *Virž-áitis* Klp ir *Vir-žintas* Klp, *Virž-ìnskis* Krt ir *Vir-žìntas* Krt ir kt.

Visi šie CVCC struktūros kamienai, kuriuos turintys vardai yra trumpinių kilmės, siejami su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia. Iš CVCC struktūros kamienų daugiausia yra TVRT (*barg-*, *burk-*, *gimb-*) pogrupio, o daugiausia pamatų turi vardai su kamienu *norv-*.

Trys vienkamienių pavardžių kamienai *knys-*, *skur-* ir *spud-* yra CCVC struktūros. Iš jų literatūroje dažniausiai minimi dvikamieniai vardai, turintys STVR struktūros pirmąjį kamieną *skur-*, plg. ***Skùr**-jotas* (Būga 1958, 238; Salys 1983, 88, 275; Maciejauskienė 1993, 126, Smoczyński 2001, 464), ***Skùr**-vydas* (Kuznecov 1896, 39; Leskien 1909, 350; Salys 1983, 108, 283; Maciejauskienė 1975, 151; 1977a, 121; 1981, 174; 1991, 44, 61; Ramonienė 1987, 128; Smoczyński 2001, 464), žr. *Skur̃vydiškė* k. Tl, *Skurvydaĩ* k. Als (ATSŽ 282), ***Skur**-vinis* (Zinkevičius 1977, 196); plg. *Skur-áuskas* Kn ir *Skùr-vidas* Kn. Antroponimikos literatūroje minimi STVT struktūros kamieno *spud-* dvikamieniai vardai, turintys pirmąjį – ***Spud**-vilas* (Maciejauskienė 1977a, 121; Ramonienė 1987, 128) ar antrąjį – *Dau-**spudas*** (Leskien 1909, 334) dvikamienio vardo kamieną. Vienkamienes lietuvių pavardes su *spud-* taip pat galima laikyti trumpinių kilmės ir sieti su dvikamienių vardų pirmuoju ar antruoju kamienu, plg. *Spud-áitis* Pgg ir *Spūd-vilas* Pgg, *Spud-ulis* Klp ir *Gẽd-spūdas* Klp ir kt. TRVS struktūros kamieną *knys-* turintys vardai taip pat gretinti su dvikamieniais vardais, plg. avd. ***Knys**-tautas* (Kuznecov 1896, 38; Leskien 1909, 348; Būga 1958, 258; Salys 1983, 116; Skardžius 1996, 441; Maciejauskienė 1977a, 121; 1991, 212; Ramonienė 1987, 124) ir plg. *Knis-ẽvičius* Krž ir *Knýs-tautas* Krž.

Kiti lietuvių pavardžių kamienai *drung-*, *neim-*, *strig-* ir *vaišt-*, gretinti su dvikamieniais vardais, yra skirtingos struktūros. CVvC struktūros RVVR pogrupio kamieną *neim-* turinčius vardus taip pat galima laikyti trumpinių kilmės, plg. (?) ***Nei-m**anis* (Maciejauskienė 1991, 37), ***Neĩ-m**antas* (LVKŽ 284; Maciejauskienė 1999, 114; Smoczyński 2001, 464), žr. *Neĩmantiškė* k. Rdn (ATSŽ 199; Razmukaitė 1999, 161) ir (?) ***Néi-m**okas* (Salys 1983, 278). Tokias sąsajas remia ir trumpinių kilmės lietuvių pavardės, plg. *Neim-ãvičius* Tl ir *Neĩ-mantas* Tl, *Neim-ãvičius* Jon ir *Neĩ-montas* Jon ir kt. CCVCC struktūros TRVRT pogrupio kamieną *drung-* turinčius vardus gali-

ma sieti su dvikamienių asmenvardžių pirmuoju kamienu ir antrojo pradžia, plg. avd. ***Drun-gailas*** (Būga 1958, 244), ***Drun-gėla*** (Salys 1983, 273), ***Drun-gėlius*** (Būga 1958, 144, 224), ***Drun-gilas*** (Būga 1958, 249; Skardžius 1996, 439; Ramonienė 1987, 120; Maciejauskienė 1991, 177, 233; 1999, 121), žr. *Drungilìškė* k. Sd (Būga 1958, 250), *Drungilaĩ* k. Krt (ATSŽ 66). Lietuvių pavardės, turinčios *drung-*, sietinos su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Drung-ỹs* Kn ir *Drung-vilas* Kn ir kt.

Kitų kamienų dvikamieniai vardai yra minimi gerokai rečiau. Vardus, turinčius CVvCC struktūros RVvST pogrupio kamieną *vaišt-*, galima kildinti iš dvikamienių vardų pirmojo kamieno ir antrojo pradžios, plg. avd. ***Vaĩš-taras*** (Leskien 1909, 347, 349; Būga 1958, 236; Salys 1983, 13, 282; Skardžius 1996, 439; 1998, 623; Jurkėnas 1966, 64, 184; 1967, 46; 1995, 104; Maciejauskienė 1980, 83; 1981, 181; 1991, 66, 218, 221 ir kt.; Ramonienė 1987, 130), plg. *Vaištaraĩ* k. Pln (ATSŽ 332), *Vaĩštaro kln*. (Vanagas 1973, 214), ***Vaĩš-tartas*** (Salys 1983, 280; LVKŽ 360), ***Vaĩš-tautas*** (Būga 1958, 226; Salys 1983, 282, 298; Skardžius 1996, 439; Jurkėnas 1964, 59; 1966, 64, 181; 1967, 46; 1971, 43; LVKŽ 360; Maciejauskienė 1991, 23); plg. *Vaišt-ùtis* Kn ir (?) **Vais-taras*, žr. *Vaistãriškiai* k. Kn (Razmukaitė 1999, 163; ATSŽ 332). Vardai, turintys CCCVC struktūros STRVT pogrupio kamieną *strig-*, gretintini su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia, plg. avd. ***Stri-gáila*** (Būga 1958, 245; Salys 1983, 272; Zinkevičius 1977, 249), žr. *Strigailìškis* k. Ign, *Strigailìškė* vs. Ršk (ATSŽ 292); plg. *Strýg-a* V ir *Stri-gaila* V (Zinkevičius 1977, 249).

Apžvelgus 25 šios grupės hipokoristinius kamienus matyti, kad juos turintys vienkamieniai vardai, apie kurių hipokoristiškumą iki šiol niekur nerašyta, sutampa su dvikamienių vardų, minimų antroponimikos literatūroje, kamienais. Daugiausia sutampančių kamienų yra trinarės CVC struktūros, o jų pamatas dažniausiai yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas arba pirmasis kamienas ir antrojo

pradžia. Kiti šios grupės kamienai, finalėje turintys daugiau nei vieną struktūrinį elementą, dažniausiai yra siejami su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia.

Tirtus lietuvių pavardžių hipokoristinius kamienus *barg-*, *burk-*, *dir-*, *drung-*, *gan-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *jod-*, *ken-*, *kib-*, *kim-*, *knys-*, *neim-*, *norv-*, *skur-*, *spud-*, *strig-*, *sum-*, *ter-*, *vaišt-*, *virž-*, *vizb-*, *žag-*, *žyb-* turintys vardai kalbininkų darbuose su trumpiniais nesiejami. Dalis tų kamienų (be LPŽ autorių) bandomi gretinti su lietuvių kalbos žodžiais (*burk-*, *jod-*, *kim-*, *spud-*, *žag-*). Kiti jų iš viso nėra patekę į mokslininkų tyrimų lauką, matyt, dėl to, kad yra gan reti. Gali būti, kad lietuvių pavardėse yra išlikusių ir daugiau tokių hipokoristinių kamienų, tačiau esant neištirtiems visiems lietuvių antroponimikos šaltiniams kai kurie, ypač iš retų dvikamienių asmenvardžių kamienų atsiradę, vardai taip pat galėjo likti nuošalyje. Tekste pateikti potencialūs dvikamieniai vardai, iš kurių galėjo atsirasti ir lietuvių pavardėse išlikusių trumpinių, su šaltinių nuorodomis parodo trumpinių ir dvikamienių vardų sąsajas.

Apibendrinimas

Lietuvių pavardėse išlikusių kamienų hipokoristiškumą remia ne tik galimi jų pamatiniai žodžiai – dvikamieniai vardai, bet ir pareikštos tyrėjų nuomonės. Hipokoristinių kamienų, išlikusių lietuvių pavardėse, inventorių sudaro 171 kamienas. Iš jų dėl 97 kamienų antroponimikos literatūroje diskusijų nekyla, išskyrus LPŽ autorius, kurie be abejonių pritaria tik *sirt-* ir *taut-* hipokoristinei kilmei. Devyniems kamienams *barv-*, *but-*, *galk-*, *rad-*, *sir-*, *skaud-*, *tar-*, *virm-* ir *žut-* LPŽ hipokoristinė kilmė taip pat pripažįstama, tik abejojama, ar trumpinių kilmė vardams su šiais kamienais yra vienintelė. Kitus 49 kamienus turintys vardai tyrėjų darbuose nėra nuosekliai laikomi trumpinių kilmės. Iš jų reikia išskirti septynis kamienus *mil-*, *milk-*, *rim-*, *tal-*, *val-*, *vil-* ir *vyt-*, kuriuos turinčios pavardės LPŽ siejamos ir

su dvikamienių vardų trumpiniais. Dar 25 kamienai (*barg-*, *burk-*, *dir-*, *drung-*, *gan-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *jod-*, *ken-*, *kib-*, *kim-*, *knys-*, *neim-*, *norv-*, *skur-*, *spud-*, *strig-*, *sum-*, *ter-*, *vaišt-*, *virž-*, *virb-*, *žag-*, *žyb-*) trumpinių kilmės nelaikomi arba visai nėra minimi ir hipokoristiniais laikomi tik šioje knygoje.

Kad hipokoristinės kilmės kamienus turinčių vardų yra daugiau, nei nurodo LPŽ, mano LVKŽ autoriai, Salys, Zinkevičius, Jurkėnas, Ramonienė, Maciejauskienė, Skardžius ir kt. LVKŽ trumpiniais laiko 105, Salys – 89, Zinkevičius – 68, Jurkėnas – 65, Ramonienė – 61, Maciejauskienė – 46, Skardžius – 34 hipokoristinius kamienus turinčius asmenvardžius, sutampančius su išlikusiais lietuvių pavardėse[163]. Trumpinių, kurie surinkti iš mokslininkų darbų, skaičiaus lyginti negalima, nes ten nurodomas jų skaičius priklauso ne tik nuo tyrėjų požiūrio, kuriuos vardus laikyti dvikamienių vardų trumpiniais, bet ir nuo tyrimo šaltinių, objektų, pačių asmenvardžių dažnumo, paplitimo ir t.t.

Todėl su LPŽ autorių pozicija – vengti kildinti pavardes iš dvikamienių vardų trumpinių – reikia diskutuoti. Nuomonė, ar su apeliatyvais sutampantys hipokoristiniai kamienai tik su jais ir sietini, yra svarstytina. Juolab kad LPŽ autoriai kai kuriuos trumpinių kilmės pavardėse išlikusius hipokoristinius kamienus, ypač atsiradusius iš pirmojo arba antrojo dvikamienio vardo kamieno, gretina su tais pačiais apeliatyvais, su kuriais yra siejami ir dvikamienių vardų kamienai (plg. *alg-*, *bar-*, *bil-*, *bir-*, *bug-*, *but-*, *darg-*, *dau(g)-*, *dov-*, *drung-*, *eid-*, *eig-*, *gail-*, *gal-*, *gaud-*, *ged-*, *gin-*, *gint-*, *gird-*, *kant-*, *man-*, *mant-*, *maž-*, *mil-*, *min-*, *nor-*, *put-*, *rim-*, *skaud-*, *skir-*, *skurd-*, *tart-*, *tol-*, *tul-*, *vaid-*, *vaiš-*, *val-*, *vil-*, *žad-*, *žag-* ir LPŽ teikiamą dvikamienių vardų kamienų kilmę). Vengti apeliatyvų sąsajų su tos pačios šaknies trumpiniais neįmanoma, bet negalima atsisakyti ir trumpi-

[163] Įdomumo dėlei galima pridurti, kad Būgos darbuose tokių asmenvardžių rasta 26, Smoczyńskio – 30, Leskieno – 18, Kuznecovo – 11, Girvilo – 8, Ragauskaitės – 6, Mažiulio 3, Vanago, Joniko, Rimšos, Šukio po 2.

nių sąsajų su toje pat vietovėje egzistuojančiais ar egzistavusiais tą patį kamieną turinčiais dvikamieniais vardais.

Asmenvardžių kilmės problemų atsiranda tada, kai vardus galima aiškinti ir kaip dvikamienių vardų, ir svetimos kilmės vardų trumpinius, ir apeliatyvinės kilmės vardus. Tik taip galima suprasti, kodėl literatūroje įvairuoja vardų su dvikamienių vardų kamienais (*al-*, *man-*, *mil-*, *nar-*, *ram-*, *rim-*) aiškinimai.

Daugiau abejoti būtų galima dėl tų kamienų, kurie su trumpiniais siejami vieną ar du kartus. Šiuo atžvilgiu problemiškesni atrodo vien Zinkevičiaus išskirti kamienai *buin-*, *gard-*, *girk-*, *girt-*, *surk-*, *trib-*, *vilb-*, *virb-*, LVKŽ – *ašm-*, *ber-*, *eig-*, *gendr-*, *ker-*, *var-*, Jurkėno – *buj-*, *ej-*, *kan-*, *kin-*, *sar-*, *šed-*, Salio – *dain-*, *kęs-*, *men-*, *tur-*, *vizg-*, Būgos – *drun-*, *skurd-*, Ramonienės – *buk-*, *gat-*, Maciejauskienės – *butn-*. Asmenvardžius su *alm-*, *dauj-*, *daus-*, *got-*, *jov-*, *nyk-*, *put-*, *rin-*, *ring-*, *tul-*, *vald-*, *vilt-*, *ving-*, *žym-* trumpiniais laiko Salys ir LVKŽ, su *kantr-*, *leg-*, *žeim-* – Zinkevičius ir LVKŽ, su *barv-*, *bert-*, *bur-*, *gel-*, *liub-*, *lug-*, *milk-*, *par-*, *sarg-*, *steig-*, *sur-*, *vaišn-*, *virm-* – dar po du mokslininkus. Kad šių kamienų vardai yra hipokoristinės kilmės, remia jų arealinės sąsajos su dvikamienių vardų kamienais[164]. Kadangi minėtus kamienus turinčios lietuvių pavardės yra retos (žr. LPŽ), todėl, matyt, ir trumpinių kilmės vardų su šiais kamienais yra retokai pasitaikę ir kituose šaltiniuose.

Kamienų hipokoristiškumą dar gali įrodyti priesagų, nebūdingų apeliatyvams ar kitoms vardų grupėms, analizė ir tolesni arealiniai kamienų paplitimo tyrimai. Priežastys, dėl kurių dvikamienių vardų trumpinių kilmė atmetama (turima omenyje ne LPŽ pozicija), yra dvi: a) šiuos kamienus turintys vardai sutampa su nebaltiškos kilmės vardų trumpiniais bei apeliatyvinės kilmės vardais; b) ignoruojamos dvikamienių vardų kamienų ir jų trumpinių kamienų arealinės sąsajos.

164 Dėl didžiosios dalies kamienų hipokoristiškumo, išskyrus LPŽ, yra abejojama retai; abejonių kyla dėl kamienų *bert-*, *buin-*, *buk-*, *dain-*, *gard-*, *kantr-*, *leg-*, *liub-*, *milk-*, *sarg-*, *šed-*, *var-*, *virb-*, *žeim-*.

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ RŪŠYS IR STRUKTŪRINIAI RYŠIAI SU JŲ PAMATU

Hipokoristinių kamienų klasifikacija

Lietuvių pavardžių hipokoristiniai kamienai yra dvejopi jų pamatų – dvikamienių vardų kamienų – atžvilgiu: vieni su jais sutampa (plg. *eis-*: *Eĩs-inas* Rs ir *Eis-i-montas* Rs, *skaud-*: *Skaud-eĩkis* Šauk ir *Skaud-vilà* Šauk), kiti – nuo jų skiriasi (plg. *bil-* ir *byl-*: *Bil-iū́nas* Jrb, *Byl-à* Jrb ir *Bil̃-minas* Jrb, *rad-* ir *radz-*: *Rad-ìkas* Žsl, *Radz-ẽvičius* Žsl ir *Rad-vilà* Žsl). Sutampantieji su pamatiniais dvikamienių vardų kamienais yra laikomi *pagrindiniais hipokoristiniais kamienais*, o tie kamienai, kurie nuo jų skiriasi, – *šalutiniais hipokoristiniais kamienais*[165].

Hipokoristiniai kamienai yra skirtingo variantiškumo – *invariantiški* ir *variantiški*. Invariantiškais laikomi pagrindiniai hipokoristiniai kamienai, neturintys kamienų variantų, plg. *dauj-*: *Dauj-us* Šl ir *Daũ-jotas* Šl, *gimb-*: *Gimb-r-a* Kn ir *Gim-butas* Kn. Tačiau pagrindiniai kamienai gali būti ir variantiški. Pagal santykį su pamatiniais dvikamienių vardų kamienais jie gali būti skiriami į dvi grupes:

1) *lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai*[166], pvz., *bug-*, *būg-*: *Bug-ỹs* Lk ir *Bu-gáila* Lk, *Būg-ỹs* Krš ir *Bū-gáila* Krš; *sar-*, *ser-*: *Sar-ùlis* Ign ir *Sar-gėdà* Ign, *Ser-eikà* Pn ir *Ser-gaũtis* Pn;

[165] Iš toliau minimų terminų anksčiau vartotas yra tik terminas *deformuotas asmenvardis* (žr. Urbutis 1987, 301).

[166] Terminas pasiūlytas dr. Birutės Kabašinskaitės 2004 m. Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedros posėdyje svarstant šos knygos autorės daktaro disertaciją.

2) *nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai*, pvz., *galk-* / *golk-*: *Galk-ỹs* Kn, *Golk-a* Kn ir *Gal̃-kontas* Kn; *mil-* / *myl-*: *Mìl-ius* Yl, *Mỹl-ė* Yl ir *Mìl-vydas* Yl.

Pagrindiniai hipokoristiniai kamienai turi jiems priskiriamų šalutinių kamienų. Šie šalutiniai kamienai ir yra laikomi variantiškais pagrindinių kamienų atžvilgiu. Variantiški šalutiniai kamienai pagal jų santykį su pamatiniais dvikamienių vardų ir pagrindiniais hipokoristiniais kamienais taip pat gali būti skiriami į dvi grupes:

1) *deformuoti*[167] *hipokoristiniai kamienai*, pvz., *gin-* / *gyn-*: *Gin-eikà* Rm, *Gỹn-aitis* Rm ir *Gìn-tautas* Rm; *gird-* / *girdž-*: *Gird-ẽnis* Sd, *Girdž-iū́nas* Sd ir *Gìrd-vainis* Sd;
2) *iškraipyti*[168] *hipokoristiniai kamienai*, pvz., *ram-* (*rom-*): *Ram-eikà* V, *Rom-eika* V ir *Ram-y-gala* V (Zinkevičius 1977, 188); *taut-* (*toft-*): *Taut-ãvičius* Krš, *Toft-ãvičius* Krš ir *Koñ-tautas* Krš.

Invariantiški hipokoristiniai kamienai

Invariantiškais hipokoristiniais kamienais laikomi pagrindiniai kamienai, kurių pamatas – invariantiški dvikamienių vardų[169] kamienai arba kuris nors vienas dvikamienio vardo kamieno variantas. Šie hipokoristiniai kamienai struktūriškai sutampa su jų pamatiniais dvikamienių vardų kamienais ar šių vardų struktūrinėmis dalimis, plg. *Ašm-ùtis* Bt ir *Ãš-monas* Bt, *Vaišn-ỹs* Vv ir *Vaĩš-nora* Vv, *Žag-unas* Ukm ir *Žãg-minas* Ukm.

Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse yra išlikęs 71 pagrindinis invariantiškas hipokoristinis kamienas. Didžioji dalis (38) šių ka-

[167] Terminas pasiūlytas dr. Jurgio Pakerio 2004 m. Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedros posėdyje svarstant šios knygos autorės daktaro disertaciją.

[168] Terminas pasiūlytas dr. Birutės Kabašinskaitės 2006 m. Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedros posėdyje svarstant šios knygos autorės monografiją.

[169] Tokie dvikamieniai asmenvardžiai ar jų kilmės vardai buvo surinkti daugiausia iš istorinės antroponimikos publikacijų.

mienų yra atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios. Šie kamienai yra *alb-*: *Alb-ãvičius* Šauk ir *Ól-butas* Šauk[170], ***ašm***-: *Ašm-ùtis* Kv ir *Aš-mantas* Kv (Būga 1958, 205), ***barg***-: *Barg-áuskas* Žg ir *Bar-gáila* Žg, ***barv***-: *Bárv-a* Klp ir *Bár-vidas* Klp, ***buin***-: *Buin-avskis* V ir *Bui-noras* V (Zinkevičius 1977, 127), ***buiv***-: *Buiv-ỹs* Bsg ir *Bùi-vydas* Bsg, ***buk***-: *Bùk-elis* Trš ir *Bù-kantas* Trš, ***burk***-: *Burk-ỹs* Klp ir *Bùr-kantas* Klp, ***butn***-: *Butn-ẽvičius* Šl ir *Bùt-noris* Šl, ***dauj***-: *Dauj-us* Šl ir *Daũ-jotas* Šl, ***daus***-: *Daũs-inas* Rs ir *Daũ-skardas* Rs, ***daut***-: *Dauč-iū̃nas* {=*Daut-š-iūnas*} Krkn ir *Daũ-tartas* Krkn, ***dirm***-: *Dirm-eĩkis* Krž ir *Dìr-montas* Krž, ***dom***-: *Dom-eĩkis* Klp ir *Dó-mantas*, plg. *Domantaitis* Klp, ***eig***-: *Eig-ỹs* Rgv ir *Eĩ-girdas* Rgv, ***gimb***-: *Gimb-r-a* Kn ir *Gim-butas* Kn, ***girk***-: *Gir̃k-us* Klp ir *Gir-kontas* Klp, ***girž***-: *Gìrž-a* Rdn ir *Gìr-žadas* Rdn, ***jam***-: *Jam-eĩkis* Kn ir *Jã-montas* Kn, ***jav***-: *Jav-us-aitis* Kn ir *Ja-vaĩšis* Kn, ***kim***-: *Kìm-as* Klp ir *Ki-montas* Klp, ***kontr***-: *Kontr-áuskis* Trk ir *Kont-rìmas* Trk, ***nik***-: *Nik-el-aitis* Klp ir *Nì-kantas* Klp, ***norv***-: *Norv-aitis* Rd ir *Nór-vaiša* Rd, ***sirt***-: *Sirt-ãvičius* Kn ir *Sìr-tautas* Kn, ***surk***-: *Surk-ẽvičius* V ir *Sur-kontas* V, ***sut***-: *Sut-k-áitis* Žž ir **Su-tartas*, žr. *Sutartìškės* k. Žž (ATSŽ 295; Razmukaitė 1997, 112; 1999, 162), ***trib***-: *Trib-òckis* V ir *Tri-butis* V (Zinkevičius 1977, 210), ***vaišn***-[171]: *Vaišn-ỹs* Plv ir *Vaĩš-noras* Plv, ***vaišt***-: *Vaišt-ùtis* Kn ir **Vais-taras*, žr. *Vaistã-riškiai* k. Kn (ATSŽ 332; Razmukaitė 1999, 163), ***ving***-: *Ving-ẽvičius* Pjv ir (?) *Viñ-gelis* Pjv, ***virm***-: *Virm-áuskis* Tl ir *Vìr-minas*, žr. *Virminai* k. Tl (Būga 1958, 256), ***virž***-: *Virž-áitis* Klp ir *Vir-žintas* Klp, ***vizb***-: *Vizb-ìckas* Skp ir *Vìz-baras* Skp, ***vizg***-: *Vizg-áitis* Vv ir *Vìz-girda* Vv, ***žeim***-: *Žeim-ỹs* Žg ir *Žeĩ-mantas* Žg, ***žim***-: *Žim-k-ẽvičius* Kn ir *Ži-montas* Kn, ***žut***-: *Žut-à* Žd ir *Žù-tautas* Žd. Kamienas ***sarg***-, plg. *Sarg-ū̃nas* Ign ir *Sar-gėdà* Ign, taip pat kildinamas iš pirmojo dvikamienio

170 Šio dvikamienio vardo pirmasis kamienas *ol-* yra pakitęs iš *al-*.

171 Kai kuriems šių kamienų – *butn-*, *girk-*, *milk-*, *surk-*, *vaišn-* – dėl sutapusios pamatinio dvikamienio vardo antrojo kamieno pradžios priebalsio ir dažnų hipokoristinių priesagų *-k-*, *-n-* neatmetamas ir kitoks pamatas: pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir hipokoristinė priesaga.

vardo kamieno ir antrojo pradžios, tačiau jį įmanoma sieti ir su antruoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Sarg-ūnas* Šl ir **Laũk-sargis*, žr. *Laũksargis* vs. Šl (ATSŽ 154).

Kitas invariantiškų hipokoristinių kamienų (19) pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas. Tai kamienai ***ar***-: *Ar-áitis* Kbr ir *Ar̃-minas* Kbr, ***dir***-: *Dir-n-iáuskas* Kn ir *Dir-gė́la* Kn, ***gend***-: *Genč-áuskis* {=*Gend-š-auskis*} Žr ir *Gend-vìlas* Žr, ***ger***-: *Ger-ùlis* Kn ir *Ger̃-žotas* Kn, ***ken***-: *Ken-ùlis* Šll ir *Kén-tautas* Šll, ***ker***-: *Ker-ỹs* Kš ir *Ker-amìnas* Kš, ***kir***-: *Kir-k-evičius* V ir *Kir-butas* V (Zinkevičius 1977, 249), ***men***-: *Men-eikis* Klp ir *Men-gė́la* Klp, ***skaud***-: *Skaud-eĩkis* Šauk ir *Skaud-vilà* Šauk, ***skur***-: *Skur-áuskas* Kn ir *Skùr-vidas* Kn, ***sum***-: *Sum-à* V ir *Sum̃-baras* V, ***sur***-: *Sur-k-ẽvičius* Dt ir *Sur-vilà* Dt, ***svir***-: *Svìr-skis* Kn ir *Svir-gaila* Kn, ***tul***-: *Tul-k-a* Klp ir *Tul-mìnas* Klp, ***tur***-: *Tur-eĩkis* Zr ir (?) **Tur-mantas*, žr. *Tur̃mantas* mstl. Zr (Vanagas 1967, 114; ATSŽ 322), ***var***-: *Var-k-ul-ẽvičius* Krč ir *Vár-butas* Krč, ***vir***-: *Vir-eĩkis* Vdk ir *Vir-vìlas* Vdk, ***vis***-: *Vis-k-áuskis* Trš ir *Vìs-montas* Trš, ***žag***-: *Žag-unas* Ukm ir *Žãg-minas* Ukm.

Šeši invariantiški hipokoristiniai kamienai yra kildinami iš antrojo dvikamienio vardo kamieno – ***gan***-: *Gan-ẽvičius* V ir **Vir-ganas*, žr. *Virganovičius* V, ***nart***-: *Nar̃t-kus* Kn ir *Beĩ-nartas* Kn, ***skurd***-: *Skurd-áuskis* Krtn ir *Daũk-skurdas* Krtn, ***tart***-: *Tar̃t-ilas* Šl ir *Vì-tartas* Šl, ***vilt***-: *Vilč-iáuskas* {=*Vilt-š-iauskas*} Sk ir *Do-vìltis* Sk, ***žint***-: *Žint-ìkas* Kn ir *Vi-žintas* Kn. Kitus invariantiškus hipokoristinius pavardžių kamienus galima kildinti ir iš pirmojo, ir iš antrojo dvikamienio vardo kamienų. Hipokoristiniai kamienai ***gal***-: *Gal̃-k-us* Krš ir *Gal̃-minas* Krš ir ***put***-: *Put-eĩkis* Užp ir *Pùt-rimas* Užp dažniau yra susiję su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu nei antruoju, dar plg. *Gal-eĩvis* Pgg ir *Sán-galas* Pgg, *Puč-ìnskis* {=*Put-š-inskis*} Skd ir *Sir-pùtis* Skd. Kamienai ***gel***-: *Gel-ys* Pgg ir *Dar-gelỹs* Pgg, ***liaud***-: *Liaud-ánskis* Vl ir *Vý-liaudas* Vl, ***ter***-: *Ter-inas* Klp ir (?) *Gin-teras* Klp turi daugiau pamatų, siejamų su antruoju dvikamienio vardo kamienu, nors plg. *Gel-ū̃nas* Ukm ir *Gel-butas*, žr. *Gelbùtiškis* k. Ukm (ATSŽ 162;

Razmukaitė 1999, 162), *Liaud-ánskis* Tl ir *Liaud-ginas* Tl, *Ter-ẽvičius* Kn ir *Ter-vydas* Kn. Hipokoristinius kamienus ***bur***-: *Bur-áuskas* Pgg ir *Bùr-kantas* Pgg, *Bur-k-áuskas* Bsg ir *Daũ-buras* Bsg, ***vaid***-: *Vaid-al-ovičius* V ir *Do-vaidas* V (Zinkevičius 1977, 136), *Vaid-a-vainis* V (Zinkevičius 1977, 212) vienodai galima sieti ir su pirmuoju, ir su antruoju dvikamienio vardo kamienu.

Invariantiški hipokoristiniai kamienai yra reti: šie 32 hipokoristiniai kamienai (*alb-*, *barg-*, *buin-*, *butn-*, *gan-*, *gend-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *jav-*, *ken-*, *kir-*, *men-*, *nart-*, *nik-*, *norv-*, *sirt-*, *skaud-*, *skur-*, *skurd-*, *sum-*, *surk-*, *sut-*, *trib-*, *tul-*, *tur-*, *vaid-*, *vaišt-*, *var-*, *virm-*, *vizb-*, *žint-*) iš viso turi tik po vieną lizdą, t.y. paplitę tik vienoje Lietuvos vietovėje[172]. Apyrečiai yra invariantiški hipokoristiniai kamienai *dauj-*, *girk-*, *ker-*, *ter-*, *virž-*, *žag-* turi po 2, *barv-*, *burk-*, *dir-*, *dom-*, *eig-*, *kim-*, *svir-*, *vizg-*, *žeim-*, *žim-*, turintys po 3, o *dirm-*, *kontr-*, *sarg-*, *tart-*, *vilt-*, *ving-*, *žut-* – po 4 lizdus. Kiti kamienai turi daugiau lizdų: *daut-*, *gel-*, *vis-* turi po 5, *buiv-*, *bur-*, *daus-*, *vir-* – po 6, *liaud-*, *put-*, *sur-* po 7 lizdus. Dažniausi šios grupės kamienai yra *buk-* ir *gal-*, turintys atitinkamai po 22 ir 21 lizdą, taip pat dažnas yra kamienas *ar-*, turintis 20 lizdų. Prie dažnesnių priskirtini ir kamienai *ašm-* (11 lizdų), *vaišn-* (9 lizdai), *ger-* (8 lizdai).

Invariantiški hipokoristiniai kamienai pasižymi retumu. Iš jų net penkiolika (*barg-*, *burk-*, *dir-*, *gan-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *ken-*, *norv-*, *skur-*, *sum-*, *vaišt-*, *virž-*, *vizb-*, *žag-*) yra trečiajame skyriuje aprašytoje ketvirtojoje kamienų grupėje (iš viso ją sudaro 25 kamienai), kur pateikti reti ir tik šioje knygoje hipokoristiniais laikomi kamienai.

Panagrinėjus visų 48 rečiausių (turinčių nuo 1 iki 3 lizdų) invariantiškų hipokoristinių kamienų pamatą matyti, kad daugelis jų (net 29) yra atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios. Šis pamatas, kaip dažniausiai pasitaikantis, yra būdingas tik invariantiškų hipokoristinių kamienų grupei. Tokį pamatą

[172] Lizdu šioje knygoje vadinama grupė pavardžių, turinčių tą patį hipokoristinį kamieną ir paplitusių toje pat vietovėje.

turinčius beveik visus hipokoristinius kamienus galima skirti į dvi pagrindines grupes:

a) keturnarius kamienus, turinčius dvinarę finalę;

b) trinarius ar keturnarius kamienus, turinčius vienanarę finalę.

Dvinarę finalę turintys keturnariai kamienai yra dvejopi:

a) hipokoristinių kamienų finalės priebalsiai prie medialės jungiami pagal fonologijos taisykles – finalės yra -RT (*alb-*, *barg-*, *burk-*, *gimb-*, *girk-*, *sirt-*, *surk-*) ir -RS (*girž-*, *virž-*) struktūros;

b) hipokoristinių kamienų finalės priebalsiai prie medialės jungiami nepaisant fonologijos taisyklių – finalės yra -RR (*barv-*, *norv-*, *virm-*), -ST (*vizb-*, *vizg-*)[173] ir -TR (*butn-*) struktūros.

Nors hipokoristinių kamienų, kurių finalės sudarytos ne pagal fonologijos taisykles, nėra daug, tačiau būtent jie implikuoja mintį, kad dvikamienių vardų kamienų sandūroje susidarę hipokoristiniai kamienai yra reti, nes buvo fonologiškai neįprasti. Kiti šios grupės hipokoristiniai kamienai, nors struktūriškai ir turėję fonologijos taisykles atitinkančią finalę, yra reti, nes nauji hipokoristiniai kamienai, kurie susidarė iš dvikamienių vardų kamienų sandūros, greičiausiai neturėjo sąsajų su apeliatyvais ir jų sistema.

Su apeliatyvais nesutapo ir hipokoristiniai kamienai, atsiradę iš sinchroniškai finalės neturinčių dvikamienių vardų pirmojo kamieno ir antrojo kamieno inicialės. Visi šie kamienai struktūriškai – dėmenų skaičiumi – skiriasi mediale:

a) turintys vienanarę medialę, kurią sudaro balsis (*dom-*, *jam-*, *jav-*, *kim-*, *nik-*, *sut-*, *žim-*, *žut-*)[174];

b) turintys dvinarę medialę, kurią sudaro dvibalsis (*buin-*, *dauj-*, *žeim-*)[175].

Taigi formuojantis daugeliui invariantiškų lietuvių hipokoristinių kamienų buvo svarbios dvikamienių vardų kamienų sandūros,

173 Minėtinas ir penkianaris kamienas *vaišt-*, turintis -ST struktūros finalę.

174 Čia priskirtinas ir dvinarę inicialę turintis kamienas *trib-*.

175 Čia priskirtinas ir inicialės neturintis kamienas *eig-*

dėl kurių atsirado ir fonologijos taisykles „pažeidžiančių“, ir su apeliatyvų sistema sąsajų neturinčių kamienų. Todėl šie kamienai ir nepaplito po Lietuvą. Tačiau aptartų hipokoristinių kamienų invariantiškumas dar gali rodyti, kad ir tokiems retiems trumpiniams pamatą (pirmąjį kamieną ir antrojo pradžią) davę dvikamieniai vardai gali būti kito chronologinio sluoksnio nei tie vardai, kurie sutampa su trumpiniais pirmuoju ar antruoju kamienu.

Variantiški hipokoristiniai kamienai

Nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai

Nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai variantiškais laikomi dėl to, kad turi vieną ar keletą šalutinių kamienų. Šių kamienų pamatai yra tie patys, kaip ir invariantiškų pagrindinių hipokoristinių kamienų: invariantiški dvikamienių vardų kamienai arba vienas dvikamienio vardo kamieno variantų. Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse yra išlikę 55 tokie nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai, turintys šalutinių kamienų variantų.

Dalis nelygiaverčių hipokoristinių kamienų (15) yra atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno – ***al***-: *Al-ùtis* Klp ir *Al̃-monas* Klp, ***bal***-: *Bal-aĩšis* V ir *Bal-butas* V (Zinkevičius 1977, 122), ***dar***-: *Dar-as* Kn ir *Dar-butas* Kn, ***dim***-: *Dìm-skis* Klm ir **Dim-gailis*, plg. *Dimgaĩliai* k. Klm (ATSŽ 62), ***drun***-: *Drun-à* Als ir *Druñ-gilas* Als, ***eid***-: *Eid-ỹs* Kn ir *Eid-vilas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149), ***eis***-: *Eĩs-inas* Rs ir *Eis-i-montas* Rs, ***kan***-: *Kãn-as* Klp ir *Kan-tautas* Klp, ***kęs***-: *Kęs-as* Als ir *Kes-mìnas* Als, ***maž***-: *Maž-uika* Kn ir *Maž-rimas* Kn, ***sar***-: *Sar-ùlis* Ign ir *Sar-gėdà* Ign, ***sir***-: *Sir-eĩkis* Lk ir *Sir̃-vidas* Lk, ***skir***-: *Skìr-ius* Gr ir *Skìr-montas* Gr, ***steig***-: *Steig-ys* Klp ir *Steig-vilà* Klp, ***val***-: *Val-áitis* Dt ir *Vál-mantas* Dt.

Vyraujantis kamienų ***bil***-: *Bil-iū̃nas* Jrb ir *Bil̃-minas* Jrb, ***bir***-: *Bir-à* Kn ir *Bìr-manas* Kn, ***eit***-: *Eit-ùtis* Als ir *Eĩt-vydas* Als, ***gir***-: *Gir-à* Mrj ir *Gìr-tautas* Mrj, ***ram***-: *Ram-eĩkis* Užp ir *Rãm-a-vydas*, žr. *Ramavydiš-*

kės k. Užp (Būga 1958, 262), pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas, nors šiuos kamienus galima sieti ir su antruoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Bìl-ius* V ir *Sir-bilas* V (Zinkevičius 1981, 38), *Bir-ušis* V ir *Ky-biras* V (Zinkevičius 1977, 249), *Eit-k-ẽvičius* Mrj ir *Gin-eĩtis* Mrj, *Gir-à* V ir *Dau-giras* V (Zinkevičius 1977, 249), *Ram-okas* Mrj ir * (?) *Kont-ramas*, žr. *Kontramãvičius* Mrj.

Didžioji dalis iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno atsiradusių trumpinių kamienų, taip pat ir turinčiųjų šį pamatą vyraujantį, yra trinarės struktūros (*bal-*, *bil-*, *bir-*, *dar-*, *dim-*, *eid-*, *eis-*, *eit-*, *gir-*, *kan-*, *kęs-*, *mař-*, *ram-*, *sar-*, *sir-*, *val-*), kiti – dvinarės (*al-*), keturnarės (*drun-*, *skir-*) ar penkianarės (*steig-*). Struktūriškai šio pamato kamienai nuo kitų skiriasi ir tuo, kad kai kurie jų gali neturėti inicialės (*al-*, *eid-*, *eis-*, *eit-*), bet visų jų finalė yra vienanarė.

Iš antrojo dvikamienio vardo kamieno yra atsiradę hipokoristiniai kamienai ***alg***-: *Alg-ẽnis* Kn ir *Min-álga* Kn, ***gail***-: *Gaĩl-ius* Krk ir *San-gáila* Krk, ***gard***-: *Gard-áuskas* Kn ir *Lev-gordas* Kn[176], ***girt***-: *Gìrt-as* Dr ir *Vìz-girtas* Dr, ***kint***-: *Kiñč-ius* {=*Kint-š-ius*} Kl ir *Dau-kiñtis* Kl.

Kitiems nelygiaverčiams hipokoristiniams kamienams (jų 9) – ***gaud***-: *Gaud-ùtis* Plng ir *Gẽd-gaudas* Plng, ***gil***-: *Gil-iaũskas* Dbk ir *Dau-gìlis* Dbk, ***gin***-: *Gin-eikà* Vp ir *Taũ-ginas* Vp, ***min***-: *Min-ìckas* Rgv ir *Jãg-minas* Rgv, ***tar***-: *Tar-áila* Vrn ir *Veĩš-taras* Vrn, ***taut***-: *Taut-ẽvičius* Slnt ir *Žù-tautas* Slnt, ***vaiš***-: *Váiš-ė* Žr ir *Nór-vaišas* Žr, ***vin***-: *Vin-k-as* Klp ir *Bui-vinas* Klp, ***žad***-: *Žad-eĩkis* Vg ir *Gir-žadas* Vg (Ramonienė 1987, 122) – būdingas pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas, tačiau šie kamienai gali būti siejami ir su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Gaũč-ius* {=*Gaud-š-ius*} Šll ir *Gaũd-vaišas*, žr. *Gaũdvaišai* k. Šll (ATSŽ 78), *Gìl-is* V ir *Gil-ginis* V (Zinkevičius 1977, 142), *Gin-eikà* Glv ir *Gìn-tautas* Glv, *Min-k-ẽvičius* Sb ir *Mìn-tautas* Sb, *Tar-ùlis* Dgl ir *Tár-vydas* Dgl, *Taut-k-us* Grz ir *Taũt-vaišas* Grz, *Vaiš-n-ỹs* Šlčn ir *Vaiš-vila* Šlčn, *Vin-ìckas* Klvr ir *Vin-gìlis* Klvr, *Žad-eĩkis* Mžk ir *Žãd-vidas* Mžk.

[176] Šio dvikamienio vardo antrasis kamienas *gord-* yra pakitęs iš *gard-*.

Kamienui ***vil***- vyraujantis pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas, plg. *Vil-eità* Ad ir *Sur-vilà* Ad, tačiau šį kamieną taip pat galima sieti ir su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia, plg. *Vil-ùtis* An ir *Vý-liaudas*, žr. *Vyliaũdiškis* k. An (ATSŽ 345; Razmukaitė 1999, 162).

Pasitaikė atvejis, kai buvo sunku nustatyti pamatą, būdingą hipokoristiniam kamienui. Kamieną ***spud***- vienodai įmanoma sieti ir su pirmuoju, ir su antruoju dvikamienio vardo kamienu, plg. *Spud-áitis* Pgg ir *Spūd-vilas* Pgg[177], *Spud-áitis* Klp ir *Gẽd-spūdas* Klp.

Didžioji dalis iš antrojo dvikamienio vardo kamieno atsiradusių trumpinių kamienų, taip pat ir turinčiųjų šį pamatą vyraujantį, yra dvejopos struktūros: keturnariai ir trinariai. Keturnarių (*gail*-, *gard*-, *gaud*-, *girt*-, *kint*-, *taut*-, *vaiš*-) ir trinarių (*alg*-, *gil*-, *gin*-, *min*-, *tar*-, *vil*-, *vin*-, *žad*-) kamienų skaičius yra panašus. Tai, matyt, susiję su dvikamienių vardų kamienų struktūros tipais ir rodo būdingiausius antrųjų kamienų struktūros tipus. Išskyrus *alg*-[178], visi šios grupės kamienai turi vienanarę inicialę. Todėl spėtina, kad būdingiausia dvikamienių vardų antrojo kamieno inicialė yra vienanarė.

Su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia sieti nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai ***dain***-: *Dain-áuskas* Vlkj ir *Daĩ-noras* Vlkj, ***daun***-: *Daun-ỹs* Jnš ir *Daũ-noras* Jnš, ***eim***-: *Eim-ùlis* Žm ir *Eĩ-mantas* Žm, ***galk***-: *Gal̃k-us* Drsk ir *Gal-kantas* Drsk[179], ***gedr***-: *Gedr-aĩtis* Als ir *Ged-rìmas* Als, ***got***-: *Got-òvičius* Pn ir *Gó-tautas* Pn, ***jod***-: *Jòd-as* Al ir *Jó-dauga* Al, ***kyb***-: *Kyb-aũskis* Vdk ir *Ky-bártas* Vdk, ***liub***-: *Liùb-inas* Krk ir *Liù-bartas* Krk, ***milk***-: *Mil̃k-is* Šlv ir *Mil̃-kintas* Šlv, ***mint***-: *Minč-iùkas* {=*Mint-š-iukas*} Kn ir *Min-tauckis* Kn, ***neim***-: *Neim-ãvičius* Tl ir *Neĩ-mantas* Tl, ***radv***-: *Radv-añskis* Krp ir *Rad-vìlas* Krp, ***ring***-: *Ring-ỹs* Lkv ir *Rin-gáila* Lkv (14 kamienų).

177 Šio dvikamienio vardo pirmasis kamienas *spūd*- yra pakitęs iš *spud*-.

178 Galbūt galima abejoti šį kamieną turinčio dvikamienio vardo tikrumu?

179 Kamieno *galk*- finalinį priebalsį -*k* galima interpretuoti kaip hipokoristinę priesagą, pridėtą prie pirmojo dvikamienio vardo kamieno.

Kamienus *drung-* ir *žyg-* turinčių trumpinių kilmės pavardžių pamatas taip pat dažniausiai siejamas su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia, plg. ***drung-***: *Drong-is* Klp ir *Druñgilas* Klp, ***žyg-***: *Žýg-ul-aitis* Pgg ir *Žý-gaudas* Pgg, tačiau šiuos kamienus galima kildinti ir iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno, plg. *Drung-ỹs* Kn ir *Drung-vilas* Kn, *Žyg-a* V ir *Žyg-i-mantas* V (Zinkevičius 1977, 224).

Su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia siejamų (arba turinčių šią dvikamienio asmenvardžio dalį vyraujančią) vardų pamatas yra ribotas: skiriami tik du pamatų tipai. Devyni lietuvių pavardėse išlikę trumpinių kamienai yra atsiradę iš sinchroniškai finalės neturinčio pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (*dain-*, *daun-*, *eim-*, *got-*, *jod-*, *kyb-*, *liub-*, *neim-*, *žyg-*), o šeši – iš trinarės struktūros pirmojo kamieno ir vienanarės antrojo kamieno inicialės (*galk-*, *gedr-*, *milk-*, *mint-*, *radv-*, *ring-*)[180]. Šio pamato vardų kamienai dažniausiai yra keturnariai (*dain-*, *daun-*, *galk-*, *gedr-*, *milk-*, *mint-*, *neim-*, *radv-*, *ring-*), trinarių yra mažiau (*eim-*, *got-*, *jod-*, *kyb-*, *liub-*, *žyg-*) ir vienas kamienas – penkianaris (*drung-*).

Kitus variantiškus pagrindinius hipokoristinius kamienus galima sieti net su trimis pamatais. Kamieno *darg-* vyraujantis pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas (plg. *Dárg-is* End ir *Sáudargas* End), retesnis – pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia (plg. *Darg-ỹs* Pgg ir *Dar-gelỹs* Pgg) ir visai retas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas (plg. *Dárg-is* Klm ir *Dárg-vainis* Klm). Kamienas *sud-* dažniausiai taip pat yra siejamas su antruoju dvikamienio vardo kamienu (plg. *Sud-as* V ir *Jo-sudas* V (Zinkevičius 1977, 147), o pirmasis dvikamienio vardo kamienas (plg. *Sud-ãvičius* Krtn ir *Sùd-mantas* Krtn) bei pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia (plg. *Sud-eĩkis* Klp ir (?) *Sù-daras* Klp) yra retesni pamatai. Kamieną *mast-* turinčius vardus dažniausiai galima

[180] Minėtinas *drung-*, turintis dvikamienio vardo pirmojo kamieno struktūros nulemtą dvinarę inicialę.

sieti su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu (plg. *Mast-eikà* Čk ir *Mast-vilas* Čk (Ramonienė 1987, 125), gerokai rečiau – su antruoju (plg. *Mast-a* Klp ir *Jag-o-mastas* Klp), o visai retai su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia (plg. *Mast-ãvičius* Kdn ir *Mąs-tautas*, žr. *Mastautaĩ* k. Kdn (ATSŽ 173).

Apžvelgus variantiškus pagrindinius nelygiaverčius hipokoristinius kamienus matyti, kad (kitaip nei invariantiškų hipokoristinių kamienų) išsiskiria trys šiems kamienams dažniausi pamatai:

1) pirmasis dvikamienio vardo kamienas;
2) pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia;
3) dvejopai įmanomas aiškinti pamatas (dažnesnis antrasis ir retesnis pirmasis dvikamienio vardo kamienas).

Trinarės struktūros pamatai yra būdingi iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno arba iš pirmojo ir antrojo pradžios kamieno kildinamiems trumpiniams, o keturnarės – trumpiniams, kildinamiems iš antrojo arba iš pirmojo ir antrojo pradžios kamieno. Atsižvelgus į vienkamienių ir dvikamienių asmenvardžių su kamienu *darg-* analizę (žr. Sinkevičiūtė 2005, 99–111) galima matyti, kad keturnarį hipokoristinį kamieną su dvinare -CC finale turintys kai kurie trumpiniai galėjo atsirasti vėliau nei trinariai, sutampantys su keturnariu kamienu pirmaisiais trimis dėmenimis. Atsiradęs naujas keturnaris trumpinys pats galėjo tapti pamatu dvikamienio vardo (pirmajam ar antrajam) kamienui.

Variantiški nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai, turintys šalutinių kamienų, yra trejopi:

1) turintys deformuotų hipokoristinių kamienų;
2) turintys iškraipytų hipokoristinių kamienų;
3) turintys ir deformuotų, ir iškraipytų hipokoristinių kamienų.

Daugiausiai yra pagrindinių nelygiaverčių hipokoristinių kamienų (35), turinčių deformuotus šalutinius kamienus. Kamienai *al-*, *alg-*, *dain-*, *dar-*, *dim-*, *eim-*, *galk-*, *gaud-*, *gil-*, *got-*, *kęs-*, *kyb-*, *milk-*, *neim-*, *radv-*, *sar-*, *spud-*, *tar-*, *vaiš-*, *val-*, *vin-*, *žad-* turi po vieną,

daun-, *drun-*, *drung-*, *eid-*, *eit-*, *gard-*, *gedr-*, *jod-*, *maž-*, *steig-*, *sud-*, *žyg-* – po du, *mast-* – keturis deformuotus kamienus (pvz., *galk-/golk-*, plg. *Galk-ỹs* Kn, *Golk-a* Kn ir *Gal̃-kontas* Kn).

Kita dalis variantiškų nelygiaverčių hipokoristinių kamienų turi iškraipytus šalutinius hipokoristinius kamienus (12): po vieną kamienai *bal-*, *eis-*, *gail-*, *girt-*, *kan-*, *kint-*, *min-*, *mint-*, *ring-*, kamienai *darg-*, *ram-* – po du, kamienas *taut-* – keturis iškraipytus šalutinius hipokoristinius kamienus (pvz., *eis-* (*ais-*), plg. *Eĩs-enas* Klm, *Aĩs-inas* Klm ir *Eĩs-mantas* Klm). Po vieną deformuotą ir iškraipytą šalutinį hipokoristinį kamieną priklauso kamienams *bir-*, *gin-*, *gir-*, *liub-*, *skir-*, *vil-*, kamienas *bil-* turi vieną deformuotą ir du iškraipytus, *sir-* – tris deformuotus ir du iškraipytus šalutinius hipokoristinius kamienus (pvz., *bil-/byl-* (*bel-*, *biel-*), plg. *Bel-ẽvičius* Kn, *Biel-ẽvičius* Kn, *Bil-ẽvičius* Kn, *Byl-ẽvičius* Kn ir *Bil̃-minas* Kn).

Variantiški pagrindiniai nelygiaverčiai kamienai skiriasi lizdų, kuriuos sudaro invariantiški pagrindiniai hipokoristiniai kamienai, dažnumu. Dažniausias šioje grupėje yra kamienas *vil-*, turintis 89 lizdus. Taip pat yra ir kitų dažnų variantiškų nelygiaverčių kamienų: kamienas *min-* turi 78, *gail-* – 72, *gin-* – 69, *taut-* – 61, *sir-* – 43 lizdus. Dažni yra hipokoristiniai kamienai *maž-* (39 lizdai), *gaud-* (31 lizdas), *darg-* (27 lizdai), *gil-* (25 lizdai), *gedr-*, *tar-* (po 24 lizdus), *al-* (22 lizdai), *vaiš-* (20 lizdų), *gir-*, *mast-* (po 17 lizdų). Palyginus su invariantiškais hipokoristiniais kamienais nereti yra ir kamienai *daun-*, *kan-*, *skir-* (po 16 lizdų), *kint-* (13 lizdų), *bil-*, *liub-*, *sud-* (po 12 lizdų), *eit-* (11 lizdų), *vin-* (10 lizdų), *dain-*, *eim-*, *val-*, *žad-* (po 9 lizdus). Kiti kamienai yra retesni arba visai reti: *eid-* (8 lizdai), *ring-* (7 lizdai), *kyb-*, *milk-* (po 6 lizdus), *dar-*, *drun-*, *galk-*, *neim-* – po 5 lizdus, *bir-*, *got-*, *radv-*, *ram-*, *sar-*, *steig-* – po 4 lizdus, *drung-*, *eis-*, *jod-*, *žyg-* – po 3 lizdus, *girt-*, *kęs-*, *spud-* – po 2 lizdus, *alg-*, *bal-*, *dim-*, *gard-*, *mint-* – po 1 lizdą.

Šių variantiškų nelygiaverčių hipokoristinių kamienų dažnumas yra susijęs ir su jų pamatu. Variantiški nelygiaverčiai hipokoristiniai

kamienai (pvz., septyni iš dešimties dažniausių) dažniausiai yra atsiradę iš būdingo trumpinių kilmės pavardėms pamato – antrojo dvikamienio vardo kamieno. Iš variantiškų nelygiaverčių hipokoristinių kamienų kaip reti minėtini tik keturi kamienai (*drung-*, *jod-*, *neim-*, *spud-*), esantys trečiojo skyriaus ketvirtojoje kamienų grupėje (jai priskirti 25 kamienai), kurioje pateikti tik šioje knygoje hipokoristiniais laikomi kamienai.

Lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai

Lygiaverčiais variantiškais hipokoristiniais kamienais laikomi pagrindiniai trumpinių kamienai, atsiradę iš variantiškų dvikamienių vardų kamienų. *Variantišku dvikamienio vardo kamienu* vadinamas toks kamienas, kurį turi dvikamieniai vardai, užfiksuoti bent dviejose skirtingose vietovėse. Kita sąlyga, kad dvikamienių vardų kamienai būtų variantiški ir kartu laikomi lygiaverčiais hipokoristiniais kamienais – tokie kamienai taip pat turi būti užfiksuoti bent dviejose vietovėse, kuriose yra tuos pačius lygiaverčius hipokoristinius kamienus turinčių asmenvardžių.

Tokiais atvejais, nepriklausomai nuo nagrinėjamoje teritorijoje užfiksuoto dvikamienio vardo kamieno varianto ar variantų, kai sudaromas hipokoristinių kamienų inventorius, į tą patį lizdą yra traukiamos visos trumpinių kilmės pavardės, turinčios bet kurį variantišką dvikamienio vardo kamieną. Lygiaverčiu hipokoristiniu kamienu nelaikomas pakitęs kamienas, kuris nors ir turi atitikmenų dvikamienių vardų kamienų sistemoje (žr. prie deformuotų kamienų), tačiau bent dviejose vietovėse nesutampa hipokoristinės kilmės ir dvikamienio vardo lokalizacijos.

Lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai gali būti kilę ne tik iš seniai egzistuojančių dvikamienio vardo kamieno variantų, bet ir iš tokių kamienų variantų, kurie atsirado vėliau pakitus dvikamienio vardo kamieno balsiui ar dvibalsiui. Dvikamienių vardų kamienai

kisti galėjo ir dėl susidariusio, gretimais egzistuojančio naujo trumpinio struktūros: tokie kamienų pokyčiai rodo dvikamienių vardų sistemos naujoves.

Todėl atrodo, kad lygiaverčių hipokoristinių kamienų variantiškumas yra susijęs su dvikamienių vardų kamienų variantiškumu. Šioje knygoje apsiribota tik lygiaverčių hipokoristinių kamienų skyrimu, nes pagal senumą atskirti vienus nuo kitų dvikamienių vardų kamienų variantus yra daug papildomos analizės reikalaujantis triūsas[181].

Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse yra išlikusios 29 grupės variantiškų lygiaverčių hipokoristinių kamienų[182]. Skiriami:

1) variantiški lygiaverčiai du hipokoristiniai kamienai (iš viso 25 poros);
2) variantiški lygiaverčiai trys hipokoristiniai kamienai (iš viso 4 trejetai).

Struktūriškai variantiškus lygiaverčius hipokoristinius kamienus galima skaidyti pagal kamienų skirtumus:

a) skiriasi hipokoristinių kamienų dvigarsiai: ***bar***-, ***ber***- ir ***bor***- (*Bar-eišà* Dgl ir *Dau-bãras* Dgl, *Ber-ẽnis* Als ir *Bér-gaudas* Als, *Bor-eišà* Lap ir *Vìm-boras* Lap), ***bart***- ir ***bert***- (*Bar̃t-ušas* Čk ir *Kì-bartas* Čk, *Bert-ulỹs* Šlu ir *Liù-bertas* Šlu), ***gent***- ir ***gint***- (*Genč-áuskis* {=*Gent-š-auskis*} Lk ir *Geñt-vila* Lk, *Giñt-alas* Rt ir *Dau-giñtis* Rt), ***gerd***- ir ***gird***- (*Gerd-áuskas* Kn ir *Gerd-vilà* Kn, *Gird-ẽnis* Tl ir *Gir̃d-vainis* Tl), ***kant***- ir ***kont***- (*Kant-áuskas* Rs ir *Daũ-kantas* Rs, *Kont-áuskas* Šl ir *Koñt-rimas* Šl), ***kar***- ir ***kor***- (*Kar-ùšis* Jrb ir *Kãr-i-jotas* Jrb, *Kor-ẽckas* Kdn ir *Kõr-butas* Kdn), ***man***- ir ***mon***- (*Man-iùšis* Ant ir *Eĩt-manas*, plg. *Eitmanãvičius* Ant, *Mon-k-ẽvičius* Auk ir *Moñ-ginas* Auk), ***mant***- ir ***mont***- (*Mant-ickis* Drsk ir *Skir-mantas* Drsk, *Monč-iùnskas* {=*Mont-š-iunskas*} Msn ir *Eĩ-montas* Msn), ***mel***- ir ***mil***-

[181] Chronologiškai diferencijuoti kamienus galėtų padėti ir prie hipokoristinių kamienų pridėtų priesagų analizė, nes senesni hipokoristiniai kamienai, pvz., *bar*- ir *ber*-, *nar*- ir *nor*-, rodos, turi tik jiems būdingas hipokoristines priesagas.

[182] Nepainiotini skirtingi kamienai *but*- ir *bud*-, *eid*- ir *eit*-, *ged*- ir *get*-, *gird*- ir *girt*-.

(*Mel-ỹs* Pnd ir *Mél-vydas* Pnd, *Mìl-ius* Nmk ir *Mil̃-kintas* Nmk), ***nar-*** ir ***nor-*** (*Nar̃-k-us* Klp ir *Nár-butas* Klp, *Nor̃-k-us* Čk ir *Vai-nõrius* Čk), ***par-*** ir ***per-*** (*Par-áuka* Brž ir *Áiš-paras* Brž, *Per-ãvičius* Kn ir *Per-manas* Kn), ***tal-*** ir ***tol-*** (*Tal-ẽvičius* Krž ir *Tal̃-montas* Krž, *Tol-eĩkis* Kl ir *Tol-mantas* Kl (Ramonienė 1987, 129), ***velb-*** ir ***vilb-***[183] (*Velb-asis* Kn ir *Vel-butas* Kn, *Vil̃b-asis* Krš ir *Vil-butas* Krš (Ramonienė 1987, 130);

b) skiriasi hipokoristinių kamienų balsių kiekybė: ***bud-*** ir ***būd-*** (*Bud-énas* Drsk ir *Bud-ginas* Drsk, *Būč-ỹs* {=*Būd-š-ys*} Lkš ir *Nár-būdas* Lkš), ***bug-*** ir ***būg-*** (*Bug-ẽnis* Šl ir *Bu-gáila* Šl, *Būg-ỹs* Krš ir *Bū-gáila* Krš), ***but-*** ir ***būt-*** (*But-eĩkis* Ppl ir *Nár-butas* Ppl, *Būt-ẽnis* Akm ir *Bū̃t-norius* Akm), ***ged-*** ir ***gėd-*** (*Ged-áitis* Jrb ir *Gẽd-minas* Jrb, *Gė̃č-as* {=*Gėd-š-as*} Kn ir *Sir-gėdas* Kn), ***vid-*** ir ***vyd-*** (*Vid-ū́nas* Drsk ir *Nár-vidas* Drsk, *Výč-as* {=*Vyd-šas*} Nj ir *Bùi-vydas* Nj), ***vit-*** ir ***vyt-*** (*Vit-ė* Šlv ir *Vì-tartas* Šlv, *Výt-ė* End ir *Bū̃d-vytis* End);

c) skiriasi hipokoristinių kamienų balsių kokybė: ***dav-***, ***dev-*** ir ***dov-*** (*Dav-õlis* Rk ir *Da-vaĩnis* Rk, *Dev-eĩkis* Pn ir *De-veĩnis* Pn, *Dov-eikà* Žg ir *Dó-viltis* Žg), ***jag-*** ir ***jog-*** (*Jãg-as* Km ir *Jãg-minas* Km, *Jóg-a* Skdv ir *Jog-mìnas* Skdv), ***jat-*** ir ***jot-*** (*Jat-eikà* Blnk ir *Jã-tautas* Blnk, *Joč-ỹs* {=*Jot-š-ys*} Drsk ir *Jó-tauta* Drsk), ***liug-*** ir ***lug-***[184] (*Liùg-as* Kn, *Lùg-as* Kn ir *Liu-gáila* Kn, *Lu-gaila* Kn), ***šad-*** ir ***šed-*** (*Šãt-k-us* {=*Šad-k-us*} Krž ir *Šãd-baras* Krž, *Šed-áuskis* Klp ir *Šed-vila* Klp);

d) skiriasi hipokoristinių kamienų dvibalsių kokybė: ***bain-*** ir ***bein-***[185] (*Bain-aũskas* Pn ir *Baĩ-naras* Pn, *Bein-ỹs* Pgg ir *Beĩ-nartas* Pgg), ***vain-***, ***vein-*** ir ***voin-*** (*Vaĩn-ius* End ir *Gir̃d-vainas* End, *Vein-ol-ovičius* Pn ir *Bór-veinas* Pn, *Voin-ìckis* Eiš ir *Ne-voina* Eiš);

[183] Šie kamienai variantiškais lygiaverčiais laikomi sąlygiškai, nes šiuos kamienus turinčių vardų yra tik du lizdai.

[184] Kamienai sąlygiškai laikomi variantiškais lygiaverčiais, nes juos turinčių vardų iš viso yra tik vienas lizdas.

[185] Kamienai sąlygiškai laikomi variantiškais lygiaverčiais, nes juos turinčių vardų iš viso yra tik trys lizdai.

e) skiriasi hipokoristinių kamienų finalių priebalsiai: ***daug***- ir ***dauk***- (*Daug-ẽvičius* Drsk ir *Dau-géla* Drsk, *Dauk-ùtis* Krž ir *Dau-kañtis* Krž), ***rad***-, ***radz***- ir ***radž***- (*Rad-ãvičius* Grz ir *Rad-vìlas* Grz, *Radz-ẽvičius* Alv ir *Radz-vilà* Alv, *Radž-iū́nas* Pgg ir *Radž-i-vilas* Pgg), ***rim***- ir ***rin***- (*Rim̃-k-us* Grnk ir *Rim-gáila* Grnk, *Rin-k-ū́nas* Sb ir *Rin-gáila* Sb).

Viẽnos pavardės, atsiradusios iš tos pačios poros ar trejeto lygiaverčių hipokoristinių kamienų, yra dažnesnės už kitas, turinčias tai pačiai grupei priklausantį kamieną. Dvigarsiais besiskiriančius hipokoristinius kamienus *bar-* (279 pvd.)[186], *bart-* (76 pvd.), *gint-* (21 pvd.), *gird-* (42 pvd.), *kont-* (54 pvd.), *man-* (118 pvd.), *mil-* (115 pvd.), *tol-* (37 pvd.) turinčios pavardės yra gerokai dažnesnės už jų porų (ar trejetų) lygiaverčius kamienus *ber-* (50 pvd.), *bor-* (77 pvd.), *bert-* (52 pvd.), *gent-* (10 pvd.), *gerd-* (16 pvd.), *kant-* (36 pvd.), *mon-* (58 pvd.), *mel-* (18 pvd.), *tal-* (19 pvd.) turinčias pavardes. Išskirtinos dažnos trumpinių kilmės pavardės, turinčios šio pogrupio kamienus *nar-* (281 pvd.) ir *nor-* (313 pvd.); taip pat apylygiai (ar lygiai) yra paplitusios pavardės su kamienais *mant-* (21 pvd.) ir *mont-* (20 pvd.), *kar-* (13 pvd.) ir *kor-* (13 pvd.), *par-* (12 pvd.) ir *per-* (10 pvd.), *velb-* (1 pvd.) ir *vilb-* (1 pvd.).

Panagrinėjus hipokoristinius kamienus, kurie skiriasi kamieno balsių kiekybe, matyti, kad gerokai dažnesnės yra trumpinių kilmės pavardės, turinčios trumpuosius kamieno balsius – kamienai *but-* (518 pvd.), *ged-* (105 pvd.), *vid-* (95 pvd.), *bud-* (33 pvd.) ir *vit-* (28 pvd.) – nei pavardės su paraleliais hipokoristiniais kamienais *būt-* (39 pvd.), *gėd-* (8 pvd.), *vyd-* (5 pvd.), *būd-* (13 pvd.) ir *vyt-* (12 pvd.), turinčiais ilguosius kamieno balsius. Šioje grupėje tik išsiskiria pavardės, turinčios kamienus *bug-* (7 pvd.) ir *būg-* (10 pvd.), paplitusios apylygiai dažnai.

[186] Skliaustuose nurodytas lietuvių pavardžių, turinčių aptariamą hipokoristinį kamieną, skaičius. Skaičiuojant nebuvo įtraukti deformuoti ar iškraipyti hipokoristiniai kamienai.

Pavardės, turinčios lygiaverčius balsių kokybe besiskiriančius hipokoristinius kamienus, yra retesnės nei ankstesnių dviejų minėtų grupių pavardės. Šioje grupėje išsiskiria pavardės su kamienu *jot-* (48 pvd.), kurios yra dažnesnės už lygiavertį hipokoristinį kamieną *jat-* (6 pvd.) turinčias pavardes. Tarp kitų šio pogrupio pavardžių, kurios turi lygiaverčius kamienus, skirtumo skaičiumi nėra: apylygiai vienodai yra pavardžių su kamienais *dav-* (6 pvd.), *dev-* (6 pvd.) ir *dov-* (10 pvd.), *jag-* (3 pvd.) ir *jog-* (7 pvd.), *liug-* (1 pvd.) ir *lug-* (4 pvd.), *šad-* (3 pvd.) ir *šed-* (5 pvd.).

Į aptartus hipokoristinius kamienus turinčias pavardes paplitimu yra panašios pavardės, kurių kamienai skiriasi dvibalsių kokybe. Tačiau šiame pogrupyje dažnos yra tik pavardės, turinčios kamieną *vain-* (113 pvd.), kurios vyrauja pavardžių su lygiaverčiais kamienais *vein-* (2 pvd.) ir *voin-* (15 pvd.) atžvilgiu. Kitos šiai grupei priskirtos pavardės su kamienais *bain-* (2 pvd.) ir *bein-* (1 pvd.) yra retos.

Nuo aptartų grupių skiriasi penktos grupės pavardės, turinčios kamienus, kurie skiriasi finalėmis. Šiame pogrupyje vyrauja pavardės su hipokoristiniais kamienais *daug-* (109 pvd.)[187] ir *rim-* (321 pvd.) asmenvardžių su kamienais *dauk-* (24 pvd.) ir *rin-* (75 pvd.) atžvilgiu. Iš šios grupės išsiskiria trumpinių kilmės pavardės, turinčios lygiaverčius kamienus *rad-*, *radz-* ir *radž-*: dažnesnės pavardės, turinčios kamienus *radz-* (74 pvd.) ir *rad-* (63 pvd.), pavardžių, turinčių kamieną *radž-* (23 pvd.), atžvilgiu.

Dažni yra hipokoristiniai kamienai *nar-* ir *nor-*, nes juos turinčios pavardės yra plačiai paplitusios po Lietuvą. Taip pat dažnos[188]

[187] Pavardėmis, turinčiomis kamieną *daug-*, laikytos ir pavardės, grafiškai realizuotos *dauk-*, plg. *Dauk-š-as*. Kad trumpinių kilmės pavardė turi kamieną *daug-*, nustatyti padėjo sutampantis jos hipokoristinis kamienas su dvikamienio vardo kamienu *daug-*.

[188] Nurodyti tie kamienai, kurių porų ar trejetų antrųjų ir trečiųjų kamienų skaičius neviršija vyraujančiųjų kamienų skaičiaus. Taip skaičiuojant apsiribota kamieną *bart-* turinčiomis pavardėmis, kadangi jų yra 76, o šis skaičius tik vienetu didesnis už nedominuojantį kamieną *rin-*, kurį turinčių pavardžių yra 75.

yra ir pavardės su kamienais *bar-*, *bart-*, *but-*, *daug-*, *ged-*, *man-*, *mil-*, *rim-*, *vain-*, *vid-*, kurių yra gerokai daugiau už nuo jų vienu požymiu besiskiriančius hipokoristinius kamienus turinčių pavardžių. Gal įmanoma kelti mintį, kad trumpinių kilmės lietuvių pavardžių dažnumas rodo, jog visi šie dvikamienių vardų kamienai buvo itin dažni, nuo seno plačiai įvairiuose regionuose vartoti ir todėl paplitę. Kita vertus, retos trumpinių kilmės pavardės gali rodyti, kad kamienų *bain-* ir *bein-*, *liug-* ir *lug-*, *šad-* ir *šed-*, *velb-* ir *vilb-* kilmė yra vėlesnė.

Aptarti lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai yra dvejopos struktūros[189]:

a) trinariai, turintys vienanares iniciales ir finales: *bar-*, *ber-* ir *bor-*, *kar-* ir *kor-*, *man-* ir *mon-*, *mel-* ir *mil-*, *nar-* ir *nor-*, *par-* ir *per-*, *tal-* ir *tol-*, *bud-* ir *būd-*, *bug-* ir *būg-*, *but-* ir *būt-*, *ged-* ir *gėd-*, *vid-* ir *vyd-*, *vit-* ir *vyt-*, *dav-*, *dev-* ir *dov-*, *jag-* ir *jog-*, *jat-* ir *jot-*, *liug-* ir *lug-*, *šad-* ir *šed-*, *rim-* ir *rin-*;

b) keturnariai, turintys vienanarę inicialę, ir sudarantys dvi grupes:
   1) kamienai, kurių medialės yra mišrieji dvigarsiai: *bart-* ir *bert-*, *gent-* ir *gint-*, *gerd-* ir *gird-*, *kant-* ir *kont-*, *mant-* ir *mont-*, *velb-* ir *vilb-*;
   2) kamienai, kurių medialės yra dvibalsiai: *bain-* ir *bein-*, *vain-*, *vein-* ir *voin-*, *daug-* ir *dauk-*.

Lygiaverčių hipokoristinių kamienų, davusių pradžią daugeliui lietuvių pavardžių, dažniausias pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas: plg. *Bar-áuskas* Gž ir *Daũ-bara* Gž, *Gird-áuskis* Skdv ir

[189] Čia neminėti lygiaverčiai kamienai *rad-*, *radž-* ir *radz-*, nes jie skiriasi finale. Galima spėti, kad didelis trumpinių kilmės pavardžių skaičius rodo, kad trumpinių sistema yra paveikusi dvikamienių vardų sistemą: trumpiniuose atsiradę deformuoti kamienai *radz-* ir *radž-* išplito ir į dvikamienių vardų sistemą (?). Tokį šių kamienų atsiradimą remia ir struktūriškai analogiškas kitų pagrindinių ir deformuotų kamienų santykis (žr. toliau). Kamienų *radz-* ir *radž-* egzistavimą dvikamienių vardų kamienų inventoriuje taip pat galima sieti ir su savarankiška paties dvikamienio vardo struktūrine raida ar paplitimo teritorijomis (pvz., dzūkuojančiose tarmėse dvikamienio vardo kamieno pirmojo kamieno finalinis priebalsis *d* galėjo virsti *dz*, žr. *Radz-ẽvičius* Al).

Daũ-girdas Skdv, *Mañ-k-us* Pgg ir *Sùd-manas* Pgg, *Nor-eikà* Btr ir *Dau-nóras* Btr, *Rim-éika* Kv ir *Kont-rìmas* Kv, *Vaĩn-ius* End ir *Gir̃d-vainas* End, *Vid-ū̃nas* Drsk ir *Nár-vidas* Drsk, *Výt-ė* End ir *Bū̃d-vytis* End ir kt. Paprastai šis pamatas konkuruoja su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu (žr. kamienų grupes *bar-*, *ber-* ir *bor-*, *gerd-* ir *gird-*, *man-* ir *mon-*, *nar-* ir *nor-*, *rim-* ir *rin-*, *vid-* ir *vyd-*; plg. *Bar-áuskis* Klm ir *Bar-gáila* Klm, *Gird-áuskis* Skdv ir *Gìrd-vainis* Skdv, *Mon-k-ẽvičius* Jon ir *Moñ-tautas* Jon, *Nor̃-k-us* End ir *Nór-butas* End, *Rim̃-k-us* Grnk ir *Rim-gáila* Grnk, *Vid-eika* Tl ir *Vìd-montas* Tl ir kt.) arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia (žr. kamienų grupes *vain-*, *vein-* ir *voin-*, *vit-* ir *vyt-*; plg. *Vain-áuskas* Čk ir *Vai-nõrius* Čk, *Vič-áuskas* {=*Vit-š-auskas*} Bsg ir *Vì-tartas* Bsg).

Kitais atvejais tas pats antrasis dvikamienio vardo kamienas (*bart-* ir *bert-*, *but-* ir *būt-*, *gent-* ir *gint-*, *jat-* ir *jot-*, *kant-* ir *kont-*, *mant-* ir *mont-*; plg. *Bart-ùšis* Vn ir *Ký-bartas* Vn, *Bùt-k-us* Als ir *Só-butas* Als, *Giñt-alas* Sd ir *Dau-giñtis* Sd, *Joč-ỹs* {=*Jot-š-ys*} Ut ir *Dau-jotis* Ut, *Manč-ìnskis* {=*Mant-š-inskis*} V ir *Aĩs-mantas* V) konkuruoja ir su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu (plg. *Bart-ùlis* Žgč ir *Bart-mìnas* Žgč, *Bùt-k-us* Gl ir *Bùt-vilas* Gl, *Giñt-alas* Žd ir *Gìnt-vainis* Žd, *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Dr ir *Kont-rìmas* Dr, *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Als ir *Dau-koñtis* Als, *Manč-ìnskis* {=*Mant-š-inskis*} V ir *Man-tautas* V (Zinkevičius 1977, 249), taip pat ir su pirmuoju kamienu ir antrojo pradžia (plg. *Bart-ãvičius* Jnš ir *Bar-tautas* Jnš (Būga 1958, 258), *Bùt-k-us* Jnš ir *Bu-taũtis* Jnš, *Giñt-alas* Nv ir *Gin-taũtis* Nv, *Joč-iónis* {=*Jot-š-ionis*} Šil ir *Jó-tauta* Šil, *Kont-ẽnis* Yl ir *Kón-tautas* Yl, *Manč-ìnskis* {=*Mant-š-inskis*} V ir *Mant-vilas* V (Zinkevičius 1977, 170).

Kitas lygiaverčių hipokoristinių kamienų, iš kurių yra atsiradę mažiau pavardžių nei iš anksčiau aptartųjų, pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas – *kar-* ir *kor-*, *rad-*, *radz-* ir *radž-*, *šad-* ir *šed-*, *tal-* ir *tol-*, plg. *Kar-ùšis* Jrb ir *Kãr-i-jotas* Jrb, *Kor-ẽckis* Pbrd ir *Kõr-butas* Pbrd, *Rad-ãvičius* Grz ir *Rad-vìlas* Grz, *Šed-ỹs* Šll ir *Šed-vila* Šll, *Tal-ẽvičius* Krž ir *Tal̃-montas* Krž ir kt. Pasitaiko atvejų, kai pirmasis

dvikamienio vardo kamienas lizduose yra dažnesnis už antrąjį dvikamienio vardo kamieną: *bud-* ir *būd-*, *ged-* ir *gėd-*, *mel-* ir *mil-*, *par-* ir *per-*, plg. *Bud-énas* Drsk ir *Bud-ginas* Drsk, *Gẽč-as* {=*Ged-š-as*} Als ir *Ged-mìnas* Als, *Mìl-ius* Kltn ir *Mil̃-kintas* Kltn, *Per-k-áuskis* Tl ir *Per-mìnas* Tl šalia *Bùd-avas* Klp ir *Vil-budis* Klp, *Ged-ỹs* Švnčl ir *Dal-geda* Švnčl, *Mil-iùlis* Gr ir *Bùč-milas* Gr, *Par-áuka* Brž ir *Áiš-paras* Brž. *Jag-* ir *jog-* pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas – pavardžių lizduose yra dažnesnis už pamatą – pirmąjį dvikamienio vardo kamieną ir antrojo pradžią, plg. *Jãg-as* Km ir *Jãg-minas* Km, šalia *Jag-ùtis* Šlu ir *Ja-gėla* Šlu.

Rečiausias lygiaverčių hipokoristinių kamienų pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas bei antrojo pradžia: *bain-* ir *bein-*, *dav-*, *dev-* ir *dov-*, *liug-* ir *lug-*, *velb-* ir *vilb-*, plg. *Bain-aũskas* Pn ir *Baĩ-naras* Pn, *Bein-ỹs* Pgg ir *Beĩ-nartas* Pgg, *Dav-õlis* Km ir *Da-vaĩnis* Km, *Dev-eĩkis* Pn ir *De-veĩnis* Pn, *Dov-eikà* Jnš ir *Do-vil̃čius* Jnš, *Liùg-as* Kn ir *Liu-gáila* Kn, *Velb-asis* Kn ir *Vel-butas* Kn ir kt. Kitais atvejais šis pamatas (pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia) yra dažnesnis už pirmąjį dvikamienio vardo kamieną: *bug-* ir *būg-* (plg. *Būg-ỹs* Krš ir *Bū-gáila* Krš, *Bug-ẽnis* Pn ir *Bug-vilà* Pn ir kt.) arba ir už pirmąjį, ir už antrąjį dvikamienio vardo kamieną: *daug-* ir *dauk-*, plg. *Dáug-is* Brž ir *Dau-gelà* Brž, *Daũk-š-as* Als ir *Daũ-kantas* Als šalia *Dáuk-š-a* {=*Daug-š-a*} Vlkj ir *Daug-vilà* Vlkj, *Dauk-š-a* Mrj ir *Dau-géla* Mrj ir kt.

Dažniausi šios grupės trumpinių kilmės pavardžių kamienai, turintys būdingiausią trumpinių kilmės pavardžių pamatą – antrąjį dvikamienių vardų kamieną – yra trinariai ir keturnariai. Tokios lygiaverčių trinarių ir keturnarių hipokoristinių kamienų sąsajos plečia anksčiau keltą idėją, kad kamienų sandūra galėjo būti paskata rastis naujiems keturnariams kamienams, o antrieji dvikamienių vardų kamienai – šaltinis keturnariams hipokoristiniams kamienams.

Iš pagrindinių lygiaverčių hipokoristinių kamienų matyti, kad jie labai glaudžiai buvo susiję su dvikamienių vardų kamienais. Dvi-

kamienių vardų sistemoje atsirado pokyčių – susidarė naujų kamienų, kurie tiesiogiai veikė ir trumpinių sistemą, prisidėjo prie jos formavimo. Kadangi dvikamienių vardų kamienai yra trumpinių pamatas, įmanoma spėti, kad retesni lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai gali būti vėlesni, kaip ir jų pamatiniai kamienai[190]. Kita vertus, trumpinių ir dvikamienių vardų sistemos yra glaudžiai susijusios: struktūriniai trumpinių sistemos pokyčiai, pvz., iš pradžių atsiradę deformuoti trumpiniai, galėjo skatinti ir dvikamienių vardų sistemos pokyčius.

Aptarti lygiaverčiai kamienai taip pat turi ir šalutinių kamienų. Keturis deformuotus atitikmenis turi hipokoristinių kamienų grupė *gerd-* ir *gird-*, o kamienų grupė *rad-*, *radz-* ir *radž-* – tris. Kamienų *bart-* ir *bert-*, *but-* ir *būt-*, *vain-*, *vein-* ir *voin-* grupės turi po vieną, *daug-* ir *dauk-* – du, *jat-* ir *jot-* – tris, *kant-* ir *kont-* – keturis iškraipytus hipokoristinius kamienus. Kiti kamienai turi ir deformuotų, ir iškraipytų hipokoristinių kamienų: žr. *bud-* ir *būd-*, *ged-* ir *gėd-*, *mant-* ir *mont-*, *mel-* ir *mil-*, *nar-* ir *nor-*, *rim-* ir *rin-*, *šad-* ir *šed-*, *vid-* ir *vyd-*.

Lygiaverčių hipokoristinių kamienų lizdų grupėse pagal skaičių gausiausia yra kamienų *nar-* ir *nor-* grupė: šios grupės kamienai sudaro 212 lizdų. Kita gausi grupė yra *but-* ir *būt-*: šie kamienai sudaro 190 lizdų. Dažnos lygiaverčių hipokoristinių kamienų grupės yra *rim-* ir *rin-* (147 lizdai), *bar-*, *ber-* ir *bor-* (126 lizdai), *man-* ir *mon-* (108 lizdai), *daug-* ir *dauk-* (88 lizdai), *vid-* ir *vyd-* (83 lizdai), *ged-* ir *gėd-*, *vain-*, *vein-* ir *voin-* (po 79 lizdus), *rad-*, *radz-* ir *radž-* (70 lizdų), *kant-* ir *kont-* (60 lizdų), *gerd-* ir *gird-* (56 lizdai), *bart-* ir *bert-* (54 lizdas), *mel-* ir *mil-* (49 lizdai). Kamienų *jat-* ir *jot-* (41 lizdas), *mant-* ir *mont-* (34 lizdai), *tal-* ir *tol-* (30 lizdų), *tar-* ir *tor-* (24 lizdai), *bud-* ir *būd-* (23 lizdai), *vit-* ir *vyt-* (21 lizdas) yra kiek retesnės. Kiti lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai lyginant su daž-

[190] Atskiro svarstymo reikalingas kamienas *radz-*, kuris yra dažnas trumpinių kilmės pavardžių sistemoje, bet nėra toks dažnas dvikamienių vardų sistemoje.

niausiais yra apyrečiai ar reti: *gent-* ir *gint-* – 20 lizdų, *bug-* ir *būg-* – 17 lizdų, *jag-* ir *jog-* – 14 lizdų, *dav-*, *dev-* ir *dov-* – 13 lizdų, *šad-* ir *šed-*, *par-* ir *per-* – po 12 lizdų, *kar-* ir *kor-* – 10 lizdų, *bain-* ir *bein-* – 3 lizdai, *velb-* ir *vilb-*, *liug-* ir *lug-* – po 1 lizdą.

Anksčiau minėtų kamienų lizdų gausumą turbūt lėmė ne tik jų dažnas pamatas – antrasis ar pirmasis dvikamienio vardo kamienas, bet, matyt, ir kalboje egzistuojantys variantiški dvikamienių vardų kamienai buvo postūmis didesniam tos pačios grupės trumpinių skaičiui atsirasti.

Šalutiniai hipokoristiniai kamienai

Deformuoti hipokoristiniai kamienai

Deformuotais hipokoristiniais kamienais laikomi struktūrinių pokyčių patyrę šalutiniai trumpinių kamienai, atsiradę iš egzistuojančių ar egzistavusių dvikamienių vardų kamienų šalia invariantiškų ar variantiškų lygiaverčių ir nelygiaverčių hipokoristinių kamienų. Šalutinių deformuotų hipokoristinių kamienų santykis su dvikamienių vardų kamienais yra dvejopas. Vieni deformuoti hipokoristiniai kamienai dvikamienių asmenvardžių sistemoje tiesioginių struktūrinių atitikmenų neturi. Tokie hipokoristiniai kamienai greičiausiai galėjo pakisti dėl ekstralingvistinių aplinkybių arba veikiami kitų asmenvardžių sistemos elementų (dėl toje pat vietovėje egzistuojančių kitą kamieną turinčių trumpinių ar dvikamienių vardų).

Kiti deformuoti kamienai turi struktūrinių atitikmenų dvikamienių vardų sistemoje, tačiau nesutampa dvikamienių vardų ir hipokoristinių kamienų, išlikusių lietuvių pavardėse, lokalizacija. Kadangi manoma, kad lokalizacija yra vienas pagrindinių kriterijų sprendžiant, ar kamienas yra pagrindinis, ar šalutinis, todėl tie hipokoristiniai kamienai, kurie nors ir sutampa su dvikamienių vardų kamienais struktūra, bet nėra paplitę bent dviejose Lietuvos vietovė-

se, yra laikomi šalutiniais. Atrodo, kad tokie struktūros pokyčiai dvikamienių vardų ir trumpinių sistemose nėra dėsningi. Čia minėtini dvikamienių vardų kamienų sistemoje tikslių atitikmenų turintys deformuoti trumpinių kamienai *at-* (plg. *At-ùtis* Skdv ir *Ã-tartas* Skdv), *gord-* (plg. *Gord-ẽckis* Kn ir *Lev-gordas* Kn), *giedr-* (plg. *Giedr-áitis* Trš ir *Gied-rìmas* Trš) ir kt.

Struktūriškai deformuoti hipokoristiniai kamienai nuo pagrindinių kamienų dažniausiai skiriasi kamieno balsiu ar pakitusia finale. Čia susiduriama su problema, kai sunku atskirti variantiškus lygiaverčius kamienus nuo deformuotų, kurie skiriasi, pvz., balsių kiekybe. Šiuo atveju kamienai skiriami paisant dvikamienių vardų kamienų ryšių su hipokoristiniais kamienais. Kamienai deformuotais nelaikomi tais atvejais, kai invariantiškas hipokoristinis kamienas yra išlaikęs senesnę kamieno formą nei vėliau pakitęs dvikamienis vardas (pvz., kamienas *alb-* – plg. *Alb-ãvičius* Šauk ir *Ól-butas* Šauk). Tokiais atvejais pagrindine laikoma senesnė hipokoristinio kamieno forma.

Kamienų inventoriuje yra ir tokių atvejų, kai, rodos, tas pats kamienas gali būti priskiriamas ir lygiaverčiams, ir deformuotiems hipokoristiniams kamienams, pvz., kamienas *ser-* yra lygiavertis kamienui *sir-* ir kartu yra deformuotas kamienas *sar-*. Tokiais atvejais hipokoristiniai kamienai diferencijuojami pagal jų pamatinius (dvikamienių vardų) kamienus.

Tačiau pasitaikė deformuotų hipokoristinių kamienų, kurie neturi jokios su variantiškais ar invariantiškais dvikamienių vardų kamienais sutampančios formos. Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse yra išlikusi tik šalutinė hipokoristinio kamieno forma, laikoma rekonstruotos pagrindinės formos variantu: *Elm-ys* Klp ir *Al̃-monas* Klp, *Knis-ẽvičius* Krž ir *Knýs-tautas* Krž. Iš viso rasta trylika tokių atvejų: **ei-*/ *aj-*, **alm-*/ *elm-*, **bui-*/ *buj-*, **gandr-*/ *gendr-*, **gant-*/ *gont-*, **kęst-*/ *kenst-*, **knys-*/ *knis-*, **leg-*/ *lag-*, **strig-*/ *stryg-*, **vald-*/ *valdž-*, **virb-*/ *virp-*, **žyb-*/ *zib-*, *žib-*. Tokiais atvejais iš dvikamienių vardų rekonst-

ruota forma teikiama su žvaigždute, o susidaręs deformuotas hipokoristinis kamienas teikiamas greta kaip ir visi kiti tokie kamienai[191].

Deformuoti šalutiniai hipokoristiniai kamienai gali būti skaidomi į pogrupius pagal struktūros skirtumus nuo jų pagrindinių kamienų. Yra skiriamos kelios kamienų grupės:

a) struktūriškai deformuoti kamienai skiriasi dvigarsiais: *alg-*/ ***elg-***[192] (plg. *Elg-ūnas* Kn ir *Min-álga* Kn), **alm-*/ ***elm-*** (plg. *Elm-ys* Klp ir *Al̃-monas* Klp), *dar-*/ ***der-*** (plg. *Der-eiva* Pn ir *Dár-vydas* Pn), *darg-*/ ***dorg-*** (plg. *Dorg-užas* Kn ir *Sau-dargas* Kn), *drun-*/ ***dron-*** (plg. *Dron-à* Slnt ir *Druñ-gilas* Slnt), *drung-*/ ***drang-***, ***drong-*** (plg. *Drang-áuskas* Kn ir *Drung-vilas* Kn, *Drong-ỹs* Krtn ir *Druñ-gilas* Krtn), *galk-*/ ***golk-*** (plg. *Golk-a* Kn ir *Gal̃-kontas* Kn), **gandr-*/ ***gendr-*** (plg. *Gendr-õlis* Erž ir *Gand-rìmas* Erž), **gant-*/ ***gont-*** (plg. *Gõnt-is* Šl ir (?) *Le-gantas* Šl), *gard-*/ ***gord-*** (plg. *Gord-ẽckis* Kn ir *Lev-gordas* Kn[193]), *mant-*, *mont-*/ ***munt-*** (plg. *Munč-ẽlis* {=*Munt-š-elis*} V ir *Do-mantas* V (Zinkevičius 1977, 136), *milk-*/ ***melk-*** (plg. *Melk-is* Jnš ir *Milkintas* Jnš), *sar-*/ ***ser-*** (plg. *Ser-eikà* Nj ir *Sár-gautas* Nj), *sir-*/ ***ser-*** (plg. *Ser-eikà* Dt ir *Sir-vydas* Dt), *val-*/ ***vol-*** (plg. *Vol-eika* Kn ir *Val-montas* Kn);

b) struktūriškai deformuoti kamienai skiriasi dvibalsiais: *dain-*/ ***dein-*** (plg. *Dein-ỹs* Kn ir *Daĩ-neris* Kn), *eid-*/ ***aid-*** (plg. *Aid-ùkas* Kn ir *Eid-vilas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149), *eim-*/ ***aim-*** (plg. *Aim-ùtis* Btg ir *Ei-mantas* Btg (Ramonienė 1987, 120), *eit-*/ ***ait-*** (plg. *Ait-ãvičius* Kn ir *Eĩt-vidas* Kn), *neim-*/ ***naim-*** (plg. *Naim-ãvičius* Jon ir *Neĩ-montas* Jon), *steig-*/ ***staig-*** (plg. *Staĩg-is*

[191] Kai bent prie vieno hipokoristinio kamieno lizdo yra pateiktas su hipokoristiniu kamienu sutampantis dvikamienio vardo kamieno variantas, žvaigždutė nededama. Prireikus tekste deformuoti hipokoristiniai kamienai yra teikiami po pagrindinių kamienų parašius įstrižą brūkšnį.

[192] Toliau tekste prie pagrindinių kamienų teikiami deformuoti kamienai, kurie, kaip ir iškraipyti kamienai, yra pabraukti.

[193] Šio dvikamienio vardo antrasis kamienas *gord-* yra pakitęs iš *gard-*.

Klp ir *Steig-vilà* Klp), *vaiš-*/ ***voiš***- (plg. *Voiš-k-a* Rm ir *Jã-vaišas*, žr. *Javaišaĩ* k. Rm (Būga 1958, 260; ATSŽ 107);

c) struktūriškai deformuoti kamienai skiriasi balsių kokybe: *ged-*, *gėd-*/ ***gad***- (plg. *Gad-eĩkis* Akm ir *Gẽd-minas* Akm), *gedr-*/ ***gėdr***- (plg. *Gėdr-aĩtis* Tl ir *Ged-rìmas* Tl), *got-*/ ***gat-*** (plg. *Gat-ẽlis* V ir *Gó-tautas* V), *jag-*, *jog-*/ ***jeg***- (plg. *Jeg-as* Kn ir *Ja-gela* Kn), **leg-*/ ***lag***- (plg. *Lãg-is* Šl ir *Le-gaudas* Šl), *liub-*/ ***lub***- (plg. *Lub-ìckas* Kn ir *Liù-bertas* Kn), *mast-*/ ***most***- (plg. *Mõst-eika* Ms ir *Most-vìlas* Ms), *mаž-*/ ***mož***- (plg. *Mož-eika* Kn ir *Mаž-rimas* Kn), *mast-*/ ***must***- (plg. *Must-eĩkis* Kn ir *Mast-vilà* Kn), *nar-*, *nor-*/ ***ner***- (plg. *Ner-uš-ẽvičius* Klp ir *Nár-butas* Klp), *rad-*/ ***rod***- (plg. *Rod-òvičius* Kn ir *Rad-vilas* Kn), *sud-*/ ***siud***- (plg. *Siùd-ikas* Kn ir *Ja-sudis* Kn), *tal-*, *tol-*/ ***tel***- (plg. *Tel-eiša* Kn ir *Tal-veišas* Kn), *tar-*/ ***tor***- (plg. *Tor-k-elis* Klp ir *Tar̃-vydas* Klp);

d) struktūriškai deformuoti kamienai skiriasi balsių kiekybe: *bil-*/ ***byl***- (plg. *Byl-à* Šl ir *Bil-vinas* Šl), *bir-*/ ***byr***- (plg. *Byr-à* Kn ir *Bìr-manas* Kn), *dim-*/ ***dym***- (plg. *Dým-š-a* Klm ir **Dim-gailis*, žr. *Dimgaĩliai* k. Klm (ATSŽ 62), *drun-*/ ***drūn***- (plg. *Drūn-as* Kn ir *Drung-vilas* Kn), *gil-*/ ***gyl***- (plg. *Gyl-is* Klp ir *Daũ-gilas* Klp), *gin-*/ ***gyn***- (plg. *Gỹn-aitas* Rm ir *Gìn-tautas* Rm), *gir-*/ ***gyr***- (plg. *Gyr-à* Žr ir *Gir̃-kantas*, žr. *Gir̃kantiškė* k. Žr (ATSŽ 87), *kyb-*/ ***kib***- (plg. *Kib-ìckas* Ktk ir *Ký-bartas* Ktk), **knys-*/ ***knis***- (plg. *Knis-ẽvičius* Krž ir *Knýs-tautas* Krž), *mil-*/ ***myl***- (plg. *Mỹl-ė* Yl ir *Mìl-vydas* Yl), *rim-*/ ***rym***- (plg. *Rỹm-as* Al ir *Bùt-rimas* Al), *sir-*/ ***syr***- (plg. *Sỹr-ius* Žr ir *Sir-tautas* Žr (Ramonienė 1987, 128), *skir-*/ ***skyr***- (plg. *Skỹr-ius* Jnš ir *Skir-vaĩnis* Jnš), **strig-*/ ***stryg***- (plg. *Strýg-a* V ir *Stri-gaila* V (Zinkevičius 1977, 249), *sud-*/ ***sūd***- (plg. *Sū́d-antas* Tt ir *Jã-sudas* Tt), *vin-*/ ***vyn***- (plg. *Vyn-ovskis* V ir *Bui-vinas* V (Zinkevičius 1977, 249), *žyg-*/ ***žig***- (plg. *Žìg-as* Klp ir *Žý-gaudas* Klp), **žyb-*/ ***žib***- (plg. *Žib-ìnskis* Šlčn ir *Žy-bartas* Šlčn);

e) struktūriškai deformuotas kamienas turi dvibalsį, atsiradusį pakeitus kamieno balsį: *gedr-*/ ***giedr-*** (plg. *Giedr-à* Ms ir *Ged-rìmas* Ms);

f) struktūriškai deformuoti kamienai turi dvigarsį, atsiradusį pakeitus kamieno balsį: **kęst-*/ ***kenst-*** (plg. *Kenst-ãvičius* Sd ir *Kęs-tartas* Sd (Būga 1958, 257), *mast-*/ ***manst-***, ***monst-*** (plg. *Manst-ỹs* Varn ir *Monst-vìlas* Varn, *Monst-ãvičius* Klp ir *Jag-o-mastas* Klp);

g) struktūriškai deformuotas kamienas turi balsį, atsiradusį pakeitus kamieno dvibalsį: *vain-*/ ***van-*** (plg. *Van-aũskas* Lkm ir *By-vaĩnis* Lkm);

h) struktūriškai deformuotas kamienas turi pakeistą finalės priebalsį: *maž-*/ ***maz-*** (plg. *Maz-áitis* Drsk ir *Maž-vilà* Drsk);

i) struktūriškai deformuotas kamienas turi pakeistą inicialės priebalsį: *sir-*/ ***šir-*** (plg. *Šir-k-ẽvičius* Dt ir *Sir-vydas* Dt);

j) struktūriškai deformuoti kamienai turi pakeistą balsį ir inicialės priebalsį: *žyg-*/ ***zig-*** (plg. *Zig-áitis* Klp ir *Žý-gaudas* Klp), **žyb-*/ ***zib-*** (plg. *Zib-aitis* V ir *Žy-bartas* V (Zinkevičius 1977, 249).

Palyginus trumpinių kilmės lietuvių pavardėse išlikusius hipokoristinius kamienus su šnekamosios kalbos senųjų dvikamienių vardų trumpiniais nustatyta, kad pavardėse išlikę deformuoti kamienai yra daug įvairesni nei šnekamosios kalbos. Deformuoti šnekamosios kalbos dvikamienių vardų trumpiniai atsiranda a) sutrumpėjus pamatinio kamieno balsiui, pvz., *Vid-as* (< *Ar-vydas*), b) pakitus kamieno balsio ar dvigarsio kokybei, pvz., *Munt-as* (< *Man-tautas*), c) iškritus jungiamajam balsiui, pvz., *Gedm-as* (< *Ged-i-minas*), d) pakitus pamatinės asmenvardžio dalies pabaigos priebalsiui, pvz., *Gedz-ė* (< *Ged-i-minas*), e) pakitus pamatinės asmenvardžio dalies vidaus priebalsiui, pvz., *Asm-ulis* ir *Aš-mantas* (plačiau žr. Sinkevičiūtė 2003, 329). Iš pavyzdžių matyti, kad šnekamojoje kalboje trumpinių deformacija dažniausiai yra susijusi su pakitusiu pamatinės asmenvar-

džio dalies ilgumu ar pabaigos priebalsiu. Panašūs šnekamosios kalbos deformacijos reiškiniai būdingi ir anglų kalbos trumpiniams (žr. Olikova 1979, 13).

Taigi deformuotų trumpinių kilmės asmenvardžių atsiradimas yra susijęs su dvikamienių asmenvardžių struktūros pokyčiais; taip pat gali pasitaikyti ir sinharmonizmo reiškinių. Kai kuriais atvejais kamienų deformacija, kaip ir apeliatyvų morfonologinės garsų kaitos (apie tai žr. Urbutis 1971, 77), tėra darybos afikso (ar formanto) reikalaujamas formalus pasikeitimas, kai viena morfema lemia kitą morfemą (plg. *Gẽdž-ius* ir *Gẽd-minas*, *Aj-ùtis* ir *Eĩ-noris*). Yra manoma: toks pokytis nėra tikra deformacija, bet fonetinės aplinkos nulemtas fonologinis pokytis[194]. Tokia deformacija vadinama pozicine deformacija, o kamienai – poziciškai deformuotais kamienais. Poziciškai deformuoti kamienai skiriasi:

a) pridėtais hipokoristinių kamienų finalės priebalsiais: *bud-*/ ***budz-***, ***budž-*** (plg. *Bùdz-is* Pln ir *Bùd-ginas* Pln, *Bùdž-ius* Tl ir *Bùd-ginas* Tl, *eid-*/ ***eidz-*** (plg. *Eidz-iat-ãvičius* Kn ir *Eid-vilas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149), *gard-*/ ***gardž-***, (plg. *Gardž-iū́nas* Kn ir *Lev-gordas* Kn[195]), *gaud-*/ ***gaudz-*** (plg. *Gaudz-ẽvičius* Kdn ir *Kõr-gaudas* Kdn), *ged-*, *gėd-*/ ***gedz-***, ***gedž-***, ***gėdž-*** (plg. *Gedz-ẽvičius* Ut ir *Sìr-gedas* Ut, *Gẽdž-ius* Grz ir *Ged-mìnas* Grz, *Gėdž-iū́nas* Ign ir *Dal-gė́da* Ign), *gerd-*/ ***gerdz-***, ***gerdž-*** (plg. *Gerdz-evičius* V ir *Daũ-girdas* V, *Gerdž-iáuskas* Čk ir *Gerd-vilà* Čk), *gird-*/ ***girdz-***, ***girdž-*** (plg. *Girdz-ẽvičius* Btg, *Gir̃dž-ius* Btg ir *Vìz-girdas* Btg), *radv-*/ ***radzv-***[196] (plg. *Radzv-ìckas* Kn ir *Rad-vila* Kn), *spud-*/ ***spudž-*** (plg. *Spudž-ys* Klp ir *Gẽd-spūdas* Klp[197]), *šad-*/ ***šadž-*** (plg. *Šadž-ỹs* Klm ir *Šed-vỹdis*, žr. *Šedvỹdžiai* k. Klm

[194] Beje, kad skardumo-duslumo kaita yra grynai fonetinė, nuo kurios reikėtų atsiriboti tiriant morfonologinius žodžio pokyčius, rašyta Urbučio (1971, 71).

[195] Šio dvikamienio vardo antrasis kamienas *gord-* yra pakitęs iš *gard-*.

[196] Šis hipokoristinis kamienas nuo kitų skiriasi, nes yra deformuotas pirmoje finalės dalyje.

[197] Šio dvikamienio vardo antrasis kamienas *spūd-* yra pakitęs iš *spud-*.

(ATSŽ 301), **vald-*/ ***valdž-*** (plg. *Val̃dž-ius* Klp ir (?) *Ko-valdas* Klp), *vid-*/ ***vidz-***, ***vidž-*** (plg. *Vidz-ė́nas* Pn ir *Bár-vidas* Pn, *Vidž-iū́nas* Mlt ir *Tar̃-vidas* Mlt), *vyd-*/ ***vydž-*** (plg. *Vỹdž-ius* Rd ir *Bui-vydas* Rd);

b) pakitusiais hipokoristinių kamienų dvibalsiais: **bui-*/ ***buj-***[198] (plg. *Buj-à* Onš ir *Buĩ-vidas* Onš), **ei-*/ ***aj-*** (plg. *Aj-ùtis* Pnd ir *Ei-nõris* Pnd), *eit-*/ ***at-*** (plg. *At-ùtis* Als ir *Eĩt-vydas* Als), *steig-*/ ***stag-*** (plg. *Stag-aitis* Klp ir *Steig-vilà* Klp);

c) pakitusiais hipokoristinių kamienų finalės priebalsiais: *darg-*/ ***dark-*** (plg. *Dar̃k-š-as* {=*Darg-š-as*} Tv ir *Sáu-dargas* Tv), *kint-*/ ***kimt-*** (plg. *Kimt-is* {=*Kint-is*} Nv ir *Dau-kiñtis* Nv), *liub-*/ ***liup-*** (plg. *Liup-k-ēvičius* Pn ir *Liù-bartas* Pn), *ring-*/ ***rimg-*** (plg. *Ring-is* {=*Rimg-is*} Krž ir *Rim-gáila* Krž), *šad-*, *šed-*/ ***šat-***, ***šet-*** (plg. *Šãt-k-us* Lkv ir *Šad-bãras* Lkv, *Šẽt-k-us* Bt ir *Šãd-baras* Bt), *taut-*/ ***taud-*** (plg. *Taud-k-us* Tt ir *Gir̀š-tautas* Tt), **virb-*/ ***virp-*** (plg. *Vir̀p-š-a* V ir *Vir-butas* V (Zinkevičius 1977, 219);

d) grafiškai pakitusiu hipokoristiniu kamienu balsiu: *ged-*/ ***giad-*** (plg. *Giãč-as* {=*Giad-š-as*} Bt, *Gẽč-as* {=*Ged-š-as*} Bt ir *Ged-vilà* Bt).

Taip pat pasitaikė atvejų, kai pavardžių hipokoristiniai kamienai yra patyrę ir tikrą, ir pozicinę deformaciją. Šie dvejopai deformuoti kamienai skiriasi:

a) kokybiškai pakeistais hipokoristinių kamienų balsiais ir pridėtais finalių priebalsiais: *ged-*, *gėd-*/ ***gadž-***[199] (plg. *Gadž-iǹskis* Šll ir *Gẽd-gaudas* Šll), *jod-*/ ***jadz-***, ***jedz-*** (plg. *Jadz-ēvičius* Mrk, *Jedz-ēvičius* Mrk ir *Jó-dauga* Mrk), *rad-*, *radz-*, *radž-*/ ***rodz-***, ***rodž-***[200] (plg. *Rodz-ēvičius* Kn, *Rodž-ēvičius* Kn ir *Rad-vilas* Kn);

[198] Šis hipokoristinis kamienas, kaip ir toliau pateiktas kamienas *aj-*, nuo kitų skiriasi finalės priebalsiu *j*.

[199] Šis deformuotas kamienas *gadž-* gali būti atsiradęs iš kito deformuoto kamieno *gad-*.

[200] Šie deformuoti kamienai *rodz-*, *rodž-* gali būti atsiradę iš kito deformuoto kamieno *rod-*.

b) kokybiškai pakeistu hipokoristinio kamieno balsiu ir finalės priebalsiu: *žad-*/ ***žot***- (plg. *Žot-k-ẽvičius* Kn ir *Žad-vydis* Kn).

Asmenvardžiais, turinčiais poziciškai deformuotus hipokoristinius kamienus, yra laikomos ir pavardės, turinčios dėl tolimosios regresyvinės disimiliacijos pakitusį kamieną. Tiriant asmenvardžius pasitaikė atvejų, kai prie asmenvardžių, turinčių hipokoristiniame kamiene jau susidariusią afrikatą *-č-*, pridėjus priesagą *-evičius*, afrikata *-č-* pakito į *-c-* (plg. *Barc-ẽvičius*, *Buc-ẽvičius*, *Gec-ẽvičius*, *Kanc-ẽvičius*, *Konc-ẽvičius*, *Manc-ẽvičius*, *Minc-ẽvičius* vietoj **Barč-ẽvičius*, **Buč-ẽvičius*, **Geč-ẽvičius*, **Kanč-ẽvičius*, **Konč-ẽvičius*, **Manč-ẽvičius*, **Minč-ẽvičius*). Norint išvengti netikslumų iš dalies poziciškai deformuotiems hipokoristiniams kamienams buvo priskirtos tokios pavardės su pakitusia afrikata *-c-*, kurių lizduose buvo ir kitų pavardžių formų su susidariusia afrikata *-č-*. Prie poziciškai deformuotų hipokoristinių kamienų taip pat priskirti ir tie kamienai, kai juos turinčiuose asmenvardžiuose *-c-* funkcionuoja kaip *-t-* variantas, pvz., *Barc-ỹs* Trak, *Bùc-k-us* Eiš asmenvardžių *Bart-ỹs* Trak, *Bùt-k-us* Eiš variantai.

Tiriant trumpinių kilmės lietuvių pavardes buvo rasti poziciškai deformuoti kamienai: *bart-*/ ***barc***- (plg. *Barc-ỹs* Trak, *Bart-ỹs* Trak ir **Sù-bartas*, žr. *Subartė́nai* k. Trak (ATSŽ 293), *bud-*/ ***buc***- (plg. *Buc-ẽvičius* {=**Bud-š-evičius*} Kv, *Buč-n-ys* {=**Bud-š-n-ys*} Kv ir *Bùd-ginas* Kv), *but-*/ ***buc***- (plg. *Buc-k-à* Pbrd, *But-k-à* Pbrd ir *Tvìr-butas* Pbrd), *ged-* /***gec***-, ***gėc***-[201] (plg. *Gec-ẽvičius* {=**Ged-š-evičius*} Grl, *Geč-iónis* {=**Ged-š-ionis*} Grl ir *Gẽd-vila* Grl, *Gėc-ẽvičius* {=**Gėd-š-ėvičius*} Ukm, *Gėd-uškà* Ukm ir *Ged-vilà* Ukm), *jat-* /***jac***-, ***joc***- (plg. *Jac-k-ẽvičius* Eiš, *Jat-k-ẽvičius* Eiš ir *Dau-jotas* Eiš, *Joc-ónis* {=*Jot-š-onis*} Šil, *Joč-iónis* {=*Jot-š-ionis*} Šil ir *Jó-tauta* Šil), *kant-*, *kont-* /***kanc***-, ***konc***- (plg. *Kanc-ẽvičius* {=**Kant-š-evičius*} Skdv, *Kanč-áuskas* {=**Kant-š-auskas*} Skdv ir *Gìr-kantas* Skdv, *Konc-ẽvičius* {=**Kont-š-evičius*} Ukm, *Koñč-ius*

[201] Pagrindiniai kamienai *ged-* ir *gėd-* yra laikomi lygiaverčiais, todėl *ged-* pokytis į *gėdž-* nėra deformacija.

{=**Kont-š-ius*} Ukm ir *Kont-rimas* Ukm), *mant- /***manc**- (plg. *Manc-ẽvičius* {=**Mant-š-evičius*} Bsg, *Manč-iáuskas* {=**Mant-š-iauskas*} Bsg ir *Daũ-mantas* Bsg), *mint-/* **minc**- (plg. *Minc-ẽvičius* {=**Mint-š-evičius*} Kn, *Minč-iùkas* {=**Mint-š-iukas*} Kn ir *Min-tauckis* Kn), *vid-*, *vyd-/* **vic**-, **vyc**- (*Vic-iūnas* {=**Vid-š-iūnas*} V, *Vid-ìckas* V ir *Dar-vidas* V, *Vyc-k-ė* {=**Vyd-s-k-ė*} Šlu ir *Tar̃-vydas* Šlu), *taut-/* **tauc**- (plg. *Taũc-k-us* {=**Taut-s-k-us*} Kr ir *Jó-tauta* Kr).

Pasitaikė ir hipokoristinių kamienų, patyrusių tikrąją kamienų deformaciją ir tolimąja regresyvinę asimiliaciją. Šie poziciškai deformuoti hipokoristiniai kamienai skiriasi hipokoristinio kamieno dvigarsiais, *kant-*, *kont-/* **kunc**- (*Kunc-ẽvičius* {=**Kunt-š-evičius*} Kn, *Konc-ẽvičius* {=**Kont-š-evičius*} Kn ir *Gir-kontas* Kn).

Pagrindiniai kamienai ar jų grupės dažniausiai turi po vieną deformuotą kamieną; iš viso 48 kamienai: *alg-/ elg-*, **alm-/ elm-*, *bart-/ barc-*, *bil-/ byl-*, *bir-/ byr-*, **bui-/ buj-*, *but-/ buc-*, *dain-/ dein-*, *dar-/ der-*, *dim-/ dym-*, **ei-/ aj-*, *eim-/ aim-*, *galk-/ golk-*, **gandr-/ gendr-*, **gant-/ gont-*, *gaud-/ gaudz-*, *got-/ gat-*, *gil-/ gyl-*, *gin-/ gyn-*, *gir-/ gyr-*, *jag-*, *jog-/ jeg-*, *kęs-/ kes-*, **kęst-/ kenst-*, *kyb-/ kib-*, *kint-/ kimt-*, **knys-/ knis-*, **leg-/ lag-*, *mel-*, *mil-/ myl-*, *milk-/ melk-*, *mint-/ minc-*, *neim-/ naim-*, *nar-*, *nor-/ ner-*, *radv-/ radzv-*, *rim-*, *rin-/ rym-*, *ring-/ rimg-*, *sar-/ ser-*, *skir-/ skyr-*, *spud-/ spudž-*, **strig-/ stryg-*, *tal-*, *tol-/ tel-*, *tar-/ tor-*, *vain-/ van-*, *vaiš-/ voiš-*, *val-/ vol-*, **vald-/ valdž-*, *vin-/ vyn-*, **virb-/ virp-*, *žad-/ žot-*. Daug rečiau kamienai ar jų grupės turi po du deformuotus kamienus – 18 kamienų: *drun-/ dron-*, *drūn-*, *drung-/ drang-*, *drong-*, *eid-/ aid-*, *eidz-*, *eit-/ ait-*, *at-*, *darg-/ dorg-*, *dark-*, *gard-/ gardž-*, *gord-*, *gedr-/ gėdr-*, *giedr-*, *jat-*, *jot-/ jac-*, *joc-*, *jod-/ jadz-*, *jedz-*, *kant-*, *kont-/ kanc-*, *konc-*, *liub-/ liup-*, *lub-*, *mant-*, *mont-/ manc-*, *munt-*, *maž-/ maz-*, *mož-*, *steig-/ stag-*, *staig-*, *sud-/ siud-*, *sūd-*, *taut-/ tauc-*, *taud-*, **žyb-/ zib-*, *žib-*, *žyg-/ zig-*, *žig-*. Kiti atvejai yra dar retesni, kai kamienai ar kamienų grupės turi po tris deformuotus kamienus: žr. *bud-*, *būd-/ buc-*, *budz-*, *budž-*; *rad-*, *radz-*, *radž-/ rod-*, *rodz-*, *rodž-*; *sir-/ ser-*, *syr-*, *šir-*; *šad-*, *šed-/ šadž-*, *šat-*, *šet-*. Visai retai kamienų

grupės turi po keturis (*gerd-*, *gird-*/ *gerdz-*, *gerdž-*, *girdz-*, *girdž-*; *mast-*/ *manst-*, *monst-*, *most-*, *must-*), penkis (*vid-*, *vyd-*/ *vic-*, *vyc-*, *vidz-*, *vidž-*, *vydž-*) ar septynis (*ged-*, *gėd-*/ *gad-*, *gadž-*, *gec-*, *gėc-*, *gedz-*, *gedž-*, *gėdž-*) deformuotus kamienus.

Taigi lietuvių pavardžių hipokoristiniai kamienai gali būti patyrę trejopą deformaciją: deformuoti struktūriškai, poziciškai ir taip pat tas pats kamienas gali būti kartu deformuotas ir poziciškai, ir struktūriškai. Struktūriškai deformuoti kamienai nuo pagrindinių hipokoristinių kamienų dažniausiai skiriasi balsių kiekybe (17 atvejų) ar kokybe (14 atvejų), dvigarsiais (16 atvejų), o kiti deformuotų kamienų skirtumai nuo pagrindinių yra retesni. Poziciškai deformuoti kamienai nuo pagrindinių kamienų dažniausiai skiriasi pridėtais hipokoristinių kamienų finalės priebalsiais (19 atvejų), o kiti atvejai yra retesni. Dvejopą deformaciją patyrę kamienai dažniausiai skiriasi kokybiškai pakeistais hipokoristinių kamienų balsiais ir pridėtais finalės priebalsiais (5 atvejai).

Deformuoti kamienai yra susiję su variantiškais pagrindiniais hipokoristiniais kamienais. Skiriant dvejopus – struktūriškai ir poziciškai – deformuotus kamienus matyti, kad įvairesni ir variantiškesni yra struktūriškai deformuoti kamienai. Iš jų daugiausia yra kamienų, atsiradusių pakitus balsių kiekybei ar dvigarsiams. Lyginant šalutinius struktūriškai deformuotus kamienus su pagrindiniais lygiaverčiais hipokoristiniais kamienais matyti, kad struktūriškai deformuotų kamienų pokyčiai yra įvairesni nei lygiaverčių pagrindinių hipokoristinių kamienų. Taip pat matyti, kad pagrindinių lygiaverčių hipokoristinių kamienų visi pokyčiai sutampa su deformuotų asmenvardžių pokyčiais (pvz., lygiaverčiai kamienai skiriasi hipokoristinio kamieno dvigarsiais, jų kokybe, taip pat kamienų balsių kokybe ir kiekybe). Tai leidžia kelti mintį, kad pagrindiniai lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai, siejami su dvikamieniais vardais, patys galėjo būti akstinas struktūriškai kisti dvikamienių vardų kamienams. Pagrindinių lygiaverčių kamienų atsiradimas pirmiausia

galėjo būti susijęs su deformuotų kamienų atsiradimu, o vėliau ir jų išplitimu į dvikamienius vardus.

Lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai yra susiję ir su poziciškai deformuotais hipokoristiniais kamienais: yra lygiaverčių hipokoristinių kamienų, kurie skiriasi hipokoristinių kamienų finalės priebalsiais. Deformuotų asmenvardžių grupėje toks šalutinių kamienų skirtumas nuo pagrindinių yra dažnas ir būdingas reiškinys. Šis faktas remtų mintį, kad ir pozicinė, ne tik struktūrinė, deformacija buvo svarbi dvikamienių vardų kamienų raidai. Taigi struktūriškai ir poziciškai deformuoti hipokoristiniai kamienai veikė dvikamienių vardų sistemą, buvusią jų pamatu. Taip pat iš deformuotų dvikamienių vardų kamienų galėjo rastis naujų trumpinių kilmės asmenvardžių, perėmusių pakitusius dvikamienių vardų kamienus.

Iškraipyti hipokoristiniai kamienai

Iškraipytais hipokoristiniais kamienais yra laikomi šalutiniai trumpinių kamienai, atsiradę iš pagrindinių hipokoristinių kamienų dėl įvairių jau pavardėmis tapusių asmenvardžių užrašymo ypatybių. Iškraipytais hipokoristiniais kamienais laikomi tokie kamienai, kurie skiriasi tik hipokoristinių kamienų sudėtimi, tačiau būdami fiksuoti pavardėse turi vienodas priesagas ir galūnes (sutampant pavardžių priesagoms, kartais, priklausomai nuo vietovės, jos gali skirtis galūnių variantais): pvz., kamienų *skir-*, *vil-* iškraipyti hipokoristiniai kamienai yra *sker-*, *vel-* (*Skir-ỹs* Krk ir *Skėr-ỹs* Krk, *Vil-ùtis* Kn ir *Vel-ùtis* Kn).

Tiriant kamienų struktūrą iškraipyti hipokoristiniai kamienai, skirtingai nei deformuoti, yra rekonstruojami pagal jų pagrindinio kamieno struktūrą. Tie hipokoristiniai kamienai, kurie laikomi iškraipytais, beveik visais atvejais turi kitokį kilmės aiškinimą, tačiau iškraipytiems yra skiriami tik dėl jų arealinio ir formalaus pavardės priesagos ar galūnės sutapimo. Iškraipyti hipokoristiniai kamienai atsirado greičiausiai slavinant, germanizuojant, dėl tam tikrų tarmės

ypatybių keičiant ar kitaip atsitiktinai užrašant jau susidariusią pavardę ar vėliau pavarde tapsiantį trumpinių kilmės asmenvardį.

Asmenvardžių sistemoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai su dvikamienių vardų kamienais sutampa ir iškraipyti trumpinių kamienai, žr. *dovn-* (**Dov-naras*, žr. *Dovnarãvičius* Žm), *toft-* (*Jã-toftas* Kn) ir kt. Tokie pakitimai dvikamienių vardų, kaip ir trumpinių, sistemose nėra dėsningi, prieštarauja lietuvių kalbos fonotaktikos taisyklėms. Šie kamienai dvikamienių vardų sistemoje galėjo pakisti ir dėl savarankiškos dvikamienių vardų raidos, ir svetimų kalbų įtakos.

Iškraipyti hipokoristiniai kamienai yra atsiradę iš lygiaverčių ir nelygiaverčių hipokoristinių kamienų dėl įvairių jau pavardėmis tapusių asmenvardžių užrašymo ypatybių. Šie šalutiniai iškraipyti kamienai gali būti skirstomi pagal jų struktūrinius skirtumus nuo jų pagrindinių kamienų:

a) iškraipyti kamienai skiriasi dvigarsiais: *bal-* (***bel-***)[202] – plg. *Bal-ẽvičius* V ir *Bel-ẽvičius* V[203], *bil-* (***bel-***) – plg. *Bil-ẽvičius* Kn ir *Bel-ẽvičius* Kn, *bir-* (***ber-***) – plg. *Bir-ėtà* Šl ir *Ber-eta* Šl, *gin-* (***gen-***) – plg. *Gin-ẽvičius* Eiš ir *Gen-ẽvičius* Eiš, *gir-* (***ger-***) – plg. *Gir-ùtis* Kn ir *Ger-ùtis* Kn, *girt-* (***gert-***) – plg. *Girt-as* Kn ir *Gért-as* Kn, *kan-* (***ken-***) – plg. *Kãn-is* Kn ir *Ken-is* Kn, *kant-*, *kont-* (***kunt-***) – plg. *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Kn ir *Kuñč-ius* {=*Kunt-š-ius*} Kn, *min-* (***men-***) – plg. *Min-k-ẽvičius* Šil ir *Men-k-ẽvičius* Šil, *ram-* (***rem-***, ***rom-***) – plg. *Ram-eĩkis* Užp ir *Rem-eĩkis* Užp, *Ram-eikà* V ir *Rom-eika* V, *rim-* (***rem-***) – plg. *Rim-eika* Jnš ir *Rem-eikà* Jnš, *skir-* (***skėr-***) – plg. *Skir-ỹs* Krk ir *Skėr-ỹs* Krk, *vil-* (***vel-***) – plg. *Vil-ùtis* Kn ir *Vel-ùtis* Kn;

b) iškraipyti kamienai skiriasi dvibalsiais: *eis-* (***ais-***) – plg. *Eĩs-enas* Klm ir *Aĩs-inas* Klm, *gail-* (***goil-***) – plg. *Gail-ẽvičius* Kn ir *Goil-ẽvičius* Kn;

202 Tekste iškraipyti hipokoristiniai kamienai teikiami skliaustuose.

203 Tekste teikiant iškraipytus kamienus turinčias pavardes pirmiausia yra nurodomas asmenvardis, turintis pagrindinį kamieną, toliau – iškraipytą.

c) iškraipyti kamienai skiriasi balsių kokybe: *ged-*, *gėd-* (***gid-***, ***gyd-***) – *Ged-eikà* Šl ir *Gid-eikà* Šl, *Ged-áitis* Jrb ir *Gyd-áitis* Jrb;

d) iškraipyti kamienai turi balsius vietoj pagrindinių kamienų dvibalsių: *dauk-* (***dak-***, ***dok-***) – plg. *Dauk-n-ỹs* Šl ir *Dak-n-ỹs* Šl, *Daũk-š-as* Als ir *Dõk-š-as* Als), *daun-* (***davn-***, ***dovn-***) – plg. *Daun-ỹs* Kn ir *Davn-ãvičius* Kn, *Daun-ẽckas* Nj ir *Dovn-ẽckas* Nj, *taut-* (***taft-***, ***toft-***) – plg. *Taut-k-ẽvičius* Kn ir *Taft-k-ẽvičius* Kn, *Taut-ãvičius* Krš ir *Toft-ãvičius* Krš;

e) iškraipyti kamienai turi pakeistus kamienų balsius: *bil-* (***biel-***) – plg. *Bil-ẽvičius* Kn ir *Biel-ẽvičius* Kn, *ged-* (***gied-***) – plg. *Gẽč-as* {=*Ged-š-as*} Šlv ir *Gieč-as* {=*Gied-š-as*} Šlv, *jot-* (***juot-***) – plg. *Joč-ỹs* {=*Jot-š-ys*} Vrn ir *Juoč-ỹs* {=*Juot-š-ys*} Vrn, *mil-* (***miel-***) – plg. *Mil-iáuskas* Drsk ir *Miel-iáuskas* Drsk, *nor-* (***nuor-***) – plg. *Nor-k-ỹs* Jnš ir *Nuor-k-ỹs* Jnš, *sir-* (***sier-***) – plg. *Sir-òtskis* Kn ir *Sier-otskis* Kn;

f) iškraipyti kamienai turi pakeistus kamienų balsius ir finalės priebalsius: *ged-*, *gėd-* (***gic-***, ***gič-***, g***iec-***) – plg. *Gec-ẽvičius* {=**Ged-š-evičius*} Kn ir *Gic-ẽvičius* {=**Gid-š-evičius*} Kn, *Geč-èvskas* {=*Ged-š-evskas*} Kn ir *Gič-èvskas* {=*Gid-š-evskas*} Kn, *Gec-ẽvičius* {=**Ged-š-evičius*} V ir *Giec-ẽvičius* {=**Gied-š-evičius*} V;

g) iškraipytas kamienas turi pakeistą inicialės priebalsį: *sir-* (***šer-***) – (plg. *Sir-eika* Kn ir *Šer-eikà* Kn).

Dažniausiai iškraipyti kamienai nuo pagrindinių skiriasi dvigarsiais (14 atvejų), o kiti iškraipytų kamienų skirtumai nuo pagrindinių yra retesni. Iškraipytų kamienų analizė rodo, kad pagrindiniai kamienai ar jų grupės dažniausiai turi po vieną iškraipytą kamieną – 16 kamienų: *bal-* (*bel-*), *bir-* (*ber-*), *eis-* (*ais-*), *gail-* (*goil-*), *gin-* (*gen-*), *gir-* (*ger-*), *girt-* (*gert-*), *jot-* (*juot-*), *kan-* (*ken-*), *kant-*, *kont-* (*kunt-*), *mil-* (*miel-*), *min-* (*men-*), *nor-* (*nuor-*), *rim-* (*rem-*), *skir-* (*skėr-*), *vil-* (*vel-*). Rečiau pagrindiniai kamienai ar jų grupės turi po du iškraipytus kamienus (6 atvejai): *bil-* (*biel-*, *bel-*), *dauk-* (*dak-*, *dok-*), *daun-*

(*davn-*, *dovn-*), *ram-* (*rem-*, *rom-*), *sir-* (*sier-*, *šer-*), *taut-* (*taft-*, *toft-*). Viena kamienų grupė *ged-*, *gėd-* (*gic-*, *gič-*, *gid-*, *giec-*, *gied-*, *gyd-*) turi šešis iškraipytus kamienus.

Apibendrinimas

Pagal santykį su dvikamienių vardų kamienais yra skiriamos dvi hipokoristinių kamienų grupės: pagrindiniai ir šalutiniai. Pagrindiniai kamienai gali būti invariantiški ir variantiški jų pamatinių kamienų atžvilgiu, o šalutiniai kamienai, būdami priklausomi nuo pagrindinių, visais atvejais – variantiški. Ir pagrindiniai, ir šalutiniai variantiški kamienai, pagal jų ryšius su dvikamieniais vardais ir vienų su kitais, gali būti skirstomi į kelias grupes: pagrindiniai kamienai – nelygiaverčiai ir lygiaverčiai, šalutiniai – deformuoti ir iškraipyti.

Daugiausia yra invariantiškų pagrindinių kamienų (71), tačiau šių kamienų lizdai yra reti: net 32 kamienai fiksuoti tik vienoje Lietuvos vietovėje. Didžioji dalis (29) retų (turinčių nuo vieno iki trijų lizdų, 48 kamienai) invariantiškų kamienų dažniausiai yra atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios. Šį pamatą turintiems trumpiniams svarbi buvo dvikamienių vardų kamienų sandūra, nes iš jos susidarę trumpinių kamienai turbūt neturėjo atitikmenų apeliatyvų sistemoje, todėl greičiausiai ir buvo reti.

Lizdų dažnumas būdingas variantiškiems nelygiaverčiams hipokoristiniams kamienams (jų 55). Vyraujantys trinarės ir keturnarės struktūros variantiški nelygiaverčiai kamienai rodo, kad dažniausiai pirmieji dvikamienių vardų kamienai ir dvikamienių vardų kamienų sandūra buvo svarbūs formuojantis trinarės struktūros kamienams, o antrieji dvikamieniai vardų kamienai ir dvikamienių vardų kamienų sandūra – keturnarės struktūros kamienams. Variantiškų nelygiaverčių hipokoristinių kamienų dažnumas susijęs ir su jų pamatu: šie kamienai daugiausiai siejami su antraisiais dvikamienių

vardų kamienais, kurie yra būdingiausias trumpinių kilmės pavardžių pamatas.

Dažni yra ir variantiški lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai (29 grupės). Šie hipokoristiniai kamienai glaudžiai susiję su dvikamienių vardų kamienais: dvikamienių vardų sistemoje atsiradę pokyčiai – susidarę nauji kamienai – galėjo tiesiogiai veikti ir trumpinių sistemą, ją formuoti. Iš šios grupės lizdais gausiausios yra kamienų *nar-* ir *nor-*, *but-* ir *būt-* grupės: atitinkamai sudaro 212 ir 190 lizdų. Šių kamienų, kaip ir nelygiaverčių, dažnumas, matyt, priklauso nuo juos turinčių dvikamienių vardų kamienų dažnumo. Dažni lygiaverčiai trinariai ir keturnariai hipokoristiniai kamienai tikslina jau anksčiau keltą idėją, kad kamienų sandūra buvo paskata rastis ir naujiems keturnariams kamienams, o antrieji dvikamienių vardų kamienai – dažnas šaltinis keturnariams hipokoristiniams kamienams. Lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai, kurie yra kitų poros kamienų atžvilgiu retesni, gali būti vėlesni.

Deformuoti kamienai yra trejopi: struktūriškai, poziciškai, taip pat kartu struktūriškai ir poziciškai deformuoti. Palyginus trumpinių kilmės pavardžių deformuotus hipokoristinius kamienus su deformuotais šnekamosios kalbos trumpinių kamienais nustatyta, kad pavardėse išlikę deformuoti kamienai yra įvairesni.

Deformuoti kamienai yra susiję su variantiškais pagrindiniais hipokoristiniais kamienais. Struktūriškai deformuotų kamienų pokyčiai yra įvairesni nei lygiaverčių pagrindinių kamienų. Be to, visi pagrindinių lygiaverčių kamienų pokyčiai yra ir deformuotų dvikamienių vardų kamienų pokyčiai. Todėl atrodo, kad hipokoristiniai kamienai, kildinami iš dvikamienių vardų kamienų, patys ir galėjo būti priežastis, dėl kurios keitėsi dvikamieniai vardai. Pagrindinių lygiaverčių hipokoristinių kamienų atsiradimas pirmiausia galėjo būti susijęs su deformuotų kamienų atsiradimu, o vėliau tokie kamienai galėjo išplisti ir į dvikamienius vardus.

Lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai yra susiję ir su poziciškai deformuotais kamienais. Tai remia mintį, kad ir pozicinė, ne tik

struktūrinė, deformacija buvo svarbi dvikamienių vardų kamienų raidai. Struktūriškai ir poziciškai deformuoti hipokoristiniai kamienai veikė dvikamienių vardų kamienus, buvusius jų pamatu. Taip pat iš deformuotų dvikamienių vardų galėjo rastis ir naujų trumpinių kilmės asmenvardžių, perėmusių pakitusius dvikamienių vardų kamienus.

Iškraipyti hipokoristiniai kamienai atsirado pakitus kitiems hipokoristiniams kamienams: greičiausiai slavinant, germanizuojant, dėl tam tikrų tarmės ypatybių ar atsitiktinai keičiant jau susidariusią pavardę ar vėliau pavarde tapsiantį trumpinių kilmės asmenvardį.

HIPOKORISTINIŲ KAMIENŲ PAMATAS, STATISTINIS REIKŠMINGUMAS IR SĄSAJOS SU AREALAIS

Dvikamienių asmenvardžių trumpinimas šnekamojoje kalboje

Lietuvių kalbotyroje senųjų dvikamienių vardų trumpiniais įprasta laikyti tokius vardus, kurie atsirado iš vieno kurio nors dvikamienio vardo kamieno ar prie pirmojo kamieno pridėjus antrojo kamieno pradžią (Zinkevičius 1977, 229–230; Skardžius 1996, 441; Ramonienė 1987, 60; LVKŽ 27–28; Maciejauskienė 1991, 247; 1997, 113; Sinkevičiūtė 2003, 120–124 ir kt.). Lietuvių mokslinėje literatūroje yra šiek tiek rašoma ir apie hipokoristiniams vardams būdingas priebalsines priesagas, pridedamas prie sutrumpėjusio asmenvardžio kamieno[204].

Kad baigmuo *-kus* pridedamas prie dvikamienių vardų kamienų, rašė Skardžius (1998, 627)[205], kai kuriuos indoeuropiečių (taip pat ir lietuvių) hipokoristikus su formantu *-k-* struktūriškai lygino Jurkėnas (1970, 76–79)[206]. Trumpinius, galinčius turėti priesagą *-k-*,

[204] Dažniausiai pridedamos priebalsinės priesagos *-k-*, *-š-*, *-n-*. Tokią nuomonę autorė susidarė surinkusi ir panagrinėjusi dvikamienių vardų trumpinius, išlikusius lietuvių pavardėse. Su šiomis priebalsinėmis priesagomis buvo sudaromi ir trumpiniai, Jurkėno (1966, 209–221) tirti istoriniuose šaltiniuose.

[205] Skardžius (1998, 627) manė, kad tokia dalies asmenvardžių daryba yra pačių lietuvių „padaras“.

[206] Jurkėnas teigia, kad hipokoristikai su formantu *-k-* yra dažni indoeuropiečių antro-

minėjo ir Zinkevičius (1977, 230). Savukynas (1986, 33) pateikia hipokoristikų pavyzdžių su priesaga *-š-* ir priebalsines priesagas turinčius hipokoristikus išskiria į atskirą grupę[207]. Mažiulis (1998, 154; 1999, 30), polemizuodamas su LPŽ, Maciejauskiene (1997, 126, 128)[208], asmenvardžius *Dauk-š-à*, *Gẽč-as*, *Rìm-š-a* laiko priesaginiais trumpiniais, atsiradusiais iš dvikamienių vardų kamienų. Pritariant Skardžiaus, Jurkėno, Zinkevičiaus, Savukyno ir Mažiulio pastebėjimams apie priesagas *-k-* ir *-š-* turinčius trumpinius, įmanoma skirti ir ketvirtą dvikamienių vardų trumpinimo būdą, kai prie dvikamienio vardo dalies pridedama priebalsinė priesaga.

Siekiant sužinoti, kaip šnekamojoje kalboje trumpinami lietuvių dvikamieniai vardai, tyrimui buvo parengtos trys anketos[209]. Jomis 2002 m. buvo apklausti 103 Vilniaus universiteto Chemijos bei Matematikos ir informatikos fakultetų pirmakursiai ir 22 Chemijos fakulteto antrakursiai, atvykę studijuoti iš įvairių Lietuvos regionų. Panagrinėjus, kaip šnekamojoje kalboje trumpinami lietuvių dvikamieniai vardai, buvo nustatyta, kad iš rašytinių šaltinių pažįstami keturi asmenvardžių trumpinimo būdai yra išlikę iki šių dienų (žr. Sinkevičiūtė 2003, 317–341):

1) sutrumpinamas dvikamienis vardas paliekant jo pirmąjį kamieną (plg. *Alg-is* ir *Alg-i-mantas*, *Rim-as* ir *Rim-vydas*);
2) sutrumpinamas dvikamienis vardas paliekant jo antrąjį kamieną (plg. *Gird-as* ir *Al-girdas*, *Med-a* ir *No-meda*);
3) sutrumpinamas dvikamienis vardas paliekant jo pirmąjį

poniminėse sistemose, ir šis formantas daugelyje kalbų turi variantų, išplėstų balsiais. Pasak Jurkėno (1966, 209), ši priesaga senovėje vartota gerokai dažniau (ne tik lietuvių) ir jos funkcija – sudaryti asmenų vardus.

207 Savukynas (1986, 33) hipokoristikus skirsto darybiškai į vienkamienius, dvikamienius ir priesaginius.

208 Maciejauskienė (1997, 116–118) taip pat neneigia, kad asmenvardžiuose *Mankus*, *Minkus*, *Rimkus*, *Tautkus* *-k-* gali būti ne tik dvikamienio vardo dalis, bet ir priesaga.

209 Apklausa atlikta 2002 m. lapkričio mėn.; studentai buvo ne tik lietuviai – pasitaikė rusų ir lenkų. Daugiau apie anketas ir anketavimo metodiką žr. Sinkevičiūtė 2003b, 321–322.

kamieną ir antrojo pradžią (plg. *Arv-is* ir *Ar-vydas*, *Virm-is* ir *Vir-mantas*);

4) sutrumpinamas dvikamienis vardas paliekant jo pirmąjį, antrąjį kamieną ar dvikamienio vardo dalį ir pridedant priebalsinę priesagą (plg. *Taut-k-us* ir *Taut-vydas*, *Vil-k-a* ir *Erd-vilas*, *Dom-k-is* ir *Do-mantas*) [210].

Ištirti šnekamosios kalbos trumpinių, atsiradusių iš dvikamienių vardų (iš viso 2727 asmenvardžiai), grupių statistinį reikšmingumą SPSS 10 paketu buvo atlikta blokuotųjų duomenų dispersinė analizė[211]. Kaip parodė tyrimas, dabartinėje šnekamojoje kalboje dažniausi yra trečiosios grupės trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Rimv-is* ir *Rim-vydas*, *Tautv-is* ir *Taut-vydas*). Tai matyti iš pirmoje lentelėje pateiktų SPSS 10 paketu apskaičiuotų besiskiriančių keturių grupių trumpinių vidurkių[212] ir pirmo grafiko.

1 lentelė. Trumpinių grupių vidurkiai ir jų standartiniai nuokrypiai

Grupė	*Vidurkis*	*Standartinė paklaida*	*95% pasikliaujamasis intervalas*	
			apatinė riba	*viršutinė riba*
1	20,815	7,623	5,145	36,485
2	2,000	,552	,865	3,135
3	73,000	8,085	56,381	89,619
4	5,185	2,401	,249	10,121

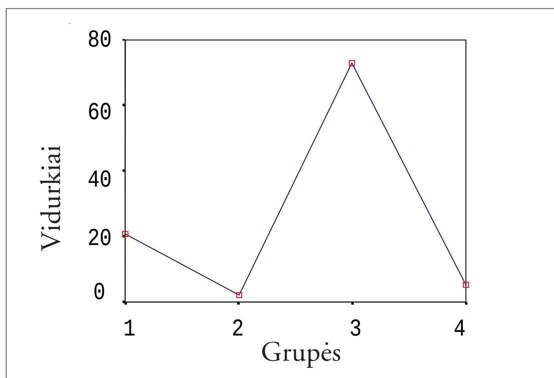
SPSS 10 paketu nustatyta, kad vidutiniškai iš vienos dvikamienių vardų grupės padarytų trumpinių ~20,8 yra asmenvardžiai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno (plg. *Aš-as* ir *Ašmantas*, *Skir-as* ir *Skir-mantas* – 1 grupė), 2,0 – trumpiniai, atsiradę iš antrojo dvika-

[210] Anketuojant nebuvo akcentuotas vyrų ir moterų vardų skirtumas. Lietuvių trumpinių tyrimas šiuo aspektu turėtų būti įdomus, pvz., rusų kalboje dažnai nesiskiria iš ilgųjų (oficialiųjų) formų atsiradę vyrų ir moterų mažybiniai vardai (žr. Černyšev 1947, 20; Vinogradov 1986, 75).

[211] Dėl šio statistikos metodo taikymo žr. Čekanavičius, Murauskas 2002, 101–121.

[212] Grupių vidurkiai apskaičiuoti remiantis 27 dvikamienių vardų trumpiniais (n = 27).

mienio vardo kamieno (plg. *Mant-as* ir *Ri-mantas*, *Min-as* ir *Ged-i-minas* – 2 grupė), 73,0 – trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Girst-as* ir *Girs-tautas*, *Rimt-as* ir *Rim-tautas* – 3 grupė), ir ~5,2 – trumpiniai, atsiradę iš pirmojo ar antrojo, ar pirmojo ir antrojo dalies dvikamienio vardo kamieno ir priebalsinės priesagos (plg. *Taut-k-ė* ir *Taut-rimas*, *Vil-k-a* ir *Erd-vilas*, *Skirm-k-a* ir *Skir-mantas* – 4 grupė).

1 grafikas. Trumpinių grupių vidurkių grafikas

Antroje lentelėje viena su kita yra lyginamos keturios trumpinių grupės. Iš šios lentelės Bonferonio kriterijus rodo, kad statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas yra lyginant pirmąją ir trečiąją, antrąją ir trečiąją, trečiąją ir ketvirtąją trumpinių grupes. Santykis tarp pirmosios ir antrosios, pirmosios ir ketvirtosios, antrosios ir ketvirtosios trumpinių grupių nėra statistiškai reikšmingas. Todėl aišku, kad trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (3 grupė), yra statistiškai reikšmingiausi ir dažniausi.

Taigi atlikta šnekamosios kalbos dvikamienių vardų trumpinimo analizė parodė, kad šnekamajai kalbai būdingiausi yra trečiosios grupės trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Tautr-ius* ir *Taut-rimas*, *Vyt-as* ir *Vy-tautas*). Kiti aptarti trumpinių tipai, minėti antroponimikos literatūroje, šnekamojoje kalboje taip pat vartojami, tačiau nėra dažni.

2 lentelė. Trumpinių grupių lyginimas

Grupės (I)	*Grupės (J)*	*Vidurkių skirtumas (I-J)*	*Standartinė paklaida*	*p***	*95% pasikliaujamasis intervalas***	
					apatinė riba	*viršutinė riba*
1	2	18,815	7,709	,131	-3,198	40,828
	3	-52,185*	14,271	,007	-92,938	-11,433
	4	15,630	8,213	,409	-7,822	39,082
2	1	-18,815	7,709	,131	-40,828	3,198
	3	-71,000*	8,267	,000	-94,607	-47,393
	4	-3,185	2,541	1,000	-10,442	4,072
3	1	52,185*	14,271	,007	11,433	92,938
	2	71,000*	8,267	,000	47,393	94,607
	4	67,815*	7,727	,000	45,751	89,878
4	1	-15,630	8,213	,409	-39,082	7,822
	2	3,185	2,541	1,000	-4,072	10,442
	3	-67,815*	7,727	,000	-89,878	-45,751

* Vidurkių skirtumas yra reikšmingas, kai p < 0,05.
** Remiamasi Bonferonio kriterijumi, pritaikytu sudėtiniam duomenų lyginimui.

Trumpinių kilmės pavardžių pamato nustatymo problemos

Trumpinių kilmės pavardėms taip pat buvo nustatyti vyraujantys pamatiniai kamienai. Tačiau palyginus trumpinių kilmės pavardžių pamatą su šnekamosios kalbos dvikamienių vardų trumpinių pamatu buvo akivaizdu, kad nustatyti vyraujantį trumpinių kilmės pavardžių pamatą yra gerokai sunkiau. Šiuo aspektu neproblemiškiausios yra trumpinių kilmės pavardės, turinčios vieną aiškų pamatą, atsiradusį iš vieno kurio nors dvikamienio vardo kamieno (plg. *Gin-eĩkis* Plng ir *Giñ-tovtas* Plng, *Nor-ùšis* Srj ir *Vaikš-nóras* Srj), iš pirmojo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Žut-à* Sd ir *Žù-tautas* Sd) arba prie

dvikamienio vardo dalies pridėjus priebalsinę priesagą (plg. *Gẽč-as* {=*Ged-š-as*} Šmk ir *Ged-vìlas* Šmk, *Kanč-ỹs* {=*Kant-š-ys*} Alv ir *Daũ-kantas* Alv). Toks invariantiškas vienintelis pamatas yra laikomas pagrindiniu trumpinio pamatu ir nagrinėjant pavardes yra neproblemiškas.

Tačiau nustatant kitų trumpinių kilmės pavardžių pamatus buvo susidurta su keliomis problemomis. Pastebėta, kad tam pačiam trumpinio kilmės asmenvardžiui įmanoma suponuoti net du ar tris pamatus, pvz., pvd. *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Rt galima kildinti ir iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno bei priesagos (žr. *Kant-rimas* Rt (Maciejauskienė 1991, 33), *Kont-rìma*s Rt, *Kònt-vainas* Rt + *-š-*), iš antrojo dvikamienio vardo kamieno bei priesagos (žr. *Gir̃-kontas* Rt + *-š-*) ir iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios bei priesagos (žr. *Koñ-tautas* Rt + *-š-*); pvd. *Taũč-ius* {=*Taut-š-ius*} Skd – iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno bei priesagos (žr. *Taũt-vydas* Skd + *-š-*) ir iš antrojo dvikamienio vardo kamieno bei priesagos (žr. *Bì-tautas* Skd, *Gù-tautas* Skd, *Rã-tautas* Skd + *-š-*); pvd. *Rim-eĩkis* Skd – iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno (žr. *Rim-gáila* Skd) ir iš antrojo dvikamienio vardo kamieno (žr. *Ged-rìmas* Skd, *Kont-rìmas* Skd, *Maž-rìmas* Skd). Tokiais atvejais trumpiniams, išlikusiems lietuvių pavardėse, pagal dominuojančius dažniausius jų pamatinių žodžių – dvikamienių vardų – kamienus buvo nustatyti vyraujantys pamatai, kuriais remiantis buvo atlikti skaičiavimai. Todėl vyraujantis pvd. *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Rt pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas bei priesaga, pvd. *Taũč-ius* {=*Taut-š-ius*} Skd – antrasis dvikamienio vardo kamienas bei priesaga, pvd. *Rim-eĩkis* Skd – antrasis dvikamienio vardo kamienas.

Dėl susidariusios afrikatos *č* (*buč-*, *eič-*, *geč-*, *girč-*, *vič-*) ar dėl neutralizuotos pozicijos prieš dusliąją priebalsinę priesagą (*but-k-*, *dauk-š-*) kai kurias trumpinių kilmės pavardes įmanoma sieti su dviem skirtingais pamatiniais kamienais: *bud-* ir *but-* (pvz., *Buč-ỹs* {=*Bud-š-ys* ar *But-š-ys*} Sd, plg. *Bud-gìnis* Sd ir *But-rimas* Sd (Ramonienė 1987,

118), *daug-* ir *dauk-* (pvz., *Daũk-š-as* {=*Daug-š-as* ar *Dauk-š-as*} Pln, plg. *Dau-giñtis* Pln ir *Daũ-kontas* Pln), *eid-* ir *eit-* (pvz., *Eič-iū́nas* {=*Eid-š-iūnas* ar *Eit-š-iūnas*} Kn, plg. *Eid-vilas* Kn (Ragauskaitė 1999, 149) ir *Eĩt-vidas* Kn), *ged-* ir *get-* (pvz., *Gẽč-as* {=*Ged-š-as* ar *Get-š-as*} Šlv, plg. *Gẽd-minas* Šlv ir *Gẽ-tautas* Šlv), *gird-* ir *girt-* (pvz., *Gir̃č-ius* {=*Girt-š-ius* ar *Gird-š-ius*} Kv, plg. *Daũ-girtas* Kv ir *Vóz-girdas* Kv), *vid-* ir *vit-* (pvz., *Vìč-as* {=*Vid-š-as* ar *Vit-š-as*} Šlv, plg. *Buĩ-vidas* Šlv ir *Vì-tartas* Šlv). Tokiais atvejais vyraujančiais pamatais laikyti dažnesni pamatinių lizdų kamienai, pvz., pvd. *Bùt-k-us* Skdv, sietinà ir su hipokoristiniu kamienu *bud-* (*Bud-gìnas* Skdv), ir su *but-* (*But-vìlas* Skdv, *Gẽd-butas* Skdv, *Nór-butas* Skdv), bet pamatiniu hipokoristiniu kamienu laikomas *but-* dėl didesnio šį kamieną turinčių dvikamienių vardų skaičiaus.

Taip pat pasitaikė atvejų, kai trumpinių kilmės pavardėms buvo įmanoma suponuoti du skirtingus pamatinius kamienus, nes dvikamienių vardų skaičius buvo vienodas. Tada, norint išryškinti vyraujančius trumpinių pamatus, buvo paliktas dažnesnis lietuvių vardyne hipokoristinis kamienas, pvz., pvd. *Gẽč-as* Tt galima sieti ir su *ged-* (*Ged-š-as* ir *Gẽd-minas* Tt), ir su *get-* (*Get-š-as* ir *Gẽ-tautas* Tt), tačiau ši pavardė siejama su kamienu *ged-*, nes jis dažnesnis kamieno *get-* atžvilgiu. Norint išryškinti vyraujančius pavardžių pamatus vienodą skaičių dvikamienių vardų turinčioms trumpinių kilmės pavardėms, atsiradusioms iš kamienų *bud-* ir *but-*, *daug-* ir *dauk-*, *ged-* ir *get-*, *vid-* ir *vit-* (iš viso jų rasta 22), buvo pasirinkti dažnesni pamatiniai hipokoristiniai kamienai *but-* (*But-k-ẽvičius* Drsk, Lkv, Vvr, *Bùt-k-us* Drsk, Lkv, Šk, Vvr, *Buč-ìnskas* {=*But-š-inskas*} Šk, *Buč-ionis* {=*But-š-ionis*} Drsk, *Bùč-n-ius* {=*But-š-n-ius*} Lkv, *Buč-n-ỹs* {=*But-š-n-ys*} End, Vvr), *daug-* (*Dáuk-š-a* {=*Daug-š-a*} Šd, *Dauk-š-à* {=*Daug-š-a*} Slnt, Šk, Šll, *Daũk-š-as* {=*Daug-š-as*} Slnt, Stč, Trš, Vkš), *ged-* (*Gẽč-as* {=*Ged-š-as*} Tt) ir *vid-* (*Vìč-as* {=*Vid-š-as*} Jnšk).

Kita problema – to paties lizdo pavardžių, kurios turi skirtingus pagrindinius lygiaverčius hipokoristinius kamienus, pamato pa-

sirinkimas. Ši problema iškilo nustatant pavardžių, turinčių lygiaverčius hipokoristinius kamienus *bar-* ir *ber-*, *bart-* ir *bert-*, *bud-* ir *būd-*, *but-* ir *būt-*, *bug-* ir *būg-*, *gent-* ir *gint-*, *gerd-* ir *gird-*, *jag-* ir *jog-*, *kant-* ir *kont-*, *man-* ir *mon-*, *nar-* ir *nor-*, *par-* ir *per-*, *rim-* ir *rin-*, *vain-* ir *voin-*, pamatus, kurie gali būti siejami ir su vienu, ir su kitu dvikamienio vardo kamienu. Tokiais atvejais dėmesys kreiptas į dvikamienius vardus ir pasirenkant lygiaverčio hipokoristinio kamieno pamatą pirmenybė teikta identiškam dvikamienio vardo kamienui, pvz., nustatant to paties lizdo pavardžių *Nar-uš-ēvičius* Žsl ir *Nor-éika* Žsl pamatą su avd. *Daũ-noras*, žr. *Daunorãvičius* Žsl sieta pvd. *Nor-éika* Žsl, o su avd. *Nár-tautas* Žsl – pvd. *Nar-uš-ēvičius* Žsl. Taip nustatyti 103 pavardžių hipokoristinių kamienų pamatai.

Taip pat pasitaikė atvejų, kai buvo galima skirtingai struktūriškai interpretuoti kai kurių trumpinių kilmės pavardžių pamatus. 22 pavardes, atsiradusias iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios, įmanoma aiškinti ir kaip priesagines: antrojo dvikamienio vardo kamieno pradžios priebalsį galima interpretuoti ir kaip hipokoristinę priesagą: *burk-* ir *bur-k-* (žr. *Burk-š-áitis* Pgg), *butn-* ir *but-n-* (žr. *Butn-ēvičius* Šl), *galk-* ir *gal-k-* (žr. *Gálk-a* V, *Galk-áuskas* Kn, *Galk-áuskis* Krž, V, *Galk-ēvičius* Tl, *Galk-ỹs* Kn, *Golk-a* Kn), *girk-* ir *gir-k-* (žr. *Gir̃k-us* Kn), *melk-* ir *mel-k-* (žr. *Melk-is* Jnš), *milk-* ir *milk-* (žr. *Milk-áuskas* Kn, *Milk-ēvičius* Kn, *Milk-ius* Krž), *surk-* ir *sur-k-* (žr. *Surk-ēvičius* V), *vaišn-* ir *vaiš-n-* (žr. *Vaĩšn-is* Jnš, *Vaišn-ỹs* Jnš, Kbr, Kn, Kr, Krtn), *vaišt-* ir *vaiš-t-* (žr. *Vaišt-ùtis* Kn); pvz., pvd. *Galk-ỹs* Kn galima sieti ir su *Gal̃-kontas* Kn, ir su *Gal̃-ginas* Kn, *Gal-minas* Kn, *Gal-vidis* Kn, tačiau pagrindiniu pamatu laikomas hipokoristinis kamienas *galk-*, atsiradęs iš dvikamienio vardo *Gal̃-kontas* Kn, nors pagal dvikamienių vardų skaičių turėtų vyrauti kamienas *gal-*. Pavardžių kilmei iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios pirmenybė suteikiama todėl, kad manoma sutapimus su tą pačią struktūrą turinčiais dvikamieniais vardais nesant atsitiktinius.

Tačiau tiriant trumpinių kilmės pavardes pasitaikė ir tokių asmenvardžių, kurių vyraujančio pamato buvo neįmanoma nustatyti. Kai kurios trumpinių kilmės pavardės gali būti vienodai siejamos:

a) su pirmuoju arba antruoju dvikamienio vardo kamienu – 80 pavardžių (pvz., *Dárg-is* Žr, plg. *Darg-vìlas* Žr ir *Sáu-dargas* Žr; *Gird-ẽnis* Žd, plg. *Gìrd-vainis* Žd ir *Eĩ-girdas* Žd ir kt.);

b) su pirmuoju arba antruoju, arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia – 3 pavardės (pvz., *Dárg-is* Tl, plg. *Dár-ginas*, žr. *Dargināvičius* Tl, *Darg-vaĩnis*, žr. *Darg-vaĩniai* k. Tl (ATSŽ 54), *Sáu-dargas* Tl ir kt.);

c) su pirmuoju arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia – 6 pavardės (pvz., *Bug-ẽnis* Šl, plg. *Bug-vilà* Šl ir *Bu-gáila* Šl ir kt.);

d) su antruoju arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia – 21 pavardė (pvz., *Gint-alas* Jnš, plg. *Gin-tautas* Jnš ir *Prìš-gintas* Jnš, *Vain-áuskis* Btg, plg. *Dó-vainis* Btg ir *Vai-nõrius* Btg ir kt.);

e) su pirmuoju arba antruoju dvikamienio vardo kamienu pridėjus priebalsinę priesagą – 97 pavardės (pvz., *Taũt-kus* Grz, plg. *Taũt-vaišas* Grz ir *Bū-taũtis* Grz; *Vaiš-n-ỹs* Šlčn, plg. *Vaiš-vila* Šlčn ir *Nor-vaiša* Šlčn ir kt.);

f) su pirmuoju arba antruoju, arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia pridėjus priebalsinę priesagą – 3 pavardės (pvz., *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Tl ir *Kont-rìmas* Tl, *Daũ-kontas* Tl ir *Kón-tautas* Tl ir kt.);

g) su pirmuoju arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia pridėjus priebalsinę priesagą – 3 pavardės (pvz., *Bùt-k-us* Prnv, plg. *Bùt-minas* Prnv ir *Bù-tautas* Prnv ir kt.);

h) su antruoju arba pirmuoju dvikamienio vardo kamienu bei antrojo pradžia pridėjus priebalsinę priesagą – 14 pavardžių (pvz., *Daũk-š-as* {=*Daug-š-as*} Tv, plg. *Vai-daugas* Tv (Ramonienė 1987, 129) ir *Dau-gẽla* Tv ir kt.).

Tokių trumpinių kilmės pavardžių buvo 227. Šioms pavardėms „dirbtinis“ vyraujantis pamatinis kamienas nebuvo nustatytas, nes manoma, kad tokie duomenys iškreiptų bendrą trumpinių kilmės pavardžių pamatų vaizdą. Vieno vyraujančio pamato neturinčios pavardės į tuos skaičiavimus, kur reikia nurodyti jų pamatą, neįtrauktos, tačiau kitur remiamasi ir jomis.

Nustatyti trumpinių kilmės pavardžių pamatą yra daug problemiškiau nei šnekamosios kalbos trumpinių, atsiradusių iš dvikamienių vardų. Problemų nesudaro tik pavardės, turinčios vieną vyraujantį pamatą. Dėl kitų trumpinių kilmės pavardžių pamato galima diskutuoti. Šioje knygoje aptartais problemiškais atvejais tiriant pavardes pasirinktas vienas ar kitas pamatas atsižvelgus į hipokoristinių kamienų ryšius su jų pamatiniais žodžiais – dvikamienių vardų kamienais. Renkantis vieną ar kitą trumpinių kilmės pavardžių pamatą kreiptas dėmesys ir į dažnesnius to paties lizdo kamienus, taip pat ir į dažnesnius visoje Lietuvoje hipokoristinius kamienus.

Trumpinių kilmės pavardžių grupių analizė pagal pamatus ir jų statistinis reikšmingumas

Nustačius vyraujančius trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatus buvo tirtas ir jų statistinis pasiskirstymas. Išskirti keturi pamatai:

a) pirmasis dvikamienio vardo kamienas – toliau 1KAM[213] (plg. *Nar-ùtis* PnmR ir *Nár-butas* PnmR, *Skı̀r-ius* Pp ir *Skı̀r-montas* Pp);
b) antrasis dvikamienio vardo kamienas – toliau 2KAM (plg. *Kánt-as* Jrb ir *Gı̀r-kantas* Jrb, *Rı̀m-as* Vnd ir *Kont-rı̀mas*, žr. *Kontrimãvičius* Vnd);
c) pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia – toliau 1KAM+2D (plg. *Būg-ỹs* Krš ir *Bū-gáila* Krš, *Dauj-us* Šl ir *Daũ-jotas* Šl);

213 Ši ir kitos santrumpos (žr. toliau) vartojamos skaičiuojant SPSS 10 paketu.

d) iš pirmojo ar antrojo, ar pirmojo ir dalies antrojo dvikamienio vardo kamieno ir priebalsinės priesagos – toliau KAM+PR (plg. *Nar̃-k-us* Yl ir *Nar-vìlas* Yl, *Rìm-š-a* Smal ir *Bùt-rimas* Smal, *Gimb-r-a* Kn ir *Gim-butas* Kn).

Visos trumpinių kilmės pavardės buvo suskirstytos į penkias grupes: keturios jų turinčios aiškų pamatą (1–4), penktoji (5) – ne. Toliau norint nustatyti, koks pamatas yra būdingiausias trumpinių kilmės pavardėms ir tarp kurių trumpinių kilmės pavardžių grupių yra statistiškai reikšmingas skirtumas, SPSS 10 paketu atlikta blokuotųjų duomenų dispersinė analizė. Tirtos tik aiškų pamatą turinčios pirmų keturių grupių pavardės (iš viso 5723 asmenvardžiai), kurios yra 1KAM (lentelėse 1), plg. *Gir̃dž-ius* Klp ir *Gir̃d-vainas* Klp, 2KAM (lentelėse 2), plg. *Gail-ỹs* Žd ir *Rim-gáila* Žd, 1KAM+2D (lentelėse 3), plg. *Buiv-ỹs* Pšš ir *Bùi-vydas* Pšš, ir KAM+PR (lentelėse 4), plg. *Nor̃-k-us* Žr ir *Nor-vìlas* Žr, *Taũt-k-us* Šauk ir *Žù-tautas* Šauk, *Joč-ỹs* {=*Jot-š-ys*} Ūd ir *Jó-tauta* Ūd, grupių.

Visos trumpinių kilmės pavardės suskirstytos pagal tarmių arealus į penkiolika grupių: skiriamos vakarų žemaičių, kretingiškių, telšiškių, varniškių, raseiniškių, šiauliškių, kauniškių, Klaipėdos krašto aukštaičių, pietų aukštaičių, panevėžiškių, kupiškėnų, širvintiškių, anykštėnų, uteniškių ir vilniškių pavardės. Iš SPSS 10 paketu atlikto tyrimo matyti, kad dažniausios yra KAM+PR pamatą turinčios t.y. ketvirtosios grupės trumpinių kilmės lietuvių pavardės (plg. *Nar-k-ū̃nas* Ob ir *Nár-butas* Ob, *Mìn-k-a* Šd ir *Jog-mìnas* Šd, *Buk-š-à* Kn ir *Bù-kantas* Kn). Tai rodo trečia lentelė, kurioje pateikti SPSS 10 paketu apskaičiuoti keturių trumpinių kilmės pavardžių vidurkiai[214], ir gautas grafikas (žr. 2 grafiką).

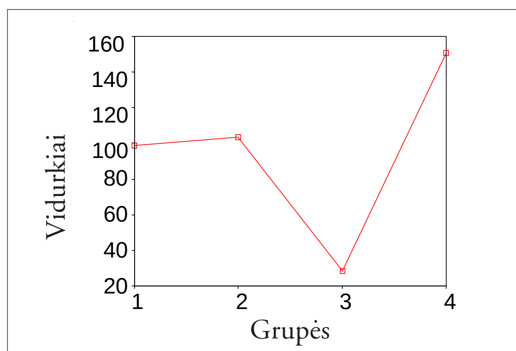
SPSS 10 paketu nustatyta, kad vidutiniškai kiekvienoje tarmėje yra paplitusios ~98,7 pirmosios grupės (plg. *Bil-eiša* Kn ir *Bil̃-minas* Kn), ~103,5 – antrosios (plg. *Gìl-ius* Yl ir *Skìrs-gilas* Yl), ~28,4 –

[214] Grupių vidurkiai apskaičiuoti remiantis penkiolika tarmių arealų (n=15).

trečiosios (plg. *Vìt-as* Kdn ir *Vì-tartas* Kdn) ir ~150,9 ketvirtosios (plg. *Bùt-k-us* Al ir *Bùt-rimas* Al, *Bar-k-áuskas* Klvr ir *Vìz-bara* Klvr, *Buk-n-ẽvičius* Yl ir *Bù-kontas* Yl) grupės pamatą turinčios pavardės.

3 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių grupių vidurkiai ir jų standartiniai nuokrypiai

Grupė	*Vidurkis*	*Standartinė paklaida*	*95% pasikliaujamasis intervalas*	
			apatinė riba	*viršutinė riba*
1	98,733	22,466	50,548	146,918
2	103,533	21,160	58,150	148,917
3	28,400	7,421	12,438	44,317
4	150,867	30,797	84,813	216,920

2 grafikas. Trumpinių kilmės pavardžių grupių vidurkių grafikas

Ketvirtoje lentelėje viena su kita lyginamos keturios trumpinių kilmės pavardžių grupės. Šioje lentelėje Bonferonio kriterijus rodo, kad statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas yra lyginant pirmąją su trečiąja ir ketvirtąja, antrąją su trečiąja ir ketvirtąja bei trečiąją su ketvirtąja trumpinių kilmės pavardžių grupes. Santykis tarp pirmosios ir antrosios trumpinių kilmės pavardžių grupių yra statistiškai nereikšmingas. Todėl aišku, kad trumpiniai, atsiradę iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos (4 grupė), yra statistiškai reikšmingiausi ir dažniausi.

4 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių grupių lyginimas

Grupės (I)	*Grupės (J)*	*Vidurkių skirtumas (I-J)*	*Standartinė paklaida*	*P***	*95% pasikliaujamasis intervalas***	
					apatinė riba	*viršutinė riba*
1	2	-4,800	6,118	1,000	-23,575	13,975
	3	70,333*	15,651	,003	22,303	118,383
	4	-52,133*	9,447	,000	-81,124	-23,142
2	1	4,800	6,118	1,000	-13,975	23,575
	3	75,133*	14,339	,001	31,130	119,137
	4	-47,333*	11,715	,007	-83,283	-11,383
3	1	-70,333*	15,651	,003	-118,363	-22,303
	2	-75,133*	14,339	,001	-119,137	-31,130
	4	-122,467*	24,148	,001	-196,571	-48,362
4	1	52,133*	9,447	,000	23,142	81,124
	2	47,333*	11,715	,007	11,383	83,283
	3	122,467*	24,148	,001	48,362	196,571

* Vidurkių skirtumas yra reikšmingas, kai $p < 0,05$.
** Remiamasi Bonferonio kriterijumi, pritaikytu sudėtiniam duomenų lyginimui.

Palyginus gautus pavardžių pamatų rezultatus su šnekamosios kalbos duomenimis matyti, kad lietuvių pavardėse išlikusios trumpinių grupės pagal pamatą smarkiai skiriasi nuo šnekamojoje kalboje funkcionuojančių dvikamienių vardų trumpinių. Šnekamojoje kalboje dažniausi yra trečiosios grupės trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Tautv-is* ir *Tautvydas*), o trumpinių kilmės lietuvių pavardėse – ketvirtosios grupės trumpiniai, atsiradę iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos (plg. *Nor̃-k-us* Žr ir *Nor-vìlas* Žr, *Rìm-š-a* Smal ir *Bùt-rimas* Smal, *Buk-n-ēvičius* Yl ir *Bù-kontas* Yl).

Gauti ir kitokie statistiškai reikšmingų rezultatų skirtumai. Nors šnekamojoje kalboje funkcionuojančių trumpinių ir lietuvių pavardėse išlikusių trumpinių statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas yra lyginant pirmąją su trečiąja, antrąją su trečiąja ir trečiąją su ketvirtąja trumpinių grupes, tačiau lietuvių pavardėse išlikusių trumpinių

statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas yra ir lyginant pirmąją su ketvirtąja bei antrąja su ketvirtąja trumpinių grupes – tai yra nereikšminga lyginant šnekamojoje kalboje paplitusias trumpinių grupes.

Kamienų su hipokoristinėmis priesagomis statistinis reikšmingumas ir ryšiai su jų paplitimo arealais

Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse dažniausi yra KAM+PR pamatą turintys, t.y. ketvirtosios grupės, asmenvardžiai (iš viso 2263 pavardės). Visos šios pavardės buvo suskirstytos į tris smulkesnes grupes pagal pamatą: išskirta 1KAM+PR grupė, kurios pamatą sudaro pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga (plg. *Mil̃-k-us* Btg ir *Mil̃-vidas* Btg, *Vaiš-k-ū́nas* Lkm ir *Vaiš-nóras* Lkm), 2KAM+PR grupė, kurios pamatą sudaro antrasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga (plg. *Eit-k-ẽvičius* Mrj ir *Gin-eĩtis* Mrj, *Tauč-ỹs* {=*Taut-š-ys*} Rs ir *Sìr-tautas* Rs), ir 1KAM+2D+PR grupė, kurios pamatą sudaro pirmasis dvikamienio vardo kamienas, antrojo pradžia ir priesaga (plg. *Dauk-n-à* Šlv ir *Daũ-kantas* Šlv, *Dauk-š-à* Tl ir *Dau-kiñtis* Tl).

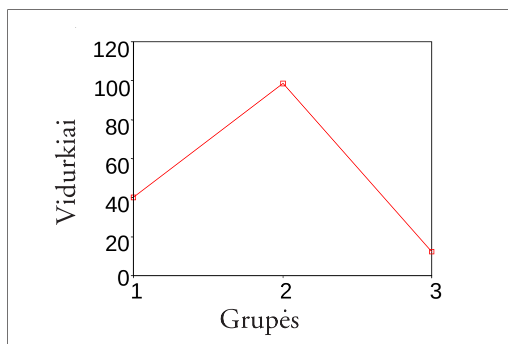
Visos trumpinių kilmės pavardės suskirstytos, kaip ir anksčiau, pagal tarmių arealus į penkiolika grupių. Toliau norima nustatyti trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis trijų pamatų grupių statistinį reikšmingumą. Statistiniam reikšmingumui tirti atlikta blokuotųjų duomenų dispersinė analizė. Tyrimai parodė, kad 2263 trumpinių kilmės lietuvių pavardėse su hipokoristinėmis priesagomis dažniausi yra 2KAM+PR grupės trumpiniai, kurių pamatas – antrasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga (plg. *Jõč-is* {=*Jot-š-is*} Eiš ir *Dau-jotas* Eiš, *Nor̃-k-us* Čk ir *Vai-nõrius* Čk). Tai matyti iš penktoje lentelėje pateiktų SPSS 10 paketu apskaičiuotų besiskiriančių trijų grupių trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis vidurkių[215] ir gauto grafiko (žr. 3 grafiką).

[215] Grupių vidurkiai apskaičiuoti remiantis penkiolika tarmių arealų, kai n=15.

SPSS 10 paketu nustatyta, kad vidutiniškai vienoje tarmėje funkcionuoja ~40,1 KAM+PR (1) grupės (plg. *Mil̃-k-us* Btg ir *Mil̃-vidas* Btg, *Vaiš-k-ū̃nas* Švnč ir *Vaiš-noras* Švnč), ~98,4 – 2KAM+PR (2) grupės (plg. *Gaũč-as* {=*Gaud-š-as*} Kv ir *Gẽd-gaudas* Kv, *Taut-k-ẽvičius* Nm ir *Kan-tautas* Nm), o ~12,3 1KAM+2D+PR (3) grupės (plg. *Buk-n-ẽvičius* Yl ir *Bù-kontas* Yl, *Joč-ỹs* {=*Jot-š-ys*} Drsk ir *Jó-tauta* Drsk) trumpinių kilmės pavardės.

5 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis grupių vidurkiai ir jų standartiniai nuokrypiai

Grupė	*Vidurkis*	*Standartinė paklaida*	*95% pasikliaujamasis intervalas*	
			apatinė riba	*viršutinė riba*
1	40,133	8,382	22,156	58,111
2	98,400	19,625	56,308	140,492
3	12,333	3,326	5,199	19,467

3 grafikas. Trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis grupių vidurkių grafikas

Šeštoje lentelėje viena su kita lyginamos trys trumpinių kilmės pavardžių, turinčių hipokoristines priesagas, grupės. Iš šios lentelės Bonferonio kriterijus rodo, kad statistiškai reikšmingas rezultatų skirtumas yra visada: lyginant ir pirmąją su antrąja, ir antrąją su trečiąja, ir pirmąją su trečiąja grupėmis.

6 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis grupių lyginimas

Grupės (I)	*Grupės (J)*	*Vidurkių skirtumas (I-J)*	*Standartinė paklaida*	*p***	*95% pasikliaujamasis intervalas***	
					apatinė riba	*viršutinė riba*
1	2	-58,267*	11,984	,001	-90,836	-25,697
	3	27,800*	5,486	,001	12,890	42,710
2	1	58,267*	11,984	,001	25,697	90,836
	3	86,067*	16,651	,000	40,813	131,320
3	1	-27,800*	5,486	,001	-42,710	-12,890
	2	-86,067*	16,651	,000	-131,320	-40,813

* Vidurkių skirtumas yra reikšmingas, kai $p < 0,05$.
** Remiamasi Bonferonio kriterijumi, pritaikytu sudėtiniam duomenų lyginimui.

Toliau smulkiai analizuojamos trumpinių kilmės pavardės su hipokoristinėmis priesagomis bandant nustatyti, ar hipokoristinę priesagą turinčių trumpinių kilmės pavardžių pamatas priklauso nuo keturių tarmių arealų. Visos aiškų pamatą turinčios 2263 pavardės suskirstytos į tris grupes pagal jų pamatą: 1KAM+PR, 2KAM+PR ir 1KAM+2D+PR grupės. Pagal tarmių arealus išskirtos grupės pavardžių, paplitusių žemaičių (lentelėse – ŽEM), vakarų (lentelėse – VA), pietų (lentelėse – PA) ir rytų (lentelėse – RA) aukštaičių arealuose. Šios pavardės, turinčios vieną iš minėtų trijų pamatų, nagrinėjamos pagal jų paplitimo arealus. Ištirti, ar pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatai statistiškai reikšmingai yra susiję su jų paplitimo arealais, taikytas x^2 kriterijus. Iš septintos lentelės maty-

7 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių pamato ir jų paplitimo arealais priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	14,544[a]	6	,024
Tikimybės santykis	14,573	6	,024
N	2263		

[a] Nė vienos ląstelės (0,0%) tikėtinas dažnis nėra mažesnis nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 13,90.

ti, kad duomenys statistiškai reikšmingai susiję, nes p=0,024 ir p<0,05, o x^2=14,544, df=6.

Iš aštuntos lentelės matyti, kaip vienų ar kitų pamatų trumpiniai yra paplitę tarmių arealuose ir jų santykiniai procentai. Lentelės duomenys rodo:

1) Trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis dažniausio pamato (antrasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga) pavardės daugiau vyrauja rytų ir vakarų aukštaičių arealuose (plg. *Bùt-k-is* Zr ir *Nár-butas* Zr, *Nor-k-ū̃nas* Ml ir *Beĩ-noras* Ml bei *Rim̃-k-us* Pšš ir *Kañt-rimas* Pšš, *Taut-k-ẽvičius* Žvr ir *Kañ-tautas* Žvr): atitinkamai 70,5% ir 66,3% arealų pavardžių, mažiau – žemaičių ir pietų aukštaičių arealuose (plg. *Rim-k-aitis* Šlu ir *Taut-rimas* Šlu bei *Min-k-ẽlis* Al ir *Ged-i-mìnas* Al): atitinkamai 61,7% ir 60% arealų pavardžių.
   Atvirkščiai yra paplitęs kitas dažnas pavardžių pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga – pavardžių su tokiu pamatu yra daugiau pietų aukštaičių ir žemaičių arealuose (plg. *Skìr-k-a* Užv ir *Skìr-mantas* Užv bei *Nar-k-ẽvičius* Onš ir *Nár-vidas* Onš): atitinkamai 32,4% ir 29,2% arealų pavardžių, mažiau – vakarų ir rytų aukštaičių arealuose (plg. *Rim̃-k-us* Grnk ir *Rim-gáila* Grnk bei *But-k-ū̃nas* Ign ir *But-rìmas* Ign): atitinkamai 25,2% ir 23% arealų pavardžių.
2) 1KAM+2D+PR pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas, antrojo pradžia ir hipokoristinė priesaga – vyrauja žemaičių ir vakarų aukštaičių arealuose (plg. *Buk-n-ỹs* Yl ir *Bù-kontas* Yl bei *Konč-iū̃nas* {=*Kont-š-iūnas*} Lap ir *Koñ-tautas* Lap): atitinkamai 9,1% ir 8,5% arealų pavardžių, o mažiausiai pavardžių su šiuo pamatu yra rytų ir pietų aukštaičių arealuose (plg. *But-k-ẽvičius* Pbr ir *Bù-tautas*, žr. *Butautai* k. Pbr (Būga 1958, 261) bei *Joč-ỹs* {=*Jod-š-ys*} Smn ir *Jó-dauga* Smn): 6,5% ir 7,6% arealų pavardžių.

Iš analizės matyti, kad pagal dažniausius trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatus panašesni yra ry-

8 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių pamato ir jų paplitimo arealais priklausomybė

			Pamatas			*Iš viso*
			1KAM+PR	2KAM+PR	1KAM+ 2D+PR	
Tarmės	PA	Skaičius	55	102	13	170
		% santykis su tarmėmis	32,4%	60,0%	7,6%	100%
	RA	Skaičius	123	377	35	535
		% santykis su tarmėmis	23,0%	70,5%	6,5%	100%
	VA	Skaičius	195	513	66	774
		% santykis su tarmėmis	25,2%	66,3%	8,5%	100%
	ŽEM	Skaičius	229	484	71	784
		% santykis su tarmėmis	29,2%	61,7%	9,1%	100%
Iš viso		Skaičius	602	1476	185	2263
		% santykis su tarmėmis	26,6%	65,2%	8,2%	100%

tų ir vakarų aukštaičių arealai bei žemaičių ir pietų aukštaičių arealai. Rečiausias pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatas Lietuvos teritoriją diferencijuoja į dvi dalis: vakarinę ir rytinę dalį – vakarinėje dalyje yra kiek daugiau pavardžių su rečiausiu hipokoristiniu pamatu.

Hipokoristinių kamienų struktūros ir pamato priklausomybė nuo pavardžių paplitimo arealų

Visos 5950 trumpinių kilmės pavardės[216] suskirstytos į 12 tipų pagal jų hipokoristinių kamienų struktūrą[217]. Dažnumo mažėjimo tvarka šie tipai išsidėsto taip:

[216] Čia įskaičiuotos ir pavardės, neturinčios vieno vyraujančio pamato.

[217] Kamienai, turintys deformuotas finales, struktūriškai skaidomi orientuojantis į jų nedeformuotus kamienus: pvz., pvd. *Gẽdžius* kamienas priskirtas CVC struktūriniam tipui, kadangi pagrindinis pavardės hipokoristinis kamienas yra *ged-*.

1. CVC	4480	75,3%	*nor-*, *rim-*
2. CVCC	634	10,7%	*darg-*, *gint-*
3. CVvC	604	10,2%	*daug-*, *vaiš-*
....			96,2%
4. VC	78	1,3%	*al-*, *ar-*
5. VvC	62	1%	*eid-*, *eit-*
6. CCVC	42	0,7%	*skir-*, *skur-*
7. VCC	19	0,3%	*ašm-*, *elm-*
8. CVvCC	11	0,2%	*vaišn-*
9. CVCCC	8	0,11%	*gendr-*
10. CCVCC	5	0,08%	*drang-*, *skurd-*
11. CCVvC	5	0,08%	*skaud-*, *steig-*
12. CCCVC	2	0,03%	*stryg-*
....			~3,8%

Dažniausi lietuvių pavardžių hipokoristiniai kamienai yra CVC tipo (pvz., *But-k-ẽvičius* Vrn, *Mil-eikà* V, *Rim-ãvičius* Lzd, *Sir-ùtis* Dgl), sudarantys 75,3% visų hipokoristinių kamienų. Prie vartojamų, tačiau retesnių tipų priskirtini CVCC (10,7%) ir CVvC (10,2%) struktūros hipokoristiniai kamienai (pvz., *Darg-ùžis* Varn, *Gird-áuskas* Vlkj bei *Gail-iū́nas* Bsg, *Vain-áuskis* Sd). Šie trys kamienų tipai yra lietuvių hipokoristinių kamienų, išlikusių lietuvių pavardėse, sistemos branduolys, o kitos struktūros kamienai yra periferiniai, nes sudaro tik 3,8% visų tiriamųjų lietuvių hipokoristinių kamienų.

Kiekvieną lietuvių pavardėse išlikusį hipokoristinį kamieną sudaro balsis arba dvibalsis su vienu ar keliais priebalsiais. Hipokoristinių kamienų medialės (arba centrai) gali būti vienanarės ar dvinarės, o inicialės ir finalės (periferija) gali būti vienanarės, dvinarės bei trinarės. Palyginus hipokoristinių kamienų iniciales bei finales su vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių inicialėmis bei finalėmis matyti, kad struktūriškai hipokoristinių kamienų finalės skiriasi nuo vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių finalių, o inicialės – vienodos. Didžiausia hipokoristinio kamieno finalė gali būti tik tri-

narė, o vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių – keturnarė (daugiau žr. Karosienė 1985a, 18–19; Kruopienė 2000a, 66–67; 2001, 67–69). Elementų skaičius hipokoristiniame kamiene yra ribotas: minimalus – du elementai (VC struktūra), pvz., *Ar-ỹs* Tl, maksimalus skaičius – penki elementai (CCCVC, CCVCC, CCVvC, CVCCC, CVvCC struktūros), pvz., *Strýg-a* V, *Drong-ỹs* Krtn, *Skaud-eĩkis* Šauk, *Kontr-áuskis* Tl, *Vaišn-ỹs* Vv. Deformuoti hipokoristiniai kamienai taip pat turi ne daugiau kaip penkis elementus. Tuo hipokoristiniai kamienai taip pat skiriasi nuo vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių šaknų, kurias gali sudaryti ir daugiau elementų (žr. Karosienė 1985, 125; Kruopienė 2000a, 68–69).

Vien tik iš balsio ar dvibalsio sudarytas hipokoristinis kamienas negali egzistuoti: būtina priebalsinė finalė, o priebalsinė inicialė gali būti fakultatyvi. Tuo savo struktūra hipokoristiniai kamienai nesiskiria nuo vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių šaknų (žr. Karosienė 1985, 122–123; Kruopienė 2000, 72).

Kai kurios trumpinių kilmės pavardės turi vieną skiemenį sudarančius hipokoristinius kamienus, pvz., *But-k-ẽvičiu*s Pbr, *Rìm-š-a* Antz, *Vaiš-k-ū̃nas* Trgn. Tačiau egzistuoja ir trumpinių kilmės pavardžių, kurių hipokoristiniai kamienai sudaro vieną skiemenį ir pradžią antrojo skiemens, pvz., *Dauk-ùtis* Krž, *Gail-ẽvičius* Krk, *Vaĩn-ius* End. Taigi asmenvardyje vieno skiemens ribose hipokoristinis kamienas gali ir neišsitekti.

Hipokoristinio kamieno skiemenų skaičius priklauso nuo hipokoristinės priesagos: kai trumpinio kilmės asmenvardis yra praplėstas priebalsine priesaga, tada hipokoristinis kamienas yra vienskiemenis; kai trumpinys neturi priesagos, tada kamienas sudaro pirmąjį trumpinio skiemenį ir antrojo pradžią. Šis dėsningumas turi dvi išimtis:

1) trumpinio kamienas yra vienskiemenis, nors trumpinys neturi priebalsinės priesagos, kai priebalsiu prasideda pavardės nehipokoristinė priesaga, pvz., *Bìl-skis* Kn, *Gìr-skas* Mlt, *Rìm-skis* Grl, *Svìr-skas* Švnčl;

2) trumpinio kamienas yra dviskiemenis, nors trumpinys turi priebalsinę priesagą, kai hipokoristinio kamieno finalė kartu su priebalsine priesaga sudaro afrikatą, pvz., *Bar̃č-as* {=*Bart-š-as*} Bt, *Gaũč-as* {=*Gaud-š-as*} Srv, *Gẽč-as* {= *Ged-š-as*} Pp, *Ger̃č-as* {= *Gerd-š-as*} Krž.

Taigi vyrauja trys pagrindiniai hipokoristinių kamienų tipai (CVC, CVCC ir CVvC), kurių išsidėstymas pavardės skiemenyse yra priklausomas nuo tolimesnio pavardės garso. Hipokoristiniai kamienai negali turėti daugiau nei penkis elementus – tuo jie skiriasi nuo vienskiemenių vardažodžių ir veiksmažodžių šaknų. Tačiau hipokoristiniuose kamienuose, kaip ir vienskiemenėse vardažodžių ir veiksmažodžių šaknyse, priebalsinės inicialės yra fakultatyvios, o finalės – būtinos kamienų dalys.

Kadangi vienos struktūros hipokoristinių kamienų dažniau pasitaiko vienuose arealuose, kitos struktūros – kituose, todėl toliau tirta hipokoristinių kamienų struktūros ir keturių trumpinių grupių, kurios susidarė dėl skirtingai trumpinamų dvikamienių vardų, priklausomybė. Nustatant hipokoristinių kamienų struktūros ir keturių trumpinių grupių priklausomybę visi 12 hipokoristinių kamienų tipų pagal jų struktūrą sutraukti į 9 stambesnius kamienų tipus:

(C)CCVC (pvz., *Stryg-ovičius* V, *Skir-ùtis* Ms);
CVC (pvz., *Būt-ẽnis* Krt, *Min-éika* Pln);
(C)CVCC (pvz., *Drong-ỹs* Krtn, *Gird-ẽnis* Trk);
CVCCC (pvz., *Gendr-õlis* Erž, *Kontr-auskis* Nv);
(C)CVvC (pvz., *Staig-is* V, *Gail-iùšis* Vad);
CVvCC (pvz., *Vaišn-ỹs* Mrj, Ss);
VC (pvz., *Al-ùtis* Krtn, *Ar-ỹs* Tl);
VCC (pvz., *Alg-ẽnis* Kn, *Ašm-ùtis* Bt);
VvC (pvz., *Eid-a* Kn, *Eim-ùlis* Žm).

Kaip atskirų grupių atsisakyta itin retų CCVCC (pvz., *Drong-is* Klp), CCVvC (pvz., *Staig-ỹs* Klp), CCCVC (pvz., *Strýg-a* V) struktū-

ros kamienų, kadangi jie kartu sudaro vos ~0,19% visų hipokoristinių kamienų. Pridėjus šiuos tris tipus prie kitų, tik vienu inicialės (fakultatyvios kamieno dalies) priebalsiu besiskiriančių kamienų tipų, geriau vykdomos x^2 kriterijaus taikymo rekomendacijos (žr. Čekanavičius, Murauskas 2001, 214). Dėl to reti hipokoristiniai kamienai CVCCC (pvz., *Kontr-áuskas* Klp), CVvCC (pvz., *Steig-ys* Klp) ir VCC (pvz., *Alb-ãvičius* Šauk) sutraukti į grafą *Kiti*.

Į tyrimą nebuvo įtraukti aiškaus pamato neturintys trumpinių kilmės pavardžių hipokoristiniai kamienai, todėl iš viso nagrinėti 5723 asmenvardžiai. Taikant x^2 kriterijų norima sužinoti, ar iš dvikamienių vardų susidariusių hipokoristinių kamienų struktūra turi įtakos dvikamienio vardo trumpinimo būdui ir koks trumpinimas yra būdingas kiekvienai tam tikros struktūros hipokoristinių kamienų grupei.

Siekta nustatyti, ar skirtingos struktūros hipokoristiniai kamienai ir jų pamatinių dvikamienių vardų trumpinimo būdai yra statistiškai susiję. Iš devintos lentelės matyti, kad x^2=1195,569, df=18, o p=0,000. Kadangi $p<0,05$, tai skirtingos struktūros hipokoristiniai kamienai ir jų pamatinių dvikamienių vardų trumpinimo būdai yra statistiškai reikšmingai susiję.

9 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant hipokoristinių kamienų struktūros ir trumpinių grupių priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	1195,569[a]	18	,000
Tikimybės santykis	1013,426	18	,000
N	5723		

[a] Trijose ląstelėse (10,7%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 2,90.

Dešimtoje lentelėje apskaičiuota, kiek tam tikros skirtingos struktūros trumpinių, išlikusių lietuvių pavardėse, atsirado trumpinant dvikamienius vardus, ir jų santykiniai procentai. Hipokoristinių

kamienų struktūrinių tipų (žr. *Struktūra*) santykis su jų grupėmis pagal pamatinių dvikamienių vardų trumpinimo būdus (žr. *Grupės*) rodo, kuris asmenvardžių trumpinio būdas kiekvienos struktūros hipokoristiniam kamienui yra būdingiausias. Taikant x^2 kriterijų nustatyta:

1) Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse dominuojantys CVC struktūros hipokoristiniai kamienai dažniausiai yra paplitę asmenvardžiuose, atsiradusiuose iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos (plg. *Buk-š-à* Kn ir *Bù-kantas* Kn, *Mìn-k-a* Rd ir *Ged-mìnas* Rd, *Nar-k-ẽvičius* Gdž ir *Nár-butas* Gdž) – 41,5% visų šios struktūros pavardžių. Beveik apylygiai CVC tipo hipokoristinių kamienų pamatu eina pirmasis ar antrasis dvikamienio vardo kamienai (plg. *But-eĩkis* Žmt ir *Bùt-rimas* Žmt, *Sir-aitis* Šm ir *Sir-vỹdis* Šm bei *Gil-ỹs* Tt ir *Miñ-gilas* Tt, *Vil-eĩšis* Ppl ir *Sur-vilà* Ppl) – sudaro 30,0% ir 24,8% visų šios struktūros pavardžių. Toks itin dažnų CVC struktūros hipokoristinių kamienų pasiskirstymas pagal jų pamatą nulėmė visą hipokoristinių kamienų, kurie išlikę trumpinių kilmės pavardėse, pamatų santykį. Todėl daugiausia trumpinių kilmės pavardžių ir yra dėsningai atsiradusios iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos (sudaro 39,5% visų lietuvių pavardžių pamatų)[218].
2) Kiek retesnių hipokoristinių kamienų struktūrinių tipų (C)CVvC ir (C)CVCC dažniausias pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas (plg. *Gail-iū̃nas* Gdž ir *Son-gailas* Gdž, *Taut-ẽvičius* Slnt ir *Žù-tautas* Slnt bei *Bart-áuskis* Tv ir *Ký-bartas* Tv, *Gird-áuskas* Žvr ir *Vìz-girda* Žvr) – sudaro 42,1% ir 37,2% visų šios struktūros pavardžių. Kitas, pagal dažnu-

[218] Aiškaus pamato neturinčių pavardžių dažniausias hipokoristinio kamieno struktūrinis tipas yra CVC (plg. *Bar-eĩšis* Pn ir *Bár-vidas* Pn ar *Vìz-baras* Pn, *Min-eĩkis* Ms ir *Al-mìnas* Ms ar *Ged-mìnas* Ms) – tokios struktūros asmenvardžiai sudaro 80,2% visų aiškaus pamato neturinčių pavardžių (CVCC struktūros kamienai sudaro 13,2%, CVvC – 6,6% visų aiškaus pamato neturinčių pavardžių).

mą retesnis, šių trumpinių kilmės pavardžių pamatas yra dvikamienio vardo dalis su priebalsine priesaga: (C)CVvC tipo (plg. *Taut-k-ẽvičius* Žvr ir *Kañ-tautas* Žvr, *Vaiš-t-ùtis* Žl ir *Vaiš-vylà* Žl) sudaro 40,1%, (C)CVCC tipo (plg. *Kanč-áuskis* {=*Kant-š-auskis*} Vg ir *Gìr-kantas* Vg, *Koñč-ius* {=*Kont-š-ius*} Ukm ir *Kont-rimas* Ukm) sudaro 33,8% kiekvienos šių struktūrų pavardžių. Šių (C)CVvC ir (C)CVCC tipų dažniausiu pamatu galima aiškinti, kad antras pagal dažnumą visų trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas (27,1% visų pavardžių), bet ne pirmasis (25,9% visų pavardžių), nes pagal CVC struktūros kamienų pasiskirstymą antras pagal dažnumą pamatas turėtų būti pirmasis dvikamienio vardo kamienas. Dar kitiems hipokoristiniams kamienams – (C)CCVC, VvC ir VC[219] struktūros – dažniausias yra pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas, kuris yra trečias pagal dažnumą visoms lietuvių pavardėms: (C)CCVC sudaro 61,4% (plg. *Skir-ùtis* Rt ir *Skir̃-muntas* Rt), VvC – 58,1% (plg. *Eit-ùtis* Als ir *Eĩt-vydas* Als), ir VC – 75,6% (plg. *Al-ùtis* Krtn ir *Al̃-monas* Krtn) visų šios struktūros pavardžių. Šie duomenys rodo, kad (C)CVvC ir (C)CVCC struktūriniai tipai koreguoja visų lietuvių trumpinių kilmės pavardžių CVC struktūros tipo nulemtą pamatą, o kiti periferiniai struktūriniai tipai jį tik šiek tiek tikslina.

3) Iš dešimtos lentelės matyti, kad kai kuriems periferinių struktūrinių tipų hipokoristiniams kamienams (CVCCC, CVvCC, VCC) reti kitiems struktūriniams tipams būdingi pamatai (žr. grafą *Kiti*). Kitiems hipokoristinių kamienų tipams retas pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo

[219] VC struktūros hipokoristiniai kamienai turi tik du pamatus: minėtą pirmąjį dvikamienio vardo kamieną bei dalį dvikamienio vardo kamieno su pridėta priebalsine priesaga (plg. *Al-k-áuskis* Dr ir *Al-mìnas* Dr).

pradžia[220] – yra dažniausias pamatas CVCCC (plg. *Kontr-áuskis* Tl ir *Kont-rìmas* Tl), CVvCC (plg. *Vaišn-ỹs* Plv ir *Vaĩš-noras* Plv) ir VCC (plg. *Ašm-ùtis* Šll ir *Aš-muntas* Šll) struktūros hipokoristiniams kamienams: sudaro 92,3% pavardžių. Tokios struktūros hipokoristiniai kamienai susiformavo dėl dvikamienių vardų trumpinimo būdo: šių tipų kamienai susidarė iš pirmųjų dvikamienių vardų kamienų CVCC, CVvC, VC struktūros, kuri susidariusiame hipokoristiniame kamiene buvo išplėsta antrojo kamieno pradžia – priebalsiu C.

10 lentelė. Hipokoristinių kamienų struktūros ir trumpinių grupių priklausomybė

			Grupės				Iš viso
			1KAM	2KAM	1KAM+ 2D	KAM+ PR	
Struktūra	(C)CCVC	Skaičius	27	4	3	10	44
		% santykis su struktūra	61,4%	9,1%	6,8%	22,7%	100%
	(C)CVCC	Skaičius	55	226	121	205	607
		% santykis su struktūra	9,1%	37,2%	19,9%	33,8%	100%
	(C)CVvC	Skaičius	15	250	91	238	594
		% santykis su struktūra	2,5%	42,1%	15,3%	40,1%	100%
	CVC	Skaičius	1289	1068	158	1784	4299
		% santykis su struktūra	30,0%	24,8%	3,7%	41,5%	100%
	VC	Skaičius	59			19	78
		% santykis su struktūra	75,6%			24,4%	100%
	VvC	Skaičius	36	2	17	7	62
		% santykis su struktūra	58,1%	3,2%	27,4%	11,3%	100%
	Kiti	Skaičius		3	36		39
		% santykis su struktūra		7,7%	92,3%		100%
Iš viso		Skaičius	1481	1553	426	2263	5723
		% santykis su struktūra	25,9%	27,1%	7,4%	39,5%	100%

[220] Rečiausios yra trumpinių kilmės pavardės, atsiradusios trumpinant dvikamienius vardus trečiuoju būdu (plg. *Dov-eikà* Vdk ir *Do-voina* Vdk, *Vìt-as* Kdn ir *Vì-tartas* Kdn): jos sudaro 7,4% visų trumpinių kilmės pavardžių.

Grupuojant hipokoristinius kamienus taip pat buvo pastebėta, kad vieni jų dažniau pasitaiko vienuose tarmių arealuose, o kiti – kituose. Todėl tolesniu tyrimu norima nustatyti, ar nuo trumpinių kilmės pavardžių lokalizacijos priklauso hipokoristinių kamienų tipai. Kadangi atliekant šį tyrimą trumpinių kilmės pavardėms nebuvo svarbus vienas vyraujantis pamatas, todėl įtrauktos ir tos pavardės, kurios gali būti siejamos ir su skirtingais pamatais. Visos 5950 trumpinių kilmės pavardžių buvo suskirstytos į keturias pagrindines grupes pagal tarmių arealus.

Norint nustatyti, ar pavardžių paplitimo arealai ir hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai statistiškai reikšmingai susiję, taikytas x^2 kriterijus. Iš vienuoliktos lentelės matyti, kad taip yra, nes x^2=241,220, df=18, o p=0,000, todėl teigtina, kad duomenys statistiškai priklausomi, nes p<0,05.

11 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant hipokoristinių kamienų struktūrinių tipų ir trumpinių paplitimo tarmių arealuose priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	241,220[a]	18	,000
Tikimybės santykis	260,002	18	,000
N	5950		

[a] Keturiose ląstelėse (14,3%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 2,36.

Iš dvyliktos lentelės matyti kiekvienam hipokoristinių kamienų struktūriniam tipui priskiriamų trumpinių kilmės lietuvių pavardžių, kurios yra paplitę tarmių arealuose, skaičius bei jų santykiniai procentai. Šie duomenys rodo, kurią dalį sudaro tam tikros struktūros hipokoristiniai kamienai tarmių arealuose. Taikant x^2 kriterijų nustatyta (žr. 12 lentelę):

1) Iš keturių arealų išsiskiria žemaičių ir vakarų aukštaičių arealai, kuriuose vyrauja visi hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai. Žemaičių areale vyrauja (C)CCVC struktūros ka-

mienai, pvz., *Skìr-k-a* Tl, *Skir-ùtis* Ms, – sudaro 50%, (C)CVCC struktūros, pvz., *Dárg-is* Krž, *Giñt-alas* Žd, – 54,9%, (C)CVvC struktūros, pvz., *Gail-ẽvičius* Tl, *Gaud-ùtis* Klp, – 37,5%, CVCCC, CVvCC, VCC[221] struktūros, pvz., *Gendr-õlius* Gr, *Vaišn-ỹs* Krtn, *Ašm-ot-aitis* Trg, – 51,5% visų kitų arealų šios struktūros kamienų. Vakarų aukštaičių areale daugiausiai paplitę kiti trys hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai: dažniausi Lietuvoje CVC struktūros hipokoristiniai kamienai čia sudaro 36,2% (pvz., *But-k-áuskas* Mrj, *Mon-k-ẽvičius* Jon), VvC – 54,8% (pvz., *Ait-ãvičius* Kn, *Eid-uk-áitis* Kn), VC – 32,1% (pvz., *Al-iónis* Kn) visų kitų arealų šios struktūros kamienų.

Žemaičių ir vakarų aukštaičių arealuose dominuojantys hipokoristinių kamienų tipai lėmė ir visos Lietuvos hipokoristinių kamienų pobūdį. Kamienų vyravimą minėtuose arealuose, matyt, galima sieti su jų pamatinių dvikamienių vardų paplitimu ir įvairove kalbamose tarmėse.

2) Ne visi hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai būdingi visiems tarmių arealams: CVCCC, CVvCC ir VCC (žr. grafą *Kiti*) struktūros hipokoristinius kamienus turinčių trumpinių kilmės pavardžių nėra pietų aukštaičių tarmėje. Todėl remiantis šios struktūros kamienų paplitimu teigtina, kad kamienai su finale, kurią sudaro daugiau nei vienas priebalsis, dažniausiai yra paplitę vakarų aukštaičių ir žemaičių tarmėse. Tai remia ir dažnõs (C)CVCC struktūros hipokoristinių kamienų paplitimas: pietų ir rytų aukštaičių arealuose jie taip pat sudaro tik mažumą (pvz., *Mant-ickis* Drsk bei *Gird-áuskas* Ut) – atitinkamai 1,7% ir 9,6% visų šios struktūros pavardžių.

3) Hipokoristinių kamienų struktūrinių tipų skaičius kiekviename areale yra santykiškai panašus. Kiekvieno tipo kamienų mažiausiai yra pietų aukštaičių areale, o treti pagal ka-

[221] Žr. lentelės grafą *Kiti*.

mienų skaičių – rytų aukštaičių arealo struktūriniai tipai: plg. didžiausią procentą VC (11,5%) struktūros kamienų pietų aukštaičių tarmėje (pvz., *Ar-ãvičius* Drsk), o CVC (26,9%) – rytų aukštaičių tarmėje (pvz., *Min-eika* Ut) vis tiek yra mažiausias savo tipo grupėse. Tai rodo, kad hipokoristiniai kamienai pietų ir rytų aukštaičių arealuose yra paplitę mažiau nei žemaičių ir vakarų aukštaičių arealuose.

12 lentelė. Hipokoristinių kamienų struktūrinių tipų ir trumpinių paplitimo tarmių arealuose priklausomybė

			Grupės				Iš viso
			PA	RA	VA	ŽEM	
Struktūra	(C)CCVC	Skaičius	1	9	12	22	44
		% santykis su struktūra	2,3%	20,5%	27,3%	50,0%	100%
	(C)CVCC	Skaičius	11	61	216	350	638
		% santykis su struktūra	1,7%	9,6%	33,9%	54,9%	100%
	(C)CVvC	Skaičius	27	157	196	228	608
		% santykis su struktūra	4,4%	25,8%	32,2%	37,5%	100%
	CVC	Skaičius	310	1204	1621	1346	4481
		% santykis su struktūra	6,9%	26,9%	36,2%	30,0%	100%
	VC	Skaičius	9	20	25	24	78
		% santykis su struktūra	11,5%	25,6%	32,1%	30,8%	100%
	VvC	Skaičius	2	7	34	19	62
		% santykis su struktūra	3,2%	11,3%	54,8%	30,6	100%
	Kiti	Skaičius		1	18	20	39
		% santykis su struktūra		2,6%	46,2%	51,3%	100%
Iš viso		Skaičius	360	1459	2122	2009	5950
		% santykis su struktūra	6,1%	24,5%	35,7%	33,8%	100%

Nustačius, kad hipokoristinių kamienų struktūra ir paplitimo arealai, taip pat kamienų struktūra ir dvikamienių vardų trumpinimo būdai yra susiję, siekta panagrinėti, ar trumpinių kilmės pavardžių paplitimo arealai priklauso nuo dvikamienių vardų trumpinimo būdų. Todėl visos 5723 vieną vyraujantį pamatą turinčios

trumpinių kilmės pavardės pagal jų arealus suskirstytos į keturias grupes. Norint ištirti, ar pavardžių paplitimo arealai ir keturi dvikamienių vardų trumpinimo būdai statistiškai reikšmingai susiję, taip pat taikytas x^2 kriterijus. Kadangi x^2=46,482, df=9, o p=0,000 ir <0,05, todėl duomenys yra statistiškai priklausomi (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant dvikamienių vardų trumpinimo būdų ir trumpinių paplitimo arealuose priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	46,482[a]	9	,000
Tikimybės santykis	46,743	9	,000
N	5723		

[a] Nė vienos ląstelės (,0%) tikėtinas dažnis nėra mažesnis nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 26,05.

Toliau keturioliktoje lentelėje nurodyti pavardžių, paplitusių tarmių arealuose, skaičiai ir jų santykiniai procentai, rodantys dažniausią dvikamienių vardų trumpinimo būdus tarmėse. Taikant x^2 kriterijų nustatyta:

1) Keturiuose tarmės arealuose vyrauja trumpiniai, atsiradę iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos (KAM+PR grupė). Jų procentas svyruoja nuo 37,6% pavardžių vakarų aukštaičių (plg. *Nor-k-áitis* Pkn ir *Dau-nõras* Pkn, *Sur-k-ẽvičius* Kdn ir *Sur-vilà* Kdn) iki 48,3% pavardžių pietų aukštaičių tarmėse (plg. *But-k-ẽvičius* Alv ir *Bùt-rimas* Alv, *Nor-k-ẽvičius* Lzd ir *Vaikš-nóras* Lzd) – daugiau žr. 14 lentelę. Todėl teigtina, kad dažniausiam trumpinių tipui atsirasti įtakos turėjo dvikamienių vardų trumpinimo būdas, kuris yra labiausiai paplitęs visoje Lietuvoje.
2) Antrasis dvikamienio vardo kamienas (2KAM grupė) yra būdingesnis pamatas rytų ir vakarų aukštaičių arealams (plg. *Gìn-aitis* Tršk ir *Taũ-ginas* Tršk bei *Rim-áitis* Bsg ir *Maĩž-rimas* Bsg) – atitinkamai 31,7% ir 26,8% pavardžių, o pirmasis

dvikamienio vardo kamienas (1KAM grupė) – žemaičių arealui (plg. *Ged-eĩkis* Skdv ir *Gẽd-butas* Skdv) – atitinkamai 27% pavardžių. Visoje Lietuvoje antras pagal dažnumą trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas, nes pavardžių, turinčių šį pamatą, yra daugiau. Šiam pamatui, atsiradusiam iš antrojo dvikamienio vardo kamieno, dominuoti lietuvių pavardėse įtakos turėjo ir jį turinčių trumpinių kilmės pavardžių skaičius rytų ir vakarų aukštaičių arealuose.

3) Rečiausias trumpinių kilmės pavardžių pamatas yra pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia (1KAM+2D grupė). Šio pamato pavardės būdingesnės yra vakarų aukštaičiams ir žemaičiams (plg. *Dain-áuskas* Rdd ir *Daĩ-naras* Rdd bei *Dirm-eĩkis* Krž ir *Dìr-montas* Krž) – 8,9% ir 7,8% pavardžių. Ne tokios būdingos jos yra pietų ir rytų aukštaičiams (plg. *Jòd-as* Al ir *Jó-dauga* Alv bei *Dav-õlis* Pnm ir

14 lentelė. Dvikamienių vardų trumpinimo būdų ir trumpinių kilmės pavardžių paplitimo tarmių arealuose priklausomybė

			Grupės				*Iš viso*
			1KAM	2KAM	1KAM+2D	KAM+PR	
Tarmė	PA	Skaičius	81	84	15	170	350
		% santykis su tarme	23,1%	24,0%	4,3%	48,6%	100%
	RA	Skaičius	331	439	79	535	1384
		% santykis su tarme	23,9%	31,7%	5,7%	38,7%	100%
	VA	Skaičius	548	552	182	774	2056
		% santykis su tarme	26,7%	26,8%	8,9%	37,6%	100%
	ŽEM	Skaičius	521	478	150	784	1933
		% santykis su tarme	27,0%	24,7%	7,8%	40,6%	100%
Iš viso		Skaičius	1481	1553	426	2263	5723
		% santykis su tarme	25,9%	27,1%	7,4%	39,5%	100%

Da-vaĩnis Pnm) – 4,3% ir 5,7% pavardžių. Pagal rečiausią pamatą trumpinių kilmės pavardės sudaro du regionus: vakarinį, kuriame jų yra daugiau, ir rytinį, kuriame jų yra mažiau.

Apibendrinimas

Dvikamienių vardų trumpinimo analizė parodė, kad šnekamajai kalbai būdingiausi yra trečiosios grupės trumpiniai, atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios (plg. *Tautr-ius* ir *Tautrimas*, *Vyt-as* ir *Vy-tautas*). Palyginus trumpinių kilmės pavardžių duomenis su šnekamosios kalbos duomenimis matyti, kad trumpinių kilmės lietuvių pavardėse išlikusių trumpinių grupės pagal pamatą gerokai skiriasi nuo šnekamojoje kalboje funkcionuojančių dvikamienių vardų trumpinių. Vidutiniškai kiekvienoje tarmėje yra paplitusios ~98,7 pirmosios grupės, ~103,5 – antrosios, ~28,4 – trečiosios ir ~150,9 ketvirtosios grupės pamatą turinčios pavardės. Taigi trumpinių kilmės lietuvių pavardėse dažniausi yra KAM+PR pamatą turintys, t.y. ketvirtosios grupės asmenvardžiai, o šnekamojoje kalboje vyrauja kitas tipas: dažniausi yra 1KAM+2D pamatą turintys, t.y. trečiosios grupės asmenvardžiai.

Panagrinėjus dažniausią pamatą (kamieną ir hipokoristinę priesagą) turinčias 2263 trumpinių kilmės lietuvių pavardes, t.y. ketvirtosios grupės asmenvardžius, nustatyta, kad iš jų dažniausios yra 2KAM+PR grupei priskiriamos trumpinių kilmės pavardės, kurių pamatas – antrasis dvikamienio vardo kamienas ir priesaga. Tokį pamatą turinčios pavardės dažniausiai vyrauja rytų ir vakarų aukštaičių arealuose. Pagal dažniausius trumpinių kilmės pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatus panašesni yra rytų ir vakarų aukštaičių arealai bei žemaičių ir pietų aukštaičių arealai. Rečiausias pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatas Lietuvos terito-

riją diferencijuoja į dvi dalis – vakarinę ir rytinę dalį: vakarinėje dalyje daugiau pavardžių su aptariamuoju hipokoristiniu pamatu, siejamu su pirmuoju dvikamienio vardo kamienu ir antrojo pradžia.

Dažniausių CVC struktūros hipokoristinių kamienų (jie sudaro 75,3% visų kamienų) pasiskirstymas pagal jų pamatą turėjo įtakos trumpinių kilmės pavardėse išlikusių hipokoristinių kamienų pamatų santykiui susidaryti. Dominuojantys CVC struktūros hipokoristiniai kamienai dažniausiai yra paplitę pavardėse, atsiradusiose iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos. Kiti retesni tipai (C)CVvC ir (C)CVCC koregavo dėl CVC struktūros tipo susidariusį pamatą: dėl šių tipų kamienų paplitimo antras pagal dažnumą visų trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas, bet ne pirmasis, nes pagal CVC struktūros kamienų pasiskirstymą antras pagal dažnumą pamatas turėtų būti pirmasis dvikamienio vardo kamienas.

Iš visų tarmių išsiskiria žemaičių ir vakarų aukštaičių arealai: daugelis hipokoristinių kamienų struktūrinių tipų yra dažniausi žemaičiuose: (C)CCVC, (C)CVCC, (C)CVvC, CVCCC, CVvCC, VCC, o vakarų aukštaičių areale daugiausia yra CVC, VvC ir VC struktūros hipokoristinių kamienų. Kad žemaičių ir vakarų aukštaičių arealuose vyrauja tokie hipokoristiniai kamienai, matyt, yra susiję su jų pamatinių dvikamienių vardų skaičiumi ir įvairove. Tuo aiškintina, kad hipokoristiniai kamienai pietų ir rytų aukštaičių arealuose yra paplitę mažiau nei žemaičių ir vakarų aukštaičių arealuose.

Nuo trumpinių kilmės pavardžių lokalizacijos priklauso hipokoristinių kamienų tipai: ne visi hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai ((C)CCVC, (C)CVCC, (C)CVvC, CVC, CVCCC, CVvCC, VC, VCC, VvC) būdingi visiems tarmių arealams: CVCCC, CVvCC ir VCC struktūros hipokoristinius kamienus turinčių trumpinių kilmės pavardžių nėra pietų aukštaičių areale, o rytų aukštaičių areale – jų mažuma. Tai galima sieti su šių hipokoristinių kamienų finalių

struktūra: matyti, kad kamienai su finalėmis, kurias sudaro daugiau nei vienas priebalsis, dažniausiai yra paplitę vakarų aukštaičių ir žemaičių arealuose.

Dvikamienių vardų trumpinimo būdai yra susiję ir su trumpinių kilmės pavardžių lokalizacija. Visuose keturiuose tarmių arealuose vyrauja trumpiniai, kurie atsirado iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos. Antras pagal dažnumą visų trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas dėl pavardžių, paplitusių rytų, vakarų ir pietų aukštaičių arealuose.

TRUMPINIŲ KILMĖS LIETUVIŲ PAVARDŽIŲ MORFONOLOGINĖ ANALIZĖ

Trumpinių kilmės lietuvių pavardžių grupės

Visos iš dvikamienių vardų trumpinių atsiradusios lietuvių pavardės pagal savo morfologinį įforminimą gali būti skirstomos į keturias grupes:

1) pavardės su viena balsine priesaga (skaičiuojamos ir pavardės, turinčios prie kamieno pridėtą hipokoristinę priesagą) – iš viso 3895 pavardės (65,5% visų pavardžių), pvz., *Bil-iùkas* Kn, *Nar-ẽckas* Šmn, *Nór-elis* Kbr, *Svir-k-auskas* V;
2) pavardės be balsinių priesagų (skaičiuojamos ir pavardės, turinčios vieną ar dvi hipokoristines priesagas) – iš viso 1716 pavardžių (28,99% visų pavardžių), pvz., *Bãr-as* Sd, *But-k-à* Jnšk, *Bùt-n-ius* Nv, *Daũk-š-is* Sml, *Jóg-a* Skdv, *Mil-ỹs* Užp, *Nar̃t-k-us* Kn, *Žei͂m-is* V;
3) pavardės su dviem balsinėmis priesagomis – iš viso 330 pavardžių (5,5% visų pavardžių), pvz., *Bir-on-ovičius* V, *Būt-in-ãvičius* Grz, *Nor-uš-áitis* Pgg, *Sir-ūn-áitis* Rs;
4) pavardės su dviem hipokoristinėmis priesagomis ir viena balsine – iš viso 9 pavardės (~0,1% visų pavardžių), pvz., *Bar-š-n-evičius* Kdn, *Buč-k-òvskis* {=*But-š-k-ovskis*} Žm.

Iš trumpinių kilmės lietuvių pavardžių grupių dažniausi yra asmenvardžiai, turintys po vieną balsinę priesagą.

Pavardės su viena balsine priesaga: jų statistinė analizė

Iš pavardžių, kurios turi vieną balsinę priesagą (3895 pavardės), daugiausia Lietuvoje yra trumpinių kilmės pavardžių, kurios turi patronimines slaviškos kilmės priesagas (*-(i)evič-*, *-(i)avič-*, *-ovič-*) – sudaro 25,37% visų pavardžių, turinčių vieną balsinę priesagą (pvz., *Darg-ẽvičius* Tl, *Rim-ãvičius* Bb, *Rad-ovičius* Akm). Antros pagal dažnumą yra pavardės, turinčios slaviškos kilmės *-sk-* grupės priesagas (*-(i)ausk-* [*-(i)auck-*, *-avsk-*][222], *-evsk-*, *-(i)ansk-*, *-(i)ensk-*, *-insk-*, *-(i)unsk-*, *-ovsk-*, *-sk-*) – 20,96% visų pavardžių, turinčių vieną balsinę priesagą (pvz., *Gird-áuskas* Bb, *Mil-èvskas* Ukm, *Liaud-ánskas* Kp, *But-énskas* Drsk, *Mil-ìnskas* Ukm, *Bil-ùnskas* Kn, *Vain-òvskas* Kdn, *Svìr-skas* Švnčl). Dažnos yra ir pavardės, turinčios baltiškos kilmės deminutyvines priesagas (*-aič-* [*-oič*], *-ek-*, *-ėk-*, *-el-*, *-et-*, *-ėt-*, *-(i)al-*, *-ik-* [*-ich-*], *-yk-*, *-il-*, *-in-*, *-(i)ok-*, *-(i)ot-* [*-(i)at-*], *-iš-*, *-yt-*, *-iukšt-* [*-iūkšt-*], *-(i)ul-*, *-(i)uš-* [*-iūš-*], *-uč-*, *-uič-*, *-uik-*, *-uk-*, *-ut-* [*-ūt-*], *-uol-*, *-už-* [*-ūž-*, *-uz-*] – 17,81% pavardžių (pvz., *Mant-elis* Eiš, *Bir-età* Kn, *Ged-ìkas* Klp, *Bar-ilas* Vlkv, *Bil-õtas* V, *Mil-iùkas* Drsk, *Bar-ùlis* Ldvn, *Man-iõkas* Krk, *Vid-uõlis* Grz, *Nar-ùšis* Blnk, *Mil-ùtis* Drsk, *Jat-ùžis* Pn ir kt.). Pavardės, turinčios baltiškos kilmės kitas priesagas (*-ail-*, *-aiš-*, *-ak-*, *-ant-*, *-ar-*, *-auk-*, *-aut-*, *-av-*, *-eik-*, *-eil-* [*-ėil-*], *-eiv-*, *-en-* [*-ian-*], *-eiš-* [*-eis-*], *-eikš-*, *-eit-*, *-ein-*, *-ent-*, *-(i)aik-*, *-ič-*, *-iet-*, *-in-*, *-inč-*, *-int-*, *-ioš-*, *-išk-*, *-it-*, *-og-*, *-ol-*, *-uiš-*, *-ukn-*, *-unc-*), taip pat sudaro nemažą grupę – 17,77% pavardžių (pvz., *Tar-aĩlis* Vrn, *Man-eĩkis* Vkš, *Tar-éila* Kbr, *Bar-eĩšis* Pn, *Ber-ẽnis* Nv, *Bù-tinas* Šd, *Sùd-intas* Šl, *Vid-olis* Kn ir kt.). Patronimines priesagas (*-(i)ait-*, *-ėn-*, *-yn-*, *-(i)on-*, *-(i)ūn-* [*-(i)un-*]) turinčios pavardės sudaro 14,46% šios grupės pavardžių (pvz., *Rim-áitis* Bsg, *Rim-énas* Pn, *Man-iónis* Kdn, *Nar-iū̃nas* Mlt ir kt.). Retos yra pavardės su slaviškos kilmės *-ck-* grupės

[222] Laužtiniuose skliaustuose teikiami priesagų variantai.

priesagomis (-*ack*-, -*eck*-, -*ick*-, -*ock*- [-*otsk*-], -*uck*- [-*utsk*-] – 3,25% tiriamosios grupės pavardžių (pvz., *Vìzb-ìckas* Skp, *Vìs-ẽckis* Vdk, *Vìl-ùckis* Dr ir kt.), o rečiausios pavardės – su deminutyvinėmis slaviškos kilmės priesagomis (-*ank*-, -*ec*-, -*ic*-, -*(i)ušk*- [-*usk*-]) – 0,4% pavardžių (pvz., *Nar-uškà* Kvr ir kt.).

Toliau visos balsines priesagas turinčios pavardės sutrauktos į keturias grupes. Išskiriamos pavardės su baltiškos kilmės patroniminėmis, deminutyvinėmis ir kitomis priesagomis bei pavardės su slaviškos kilmės priesagomis, nes siekta analizuoti dažniausias priesagas turinčių pavardžių paplitimą. Tirti pasirinktos dažniausias penkiolika **baltiškos** a) **patroniminės** -*(i)ūn*- (pvz., *Vil-ū̃nas* Šš), -*ait*- (pvz., *Rad-áitis* V), -*(i)on*- (pvz., *Maž-õnas* Akm), -*ėn*- (pvz., *Rãd-ėnas* Bsg), b) **deminutyvinės** -*el*- (pvz., *Nór-elis* Kbr), -*ik*- (pvz., *Rad-ìkas* Lap), -*in*- (pvz., *Eĩč-inas* {=*Eit-š-inas*} Sd), -*ot*- (pvz., *Bùk-ota* Kn), -*(i)uk*- (pvz., *Al-ùkas* Plt), -*(i)ul*- (pvz., *Tar-ùlis* Dgl), -*(i)uš*- (pvz., *Tol-ùšas* Krž), -*ut*- (pvz., *Tar-ùtis* Mrj), c) **kitos** -*eik*- (pvz., *Man-eĩkis* Vkš), -*en*- (pvz., *Myl-ẽnius* Tl), -*eiš*- (pvz., *Bil-eiša* Kn) ir devynios **slaviškos** -*(i)evič*- (pvz., *Nar-ẽvičius* Krž), -*(i)ausk*- [-*(i)auck*-, -*avsk*-] (pvz., *Mil-iáuskis* Klm), -*(i)avič*- (pvz., *Rim-ãvičius* Bb), -*insk*- (pvz., *Mil-ìnskas* Ukm), -*ovsk*- (pvz., *Tul-ovskis* Klp), -*ick*- (pvz., *Kar-ìckis* Jrb), -*eck*- (pvz., *Ged-ẽckis* Šd), -*ovič*- (pvz., *Rim-òvičius* Kn), -*evsk*- (pvz., *Nar-èvskis* Jnš) kilmės priesagų turinčios pavardės. Visos tiriamosios trumpinių kilmės pavardės su minėtomis dažniausiomis priesagomis buvo suskirstytos į keturias grupes pagal tarmių arealus. Retas priesagas turinčios pavardės sutrauktos į grafą *Kitos*.

Tiriant pavardes su dažniausiomis baltiškos kilmės priesagomis bandoma nustatyti, ar trumpinių kilmės pavardžių, kurios turi tam tikras baltiškos kilmės priesagas, lokalizacijos patvirtina Maciejauskienės, Razmukaitės patroniminių asmenvardžių priesagų paplitimo tyrimo rezultatus; taip pat bandoma išskirti deminutyvinių ir kitų priesagų paplitimo arealus (nors Maciejauskienė (1977, 166) ir teigia, kad XVII a. deminutyvinės priesagos -*(i)ulis*, -*ukas*, -*utis*

neturėjo tikslių paplitimo arealų) bei nustatyti kitų dažnų trumpinių kilmės pavardžių priesagų paplitimą. Taip pat stengiamasi palyginti trumpinių kilmės pavardžių paplitimą su LKG, LKA autorių bei su Ambrazo tirtais ir aprašytais apeliatyvais, kurie turi minėtas priesagas.

Iš pradžių nagrinėjamos keturias dažnas patronimines priesagas turinčios pavardės: siekta nustatyti, ar yra sąsajų tarp pavardžių priesagų ir jų paplitimo arealų. Maciejauskienė (1977, 159–168), tyrinėjusi XVII a. lietuvių asmenvardžius ir jų priesagas, nustatė, kad patroniminės priesagos turi pakankamai apibrėžtus paplitimo arealus: priesagos *-aitis* didžiausia koncentracija yra žemaičiuose bei vakarų aukštaičiuose, *-onis*, *-ūnas*[223] – pietų ir rytų aukštaičių areale, *-ėnas* – rytų aukštaičiuose (ypač šiaurrytinėje Lietuvos dalyje). Razmukaitė (1993, 133–165), tyrusi *pluralia tantum* oikonimų paplitimą Lietuvoje, taip pat nustatė, kad oikonimai su *-aičiai* yra paplitę žemaičiuose ir vidurinėje Lietuvos dalyje, su *-oniai*, *-onys* – rytinėje Lietuvos pusėje, su *-ūnai* – aukštaičiuose ir pietų Lietuvoje, su *-ėnai* – rytų Lietuvoje. Apeliatyvų, turinčių minėtas priesagas, tyrėjai taip pat iš dalies patvirtina asmenvardžių ir oikonimų tyrėjų teiginius: apeliatyvų su priesaga *-aitis* daugiausia vakarų Lietuvoje (žr. Ambrazas 1997, 130; 2000, 140), su *-ėnas* – dažni rytų Lietuvoje ir vakarinėje Lietuvos dalyje (LKA 116; Ambrazas 2000, 168[224]), apeliatyvai su *-on-* dažnai yra vartojami aukštaičių (Ambrazas 2000, 163), o apeliatyvai su *-ūnas* – dažni vidurinėje Lietuvos dalyje (Ambrazas 2000, 158).

Norint patvirtinti arba paneigti šiuos tyrėjų teiginius, remiantis trumpinių kilmės pavardėmis su patroniminėmis priesagomis, buvo atlikta asmenvardžių statistinė analizė. Nustatyti, ar pavardės

223 Maciejauskienė (1977, 163) teigia, kad asmenvardžių su šia priesaga yra ir vakarinėje Aukštaitijos dalyje.

224 LKG 283, Ambrazas (1994, 149; 2000, 110) nurodo, kad apeliatyviniai deminutyvai su priesaga *-ėnas* yra dažni rytų aukštaičių areale.

su patroniminėmis priesagomis statistiškai reikšmingai yra susijusios su paplitimo arealais, taikytas x^2 kriterijus. Iš 15 lentelės matyti, kad duomenys yra statistiškai reikšmingai susiję, nes p = 0,000 ir $p < 0,05$, o $x^2 = 142,475$, df = 12.

15 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių patroniminių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	142,475[a]	12	,000
Tikimybės santykis	126,669	12	,000
N	563		

[a] Penkiose ląstelėse (25,0%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 0,22.

16 lentelėje pateikta, kiek pavardžių su balsinėmis patroniminėmis priesagomis yra paplitusios tarmių arealuose, ir jų santykiniai procentai. Iš 16 lentelės matyti, kokias patronimines priesagas turinčios pavardės yra paplitusios tam tikrame areale ir kokie jų procentiniai santykiai:

1) Iš visų tiriamų pavardžių su patroniminėmis priesagomis didžiąją dalį sudaro pavardės su priesaga *-ūn-* – 51,5% pavardžių (pvz., *Gin-iū́nas* Kn, *Vain-iū́nas* Rk), mažiau su *-ait-* ir *-on-* – atitinkamai 24,5% ir 16,5% pavardžių (pvz., *Nor-áitis* Rd, *Val-áitis* Pn bei *Man-iónis* Št, *Rim-ónis* Dgl) ir mažiausiai su *-ėn-* – 6,7% pavardžių (pvz., *Rad-ė́nas* Krkn, *Rim-ė́nas* Rd). Šie rezultatai skiriasi nuo XVII a. ir *pluralia tantum* oikonimuose išlikusių asmenvardžių patroniminių priesagų kiekybinio santykio. Dažnumo tvarka Maciejauskienė (1977, 161–164) ir Razmukaitė (1993, 134–161) patronimines priesagas išdėsto taip: *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ėnas*.
2) Pavardės su patronimine priesaga *-ūn-* vyrauja visoje Aukštaitijoje: ypač jų gausu rytų aukštaičių tarmėje – sudaro 71,5% visų tiriamų pavardžių su patroniminėmis priesago-

mis (pvz., *Gėdž-iū́nas* Ign, *Nar-ū́nas* JnšM), pietų ir vakarų aukštaičių tarmėse – po 48,4% ir 44,9% pavardžių (pvz., *Mil-iū́nas* Šlčn, *Vil-ū́nas* Drsk bei *Girdž-iū́nas* Kn, *Val-ū́nas* Kn). Pavardės su patronimine priesaga *-ait-* vyrauja Žemaitijoje: sudaro 44,8% pavardžių (pvz., *Jog-aitis* Trg, *Spud-áitis* Klp). Šie patroniminių priesagų arealinio paplitimo duomenys sutampa su Maciejauskienės ir Razmukaitės onimų tyrimų rezultatais. Tačiau lyginant pavardžių, turinčių priesagą *-ūn-*, dažnumą su apeliatyvinių vedinių, turinčių šią priesagą, dažnumu matyti, kad antroponiminiai priesagos *-ūn-* vediniai daugiau vyrauja rytų, bet ne vakarų aukštaičių areale (kaip apeliatyvinių vedinių).

3) Añtros pagal dažnumą aukštaičių arealuose yra priesagos: *-on-* – sudaro 25,8% pietų aukštaičių pavardžių (pvz., *Geč-iónis* {=*Ged-š-ionis*} Alv, *Tol-onis* Drsk), *-ėn-* – sudaro 12,0% rytų aukštaičių pavardžių (pvz., *Būt-ė́nas* Ppl, *Rim-ė́nas* Pn), *-ait-* – sudaro 31,0% vakarų aukštaičių pavardžių (pvz., *Rim-áitis* Bsg, *Val-áitis* Gdž). Tokie priesagų paplitimo duomenys nesiskiria nuo Maciejauskienės, Razmukaitės ir apeliatyvų tyrėjų analizės rezultatų. Tačiau trumpinių kilmės antroponimų vediniai su priesaga *-ūn-*, paplitę žemaičių areale, prieštarauja minėtų tyrėjų nuomonei: pavardės su šia priesaga žemaičiuose yra antros pagal dažnumą – 30,2% visų žemaičių tiriamų pavardžių (pvz., *Mąž-ūnas* Šlu, *Vil-iū́nas* Krš).

4) Rečiausios pietų aukštaičių areale yra pavardės su priesaga *-ait-* (pvz., *Jog-aitis* Drsk, *Maz-áitis* Drsk) bei vakarų aukštaičių ir žemaičių arealuose – su *-ėn-* (pvz., *But-ė́nas* Kn, *Rãd-ėnas* Bsg bei *But-ė́nas* Klm, *Kont-ėnis* Klp) taip pat patvirtina Maciejauskienės, Razmukaitės ir apeliatyvų tyrėjų analizės rezultatus, tačiau išsiskiria pavardės su priesaga *-on-*, kurios yra rečiausios rytų aukštaičių areale – sudaro tik 8,0% pavardžių (pvz., *Bil-onas* V, *Rim-onı̀s* Vžns).

5) Susidariusius priesagų dažnumo skirtumus, kurie nėra dideli, galima aiškinti taip: XVII a. asmenvardžiai, *pluralia tantum* oikonimai ir apeliatyvai rodo ankstesnį pavardžių patroniminių priesagų dažnumą, kuris vėliau galėjo pakisti dėl asmenvardžių priesagų numetinėjimo apie XVII a. pab. – XVIII a. (žr. Maciejauskienė 1987a, 115–119; Razmukaitė 1993, 161).

Tirtos ir trumpinių kilmės pavardės su dažniausiomis deminutyvinėmis priesagomis. Bandoma nustatyti, ar tikrai asmenvardžių deminutyvinės priesagos neturi tikslių paplitimo arealų, kaip teigia Maciejauskienė; taip pat kokie yra trumpinių kilmės pavardžių su deminutyvinėmis priesagomis paplitimo panašumai ir skirtumai, palyginti su tų pačių deminutyvinių priesagų apeliatyviniais vediniais. Remiantis LKA 132, Ambrazu (1994, 135; 2000, 94), apeliatyvai su priesaga *-elis* yra paplitę po visą Lietuvą ir reti žemaičių bei dalyje vakarų aukštaičių teritorijos. Šiuose arealuose vyrauja apeliatyvai su priesagomis *-ik-* (žr. LKG 278; Ambrazas 1991, 4; 1994, 130; 2000,

16 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių patroniminių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybė

			Priesagos					Iš viso
			-ait-	-ėn-	-(i)on-	-(i)ūn-	kitos	
Tarmė	PA	Skaičius	2	3	8	15	3	31
		% santykis su tarme	6,5%	9,7%	25,8%	48,4%	9,7%	100%
	RA	Skaičius	17	24	16	143		200
		% santykis su tarme	8,5%	12,0%	8,0%	71,5%		100%
	VA	Skaičius	67	7	45	97		216
		% santykis su tarme	31,0%	3,2%	20,8%	44,9%		100%
	ŽEM	Skaičius	52	4	24	35	1	116
		% santykis su tarme	44,8%	3,4%	20,7%	30,2%	0,9%	100%
Iš viso		Skaičius	138	38	93	290	4	563
		% santykis su tarme	24,5%	6,7%	16,5%	51,5%	0,7%	100%

88) ir *-inas* (žr. LKG 277)[225]. Rytų aukštaičių tarmėje dažni yra apeliatyvai su priesagomis *-ot-*, *-(i)ul-* (žr. Ambrazas 1994, 137; 2000, 96, 109), pietų aukštaičių – su *-(i)ul-*, *-(i)ut-* (žr. Ambrazas 1991, 11; 1994, 137, 142; 2000, 96, 103)[226]. Deminutyvai su *-(i)uk-* paplitę po visą Lietuvą, išskyrus šiaurės žemaičius (žr. LKA 131; Ambrazas 1994, 321; 2000, 90), o daugiau jų yra pietų ir vakarų aukštaičių arealuose (LKG 265; Ambrazas 1991, 8).

Norint palyginti pavardžių duomenis su apeliatyvais visos tiriamosios trumpinių kilmės pavardės su aštuoniomis deminutyvinėmis priesagomis taip pat suskirstytos į grupes pagal tarmių arealus. Nustatyti, ar pavardės su tiriamomis deminutyvinėmis priesagomis yra statistiškai reikšmingai susijusios su paplitimo arealais, taikytas x^2 kriterijus. Iš 17 lentelės matyti, kad duomenys yra statistiškai reikšmingai susiję, nes p = 0,000 ir $p < 0,05$, o $x^2 = 63,328$, df = 24.

17 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių deminutyvinių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	63,328[a]	24	,000
Tikimybės santykis	60,873	24	,000
N	694		

[a] Aštuoniose ląstelėse (22,2%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 1,25.

Iš 18 lentelės matyti, kiek deminutyvines priesagas turinčios pavardės yra paplitusios keturiuose tarmių arealuose. Rezultatai rodo:

1) Rytų, vakarų aukštaičių ir žemaičių arealuose dažniausiai vyrauja pavardės su priesaga *-(i)ut-*: žemaičių tarmėje jos suda-

[225] Ambrazas (1994, 145; 2000, 106–107) tikslina apeliatyvų su *-inas* paplitimą ir teigia, kad šios priesagos apeliatyvai daugiau yra paplitę pietvakarinėje žemaičių tarmės dalyje.

[226] Ambrazas (1991, 11; 1994, 142; 2000, 103) tvirtina, kad pietvakarinėje Lietuvos dalyje taip pat paplitę apeliatyviniai deminutyvai su priesaga *-(i)ut-*.

ro 32% (pvz., *Nãr-uta* Žd, *Skir-ùtis* Ms), rytų aukštaičių – 25,0% (pvz., *Sir-ùtis* V, *Žyg-ùtis* V), vakarų aukštaičių – 20,6% (pvz., *Bir-ùtis* Šl, *Val-ùtis* Kn) kiekvienos tarmės deminutyvines priesagas turinčių pavardžių. Trumpinių kilmės pavardės su priesaga *-el-* vyrauja pietų aukštaičių areale (pvz., *Ar-ẽlis* Lzd, *Būd-ẽlis* Drsk) – sudaro 29,0% arealo pavardžių su deminutyvinėmis priesagomis. Trumpinių kilmės pavardės su deminutyvine priesaga *-(i)ut-* yra paplitusios visoje Lietuvoje – jos sudaro ir 16,1% pietų aukštaičių tiriamų deminutyvinių pavardžių (pvz., *Tar-utà* Al, *Vil-ùtis* Vrn). Šie pavardžių tyrimo rezultatai skiriasi nuo apeliatyvų su priesaga *-(i)ut-* paplitimo: asmenvardžiai yra dažni ne tik pietų ir pietvakarių Lietuvoje (kaip apeliatyvai), bet ir rytų Lietuvoje bei žemaičių areale. Trumpinių kilmės pavardžių su deminutyvine priesaga *-el-* mažėja iš pietų į rytus ir pietvakarius (žr. 18 lentelę), todėl matyti, kad pavardžių su priesaga *-el-* pagrindinis paplitimo arealas – pietų Aukštaitija, jų kiek mažiau yra kitose aukštaičių teritorijose ir mažai – žemaičių areale. Mažas procentas priesagos *-elis* vedinių žemaičių areale (pvz., *Gaud-elis* Klp, *Mãž-elis* Trk) patvirtina apeliatyvų tyrimo rezultatus (sudaro 5,8% deminutyvinių žemaičių priesagų vedinių).

2) Pavardės su priesaga *-(i)uš-* (pvz., *Nar-ùšis* Lkm, *Tol-iùšis* Kltn) neturi aiškių paplitimo arealų; jos yra paplitusios po visą Lietuvą. Pavardžių su priesaga *-(i)ul-* (pvz., *Gat-ùlis* Jnš, *Vìt-ulis* Krč) yra kiek mažiau pietų aukštaičių areale. Šie duomenys taip pat prieštarauja Ambrazo atliktai apeliatyvų priesagų paplitimo analizei: pagal jį (žr. Ambrazas 1994, 137; 2000, 96) apeliatyvinių priesagos *-(i)ul-* vedinių yra daugiau pietų aukštaičių areale.

3) Įmanoma išskirti trumpinių kilmės pavardžių su deminutyvinėmis priesagomis *-ik-*, *-in-*, *-(i)ot-*, *-(i)uk-* paplitimo area-

18 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių deminutyvinių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybė

			Priesagos									Iš viso
			-el-	-ik-	-in-	-(i)ot-	-(i)uk-	-(i)ul-	-(i)uš-	-(i)ut-	kitos	
Tarmė	PA	Skaičius	9	1	1		5	2	4	5	4	31
		% santykis su tarme	29,0%	3,2%	3,2%		16,1%	6,5%	12,9%	16,1%	12,9%	100%
	RA	Skaičius	23	5	5	12	17	31	19	44	20	176
		% santykis su tarme	13,1%	2,8%	2,8%	6,8%	9,7%	17,6%	10,8%	25,0%	11,4%	100%
	VA	Skaičius	21	19	6	12	12	36	30	47	45	228
		% santykis su tarme	9,2%	8,3%	2,6%	5,3%	5,3%	15,8%	13,2%	20,6%	19,7%	100%
	ŽEM	Skaičius	15	13	16	20	6	39	32	83	35	259
		% santykis su tarme	5,8%	5,0%	6,2%	7,7%	2,3%	15,1%	12,4%	32,0%	13,5%	100%
Iš viso		Skaičius	68	38	28	44	40	108	85	179	104	694
		% santykis su tarme	9,8%	5,5%	4,0%	6,3%	5,8%	15,6%	12,2%	25,8	15,0%	100%

lus: pavardės su *-ik-* daugiausiai paplitusios vakarų aukštaičių teritorijoje – 8,3% deminutyvinių arealo priesagų (pvz., *Ged-ikis* Kdn, *Rad-ìkas* Lap), su *-in-*, *-(i)ot-* – Žemaitijoje – atitinkamai 6,2% ir 7,7% deminutyvinių arealo priesagų (pvz., *Bū́t-inas* Krtv, *Sùd-inas* Vvr bei *Gìn-iotas* Kv, *Gin-iõtis* Als), su *-(i)uk-* – pietų aukštaičių teritorijoje – 16,1% deminutyvinių arealo priesagų (pvz., *Maz-iùkas* Drsk, *Mil-iùkas* Drsk). Minėtų keturių apeliatyvų priesagų paplitimas beveik sutampa su trumpinių kilmės pavardžių deminutyvinių priesagų paplitimo arealais: skiriasi tik priesagos *-ot-* paplitimo arealas – asmenvardžių vediniai yra paplitę ne rytų aukštaičių, bet žemaičių areale.

4) Taigi su Maciejauskiene (1977, 166), teigusia, kad XVII a. deminutyvinės priesagos neturėjo tikslių paplitimo arealų, remiantis trumpinių kilmės pavardėmis, galima sutikti tik iš dalies: tiriamosios pavardės su priesagomis *-(i)ut-*, *-ul-* yra paplitusios po visą Lietuvą, o pavardės su priesaga *-(i)uk-* turi paplitimo arealą – pietų aukštaičiai. Pavardės su priesaga *-(i)uš-* taip pat yra vienodai paplitusios po visą Lietuvą, o trumpinių kilmės pavardės su priesagomis *-el-*, *-ik-*, *-in-*, *-ot-* turi paplitimo arealus (18 lentelė).

Toliau tiriamos trumpinių kilmės pavardės, turinčios kitas paplitusias, dažniausiai pejoratyvines, priesagas: *-eik-* (pvz., *Min-eĩkis* Krt, *Nor-éika* Slnt), *-eiš-* (pvz., *Kor-eišà* Kn, *Vil-eĩšis* Ppl), *-en-* (pvz., *Ber-ẽnis* Vkš, *Rãd-enas* Pn). Ambrazas (1991, 8; 1993, 139; 1994, 131) užsimena, kad su priesaga *-eik-* dažniausiai daromi tikriniai vardai. Apie asmenvardžių ar apeliatyvų, turinčių šias priesagas, paplitimo arealus nėra rašyta, todėl bandoma juos nustatyti remiantis trumpinių kilmės pavardėmis. Visos tiriamosios trumpinių kilmės pavardės su minėtomis trimis priesagomis taip pat suskirstytos į grupes pagal tarmių arealus. Nustatyti, ar pavardės su tiriamomis priesagomis yra statistiškai reikšmingai susijusios su paplitimo arealais, taiky-

tas x^2 kriterijus. Iš 19 lentelės matyti, kad duomenys yra statistiškai reikšmingai susiję, nes p = 0,000 ir p < 0,05, o x^2 = 65,117, df = 9.

19 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių priesagų *-eik-*, *-eiš-*, *-en-* ir jų paplitimo arealų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	65,117[a]	9	,000
Tikimybės santykis	74,341	9	,000
N	687		

[a] Trijose ląstelėse (18,8%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 1,28.

20 lentelėje pateikta, kiek trumpinių kilmės pavardžių su minėtomis priesagomis yra paplitusios tarmių arealuose ir jų santykiniai procentai. Duomenys rodo:

1) Trumpinių kilmės pavardės su priesaga *-eik-* yra paplitusios po visą Lietuvą: jų skaičius svyruoja nuo 55,6% pietų aukštaičių tarmėje (pvz., *Mil-eikà* Žsl, *Nar-eikà* Trak) iki 73,9% žemaičių tarmėje (pvz., *Nor-éika* Sd, *Rim-eikà* Rt).

20 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių priesagų *-eik-*, *-eiš-*, *-en-* ir jų paplitimo arealų priklausomybė

			Priesagos				Iš viso
			-eik-	-eiš-	-en-	kitos	
Tarmė	PA	Skaičius	10		1	7	18
		% santykis su tarme	55,6%		5,6%	38,9%	100%
	RA	Skaičius	120	20	9	34	183
		% santykis su tarme	65,6%	10,9%	4,9%	18,6%	100%
	VA	Skaičius	150	28	10	30	218
		% santykis su tarme	68,8%	12,8%	4,6%	13,8%	100%
	ŽEM	Skaičius	198	1	40	29	268
		% santykis su tarme	73,9%	0,4%	14,9	10,8%	100%
Iš viso		Skaičius	478	49	60	100	687
		% santykis su tarme	69,6%	7,1%	8,7%	14,6%	100%

2) Trumpinių kilmės pavardės su priesagomis *-eiš-* ir *-en-* turi savo paplitimo arealus. Pavardės su priesagomis *-eiš-* yra paplitusios rytų ir vakarų aukštaičių tarmėse – atitinkamai 10,9% ir 12,8% tiriamos grupės arealo pavardžių (pvz., *Bar-eišà* Dgl, *Vil-eĩšis* Ign bei *Bil-eiša* Kn, *Val-eiša* Kn). Pavardės su priesaga *-en-* dažniausios yra žemaičių tarmėje: sudaro 14,9% tiriamosios grupės arealo pavardžių (pvz., *Būt-ẽnis* Žd, *Tol-ẽnis* Rt).

Analizuojamos ir trumpinių kilmės pavardės, turinčios dažnas devynias slaviškos kilmės priesagas *-(i)ausk-* (pvz., *Gal-iáuskas* Mlt), *-(i)avič-* (pvz., *Bug-ãvičius* Sb), *-eck-* (pvz., *Daun-ẽckas* Rd), *-(i)evič-* (pvz., *Buk-ẽvičius* Kn), *-evsk-* (pvz., *Mil-èvskis* Trg), *-ick-* (pvz., *Min-ìckas* Užp), *-insk-* (pvz., *Vil-ìnskis* Jon), *-ovič-* (pvz., *Bug-ovičius* V), *-ovsk-* (pvz., *Kontr-òvskas* Klp). Maciejauskienė (1977, 164, 166–167), tyrusi senuosius asmenvardžius, nustatė, kad XVII a. asmenvardžiai su priesagomis *-evičius* ir *-ovičius* bei *-ck-* ir *-sk-* grupės priesagomis neturi apibrėžtų paplitimo arealų. Todėl bandoma nustatyti, ar tikrai minėtas slaviškos kilmės priesagas turinčios trumpinių kilmės pavardės neturi savo paplitimo arealų, o jei turi, tai kokius. Visos pavardės yra suskirstytos į grupes pagal tarmes.

Nustatyti, ar pavardės su tiriamomis priesagomis yra statistiškai reikšmingai susijusios su paplitimo arealais, taikytas x^2 kriterijus. Iš 21 lentelės matyti, kad duomenys statistiškai reikšmingai yra susiję, nes p=0,000 ir p<0,05, o x^2=87,800, df=27.

21 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių su slaviškos kilmės priesagomis ir jų paplitimo arealų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	87,800[a]	27	,000
Tikimybės santykis	88,786	27	,000
N	1951		

[a] Trijose ląstelėse (7,5%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 2,12.

22 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių su slaviškos kilmės priesagomis ir jų paplitimo arealų priklausomybė

			Priesagos										Iš viso
			-eck-	-evsk-	-(i)ausk-	-(i)avič-	-ick-	-(i)evič-	-insk-	-ovič-	-ovsk-	kitos	
Tarmė	PA	Skaičius	1	1	40	10	3	107	5	5	7	9	188
		% santykis su tarme	0,5%	0,5%	21,3%	5,3%	1,6%	56,9%	2,7%	2,7%	3,7%	4,8%	100%
	RA	Skaičius	17	8	139	36	30	221	32	16	19	26	544
		% santykis su tarme	3,1%	1,5%	25,6%	6,6%	5,5%	40,6%	5,9%	2,9%	3,5%	4,8%	100%
	VA	Skaičius	25	12	222	64	15	293	57	11	21	44	764
		% santykis su tarme	3,3%	1,6%	19,1%	8,4%	2,0%	38,4%	7,5%	1,4%	2,7%	5,8%	100%
	ŽEM	Skaičius	7	1	165	47	4	172	27	6	9	17	455
		% santykis su tarme	1,5%	0,2%	36,3%	10,3%	0,9%	37,8%	5,9%	1,3%	2,0%	3,7%	100%
Iš viso		Skaičius	50	22	566	157	52	793	121	38	56	96	1951
		% santykis su tarme	2,6%	1,1%	29,0%	8,0%	2,7%	40,6%	6,2%	1,9%	2,9%	4,9%	100%

22 lentelėje pateikta, kiek trumpinių kilmės pavardžių su slaviškos kilmės priesagomis yra paplitusios tarmių arealuose, ir jų santykiniai procentai. Tiriant nustatyta:

1) Dažniausia trumpinių kilmės pavardžių slaviška priesaga yra *-(i)evič-* (sudaro 42,2% visų slaviškos kilmės pavardžių): pavardžių su šia priesaga skaičius svyruoja nuo 37,8% žemaičių areale (pvz., *Mil-ẽvičius* Sd, *Sir-ẽvičius* Skd) iki 56,9% pietų aukštaičių areale (pvz., *Nar-ẽvičius* Mrk, *Radz-ẽvičius* Al).
2) Antra pagal dažnumą trumpinių kilmės pavardžių slaviška priesaga yra *-(i)ausk-* (sudaro 29,0% visų slaviškos kilmės pavardžių): pavardžių su šia priesaga skaičius svyruoja nuo 19,1% vakarų aukštaičių areale (pvz., *Skirt-auskas* Jnš, *Vain-áuskas* Šlv) iki 36,3% žemaičių areale (pvz., *Bar-áuskis* Pln, *Vid-áuskis* Nmk).
3) Pavardės su slaviškomis priesagomis yra gana tolygiai pasiskirsčiusios po Lietuvą. Todėl remiantis trumpinių kilmės pavardėmis galima patvirtinti Maciejauskienės (1977, 164, 166–167) teiginį, kad pavardės su slaviškomis priesagomis neturi savo paplitimo arealų.

Panagrinėjus trumpinių kilmės pavardes, kurios turi vieną balsinę priesagą (3895 pavardės), matyti, kad jų paplitimo arealai statistiškai reikšmingai yra susiję su pavardžių priesagomis. Iš baltiškas patronimines priesagas turinčių pavardžių analizės matyti, kad didžiąją jų dalį sudaro pavardės su priesaga *-ūn-*, mažiau *-ait-* ir *-on-* ir mažiausiai *-ėn-*. Pavardės su *-ūn-* vyrauja visoje Aukštaitijoje, o su *-ait-* – Žemaitijoje. Tokia minėta pavardžių priesagų dažnumo tvarka skiriasi nuo XVII a. ir *pluralia tantum* oikonimuose išlikusių asmenvardžių patroniminių priesagų kiekybinio santykio. Susidariusius priesagų dažnumo skirtumus, nors jie nėra labai žymūs, galima aiškinti taip: XVII a. asmenvardžiai, *pluralia tantum* oikonimai ir apeliatyvai rodo ankstesnį pavardžių patroniminių priesagų dažnu-

mą, kuris vėliau galėjo pakisti dėl asmenvardžių priesagų numetinėjimo apie XVII a. pab. – XVIII a.

Daugelis deminutyvinių priesagų taip pat turi savo paplitimo arealus. Rytų, vakarų aukštaičių ir žemaičių arealuose dažniausiai vyrauja pavardės su priesaga *-(i)ut-*, o su priesaga *-el-* – pietų aukštaičių areale. Remiantis trumpinių kilmės pavardžių duomenimis teigtina, kad trumpinių kilmės pavardės su deminutyvine priesaga *-ut-* yra paplitusios po visą Lietuvą; kaip ir pavardės su priesagomis *-(i)ul-* ir *-(i)uš-*. Savo paplitimo arealus turi dažnos deminutyvinės priesagos: *-el-*, *-(i)uk-*, paplitusios pietų aukštaičių, *-ik-* – vakarų aukštaičių, *-in-*, *-ot-* – žemaičių arealuose.

Iš tirtų kitų dažnų baltiškos kilmės priesagas turinčių pavardžių dažniausios yra pavardės su priesaga *-eik-*, paplitusios po visą Lietuvą. Kitos dažnos priesagos *-eiš-* ir *-en-* turi savo paplitimo arealus: su *-eiš-* paplitusios rytų ir vakarų aukštaičių, su *-en-* – žemaičių tarmėse.

Dažniausias slaviškos kilmės priesagas turinčios pavardės yra asmenvardžiai su priesagomis *-(i)evič-* ir *-(i)ausk-*. Remiantis pavardžių su dažniausiomis slaviškos kilmės priesagomis paplitimu aišku, kad jos yra gana tolygiai pasiskirsčiusios po Lietuvą ir neturi išskirtinių paplitimo arealų.

Pavardės su hipokoristinėmis priesagomis: jų statistinė analizė

Toliau nagrinėjama pavardžių, turinčių hipokoristines priesagas, struktūros, lokalizacijos ir priebalsinių priesagų ryšiai. Pirmiausia pagal priesagų dažnumą išskirtos pavardės, turinčios pagrindines ir periferines priesagas. Pavardžių priesagos *-k-* ir *-š-* yra pagrindinės ir vyraujančios hipokoristinės priesagos, kadangi pavardės su šiomis priesagomis sudaro 97,35% visų nagrinėjamųjų pavardžių. Yra 1447 pavardės su priesaga *-k-* – 60,9% šios grupės pavardžių (pvz., *But-k-à*

Lnkv, *Gal̃-k-us* Drsk, *Giñ-k-us* Jz, *Nór-k-us* Grz) ir 866 pavardės su priesaga *-š-* – 36,45% šios grupės pavardžių (pvz., *Dauk-š-ỹs* Grnk, *Geč-ỹs* {=*Ged-š-ys*} Klp, *Koñč-is* {=*Kont-š-is*} Slč, *Rìm-š-a* Krč). Kitos pavardžių priebalsinės priesagos *-n-*, *-l-*, *-ž-*, *-t-*, *-r-* yra periferinės ir tesudaro 2,65% šios grupės pavardžių. Iš jų išskirtos pavardės su priesaga *-n-*, traukiamos į kai kuriuos tolesnius skaičiavimus – su šia priesaga yra 41 pavardė ir sudaro 1,7% visų šios grupės pavardžių (pvz., *Bùd-n-ius* Bt, *Gal-n-is* V). Pavardės su kitomis priesagomis traukiamos į grupę *Kitos* ir smulkiau nenagrinėjamos. Iš jų dažniausios yra pavardės su priesaga *-l-* – 14 pavardžių sudaro 0,59% visų šios grupės pavardžių (pvz., *Gir-l-a* Yl, *Man-l-eikà* Gl). Kitos priesagos yra retesnės: pavardžių su priesaga *-ž-* yra 3, su *-t-* – 4, su *-r-* – 1; atitinkamai 0,13%, 0,17% ir 0,04% visų šios grupės pavardžių (pvz., *Rìm-ž-a* Šd, *Vaiš-t-ùtis* Gdr, *Gimb-r-a* Kn)[227].

2002 m. atliktos apklausos duomenimis (žr. Sinkevičiūtė 2003b, 317–341), dažniausiai yra paplitę trumpiniai su priebalsine priesaga *-k-* – sudaro 91,1% visų šnekamosios kalbos priebalsines priesagas turinčių trumpinių (pvz., *Algim-k-is*, *Rim-k-a*, *Taut-k-us*). Lietuvių kalbotyroje įprasta manyti, kad asmenvardžiai su priesaga *-k-* yra vartojami dėl palyginti naujų ir dažnų šnekamojoje kalboje apeliatyvinių slaviškos priesagos *-k-* vedinių, plg. *kaimyn-ka*, *vagil-ka* ir kt. Tačiau Jurkėnas (1966, 208–209) spėja, kad tokie apeliatyvai su priesaga *-k-* dabartiniais laikais yra paplitę ne vien tik dėl slavų įtakos, bet ir dėl senõs tradicijos darytis asmenų vardus su priesaga *-k-*. Šį teiginį remtų ir kitų priesagų (*-n-* ir *-š-*) vartojimas sudarant šnekamosios kalbos trumpinius: šias priesagas turi ir lietuvių pavardėse išlikę, ir Jurkėno (1966, 209–221) tirti istorinių šaltinių trumpiniai. Ar anksčiau buvo vartota daugiau priebalsinių priesagų, bus galima atsakyti tik ištyrus istoriniuose šaltiniuose užfiksuotus

[227] Neatmestina ir kitokia retų priesagų atsiradimo galimybė: kartais vardai su retomis priesagomis galėjo atsirasti dėl tam tikrų asmenvardžių užrašymo ypatybių – praleidžiant žodžio vidurio balsį (apie tai žr. Zinkevičius 1977, 105).

trumpinius. Dabar galima preliminariai pridurti, kad šnekamosios kalbos trumpiniai sudaromi dar ir su priebalsinėmis priesagomis *-c-* (pvz., *Rim-c-a*), *-t-* (pvz., *Rim-t-ė*), *-v-* (pvz., *Mant-v-a*) – žr. Sinkevičiūtė 2003b, 331. Lyginant šiuos šnekamosios kalbos duomenis su trumpinių, išlikusių lietuvių pavardėse, duomenimis matyti ryškus priesagų, su kuriomis sudaromi priebalsines priesagas turintys trumpiniai, skirtumas. Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse vyrauja dvi priebalsinės priesagos – *-k-* ir *-š-*, o šnekamosios kalbos trumpiniuose – priesaga *-k-*. Ir lietuvių pavardėse išlikusiuose, ir surinktuose šnekamosios kalbos trumpiniuose yra bendra periferinė priebalsinė priesaga *-t-*. Kitomis priebalsinėmis priesagomis iš lietuvių pavardžių rekonstruojami ir surinkti šnekamosios kalbos trumpiniai skiriasi: daugiau periferinių priebalsinių priesagų turi trumpinių kilmės pavardės (priesagos *-n-*, *-l-*, *-ž-*, *-r-*), mažiau – šnekamosios kalbos trumpiniai (priesagos *-c-*, *-v-*). Trumpinių kilmės lietuvių pavardėse esančios priesagos *-k-*, *-š-*, *-n-*, *-l-*, *-t-* yra būdingos ne tik lietuvių trumpiniams: su šiomis priesagomis buvo sudaromi ir rusų vardai viduramžiais (daugiau žr. Eriksson 1961, 185–192); jų priebalsinės priesagos *-k-* ir *-š-* taip pat buvo dažnos, o *-n-*, *-l-*, *-t-* – retos[228].

Toliau trumpinių kilmės lietuvių pavardės, turinčios hipokoristines priesagas, yra nagrinėjamos pagal jų paplitimo arealus. Bandoma sužinoti, ar nuo trumpinių kilmės pavardžių turimų hipokoristinių priesagų priklauso pavardžių paplitimo arealai. Visos pavardės suskirstytos į keturias grupes pagal tarmių arealus. Ištirti, ar pavardės su hipokoristinėmis priesagomis statistiškai reikšmingai yra susijusios su paplitimo arealais, taikytas x^2 kriterijus. Iš 23 lentelės matyti, kad duomenys statistiškai reikšmingai yra susiję, nes $p = 0{,}000$ ir $p < 0{,}05$, o $x^2 = 47{,}345$, $df = 9$.

228 Serbų-kroatų vardų hipokoristinės priesagos *-k-*, *-l-*, *-n-*, *-š-* taip pat yra dažnos; iš jų daugiausia vardų yra su hipokoristine priesaga *-k-* (žr. Lindert 1993, 226–229).

23 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių hipokoristinių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	47,345[a]	9	,000
Tikimybės santykis	47,983	9	,000
N	2376		

[a] Dviejose ląstelėse (12,5%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 1,65.

24 lentelėje matyti, kiek hipokoristines priesagas turinčios pavardės yra paplitusios keturiuose tarmių arealuose, ir jų santykiniai procentai. Duomenys rodo:

1) Dažniausios trumpinių kilmės pavardžių hipokoristinės priesagos *-k-* vedinių skaičius svyruoja nuo 53,4% žemaičių areale (pvz., *Mañ-k-us* Skdv, *Riñ-k-us* Als) iki 70,8% pietų aukštaičių areale (pvz., *Bùt-k-us* Trak, *Rim-k-us* Drsk). Iš 24 lentelės matyti, kad trumpinių kilmės pavardžių priesaga *-k-* yra būdingesnė pietų ir rytų aukštaičiams. Pavardžių su šia hipokoristine priesaga mažėja einant į vakarus: mažiausiai jų yra žemaičių areale.
2) Pavardės su kita dažna priesaga *-š-* yra būdingiausios žemaičių arealui: sudaro 44,4% visų žemaičių arealo pavardžių (pvz., *Rìm-š-a* Klm, *Výč-as* {=*Vyd-š-as*} Tl). Aukštaičių arealuose jų skaičius mažėja iš vakarų į rytus ir pietryčius: sudaro 25,8% ir 32,9% pietų ir rytų aukštaičių pavardžių (pvz., *Jõč-is* {=*Jot-š-is*} Eiš, *Rìm-š-a* Drsk bei *Buč-ỹs* {=*But-š-ys*} Brž, *Dauk-š-a* V).
3) Pavardės su reta hipokoristine priesaga *-n-* yra būdingiausios vakarų aukštaičiams: sudaro 1,7% arealo pavardžių (pvz., *Dir-n-iáuskas* Kn, *Vaiš-n-ỹs* Vlkv). Mažiausias šių pavardžių procentas yra rytų ir pietų aukštaičiuose: atitinkamai 1,2% ir 1,1% arealų pavardžių (pvz., *Gal-n-is* V bei *Bart-n-áuskas* Sem).

24 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių hipokoristinių priesagų ir jų paplitimo arealų priklausomybė

			Hipokoristinės priesagos				*Iš viso*
			-k-	-n-	-š-	kitos	
Tarmė	PA	Skaičius	126	2	46	4	178
		% santykis su tarme	70,8%	1,1%	25,8%	2,2%	100%
	RA	Skaičius	374	7	189	5	575
		% santykis su tarme	65,0%	1,2%	32,9%	0,9%	100%
	VA	Skaičius	511	16	269	11	807
		% santykis su tarme	63,3%	2,0%	33,3%	1,4%	100%
	ŽEM	Skaičius	436	16	262	2	816
		% santykis su tarme	53,4%	2,0%	44,4%	0,2%	100%
Iš viso		Skaičius	1447	41	866	22	2376
		% santykis su tarme	60,9%	1,7%	36,4%	0,9%	100%

Toliau siekiama nustatyti, kiek vyraujančių priesagų *-k-* ir *-š-* „pasirinkimas“ priklauso nuo hipokoristinio kamieno struktūros, nes išanalizavus pavardes nustatyta, kad priebalsinės priesagos dedamos ne prie visų hipokoristinių kamienų. Trumpinių kilmės pavardės su priebalsinėmis priesagomis daromos tik iš šešių hipokoristinių kamienų CVC, CVvC, CVCC, VC, CCVC ir VvC. Iš šios grupės dažniausi yra CVC struktūros kamienai: yra 1879 pavardės ir sudaro 79,1% visų šios grupės pavardžių (pvz., *Bùč-as* {*=But-š-as*} Brž, *Mil-k-ovskis* V, *Moñ-k-us* Btr, *Rim-k-ū̃nas* Btg). Nereti yra ir CVvC (244 pavardės) bei CVCC (217 pavardžių) struktūros hipokoristiniai kamienai – sudaro 10,3% ir 9,1% pavardžių (pvz., *Dauk-š-a* Kdn, *Vaiš-k-ū̃nas* Ck bei *Girč-ỹs* {*=Gird-š-ys*} Lkv, *Koñč-ius* {*=Kont-š-ius*} Rt). Trys kamienų grupės (VC, CCVC ir VvC) yra periferinės (pvz., *Al-k-as* V, *Svìr-k-a* V, *Eič-iū̃nas* {*=Eit-š-iūna*s} Kn); kartu sudaro 1,5% visų pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis.

Sužinoti, ar pavardžių su dažniausiomis hipokoristinėmis priesagomis *-k-* ir *-š-* „pasirinkimas" priklauso nuo vyraujančių hipokoristinių kamienų (CVC, CVCC ir CVvC) struktūros, taikytas x^2 kriterijus. Likusias priesagas ir kamienus turinčios pavardės sutrauktos į grafas *Kitos*. Iš 25 lentelės matyti, kad duomenys yra statistiškai reikšmingai susiję, nes p=0,000 ir p<0,05, o x^2=574,713, df=6.

25 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių hipokoristinių priesagų *-k-* ir *-š-* ir jų hipokoristinių kamienų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	574,713[a]	6	,000
Tikimybės santykis	626,542	6	,000
N	2376		

[a] Vienoje ląstelėje (8,3%) tikėtinas dažnis yra mažesnis nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 0,95.

Iš 26 lentelės matyti, kiek hipokoristines priesagas *-k-* ir *-š-* turinčių pavardžių yra pridėtos prie tam tikros struktūros hipokoristinių kamienų, ir jų santykiniai procentai. Nustatyta:

1) CVC struktūros hipokoristiniams kamienams būdingiausia hipokoristinė priesaga *-k-*: asmenvardžiai su šia priesaga sudaro 71,4% visų CVC struktūros pavardžių (pvz., *But-k-à* Lnkv, *Min-k-ẽvičius* Pšš, *Nar-k-ỹs* Žd).
2) CVCC ir CVvC struktūros hipokoristiniams kamienams būdingiausia hipokoristinė priesaga *-š-*: asmenvardžiai su šia priesaga sudaro atitinkamai 96,8% ir 66,4% visų CVCC ir CVvC struktūros pavardžių (pvz., *Barč-iū̃nas* {=*Bart-š-iūnas*} JnšM, *Gìrč-as* {=*Gird-š-as*} Kn bei *Gaũč-as* {=*Gaud-š-as*} Btg, *Tauč-énskas* {=*Taut-š-enskas*} Prn). CVC struktūros pavardėse priesaga *-š-* irgi dažna: 26,0% pavardžių (pvz., *Bùč-as* {=*But-š-as*} Pš, *Gir-š-áitis* Kv).

26 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių hipokoristinių priesagų *-k-* ir *-š-* ir jų hipokoristinių kamienų priklausomybė

			Hipokoristinės priesagos			*Iš viso*
			-k-	-š-	kitos	
Kamienas	CVC	Skaičius % santykis su kamienu	1353 72,0%	488 26,0%	38 2,0%	1879 100%
	CVCC	Skaičius % santykis su kamienu	1 0,5%	210 96,8%	6 2,8%	217 100%
	CVvC	Skaičius % santykis su kamienu	67 27,5%	162 66,4%	15 6,1%	244 100%
	Kiti	Skaičius % santykis su kamienu	26 72,2%	6 16,7%	4 11,1%	36 100%
Iš viso		Skaičius % santykis su kamienu	1447 60,9%	866 36,4%	63 2,7%	2376 100%

Hipokoristinio kamieno struktūra turi įtakos „renkantis“ hipokoristinę priesagą: tai rodo priesagų *-k-* ir *-š-* sąsajos su hipokoristinių kamienų struktūra: priesaga *-k-* dedama prie CVC, o *-š-* – prie CVCC ir CVvC struktūros hipokoristinių kamienų.

Taip pat norima nustatyti, kaip trumpinių kilmės lietuvių pavardėse su jų hipokoristinio kamieno pamatu yra susijusios trys dažniausios hipokoristinės priesagos. Todėl visi asmenvardžiai pagal jų pamatus suskirstyti į tris grupes (1KAM+PR, 2KAM+PR ir 1KAM+2D+PR) ir taikant x^2 kriterijų nagrinėta, ar nuo pavardžių

27 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių pamato ir jų hipokoristinių priesagų priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	299,340[a]	6	,000
Tikimybės santykis	270,746	6	,000
N	2259		

[a] Dviejose ląstelėse (16,7%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 1,72.

pamato priklauso priebalsinės priesagos „pasirinkimas“. Kadangi iš 27 lentelės matyti, kad p = 0,000 ir p < 0,05, o x^2 = 299,340, df = 6, tai nustatyta, kad pavardžių pamatai statistiškai reikšmingai yra susiję su hipokoristinėmis priesagomis.

Iš 28 lentelės matyti, kiek pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis turi tam tikrus pamatus, ir jų santykiniai procentai. Tiriant nustatyta:

1) Sudarant trumpinių kilmės asmenvardžius su hipokoristinėmis priesagomis prie pirmojo ir antrojo dvikamienio vardo kamienų dažniausiai dedama priesaga *-k-*: sudaro atitinkamai 66,0% ir 64,9% šiuos pamatus turinčių pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis (plg. *Bùt-k-us* Gl ir *Bùt-vilas* Gl, *Gal̃-k-us* Krš ir *Gal̃-minas* Krš bei *Jot-k-à* Eiš ir *Dau-jotas* Eiš, *Rìm-k-us* Nj ir *Bùt-rimas* Nj).
2) Hipokoristinė priesaga *-š-* dažniausiai yra dedama prie pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios – suda-

28 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių pamato ir jų hipokoristinių priesagų priklausomybė

			Hipokoristinės priesagos				*Iš viso*
			-k-	-n-	-š-	kitos	
Pamatas	1KAM	Skaičius	396	10	183	11	600
		% santykis su pamatu	66,0%	1,7%	30,5%	1,8%	100%
	2KAM	Skaičius	957	8	502	7	1474
		% santykis su pamatu	64,9%	0,5%	34,1%	0,5%	100%
	1KAM+ 2D	Skaičius	18	21	143	3	185
		% santykis su pamatu	9,7%	11,4%	77,3%	1,6%	100%
Iš viso		Skaičius	1371	39	828	21	2259
		% santykis su pamatu	60,7%	1,7%	36,7%	0,9%	100%

ro 77,3% šį pamatą turinčių pavardžių (plg. *Dauk-š-ỹs* {=*Daug-š-ys*} Pkn ir *Dau-gė́la* Pkn, *Girk-š-as* Klp ir *Gir-kontas* Klp). Beje, šis pamatas kiek būdingesnis yra ir pavardėms su hipokoristine presaga *-n-*: sudaro 11,4% šį pamatą turinčių pavardžių (plg. *Bùk-n-ius* Tl ir *Bù-kontas* Tl, *Dauk-n-à* Šlv ir *Daũ-kantas* Šlv).

Taigi trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatai yra diferencijuojami ir pagal dažniausias hipokoristines priesagas: pavardėms su *-k-* yra būdingas pamatas pirmasis ar antrasis dvikamienio vardo kamienas, o su *-š-* – pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia.

Apibendrinant analizę teigtina, kad hipokoristinės pavardžių priesagos nėra vienodai dažnos: dažniausios yra pavardės su priebalsinėmis priesagomis *-k-* ir *-š-*. Dažniausios trumpinių kilmės pavardės su hipokoristine priesaga *-k-* yra būdingesnės pietų ir rytų aukštaičiams: jų mažėja einant iš rytų į vakarus. Pavardės su priesaga *-š-* būdingiausios žemaičių arealui: aukštaičių arealuose jų skaičius mažėja iš vakarų į rytus ir pietryčius.

Ne prie visų hipokoristinių kamienų yra dedamos hipokoristinės priesagos. Trumpinių kilmės lietuvių pavardės su hipokoristinėmis priesagomis daromos iš šešių hipokoristinių kamienų, iš kurių trys (VC, CCVC ir VvC) yra periferiniai, o CVC, CVCC ir CVvC struktūros – pagrindiniai. Dažnos CVC struktūros hipokoristiniams kamienams būdingiausia hipokoristinė priesaga *-k-*, o CVCC ir CVvC – *-š-*. Trumpinių kilmės asmenvardžiuose su hipokoristinėmis priesagomis prie pirmojo ir antrojo dvikamienio vardo kamienų dažniausiai yra priesaga *-k-*, o prie pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios – *-š-*.

Pavardės be balsinių priesagų: jų statistinė analizė

Tiriamos ir trumpinių kilmės pavardės be balsinių priesagų: šių pavardžių galūnių paplitimo priklausomybė nuo tarmių arealų ir hipokoristinių kamienų. Yra analizuojamos nepriesaginės pavardės ir pavardės, turinčios prie hipokoristinio kamieno pridėtas priebalsines priesagas.

Išskyrus pavardžių be balsinių priesagų galūnes visos šios pavardės suskaidytos į keturis arealus pagal tarmes. Į atskirą grafą sukeltos pavardės, turinčios dvigubas galūnes. Manoma, kad nuo arealo, kuriame paplitusios pavardės su tam tikra galūne, gali priklausyti asmenvardžio galūnė. Nustatyti, ar pavardės su galūnėmis ir jų paplitimo arealai statistiškai reikšmingai susiję, taikytas x^2 kriterijus. Iš 29 lentelės matyti, kad duomenys statistiškai reikšmingai susiję, nes p=0,000 ir p<0,05, o x^2=100,292, df=15.

29 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių galūnių ir jų paplitimo tarmių arealuose priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	100,292[a]	18	,000
Tikimybės santykis	100,376	18	,000
N	1680		

[a] Penkiose ląstelėse (17,9%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 0,71.

30 lentelėje pateikti skaičiai pavardžių be balsinių priesagų, kurios turi tam tikras galūnes ir paplitusios keturiuose tarmių arealuose, bei jų santykiniai procentai. Iš lentelės matyti, kurios galūnės yra būdingos kiekvienam arealui. Nustatyta:

1) Nors pavardžių skaičius priklauso nuo arealo gyventojų skaičiaus, tačiau į tai atsižvelgus, pastebėta, kad pagal balsinių priesagų neturinčių pavardžių skaičių visa Lietuva dalijasi į

dvi dalis: daugiausiai tokių pavardžių yra žemaičių ir vakarų aukštaičių, o mažiausiai – pietų ir rytų aukštaičių tarmėse.

2) Visuose keturiuose tarmių arealuose vyrauja balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne *-(i)us*: sudaro 50,5% – žemaičių (pvz., *Gẽč-ius* {=*Ged-š-ius*} Pln, *Skìr-ius* Gr), 41,0% – vakarų aukštaičių (pvz., *Bùt-k-us* Žg, *Vãl-ius* Kn), 36,7% – pietų aukštaičių (pvz., *Giñ-k-us* Trak, *Mìl-ius* Drsk), 28,0% – rytų aukštaičių (pvz., *Gir̃dž-ius* Pn, *Rim̃-k-us* Dbk) pavardžių be balsinių priesagų. Taigi pavardžių su galūne *-(i)us* skaičius Lietuvos tarmėse mažėja iš vakarų į rytus. Kad šią galūnę turi daug asmenvardžių, galima sieti su jos dažnumu apeliatyvų sistemoje. Kaip teigia Ambrazas (1997, 123; 2000, 131), lietuvių kalboje gan produktyvūs galūnės *-(i)us* vediniai dažniausiai žymi profesiją, o kategorinę ypatybės turėtojo reikšmę turinčių šio tipo vedinių yra mažiau. Urbutis (1964, 55) nurodo, kad galūnę *-ius* turi daugiau kaip 5% galūnių darybos apeliatyvinių daiktavardžių. Anot Urbučio (1964, 55), ši galūnė yra davusi kur kas daugiau vedinių iš vardažodžių nei iš veiksmažodžių. Matyt, dėl šios priežasties galūnės *-ius* vediniai ir yra dažni tikrinių vardų sistemoje.

3) Antra pagal produktyvumą arealuose dažniausiai yra jau kitokia galūnė. Pietų ir vakarų aukštaičių tarmėse yra *-ys* – 26,7% ir 18,8% visų arealo pavardžių be balsinių priesagų (pvz., *Mel-ỹs* Drsk, *Vil-ỹs* Drsk bei *Nor-k-ỹs* Jnš, *Skir-ỹs* Krk), rytų aukštaičių tarmėje yra *-(i)a* – 23,3% visų arealo pavardžių be balsinių priesagų (pvz., *Svìr-k-a* V, *Val-à* Pn), žemaičių tarmėje yra *-(i)as* – 15,7% (pvz., *Rìm-as* Krtv, *Vir̃k-š-as* Klp) visų arealo pavardžių be balsinių priesagų. Rytų ir vakarų aukštaičių tarmių trumpinių kilmės pavardes be balsinių priesagų sieja bendra trečia pagal produktyvumą galūnė *-(i)as* (pvz., *Al-k-as* V, *Žýg-as* V bei *Nor-as* Grz, *Nor-k-as* Jnš), o pietų aukštaičių tarmėje produktyvumu antrai grupei

prilygsta pavardės su galūne *-(i)a* (pvz., *Buj-à* Onš, *Rìm-k-a* Sem), žemaičių tarmėje – su *-ys* (pvz., *Bar-š-ỹs* Klm, *Staig-ỹs* Klp) – dėl skaičių žr. 30 lentelę. Iš šių pastebėjimų matyti, kad tarmių arealuose, be galūnės *-(i)us*, dažnumu išsiskiria ir galūnės *-(i)a*, *-(i)as*, *-ys*.

4) Visuose tarmių arealuose neproduktyviausios yra balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne *-ė* ir *-is* (pvz., *Dìr-k-ė* Pn, *Výt-ė* Klp bei *Mil-is* Šl, *Nór-š-is* Bsg). Rečiausią galūnę *-ė* turinčių pavardžių skaičius svyruoja nuo 0% pietų aukštaičių tarmėje iki 2,2% žemaičių tarmėje (pvz., *Mỹl-ė* Yl, *Výt-ė* Varn). Iš visų tarmių skiriasi tik pietų aukštaičiai, kur antra pagal retumą yra ne galūnė *-is*, bet *-(i)as* (pvz., *Jòd-as* Al, *Rỹm-as* Al). Antros pagal retumą galūnės *-is* procentas mažiausias yra žemaičių tarmėje – sudaro 6,8% visų balsinių priesagų neturinčių arealo pavardžių (pvz., *Monč-is* {=*Mont-š-is*} Kl, *Rãdz-is* Mžk), o didžiausias rytų aukštaičių tarmėje – 9,7% visų balsinių priesagų neturinčių arealo pavardžių (pvz., *Bùt-k-is* Pn, *Mil-is* V).

5) Taigi vakarinėje Lietuvos dalyje (t.y. žemaičių areale) daugiau dominuoja vienos galūnės *-(i)us* trumpinių kilmės pavardės, nes kitas galūnes turinčios trumpinių kilmės pavardės be balsinių priesagų atskirai sudaro ne daugiau kaip po ~16% pavardžių. Rytinėje Lietuvos dalyje (t.y. rytų aukštaičių tarmėje) pagrindinės yra keturios pavardžių be balsinių priesagų galūnės: be dažniausios *-(i)us*, daug yra pavardžių su galūnėmis -(*i)a*, *-(i)as*, *-ys* (jų skaičius svyruoja nuo 16,8% iki 23,3% arealo pavardžių). Pietų ir vakarų aukštaičių tarmėse išryškėja po tris pagrindines pavardžių be balsinių priesagų galūnes: *-(i)us*, *-ys*, *-(i)a* yra dažnos pietų aukštaičių tarmėje, *-(i)us*, *-ys*, *-(i)as* – vakarų aukštaičių tarmėje. Šios išvados tikslina ir plečia patį pirmąjį pastebėjimą dėl balsinių priesagų neturinčių trumpinių kilmės pavardžių galūnių dažnumo sąsajų su arealais.

30 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių galūnių ir jų paplitimo tarmių arealuose priklausomybė

			Tarmė				*Iš viso*
			PA	RA	VA	ŽEM	
Galūnė	-ė	Skaičius		3	3	18	24
		% santykis su galūne		1,1%	0,6%	2,2%	1,4%
	-(i)a	Skaičius	16	65	63	82	226
		% santykis su galūne	26,7%	23,3%	12,2%	10,0%	13,5%
	-(i)as	Skaičius	2	57	92	129	280
		% santykis su galūne	3,3%	20,4%	17,8%	15,7%	16,7%
	-is	Skaičius	4	27	37	56	124
		% santykis su galūne	6,7%	9,7%	7,2%	6,8%	7,4%
	-ys	Skaičius	16	47	97	118	278
		% santykis su galūne	26,7%	16,8%	18,8%	14,3%	16,5%
	-(i)us	Skaičius	22	78	212	416	728
		% santykis su galūne	36,7%	28,0%	41,0%	50,5%	43,3%
	dvigubos	Skaičius		2	13	5	20
		% santykis su galūne		0,7%	2,5%	0,6%	1,2%
Iš viso		Skaičius	60	279	517	824	1680
		% santykis su galūne	100%	100%	100%	100%	100%

Toliau nagrinėjama trumpinių kilmės pavardžių be balsinių priesagų galūnių priklausomybė nuo hipokoristinių kamienų struktūros. Visos trumpinių kilmės pavardės su galūnėmis *-(i)a*, *-(i)as*, *-ė*, *-is*, *-ys*, *-(i)us* ir dvigubomis suskirstytos į tipus pagal hipokoristinio kamieno struktūrą. Manoma, kad nuo kamieno struktūros gali priklausyti asmenvardžio galūnės forma. Norint sužinoti, ar iš tikrųjų taip yra, taikytas x^2 kriterijus. Kad x^2 kriterijaus rezultatai būtų patikimesni, toliau analizuojama tik trijų dažniausių hipokoristinių kamienų – CVC, CVCC ir CVvC – ryšiai su galūnėmis, o kitų kamienų duomenys sutraukti į grafą *Kiti*. Nustatyti, ar pavardžių ga-

lūnės statistiškai reikšmingai yra susijusios su hipokoristinių kamienų struktūra, taikytas x^2 kriterijus. 31 lentelėje matyti, kad duomenys yra statistiškai reikšmingai susiję, nes p = 0,000 ir p < 0,05, o x^2 = 119,112, df = 18.

31 lentelė. x^2 kriterijaus taikymas nustatant trumpinių kilmės pavardžių galūnių ir hipokoristinių kamienų struktūros priklausomybę

	Reikšmė	*df*	*p*
x^2 kriterijus	119,112[a]	18	,000
Tikimybės santykis	110.295	18	,000
N	1680		

[a] Septyniose ląstelėse (25,0%) tikėtini dažniai yra mažesni nei 5. Minimalus tikėtinas dažnis yra 0,67.

32 lentelė rodo, kiek balsinių priesagų neturinčių pavardžių su tam tikromis galūnėmis turi CVC, CVCC, CVvC ir kitokios struktūros hipokoristinius kamienus, ir jų santykiniai procentai. Iš lentelės matyti, kurios galūnės yra būdingos kiekvienam hipokoristiniam kamienui:

1) Visuose tarmių arealuose vyraujanti galūnė *-(i)us* taip pat yra būdingiausia ir trims pagrindiniams kamienų struktūriniams tipams: daugiausia trumpinių kilmės pavardžių su šia galūne turi CVC struktūros hipokoristiniai kamienai – 49,3% (pvz., *Bìl-ius* Ar, *Gìn-ius* Mrj, *Mañ-k-us* Klp, *Riñ-k-us* Klm), CVCC – 32,1% (pvz., *Kõnč-ius* {=*Kont-š-ius*} Tl, *Milk-ius* Krž), CVvC – 33,7% (pvz., *Gaĩl-ius* Vvr, *Taũt-k-us* Sk) viso tipo pavardžių. Didelis CVC tipo hipokoristinių kamienų su galūne *-(i)us* procentas turėjo įtakos pavardžių su šia galūne paplitimui: jos sudaro 43,3% visų pavardžių be balsinių priesagų.
2) Trims pagrindiniams kamienų struktūriniams tipams būdingiausia galūnė yra *-(i)as*: sudaro 15,9%, 18,1% ir 20,4% viso tipo pavardžių (pvz., *Žýg-as* V, *Bùč-as* {=*But-š-as*} Lnkv; *Geñč-as* {=*Gent-š-as*} Rt, *Girk-š-as* Klp bei *Vaĩš-as* Krž, *Daũk-š-as* Lkv).

Iš visų nepriesaginių pavardžių išsiskiria CVCC struktūros kamienus turinčios pavardės, kurioms yra būdingesnės galūnės *-is* ir *-ys* – sudaro po 17,6% visų tipo pavardžių, taip pat CVvC struktūros kamienus turinčios pavardės, kurioms būdingesnė galūnė yra *-(i)a*, – 18,7% visų tipo pavardžių. Kitos galūnės prie visų trijų hipokoristinių kamienų dedamos gerokai rečiau, o rečiausios yra visų kamienų pavardės su galūne *-ė*.

32 lentelė. Trumpinių kilmės pavardžių galūnių ir hipokoristinių kamienų struktūros priklausomybė

			Kamienai				*Iš viso*
			CVC	CVCC	CVvC	Kiti	
Galūnė	-ė	Skaičius	18	3	3		24
		% santykis su galūne	1,6%	1,4%	1,0%		1,4%
	-(i)a	Skaičius	136	25	55	10	226
		% santykis su galūne	12,3%	11,3%	18,7%	17,9%	13,5%
	-(i)as	Skaičius	176	40	60	4	280
		% santykis su galūne	15,9%	18,1%	20,4%	7,1%	16,7%
	-is	Skaičius	62	39	17	6	124
		% santykis su galūne	5,6%	17,6%	5,8%	10,7%	7,4%
	-ys	Skaičius	155	39	60	24	278
		% santykis su galūne	14,0%	17,6%	20,4%	42,9%	16,5%
	-(i)us	Skaičius	547	71	99	11	728
		% santykis su galūne	49,3%	32,1%	33,7%	19,6%	43,3%
	dvigubos	Skaičius	15	4		1	20
		% santykis su galūne	1,4%	1,8%		1,8%	1,2%
Iš viso		Skaičius	1109	221	294	56	1680
		% santykis su galūne	100%	100%	100%	100%	100%

Išanalizavus balsinių priesagų neturinčias pavardes teigtina, kad daugiausia jų yra žemaičių ir vakarų aukštaičių, o mažiausiai – pietų

ir rytų aukštaičių arealuose. Visuose keturiuose tarmių arealuose vyrauja balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne *-(i)us*, o antra pagal produktyvumą galūnė tarmių arealuose dažniausiai yra kitokia: pietų ir vakarų aukštaičių tarmėse – *-ys*, rytų aukštaičių tarmėje – *-(i)a*, žemaičių tarmėje – *-(i)as*.

Visuose keturiuose tarmių arealuose neproduktyviausios yra balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne *-ė*. Vakarinėje Lietuvos dalyje (t.y. žemaičių areale) daugiau dominuoja vienos galūnės trumpinių kilmės pavardės – su galūne *-(i)us*, o rytinėje Lietuvos dalyje (t.y. rytų aukštaičių areale) pagrindinės yra keturios pavardžių be balsinių priesagų galūnės: be *-(i)us*, daug yra pavardžių su galūnėmis *-(i)a*, *-(i)as*, *-ys*. Pietų ir vakarų aukštaičių arealuose išryškėja po tris pagrindines pavardžių be balsinių priesagų galūnes: *-(i)us*, *-ys*, *-(i)a* yra dažnos pietų aukštaičių, *-(i)us*, *-ys*, *-(i)as* – vakarų aukštaičių arealuose.

Visuose tarmių arealuose vyraujanti galūnė *-(i)us* taip pat yra būdingiausia ir trims pagrindiniams kamienų struktūriniams tipams: daugiausia trumpinių kilmės pavardžių su šia galūne turi CVC struktūros hipokoristiniai kamienai – 49,3%, CVCC – 32,1%, CVvC – 33,7% viso tipo pavardžių. Kitos galūnės prie visų trijų hipokoristinių kamienų dedamos gerokai rečiau, o rečiausios yra visų kamienų pavardės su galūne *-ė*.

Pavardės su dviem balsinėmis priesagomis: jų aptarimas

Analizuojamos po dvi balsines priesagas turinčios trumpinių kilmės pavardės (pvz., *But-el-ẽvičius* Mrs, *Jat-už-áitis* Pmp, *Nor-eik-ẽvičius* Onš, *Žýg-ul-aitis* Pgg). Tokių pavardžių lietuvių vardyne yra 330. 33 iš jų turi ir prie kamieno pridėtą hipokoristinę priesagą: sudaro 10% visų šios grupės pavardžių (pvz., *Man-k-el-ẽvičius* Drsk, *Nor-k-el-iū̃nas* Plv).

Ištyrus šias pavardes pagal jų balsinių priesagų kilmę buvo nustatyta, kad daugiausiai pavardžių turi:

1) baltiškos ir slaviškos kilmės priesagas, pvz., *Syr-on-òvičius* Kn, *Žyg-el-evičius* V (iš viso 230 pavardės – sudaro 69,7% visų pavardžių su dviem balsinėmis priesagomis);
2) abi baltiškos kilmės priesagas, pvz., *Ged-uš-aitis* Klp, *Nor-k-el-iū̃nas* Plv (iš viso 89 pavardės – sudaro 27% visų pavardžių su dviem balsinėmis priesagomis);
3) abi slaviškos kilmės priesagas, pvz., *Nar-ušk-ẽvičius* Pnm (iš viso 10 pavardžių – sudaro 3% visų pavardžių su dviem balsinėmis priesagomis);
4) slaviškos ir baltiškos kilmės priesagas, pvz., *Al-ick-ū̃nas* V (iš viso 1 pavardė – sudaro 0,3% visų pavardžių su dviem balsinėmis priesagomis).

Matyti, kad po dvi balsines priesagas turinčių trumpinių kilmės pavardžių dažnesnė pirmoji priesaga yra baltiška, o antroji – slaviška. Šiuos teiginius gali patvirtinti smulki pirmąją ir antrąją poziciją užimančių priesagų dažnumo analizė. Ištyrus nustatyta, kad po dvi balsines priesagas turinčių trumpinių kilmės pavardžių dažniausios pirmosios priesagos yra baltiškos.

Dažniausios yra trumpinių kilmės pavardės, turinčios pirmąsias baltiškas priesagas *-uš-* (73 ir 22,1%)[229], pvz., *Nor-uš-áitis* Pgg, *Tal-uš-aitis* Kn, *-el-* (35 ir 10,6%), pvz., *Bud-el-ẽvičius* Kn, *Žyg-el-evičius* V, *-(i)ul-* (34 ir 10,3%), pvz., *Gir-ùl-skas* Btr, *Man-ul-ẽvičius* Zr, *-ut-* (29 ir 8,8%), pvz., *Bir-ut-ãvičius* Šl, *Eit-ut-ãvičius* Lkv, *-(i)uk-* (29 ir 8,8%), pvz., *Bud-uk-ẽvičius* Ukm, *Nar-uk-ýnas* Smn. Retesnės yra pavardės su pirmąja balsine baltiškos kilmės priesaga *-ik-* [*-ich-*] (24 ir 7,3%), pvz., *But-ik-aitis* Klp, *-in-* (15 ir 4,5%), pvz., *But-in-ãvičius* Klm, *-al-* (10 ir 3%), pvz., *Vaid-al-ovičius* V, *-uč-* (9 ir 2,7%), pvz., *Jag-uč-ánskis* Šln, *-il-* (9 ir 2,7%), pvz., *Mąž-il-ẽvičius* Ms, *-on-* (8 ir 2,4%), pvz., *Bir-on-ovičius* V, *-ūn-* (*-un-*) (8 ir 2,4%), pvz., *Nar-k-ūn-aitis* Šk ir kt. (iš viso 16 priesagų).

229 Skliaustuose nurodomas pavardžių skaičius ir jų procentinė dalis visos šios grupės atžvilgiu.

Panagrinėjus antrąsias balsines priesagas turinčias trumpinių kilmės pavardes nustatyta, kad dažniausios šios priesagos yra slaviškos kilmės, plg. pavardes su dažnomis antromis priesagomis *-(i)evič-* (114 ir 34,5%), pvz., *Nar-uš-ẽvičius* Brt, *Vain-il-ẽvičius* V, *-avič-* (55 ir 16,7%), pvz., *Nor-eik-ãvičius* Kn, *Sir-ut-ãvičius* Dt, *-sk-* (26 ir 7,9%), pvz., *Bil-ùn-skas* Kn, *-(i)ausk-* (24 ir 7,3%), pvz., *Buj-un-áuskas* Jnš. Neretos yra ir pavardės, turinčios baltiškos kilmės antrąsias balsines priesagas *-ait-* (54 ir 16,4%), pvz., *Nik-el-aitis* Klp, *Sir-ūn-áitis* Rs, *-(i)ūn-* (po 14 ir po 4,2%), pvz., *Al-ick-ū́nas* V, *Tol-il-iunas* Kn, *-(i)on-* (po 12 ir po 3,6%), pvz., *Vain-ik-ónis* Antz, *Val-ik-onis* Pn.

Iš dažnesnių antrųjų pavardžių priesagų matyti, kad daugiau jų yra slaviškos kilmės. Iš pavardžių priesagų dažnumo analizės aišku, kad pirmosios pavardžių priesagos yra įvairesnės nei antrosios.

Taigi ištyrus pavardes, turinčias dvi balsines priesagas, pagal turimų balsinių priesagų kilmę nustatyta, kad daugiausiai pavardžių turi pirmą baltišką ir antrą slavišką priesagą. Šiuos teiginius patvirtina pirmąją ir antrąją poziciją užimančių priesagų dažnumo analizė: dažniausios pirmosios baltiškos priesagos yra *-uš-* ir *-el-*, dažniausios antrosios slaviškos – *-(i)evič-* ir *-avič-*.

Apibendrinimas

Gausiausia trumpinių kilmės lietuvių pavardžių grupė – pavardės, turinčios po vieną balsinę priesagą – pagal priesagų kilmę sudaro dvi grupes: pavardės su baltiškos ir slaviškos kilmės patroniminėmis, deminutyvinėmis ir kitomis priesagomis (atitinkamai 49,99% su baltiškos kilmės ir 49,98% slaviškos kilmės priesagomis).

Iš dažniausių baltiškas patronimines priesagas turinčių pavardžių daugiausia yra pavardžių su priesaga *-ūn-*, mažiau *-ait-* ir *-on-* ir mažiausiai *-ėn-*. Pavardės su *-ūn-* vyrauja visoje Aukštaitijoje, su *-ait-* – Žemaitijoje. Toks pavardžių priesagų dažnumas skiriasi nuo XVII a. ir *pluralia tantum* oikonimuose išlikusių asmenvardžių patronimi-

nių priesagų santykio. Susidariusius priesagų dažnumo skirtumus, nors jie nėra labai žymūs, galima aiškinti, kad XVII a. asmenvardžiai, *pluralia tantum* oikonimai ir apeliatyvai rodo ankstesnį pavardžių patroniminių priesagų dažnumą. Jis vėliau galėjo pakisti dėl asmenvardžių priesagų numetinėjimo apie XVII a. pab. – XVIII a.

Kai kurios trumpinių kilmės pavardžių deminutyvinės priesagos turi paplitimo arealus. Rytų, vakarų aukštaičių ir žemaičių arealuose dažniausiai vyrauja pavardės su priesaga *-(i)ut-*, o su priesaga *-el-* – pietų aukštaičių areale. Trumpinių kilmės pavardės su deminutyvine priesaga *-ut-* yra paplitusios po visą Lietuvą, kaip ir pavardės su priesagomis *-(i)ul-* ir *-(i)uš-*. Paplitimo arealus turi ir deminutyvinės priesagos: *-el-*, *-(i)uk-*, paplitusios pietų aukštaičių, *-ik-* – vakarų aukštaičių, *-in-*, *-ot-* – žemaičių arealuose.

Iš kitų dažnų baltiškos kilmės priesagas turinčių trumpinių kilmės pavardžių dažniausios yra su priesaga *-eik-*, paplitusios po visą Lietuvą. Priesagos *-eiš-* ir *-en-* turi savo paplitimo arealus: su *-eiš-* daugiau paplitusios rytų ir vakarų aukštaičių, su *-en-* – žemaičių tarmėse.

Dažniausias slaviškos kilmės priesagas turinčios pavardės yra asmenvardžiai su priesagomis *-(i)evič-* ir *-(i)ausk-*. Trumpinių kilmės pavardės su dažniausiomis slaviškos kilmės priesagomis gana tolygiai pasiskirsčiusios po Lietuvą ir neturi išskirtinių paplitimo arealų.

Pavardžių hipokoristinės priesagos nėra vienodai dažnos: dažniausios yra pavardės su priebalsinėmis priesagomis *-k-* ir *-š-*. Dažniausios trumpinių kilmės pavardės su hipokoristine priesaga *-k-* yra būdingesnės pietų ir rytų aukštaičiams: jų mažėja iš rytų į vakarus. Pavardės su priesaga *-š-* būdingiausios žemaičių arealui: aukštaičių arealuose jų skaičius mažėja iš vakarų į rytus ir pietryčius.

Hipokoristinės priesagos dedamos ne prie visų hipokoristinių kamienų: trumpinių kilmės lietuvių pavardės su hipokoristinėmis priesagomis daromos iš šešių hipokoristinių kamienų, iš kurių trys (VC, CCVC ir VvC) yra periferiniai, o CVC, CVCC ir CVvC struktūros – pagrindiniai. Dažnos CVC struktūros hipokoristiniams kamie-

nams būdingiausia hipokoristinė priesaga -*k*-, o CVCC ir CVvC – -*š*-. Trumpinių kilmės asmenvardžiuose su hipokoristinėmis priesagomis prie pirmojo ir antrojo dvikamienio vardo kamienų dažniausiai yra priesaga -*k*-, o prie pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir antrojo pradžios – -*š*-.

Daugiausia balsinių priesagų neturinčių trumpinių yra žemaičių ir vakarų aukštaičių, o mažiausiai – pietų ir rytų aukštaičių arealuose. Visuose keturiuose tarmių arealuose vyrauja balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne -*(i)us*, o antra pagal produktyvumą galūnė dažniausiai yra kitokia: pietų ir vakarų aukštaičių – -*ys*, rytų aukštaičių – -*(i)a*, žemaičių – -*(i)as*. Visuose arealuose neproduktyviausios yra balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne -*ė*. Žemaičių areale daugiau dominuoja vienos galūnės trumpinių kilmės pavardės – su galūne -*(i)us*, o rytų aukštaičių areale pagrindinės yra keturios pavardžių be balsinių priesagų galūnės: be -*(i)us*, daug yra pavardžių su galūnėmis -*ia*, -*(i)as*, -*ys*. Pietų ir vakarų aukštaičių areale išryškėja po tris pagrindines pavardžių be balsinių priesagų galūnes: -*(i)us*, -*ys*, -*(i)a* yra dažnos pietų aukštaičių, -*(i)us*, -*ys*, -*(i)as* – vakarų aukštaičių arealuose.

Visuose keturiuose arealuose vyraujanti galūnė -*(i)us* taip pat būdingiausia ir trims pagrindiniams kamienų struktūriniams tipams: daugiausia trumpinių kilmės pavardžių su šia galūne turi CVC struktūros hipokoristiniai kamienai – 49,3%, CVCC – 32,1%, CVvC – 33,7% viso tipo pavardžių.

Ištyrus pavardes, turinčias dvi balsines priesagas, pagal turimų balsinių priesagų kilmę nustatyta, kad daugiausiai pavardžių turi pirmą baltišką ir antrą slavišką priesagą. Šiuos teiginius patvirtina pirmąją ir antrąją poziciją užimančių priesagų dažnumo analizė: dažniausios pirmosios baltiškos priesagos yra -*uš*- ir -*el*-, dažniausios antrosios slaviškos – -*(i)evič*- ir -*avič*-.

BAIGIAMOSIOS IŠVADOS

1. Antroponimų tyrėjai yra konstatavę, kad senąją ide. asmenvardžių sistemą sudarė dvikamieniai asmenvardžiai, jų trumpiniai, galintys būti išplėsti priesagomis, ir apeliatyvinės kilmės vardai, dažniausiai susiję su pravardėmis. Iš to galima spręsti, kad tikrinių žodžių trumpinimas – senas ide. kalbų reiškinys. Nustatyta, kad tikriniai žodžiai yra trumpinami tais pačiais būdais kaip ir bendriniai, tačiau iš tikrinių žodžių atsiradę trumpiniai turi ir tik jiems būdingų struktūrinių raidos dėsningumų.

Lietuvos mokslininkų darbuose rašant apie asmenvardžių trumpinimą yra vartojamos nevienodai traktuojamos sąvokos *trumpinys*, *hipokoristikas* ir *hipokoristinis vardas*. Nors lietuvių onomastikos literatūroje yra labiau prigijęs terminas *trumpinys*, bet paraleliai gali būti vartojami ir kiti minėti terminai, nes plačiąja prasme *hipokoristiko* terminas taikomas ir apeliatyvinei, ir tikrinei leksikai. Dėl mažybinės-maloninės reikšmės, ekspresinio-emocinio atspalvio ar turimų priesagų hipokoristikai dažnai neskiriami nuo deminutyvų ar mažybinių-maloninių vardų. Turbūt todėl svarstymų objektas yra ir hipokoristikų mažybinė-malonin reikšmė.

Dvikamienių vardų trumpiniai literatūroje, ypač ankstesnėje, skiriami į du struktūrinius tipus – dvikamienius ir vienkamienius. Dvikamienius trumpinius sudarė pirmasis kamienas ir antrojo dalis, vienkamienius – dažniausiai pirmasis kamienas. Hipokoristiko, ypač dvikamienio, struktūra geriausiai nusakoma Kuryłowycziaus (1960,

188; 1965, 183) sukurtu terminu *hipokoristinis kamienas*. Kuryłowiczius (1956, 9; 1960, 188; 1968, 176–177) teigia, kad sutrumpėjusi vardo dalis – hipokoristinis kamienas – tėra tik garsų kompleksas, po pakitimo atsiradęs iš tikrinio daiktavardžio; jis morfema tampa tik prie kamieno prijungus afiksą, kadangi deformacija (pokyčiai) tikriniuose varduose vyksta nepaisant jokių morfologinių procesų.

2. Analizuojant lietuvių pavardes, kilusias iš senųjų dvikamienių vardų trumpinių, daugiausia vadovautasi formaliuoju ir arealiniu kriterijais. Taip buvo nustatyta, kad trumpinių kilmės lietuvių pavardžių yra 5950. Atliekant tyrimą buvo susidurta su problemomis, atsiradusiomis dėl trumpinių ir dvikamienių vardų tyrimo stokos, nes šioms vardų grupėms nėra skirta jokio išsamaus apibendrinamojo darbo. Apie kitų baltų tautų (latvių ir prūsų) dvikamienių asmenvardžių trumpinius darbų taip pat nėra, kaip nėra ir aprašo apie patį vardų trumpinimo procesą.

Tiriant trumpinių kilmės pavardes buvo pastebėta, kad lietuvių onomastikoje egzistuoja ir trumpinių į atskirą grupę išskyrimo problema, nes literatūroje trumpinių kilmės vienkamieniai vardai dažnai priskiriami įvairioms onimų grupėms. Su šiuo klausimu yra susijusi ir kita problema – kuriuos vardus laikyti trumpiniais ar jų kilmės asmenvardžiais. Trumpinius sunku yra skirti ir nuo apeliatyvinių galūnės ar priesagos vedinių. Probleminis yra trumpinių bei krikštavardinės (taip pat ir svetimos kilmės vardų) skyrimas. Turint omenyje šiuos dalykus yra plėtojama nuomonė, kad dėl daugelio trumpinių kilmės vardų galima ir reikia diskutuoti. Opią problemą, kurie asmenvardžiai yra trumpinių kilmės, įmanoma išspręsti tik išanalizavus kuo daugiau istoriniuose šaltiniuose minimų dvikamienių vardų ir trumpinių kilmės vardų.

Dėl dvikamienių vardų trumpinių įtakos lietuvių pavardėms remiama Zinkevičiaus (1985, 99–101) nuomonė, teigiančio, kad senovinių dvikamienių vardų trumpiniai ir tolesni jų vediniai davė pradžią nemažai daliai mūsų dabartinių pavardžių.

3. Iš literatūros, kurioje aptariami hipokoristinius kamienus turintys lietuvių asmenvardžiai, matyti, kad pagal vardų, kurie turi šiuos kamienus, traktavimą galima išskirti keturias hipokoristinių kamienų grupes. Tai remia ne tik galimi jų pamatiniai žodžiai – dvikamieniai vardai, bet ir pareikštos tyrėjų nuomonės. Remiantis analize 5950 skirtingų pavardžių, kurias sudaro hipokoristinis kamienas, atsiradęs redukavus dvikamienį vardą, ir (ne visada) hipokoristinė (priebalsinė) priesaga, nustatyta, kad lietuvių trumpinių kamienų inventorių sudaro 171 hipokoristinis kamienas.

Dėl 97 kamienų antroponimikos literatūroje diskusijų nekyla (pirmosios ir antrosios grupės asmenvardžiai), išskyrus LPŽ autorius, kurie be diskusijų pritaria tik kamienų *sirt-* ir *taut-* hipokoristinei kilmei. Kiti kamienai antroponimikos tyrėjų darbuose nėra vienareikšmiškai priskiriami trumpiniams: dėl 49 kamienų kilmės yra diskutuojama (žr. trečiosios grupės asmenvardžius). Dar 25 kamienai (*barg-*, *burk-*, *dir-*, *drung-*, *gan-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *jod-*, *ken-*, *kib-*, *kim-*, *knys-*, *neim-*, *norv-*, *skur-*, *spud-*, *strig-*, *sum-*, *ter-*, *vaišt-*, *virž-*, *virb-*, *žag-*, *žyb-*) hipokoristiniais yra laikomi tik šioje knygoje (žr. ketvirtosios grupės asmenvardžius).

Priežastys, dėl kurių dvikamienių vardų trumpinių kilmė atmetama (turima omenyje ne LPŽ pozicija), yra dvi: a) šių kamienų sutapimas su krikščioniškos (ar kitais svetimos) kilmės vardų trumpiniais bei apeliatyvinės kilmės vardais; b) dvikamienių vardų kamienų ir jų trumpinių kamienų arealinių sąsajų ignoravimas.

4. Pagal santykį su pamatiniais – dvikamienių vardų – kamienais yra skiriamos dvi grupės lietuvių hipokoristinių kamienų: pagrindiniai ir šalutiniai. Pagrindiniai kamienai gali būti invariantiški ir variantiški jų pamatinių kamienų atžvilgiu, o šalutiniai kamienai visais atvejais yra variantiški. Pagrindiniai kamienai gali būti nelygiaverčiai ir lygiaverčiai, šalutiniai – deformuoti ir iškraipyti.

Kaip atskirų vienetų egzistuoja daugiausia invariantiškų pagrindinių kamienų (71), tačiau skaičiuojant šių kamienų lizdus matyti,

kad tokie kamienai yra reti. Invariantiškų kamienų retumą lėmė jų ryšio nebuvimas su apeliatyvų sistema. Variantiški nelygiaverčiai hipokoristiniai kamienai (55) pasižymi lizdų dažnumu. Jų dažnumas yra susijęs su pamatu: kadangi šie hipokoristiniai kamienai daugiausiai gali būti siejami su antraisiais dvikamienių vardų kamienais, todėl ilgųjų vardų kamienai turbūt buvo itin dažni, kad išplito ir tapo trumpiniais. Dažni yra variantiški lygiaverčiai hipokoristiniai kamienai (skiriamos 29 grupės). Iš šių kamienų analizės taip pat matyti, kad hipokoristiniai kamienai yra labai glaudžiai susiję su dvikamienių vardų kamienais: dvikamienių vardų sistemoje atsiradę pokyčiai – susidarę nauji kamienai – galėjo tiesiogiai veikti ir jų trumpinių sistemą, ją formuoti.

Šalutiniai deformuoti hipokoristiniai kamienai, lyginant su dvikamienių vardų ir pagrindiniais hipokoristiniais kamienais, yra trejopi: struktūriškai, poziciškai, taip pat kartu struktūriškai ir poziciškai deformuoti kamienai. Tiriant poziciškai ir struktūriškai deformuotus kamienus pastebėta, kad pagrindinių lygiaverčių kamienų atsiradimas pirmiausia galėjo būti susijęs su deformuotų kamienų atsiradimu, o vėliau ir jų išplitimu į dvikamienius vardus. Taigi deformuoti hipokoristiniai kamienai veikė dvikamienių vardų sistemą – kuri pati buvo jų pamatas. Taip pat iš deformuotų dvikamienių vardų galėjo rastis nauji trumpinių kilmės asmenvardžiai, perėmę pakitusius dvikamienių vardų kamienus. Iškraipyti hipokoristiniai kamienai atsirado pakitus kitiems hipokoristiniams kamienams: greičiausiai slavinant, germanizuojant ar dėl tam tikrų tarmės ypatybių keičiant jau susidariusią pavardę ar vėliau pavarde tapsiantį trumpinių kilmės asmenvardį.

5. Nagrinėjamose pavardėse išlikusių trumpinių grupės pagal pamatą gerokai skiriasi nuo šnekamojoje kalboje vartojamų dvikamienių vardų trumpinių. Pavardės dažniausiai yra susidariusios iš hipokoristinio kamieno dalies ir priebalsinės priesagos, o šnekamojoje kalboje dažniausi yra asmenvardžiai, atsiradę iš pirmojo dvika-

mienio vardo kamieno ir antrojo pradžios. Dažniausioje trumpinių kilmės pavardžių grupėje vyrauja asmenvardžiai, atsiradę iš antrojo dvikamienio vardo kamieno ir priesagos (tokį pamatą turinčios pavardės dažnos rytų ir vakarų aukštaičių arealuose). Rečiausias pavardžių su hipokoristinėmis priesagomis pamatas – pirmasis dvikamienio vardo kamienas ir antrojo pradžia – Lietuvos teritoriją diferencijuoja į dvi dalis: vakarinę ir rytinę dalį: vakarinėje dalyje yra daugiau pavardžių su aptariamuoju hipokoristiniu pamatu.

Trumpinių kilmės pavardes pagal jų hipokoristinių kamienų struktūrą galima skirstyti į 12 tipų. Vyraujanti hipokoristinių kamienų struktūra yra CVC (75,3% visų lietuvių hipokoristinių kamienų). Gerokai retesni yra CVvC ir CVCC struktūros kamienai (atitinkamai 10,2% ir 10,7% visų lietuvių hipokoristinių kamienų). Kiti devyni hipokoristinių kamienų struktūriniai tipai (VC, VvC, CCVC, CVvCC, CVCCC, VCC, CCVCC, CCVvC, CCCVC) yra periferiniai, nes kartu sudaro 3,8% visų lietuvių hipokoristinių kamienų.

Dvikamienių vardų trumpinimo būdai yra susiję su trumpinių kilmės pavardžių lokalizacija. Visuose keturiuose tarmių arealuose vyrauja trumpiniai, kurie atsirado iš dvikamienio vardo dalies ir priebalsinės priesagos. Antras pagal dažnumą visų trumpinių kilmės lietuvių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio vardo kamienas dėl pavardžių, paplitusių rytų, vakarų ir pietų aukštaičių arealuose.

6. Iš dvikamienių vardų trumpinių atsiradusios lietuvių pavardės pagal santykį su priesagomis skyla į dvi grupes: pavardės su priesagomis ir be jų. Pirmoji grupė smulkiau skirstytina į keturis pogrupius pagal priesagų skaičių ir pobūdį: 1) pavardės, turinčios vieną balsinę priesagą, 2) pavardės, turinčios vieną ar dvi hipokoristines priesagas, 3) pavardės, turinčios po dvi balsines priesagas ir 4) kitos pavardės, turinčios dvi hipokoristines priesagas ir vieną balsinę.

Gausiausia trumpinių kilmės lietuvių pavardžių grupė – pavardės, turinčios po vieną balsinę priesagą – pagal priesagų kilmę suda-

ro dvi grupes: pavardės su baltiškos ir slaviškos kilmės patroniminėmis, deminutyvinėmis ir kitomis priesagomis (atitinkamai 49,99% su baltiškos kilmės ir 49,98% slaviškos kilmės priesagomis). Iš baltiškas patronimines priesagas turinčių pavardžių didžiąją dalį sudaro pavardės su priesaga *-ūn-*, iš deminutyvinių – *-(i)ut-* ir *-el-*, o iš kitų – *-eik-*. Dažniausias slaviškos kilmės priesagas turinčios pavardės yra asmenvardžiai su priesagomis *-(i)evič-* ir *-(i)ausk-*.

Pavardžių hipokoristinės priesagos nėra vienodai dažnos: dažniausios yra pavardės su priebalsinėmis priesagomis *-k-* ir *-š-* (pavardės su hipokoristine priesaga *-k-* būdingesnės pietų ir rytų aukštaičiams, su *-š-* – žemaičiams). Lietuvių pavardės su hipokoristinėmis priesagomis daromos iš šešių hipokoristinių kamienų, iš kurių trys (VC, CCVC ir VvC) yra periferiniai, o CVC, CVCC ir CVvC struktūros – pagrindiniai. CVC struktūros kamienams būdingiausia hipokoristinė priesaga *-k-*, o CVCC ir CVvC – *-š-*.

Balsinių priesagų neturinčių trumpinių daugiausia yra žemaičių ir vakarų aukštaičių, o mažiausiai – pietų ir rytų aukštaičių tarmėse. Visose keturiose tarmėse vyrauja balsinių priesagų neturinčios pavardės su galūne *-(i)us*.

Tų pavardžių, kurios yra su dviem balsinėm priesagom, daugiausia asmenvardžių turi pirmąją baltišką ir antrąją slavišką priesagą. Šį teiginį patvirtina priesagų dažnumo analizė: dažniausios pirmosios baltiškos priesagos yra *-uš-* ir *-el-*, dažniausios antrosios slaviškos – *-(i)evič-* ir *-avič-*.

Literatūra ir šaltiniai

Achmanova 1966 – О. С. Ахманова, Словарь лингвистических терминов, Москва.

Aleksandrova 1973 – О. И. Александрова, Неофициальные личные имена в частной переписке и дневниковых записях конца XIX – начала XX в., – Ономастика Поволжья, 3 (Материалы III конференции по ономастике Поволжья), Уфа, 126–132.

Aleksejev 1970 – Д. И. Алексеев, К истории аббревиации личных имен, – Антропонимика, Москва, 242–248.

Ambrazas S., 1991, Lietuvių kalbos nomina agentis istoriniai ryšiai su deminutyvais, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių leksikos ir terminologijos problemos), XXIX, 4–14.

Ambrazas S., 1993, Daiktavardžių darybos raida, Vilnius.

Ambrazas S., 1994, Lietuvių kalbos deminutyvų darybos raida, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių kalbos tarmės ir jų tyrinėjimai), XXXIV, 130–157.

Ambrazas S., 1996, Lietuvių kalbos ypatybės turėtojų pavadinimų su priesaga *-*ko*- darybos raida, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai), XXXVI, 101–119.

Ambrazas S., 1997, Lietuvių kalbos ypatybės turėtojų pavadinimų su afiksu *-*io*- darybos raida, – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXVIII, 122–137.

Ambrazas S., 2000, Daiktavardžių darybos raida, II, Vilnius.

ATSŽ – Lietuvos TSR teritorinio administracinio suskirstymo žinynas, II, Vilnius, 1968.

Azarch 1981 – Ю. С. Азарх, О грамматических и лингвогеографических различиях имен нарицательных и собственных с омонимичными суффиксами, – Ономастика и грамматика, Москва, 5–29.

Bach A., 1952, Die deutschen Personennamen, I (1), Heidelberg.

Bach A., 1953, Die deutschen Personennamen, I (2), Heidelberg.

Baecklund A., 1959, Personal Names in Medieval Velikij Novgorod, I. Common Names, Stockholm.

Balčikonis J., 1965, Širvydas ar Sirvydas? – Kalbotyra, XI, 143–144.

Bechtel F., 1917, Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit, Halle.

Beleckij 1972 – А. А. Белецкий, Лексикология и теория языкознания (ономастика), Киев.

Belić A., 1901, Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplificativsuffixe, – Archiv für slavische Philologie, XXIII, 134–206.

Bellmann G., 1977, – Zur lexikalischen Kürzung im Deutschen, – Kwartalnik Neofilologiczny, XXIV, 2–3, 141–150.

Bellmann G., 1980, Zur Variation im Lexikon: Kurzwort und Original, – Wirkendes Wort, IV, 369–383.

Berlizon 1963 – С. Б. Берлизон, Сокращения в современном английском языке, – Иностранные языки в школе, III, 93–100.

Bezzenberger A., 1876, Die Bildung der altpreussischen Personennamen, – Die Altpreussiche Monatsschrift, XIII (5–6), 385–435.

Blese E., 1929, Latviešu personu vārdu un uzvārdu stūdijas, Rīgā.

Bojadžijev 1986 – Т. Вояджиев, Българска лексикология, София.

Bondaletov, Danilina 1970 – В. Д. Бондалетов, Е. Ф. Данилина, Средства выражения эмоционально-экспрессивных оттенков в русских личных именах, – Антропонимика, Москва, 194–200.

Brechenmacher K., 1928, Deutsches Namenbuch, Stuttgart.

Bubak J., 1986, Proces Kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego, Kraków.

Buffa F., 1961, K charakteristike osobných mien v severošarišskej obci Dlhá Lúka, – Onomastica, VII, 291–316.

Būga K., 1958, Rinktiniai raštai, I, Vilnius.

Būga K., 1959, Rinktiniai raštai, II, Vilnius.

Būga K., 1961, Rinktiniai raštai, III, Vilnius.

Bulicz-Tornikidis T., 1979, Uproszenia i skrócenia morfologiczne staropolskich przezwisk złożonych, – Język polski, 1979, LIX, III, 177–186.

Bussmann H., 1990, Lexikon der Sprachwissenschaft, Stuttgart.

Ceslik 1981 – А. Цесьлик, Изменения в парадигме флексии польских собственных имен происходящих от апеллятивов на *-а*, – Proceedings of the thirteenth international congress of onomastic sciences, Cracow, August 21–25, 1978, I, Wrocław etc., 281–288.

Chidekel 1974 – С. С. Хидекель, Система словообразования в современном английском языке, – Лингвистика и методика в высшей школе, VI, Москва, 111–116.

Cieślikowa A., 1997, Prasłowiańskie apelatywy antroponimiczne, – Onomastica, XLII, 1997, 129–140.

Čekanavičius V., G. Murauskas, 2001, Statistika ir jos taikymai, I, Vilnius.

Čekanavičius V., G. Murauskas, 2002, Statistika ir jos taikymai, II, Vilnius.

Černyšev 1947 – В. И. Чернышев, Русские уменшительно-ласкательные имена, – Русский язык в школе, IV, 20–27.

Čiumakova 1970 – Ю. П. Чумакова, К вопросу о формах личного имени в русской диалектной речи, – Антропонимика, Москва, 200–205.

Čirūnaitė J., 1998, Moterų įvardijimo standartai kai kuriuose XVI–XVII a. LDK dokumentuose, – Lituanistica, XXXIV(2), 88–97.

Čobanov 1988 – И. Чобанов, За оъкращаването на българските мъжки лични имена, – Пловдивски университет „Паисий хилендарски“, Научни трудове, 26 (1), 145–164.

Čobanov 1990 – И. Чобанов, Антропонимичната хипокористична деривация в българския език, – Пловдивски университет „Паисий хилендарски“, Научни трудове, 28 (1), 90–96.

Čobanov 1991 – И. Чобанов, За кратките форми от едноосновните български и полски женски лични имена, – Пловдивски университет „Паисий хилендарски“, Научни трудове, 29 (1), 45–56.

Čobanov 1991a – И. Чобанов, Вокалните хипокористични суфикси в българското и полското антропонимично словообразуване, – II kolokwium slawistyczne polsko-bułgarskie, Poznań, 29–28.

Čobanov 1993 – И. Чобанов, За кратките форми от едноосновните български и руски женски лични имена, – Пловдивски университет „Паисий хилендарски“, Научни трудове, 31 (1), 157–162.

Čobanov 1994 – И. Чобанов, Сокращение одноосновных мужских личных имен в болгарском и русском языках, – Пловдивски университет „Паисий хилендарски“, Научни трудове, 32 (1), 381–388.

Dacewicz L., 1994, Nazewnictwo kobiet w dawnych powiecie Mielnickim (XVI–XVII), Białystok.

Dambe 1970 – В. Ф. Дамбе, Варианты латышских имен, – Антропонимика, Москва, 218–219.

Danilina 1969 – Е. Ф. Данилина, „Формы субъективной оценки“ от личных имен, возникших в советскую эпоху, – Ономастика Поволжья, Ульяновск, 75–82.

Danilina 1969a – Е. Ф. Данилина, Категория ласкательности в личных именах и вопрос о так называемых „сокращенных“ формах имен в русском языке, – Ономастика, Москва, 149–161.

Danilina 1973 – Е. Ф. Данилина, Словообразовательные типы и модели русских личных имен, – Ономастика Поволжья, 3 (Материалы III конференции по ономастике Поволжья), Уфа, 133–138.

Devkin 1965 – В. Д. Девкин, Особенности немецкой разговорной речи, Москва.

DL – Dictionnaire de linguistique, 2001, Larousse-Bordas.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, 1994, Vilnius.

Dokulil M., 1962, Tvoření slov v češtine. 1. Teorie odvozování slov, Praha.

Domin J., 1989, Z badań nad strukturą rosyjskich i polskich hipokorystyków imiennych, – Zeszyty naukowe wydziału humanistycznego uniwersytetu Gdańskiego, Slawistyka, 6, 83–88.

Erben J., 1983, Einführung in die deutsche Wortbildungslehre, Berlin.

Eriksson G., 1961, Über einige Diminutivsuffixe in mittelalterlichen russischen Eigennamen, – Scando-Slavica, VII (MCMLXI), 183–195.

Fick A., 1894, Die griechischen Personennamen nach ihrer Bildung erklärt und systematisch geordnet, Göttingen.

Fleischer W., 2000, Die Klassifikation von Wortbildungsprozessen, – Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung, Berlin etc., 886–897.

Fokker A. A., 1960 – Expressive derivation of proper names in Russian, – Lingua, IX (3), 267–276.

Förstermann E., 1900, Altdeutsches Namenbuch, Bonn, B. 1.

Foster E., 1996, O staropołabskich nazwach osobowych przekazanych tylko w nazwach miejscowych, – Antroponimia słowiańska (Prace onomastyczne, 35), 137–150.

Gala S., 1983, Kategorie semantyczne a odmiany stilistyczne w antroponimii, – Onomastica, XXVIII, 105–131.

Garliauskas V., 2000, Lietuviškos asmenvardžių lytys XV amžiaus Lietuvos Metrikos dokumentuose, – Baltistica, XXXV (2), 231–246.

Garliauskas V., 2001, Lietuviški Šiaulėnų bažnyčios įrašai 1719–1738 metų santuokų metrikuose, – Archivum Lithuanicum, III, 213–249.

Gerr E., 1987, Das große Vornamenbuch, München.

Giač 1971 – Н. В. Гяч, Вопросы лексической аббревиации (на материале немецкого и русского языков), Disertacijos santrauka, Ленинград.

Giač, Pavlov 1975 – Н. В. Гяч, В. М. Павлов, Некоторые вопросы лексикографического отображения аббревиатур, – Современная русская лексикография, Ленинград, 145–158.

Ginzburg R. S., S. S. Khidekel, G. Y. Knyazejewa, A. A. Sankin, 1979, A Course in Modern English Lexicology, Moscow.

Girvilas K. A., 1978, Pre-christian name giving in Lithuania, – Lituanus, XXIV (3), 19–41.

Gottschald M., 1932, Deutsche Namenkunde, München.

Gramatyka 1984 – Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia, Warszawa.

Grzegorczykowa R., 1979, Zarys słowotwórstwa polskiego, Warszawa.

Górny M., 1990, Przezwiska i nazwiska chłopów pałuckich w XVII wieku. Pochodzenie i budowa, Wrocław.

Heintze–Cascorbi A., 1933, Die deutschen Familiennamen, Halle/Berlin.

Hilka A., 1910, Die altindischen Personennamen, Breslau, – Beiträge zur Kenntnis der indischen Namengebung; Indische Forschungen, III.

Hofrichter W., 1977 – Zu Problemen der Abkürzung in der deutschen Gegenwartssprache, Berlin, – Linguistische Studien, Reihe A, Arbeitsberichte.

Iskos A., A.Lenkowa, 1970 – Kürzung, – Deutsche Lexikologie, Ленинград, 80–90.

Iwicki W., 1991, Analiza wybranych dialektalnych hipokorystyków imiennych i utrwalone w nich zjawiska językowe, – Onomastica, XXXVI, 111–131.

Iwicki W., 1994, Z antroponomastyki ludowej Przykłady oposu form hipokorystycznych, – Prace Językoznawcze 19–20, Gdańsk, 97–101.

Jonikas P., 1991, Asmenvardžiai ir vietovardžiai, – Lietuvių enciklopedija, XV, 555–571.

Jurkėnas 1964 – Ю. Юркенас, Морфологические типы древних литовских сложных имен, – Kalbotyra, XIII, 57–65.

Jurkėnas 1966 – Ю. Юркенас, Древние сложные имена в письменных памятниках Великого княжества Литовского (disertacijos rankraštis), Vilnius.

Jurkėnas 1967 – Ю. Юркенас, Некоторые компоненты литовских древних сложных личных имен, – Kalbotyra, XV, 43–50.

Jurkėnas 1970 – Ю. Юркенас, Гипокористики с формантом *-к-* в системе древних антропонимов, – Tarpmokyklinės mokslinės-metodinės konferencijos, skirtos V. Lenino 100-osioms gimimo metinėms, pranešimų medžiaga, 76–79.

Jurkėnas 1971 – Ю. Юркенас, О древних трехчленных антропонимах балтийского происхождения, засвидетельствованых в старобелорусских письменных памятниках, – Языкознание, XXII (2), 41–49.

Jurkėnas 1974 – Ю. Юркенас, Антропооснова *bal-*, – Leksikos ir sintaksės klausimai, Šiauliai, 29–33.

Jurkėnas 1976 – Ю. Юркенас, Проблемы ареального исследования древней антропонимии, – Языкознание, XXVI (2), 77–89.

Jurkėnas 1977 – Ю. Юркенас, Явление конвергенции в антропонимии, – Языкознание, XXVII (2), 7–17.

Jurkėnas 1978 – Ю. Юркенас, Вопросы антропонимической типологии, – Языкознание, XXIX (2), 7–18.

Jurkėnas 1982 – Ю. Юркенас, Проблема отражения так называемых „древнеевропейских“ элементов в антропонимии, – Языкознание, XXXIII (2), 22–31.

Jurkėnas 1983 – Ю. Юркенас, Антропооснова BAND-, – Kalbotyra, XXXIV (2), 16–21.

Jurkėnas 1984 – Ю. Юркенас, Антропонимы, возникшие на базе апеллятивов с основным значением доброты-красоты-любви, – Языкознание, XXXV (2), 27–33.

Jurkėnas 1995 – Ю. Юркенас, Когнитивные аспекты антропонимии, – Slavistica Vilnensis, 97–107.

Kalwaitis W., 1910, Lietuwiszkų Wardų Klėtelė su 15000 wardų, Tilžė.

Karłowicz J., 1885, – O imionach własnych polskich, – Pamiętnik Fizyjograficzni, V, 1–60.

Karosienė V., 1985, Lietuvių vardažodžių vienskiemenių šaknų struktūra, – LTSR MA darbai, A serija, 3 (92), 122–131.

Karosienė V., 1985a, Pradinių ir galinių priebalsių derinimas vienskiemenėse vardažodžių šaknyse, – Kalbotyra, XXXVI (1), 18–31.

Karosienė V., 2004, Bendrinės lietuvių kalbos vardažodžio šaknies struktūra, Vilnius.

Karpenko 1979 – А. Ю. Карпенко, До питання про форми особового імені, – Мовознавство, 2, 61–63.

Karpenko 1980 – А. Ю. Карпенко, Деминутивное антропонимическое словообразование (на материале русских говоров юга Украины), – Вопросы ономастики, 14, Свердловск.

Kępińska A., 1994, O sufiksacji form pochodnych od imion osobowych, – Prace Filologiczne, XXXIX, 21–34.

Kiškienė G., 1985, Dėl XVIII a. Prūsijos lietuvių moterų pavardžių, – Baltistica, XXI (1), 37–42.

Kłobus A., 1988, Typy derywacji w słowotwórstwie imion osobowych, – Rozprawy Komisji Językowej, XXXIV, 83–88.

Korobar–Belčeva 1981 – М. Коробар–Белчева, Формантите *-о*, *-ј* и *-ота* во македонската антропонимија, – Četrta Jugoslovanska Onomastična Konferenca, Portorož, od 14. do 17. oktobra 1981, Ljubljana, 309–318.

Kreidler Ch. W., 2000, Clipping and Acronomy, – Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung, Berlin etc., 956–963.

Kronsteiner O., 1981, Die alpenslawischen Personennamen (Österreichische Namenforschung, 2), Wien.

Kruopienė I., 2000, Stabiliojo centro veiksmažodžių šaknies struktūra, – Kalbotyra, XLVII (1)–XLIX (1), 71–82.

Kruopienė I., 2000a, Dabartinės lietuvių kalbos veiksmažodžių šaknies struktūra, – Veiksmažodžio raidos klausimai (žurnalo „Tiltai“ priedas), I, 65–70.

Kruopienė I., 2001, Pradinių ir galinių priebalsių derinimas veiksmažodžio šaknyse, – Kalbotyra, L (1), 67–82.

KTŽ – K. Gaivenis, S. Keinys, Kalbotyros terminų žodynas, Kaunas, 1990.

Kuryłowicz J., 1956, La position linguistique du nom propre, – Onomastica, II (1), 1–14.

Kuryłowicz J., 1960, Formes hypocoristiques et gémination de consonnes, – Onomastica, VI (10–11), 187–192.

Kuryłowicz J., 1965, L'élément hypocoristique *x* du slave, – Onomastica, X (1–2), 180–185.

Kuryłowicz J., 1965a, Les suffixes romans *-iccus*, *-ittus* etc., – Onomastica, X (1–2), 186–190.

Kuryłowicz J., 1968, O niektórych właściwościach imion skróconych, – Symbolae philologicae in honorem Vitoldi Taszycki, Kraków etc.

Kurzowa Z., 1967 – Staropolskie nazwy osobowe na *-o* (Historia i geografia), – Onomastica, XII, 177–231.

Kuznecov 1886 – Ю. П. Кузнецов, Древнія двуосновныя личные имена у Литовцевъ, ихъ составъ и происхожденіе (Статья первая), – Живая старина, Вып. I, 32–50.

Leskien A., 1909, Litauische Personennamen, – Indogermanische Forschungen, XXVI, 325–352.

Leskien A., 1911, Zu den litauischen Personennamen, – Indogermanische Forschungen, XXVIII, 390–396.

Levašov 1975 – Е. А. Левашов, Лексические сокращение и толковые словари русского языка, – Современная русская лексикография, Ленинград, 159–167.

Levkovskaja 1960 – К. А. Левковская, Именное словообразование в соврменной немецкой общественно-политической терминологии, Москва.

Lindert B., 1993, Przyrostki hipokorystyczne w onomastyce serbsko-chorwackiej, – Rozprawy Slawistyczne, VII, 225–230.

LKA – Lietuvių kalbos atlasas, I, Leksika, Vilnius, 1977.

LKA – Lietuvių kalbos atlasas, III, Morfologija, Vilnius, 1991.

LKE – Lietuvių kalbos enciklopedija, Vilnius, 1999.

LKG – Lietuvių kalbos gramatika, I, Vilnius, 1965.

LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas, I–XX, Vilnius, 1968–2002.

LPŽ – Lietuvių pavardžių žodynas, I, II, Vilnius, 1985, 1989.

LST – Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini, 1988, Leipzig.

LVKŽ – Kuzavinis K., B. Savukynas, Lietuvių vardų kilmės žodynas, 1994, Vilnius.

Maciejauskienė V., 1973, Naujosios dvikamienės lietuvių pavardės su asmenvardiniu sandu, – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1(42), 177–181.

Maciejauskienė V., 1975, Lietuvių pavardžių formavimasis XVI a. II pusėje. – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 3(52), 143–152.

Maciejauskienė V., 1977, Lietuvių asmenvardžių priesagų paplitimas XVII a., – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai), XVII, 159–168.

Maciejauskienė V., 1977a, Lietuvių pavardžių formavimasis XVII a., – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1(58), 115–124.

Maciejauskienė V., 1979, XVI a. lietuvių vardai, – Kalbos kultūra, 36, 84–89.

Maciejauskienė V., 1981, Lietuvių antroponiminė sistema XVI a. – Lietuvių onomastikos tyrinėjimai (Lietuvių kalbotyros klausimai), XXI, 154–184.

Maciejauskienė V., 1982, XVII–XVIII a. pavardžių variantai, – Kalbos kultūra, 42, 67–71.

Maciejauskienė V., 1983, Lietuvių antroponiminė sistema iki XVI a., – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 3(84), 122–131.

Maciejauskienė V., 1987, Lietuvių antroponiminė sistema XVIII a., Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1(98), 85–94.

Maciejauskienė V., 1987a, Lietuvių pavardžių stabilizavimosi ypatumai, – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 4(101), 113–122.

Maciejauskienė V., 1989, Kaip slavintos lietuvių pavardės, – Kalbos kultūra, 56, 66–69.

Maciejauskienė V., 1991, Lietuvių pavardžių susidarymas, Vilnius.

Maciejauskienė V., 1993, Kriaunų parapijos XVII–XVIII a. asmenvardžiai, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 34–99.

Maciejauskienė V., 1993a, Lietuvių įvardijimas XIX a. pirmojoje pusėje, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 100–113.

Maciejauskienė V., 1994, Dėl kai kurių pavardžių lyčių bei jų etimologijų, – Baltistica, XXIX (2), 195–206.

Maciejauskienė V., 1996, Dėl lietuvių pavardžių su priesagomis *-avičius*, *-evičius* vertinimo, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai), XXXVI, 60–70.

Maciejauskienė V., 1997, Vienkamieniai lietuviškos kilmės vardai XVI amžiuje, – Darbai ir dienos, IV (13), 112–134.

Maciejauskienė V., 1997a, Lietuvių pavardžių lyčių varijavimas XIX amžiuje, – Lituanistica, 2(30), 71–88.

Maciejauskienė V., 1999, Moterų įvardijimas XIX a. istorijos šaltiniuose, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLI, 108–144.

Maciejauskienė V., 2001, Dėl lietuvių pavardžių vertinimo darybos požiūriu, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLIV, 167–189.

Mayrhofer M., 1973, Onomastica Persepolitana (Das altiranische Namengut der Persepolis-Täfelchen) [Veröffentlichungen der iranischen Kommission herausgegeben von Manfred Mayrhofer, 1], Wien.

Mayrhofer M., 1977, Zum Namengut des Avesta (Veröffentlichungen der iranischen Kommission herausgegeben von Manfred Mayrhofer, 3), Wien.

Malec M., 1981, Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych, Wrocław.

Matthews P. H., 1997, The Concise Oxford Dictionary of Linguistics, Oxford, New York.

Matusevičiūtė I., 1939, Kiek naujos medžiagos prūsų vardynui, – Archivum Philologicum, VIII, 10–18.

Mažiulis V., 1998, Dėl pavardės *Daukšà,* – Baltistica, XXXIII (2), 154.

Mažiulis V., 1999, Dėl lie. *Daukšà* kilmės, – Tarptautinė konferencija: „Mikalojus Daukša ir jo laiko kultūros kontekstas“. Programa ir pranešimų tezės. 1999 spalio 21–22 d., Vilnius, 30.

Miklosich F., 1927, Die Bildung der slawischen Personennamen, – Die Bildung der slawischen Personen- und Ortsnamen, Heidelberg, 1–116.

Milewski T., 1947, Stosunki językovie polsko-pruskie, – Slavia Occidentalis, XVIII (1939–1947), 21–85.

Milewski T., 1959, Der morphologische Bau der zusammengesetzten griechischen Personennamen, – Lingua Posnaniensis, VII, 201–239.

Milewski T., 1962, Pochodzenie słowiańskich imion osobowych z pierwiastkiem werbalnym w pierwszym człone, – Rocznik slawistyczny, XXII (1), 3–11.

Milewski T., 1963, Imiona osobowe jako zwierciadło kultury, – Studia Linguistica in Honorem Thaddaei Lehr-Spławiński, Warszawa, 39–46.

Miroslavskaja 1959 – А. Н. Мирославская, Древнерусские имена и прозвища в „Новгородских записных кабальных книгах 100–104 и 111 годов“, – Ученые записки, 6, Калининград, 336–362.

Miroslavskaja 1971 – А. Н. Мирославская, Особенности словообразовательной структуры русских календарных имен, – Ономастика Поволжья, Горкий, 47–51.

Modeér I., 1964, Svenska Personnamn, Stockholm-Göteborg-Uppsala.

Moroškin 1867 – M. Морошкин, Славянский именословъ или собрание славянскихъ личныхъ именъ въ алфавитномъ порядкъ', Санктпетербургъ.

Nalepa J., 1991, Pokój i wojna w staropolskich imionach, I, – Język polski, LXXI (2), 87–97.

Nikonov V. A., 1975, Die Periodisierung der russischen Anthroponymie von den Anfängen bis 1917 (Vorläufiges Schema), – Sowjetische Namenforschung, Berlin, 103–115.

Norkaitienė M., M. Ramonienė, 1993, [rec.], Vitalija Maciejauskienė, Lietuvių pavardžių susidarymas XII–XVIII a., Vilnius, 1991, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 240–242.

Olikova 1979 – M. A. Оликова, Обращение в современном английском языке, Львов.

Otrębski J., 1935, O Najdawniejszych Polskich imionach osobowych, Wilno.

Otrębski J., 1959, Jagiełło, – Rakstu krājums veltījums akadēmiķim profesoram Dr. Jānim Endzelīnam viņa dzīves un 65 darba gadu atcerei, Rīga, 211–214.

Palionis J., 2003, XVII a. Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai, Vilnius.

Pavlov 1962 – Г. В. Павлов, Сокращение в немецком языке, – Вопросы грамматики и лексики, Росток, 90–103.

Pei M., F. Gaynor, 1975, Dictionary of Linguistics, Totowa.

Petrovskij 1980 – Н. А. Петровский, Словарь русских личных имен, Москва.

Philipp K., 2000, Zur Verwendung von Kurzwörtern in der Sprache des Nationalsozialismus, – Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft, X, 165–191.

Pianka W., 1975, Macedońskie imiona osobowe Kotliny Azot, Warszawa.

Plāķis J., 1936, Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. 1 d. Kurzemes vārdi,– Latvijas Universitātes Raksti (Filol. un filoz. fak. sēr.), IV 1.

Plāķis J., 1939, Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. 2 d. Zemgales vārdi,– Latvijas Universitātes Raksti (Filol. un filoz. fak. sēr.), V 5.

Podolskaja 1977 – Н. В. Подольская, Некоторые вопросы исторической ономастики в связи с анализом берестяных грамот, – Историческая ономастика, Москва, 49–71.

Podolskaja 1988 – Н. В. Подольская, Словарь русской ономастической терминологии, Москва.

Porotnikov 1969 – П. Т. Поротников, Личные собственные имена с суффиксальными элементами -ш-, -х- в говорах Талицкого района Свердловской области, – Лингвистический сборник Но. 2, Ученые записки 86, Серия филологическая, 11, Свердловск, 66–86.

Porotnikov 1969a – П. Т. Поротников, Личные собственные имена в говорах Свердловской области, – Вопросы лексикологии (Материалы VII зональной конференции кафедр русского языка вузов Урала), Свердловск, 69–78.

Pospiszyl A., 1996, Staropruskie i polskie nazwy osobowe na *-ko* z dawnych ziem pruskich (XIII–XVII w.), – Antroponimia slowiańska, SOW, Warszawa, 251–257.

Pulgram E., 1947, – Indo-European Personal Names, – Language, XXIII (3), 189–206.

Ragauskaitė A., 1999, XVI a. II pusės Kauno miestiečių lietuviškos kilmės asmenvardžiai, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLI, 145–158.

Ragauskaitė A., 2000, XVII a. pirmosios pusės Kauno miestiečių asmenvardžių kilmė, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLIII, 93–110.

Ragauskaitė A., 2001, Kauno miestiečių pavardžių formavimasis XVI–XVII amžiuje, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLV, 123–145.

Ragauskaitė A., 2002, XVII–XVIII amžių kauniečių (vyrų) pavardžių variantai, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLVII, 31–40.

Ragauskaitė A., 2004, XVI–XVII a. joniškiečių asmenvardžiai, – Istoriniai tekstai ir vietos kultūra, Šiauliai, Ryga, 8–18.

Ragauskaitė A., 2005, XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai, Vilnius.

Ramonienė 1987, – М. Рамонене, Литовские фамилии конца XVIII в. (disertacijos rankraštis), Vilnius.

Razmukaitė M., 1983, Asmenvardiniai priesaginės darybos Lietuvos TSR oikonimai, – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 2(83), 146–153.

Razmukaitė M., 1993, Oikonimų, atsiradusių iš asmenvardžių su patroniminėmis priesagomis, paplitimas Lietuvoje, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 133–165.

Razmukaitė M., 1994, Klaipėdos krašto oikonimija, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Kalbos normalizacijos klausimai), XXXI, 152–162.

Razmukaitė M., 1997, Priesaginiai Lietuvos oikonimai iš asmenvardžių, – Baltistica, XXXII(1), 111–116.

Razmukaitė M., 1999, Priesaginiai oikonimai iš asmenvardžių ir apeliatyvinių asmenų pavadinimų, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLI, 159–200.

Reichert H., 1908, Die deutschen Familiennamen nach Breslauer Quellen des 13. und 14. Jahrhunderts, Breslau.

Rybakin 1986 – А. И. Рыбакин, Словарь английских фамилий, Москва.

Rybakin 1989 – А. И. Рыбакин, Словарь английских личных имен, Москва.

Rimša V., 1977, Apie baltų ir trakų antroponimus, – Baltistica, II priedas, 131–135.

Rimša 1980 – В. П. Римша, Некоторые белорусские антропонимы балтийского происхождения, – Балто-славяские этноязыковые контакты, Москва, 195–202.

Rymut K., 1981, Warstwy chronologiczne w słowiańskich dwuczłonowych nazwach osobowych, – Četrta Jugoslovanska Onomastična Konferenca, Portorož, od 14. do 17. oktobra 1981, Ljubljana, 471–477.

Rymut K., 1993, Zasób leksemów w prasłowiańskich imionach złożonych, – Onomastica, XXXVIII, 5–19.

Rospond S., 1960, Nazwiska ślązaków, Opole.

Rospond 1962 – С. Роспонд, Перспективы развития славянской ономастики, – Вопросы языкознания, IV, 9–19.

Rospond 1965 – С. Роспонд, Структура и классификация древневосточнославянских антропонимов (имена), – Вопросы языкознания, III, 3–21.

Rospond S., 1966, Struktura i klasyfikacja słowiańskich antroponimów, – Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, XXIV, 203–224.

Rozen 1991 – Е. В. Розен, Немецкая лексика: история и современность, Москва.

Rutkowski K., 1999, Imiona Skrócone mieszkańców rososzy w XVII wieku, – Onomastica, XLIV, 93–102.

Salys A., 1983, Raštai, II, Roma.

Sandži–Goriajeva 1972 – З. С. Санджи-Горяева, Усечение как способ словообразования в разговорной речи, – Актуальные проблемы русского словообразования, II. Материалы республиканской научной конференции 12–15 сентября, Самарканд.

Savukynas B., 1970, Tradiciniai ir dirbtiniai vardai, – Mūsų kalba, 6 (19), 7–17.

Savukynas B., 1986, Hipokoristikas, – Mūsų kalba, 5, 32–33.

Savukynas B., 2003, Priebalsiniai afiksai dvikamienių asmenvardžių deverbaliniuose sanduose, – Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Programa ir pranešimų tezės, 2003 m. spalio 24 d. Vilnius, 50.

Savukynas B., 2004, Dvikamienių asmenvardžių trumpinių dūriniai, – Tarptautinė Aleksandro Vanago konferencija „Baltų onomastikos tyrimai“, Pranešimų tezės, 2004 m. lapkričio 11–12 d., Vilnius, 48.

Schippan T., 1963, – Zur Bildung des Kurzwortes in der deutschen Sprache, – Deutschunterricht, X, 539–545.

Schippan T., 1984, Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache, Leipzig.

Schlimpert G., 1964, Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen Deutschlands, Berlin.

Schmalstieg W. R., 1982, Lithuanian names, – Lituanus, 28 (3), 5–10.

Schmitt R. 1984, Iranische Namenschichten und Namentypen bei altarmenische Historiken, – Beiträge zur Namenforschung, XIX (3), 317–331.

Schmitt R. 1995, Morphologie der Namen: Vollnamen und Kurznamen bzw. Kosenamen im Indogermanischen, – Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik, I, Hallband, Berlin-New York, 419–427.

Schmitt R. 1995a, Entwicklung der Namen in älteren indogermanischen Sprachen, – Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik, I, Hallband, Berlin-New York, 616–636.

Schmitt R., 1995b, Jerzy Kuryłowicz’ Beitrag zur indogermanischen Namenforschung, – Kuryłowicz Memorial Volume, I, Cracow, 25–31.

Schrader O., 1929, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde, B. 2., Berlin und Leipzig, 103–109.

Schulze W., 1933, Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, Berlin.

Seibicke W., 1982, Die Personennamen in Deutschen, Berlin, New York.

Segal 1962 – M. M. Сегаль, Аббревиатуры в современном английском языке, – Вопросы английской филологии, XXVI, Ленинград, 275–299.

Seliščev 1968 – A. M. Селищев, Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ, – Избранные труды, Москва, 97–128.

Siebs B. E., 1970, Die Personennamen der Germanen, Niederwalluf–Wiebaden.

Siliņš K., 1990, Latviešu personvārdu vārdnīca, Rīga.

Simina, 1970 – Г. Я. Симина, Бытовые варианты личных имен, – Антропонимика, Москва, 189–194.

Sinkevičiūtė D., B. Stundžia, 2002, Prūsų onimų germanizavimo tyrimai K. O. Falko rankraščiuose, – Baltistica, 2001, XXXVI (1), 53–60.

Sinkevičiūtė D., 2003, Dvikamienių asmenvardžių trumpinių kilmė ir sandara: lie. *dau(C)-*, – Baltistica XXXVII (1), 2002, 115–131.

Sinkevičiūtė D., 2003a, Lietuvių trumpinių su priesaga *-š-* kilmė, – Материалы XXXII международной филологической конференции, Выпуск 1, Секция балтистики, 5–6 марта 2003 г., Санкт-Петербург, 30.

Sinkevičiūtė D., 2003b, Lietuvių dvikamienių vardų trumpinimo tendencijos šnekamojoje kalboje, – Baltistica XXVII (2) 2002, 317–341.

Sinkevičiūtė D., 2005, Vienkamieniai asmenvardžiai su lie. *darg-*: jų pamatas ir ryšiai su dvikamieniais asmenvardžiais, – Baltistica, XL (1), 99–111.

Sinkevičiūtė D., 2005a, Vienkamieniai asmenvardžiai su bl. *but-(C)-* ir jų kilmė, – Baltistica, VI priedas, 215–228.

Sinkevičiūtė D., 2005b, Die strukturischen Schichten der altpreussischen hypokoristischen Formen, – Colloquium Pruthenicum Tertium (įteikta spausdinti).

Sirtautas V., 1970, Dėl Sirvydo pavardės, – Baltų ir slavų antroponimikos klausimai (Tarprespublikinės konferencijos medžiaga), Šiauliai, 30–33.

Skardžius P., 1996, Rinktiniai raštai, I, Vilnius.

Skardžius P., 1998, Rinktiniai raštai, IV, Vilnius.

Skulina T., 1974, Staroruskie imiennictwo osobowe, II, Wrocław etc.

Smoczyński P., 1962, Nomina appellativa i propria we wzajemnym oddziaływaniu słowotwórczym, – Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, XXI, 61–82.

Smoczyński P. [rec.], 1963, S. Rospond Nazwiska Ślązaków, Instytut Śląski w Opolu, Opole 1960, – Onomastica, VIII (1–2), 344–349.

Smoczyński P., 1963a, Słowiańskie imiona pospolite własne z podstawowym *-ch-* w części sufiksalnej, Lódź.

Smoczyński W., 1984, Die Suffixe der altpreußischen Personennamen, – XV. Internationaler Kongreß für Namenforschung. Resümes der Vorträge und Mitteilungen, 13–17. August 1984, Leipzig, 177.

Smoczyński W., 1997, Staropruskie kalki dwuczłonowych imion staropolskich, – Obraz językowy słowiańskiego Pomorza i Łużyc etc., SOW, Warszawa.

Smoczyński W., 2001, Les noms de famille polonais d'origine lituanienne, – Język litewski w perspektywie porownawczej, Krakow, 461–468.

Smoczyński W., 2001a, O nazwiskach typu Piłsudski, – Język litewski w perspektywie porownawczej, Krakow, 418–427.

Socin A., 1903, Mittelhochdeutsches Namenbuch, Basel.

Solmsen F., 1922, Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte, Heidelberg.

Staltmane, 1970 – В. Сталтмане, Диминутивные формы латышских личных имен и фамилий (в сравнении с русским), – Baltų ir slavų antroponimikos klausimai (Tarprespublikinė konferencijos medžiaga), Šiauliai, 35–37.

Staltmane, 1981 – В. Э. Сталтмане, Латышская антропонимия. Фамилии, Москва.

Stankiewícz E., 1990, The hypocoristica and nicknames of the Balkan slavic languages, – Македонски јазик, 1989–1990, XL–XLI, 545–556.

Stark F., 1868, Die Kosenamen der Germanen, Wien.

Stepanova 1953 – М. Д. Степанова, Словообразование современного немецкого языка, Москва.

Stepanowa M. D., W. Fleischer, Grundzüge der deutschen Wortbildung, 1985, Leipzig.

Stepanov 1965 – Ю. Степанов, Французкая стилистика, Москва.

STJ – Gołąb Z., A. Heinz, K. Polański, Słownik terminologii językoznawczej, 1968, Warszawa.

Superanskaja 1969 – А. В. Суперанская, Структура имени собственного. Фонология и морфология, Москва.

Superanskaja 1970 – А. В. Суперанская, Личные имена в официальном и неофициальном употреблении, – Антропонимика, Москва, 180–188.

Superanskaja A. V., 1975, Kurznamen und Namen mit Suffixen der subjektiven Bewertung, – Sowjetische Namenforschung, Berlin, 143–165.

Superanskaja 1988 – А. В. Суперанская, К проблеме типологии антропонимических основ, – Ономастика. Типология. Стратиграфия, Москва, 8–19.

Suslova 1988 – А. В. Суслова, К проблеме реконструкции древнерусских личных имен, – Ономастика. Типология. Стратиграфия, Москва, 44–52.

Svoboda J., 1958, Staročeská osobní jména se základem *sd(e)-*, *sde-*, – Onomastica, IV (2), 365–388.

Szulowska W., 1992, Imiennictwo dawnej ziemi Halickiej i Lwowskiej, Warszawa.

Šachovskij 1974 – В. И. Шаховский, Суффикс *-y* как средство выражения эмотивно-субъектной оценки в английском языке современного периода, – Исследования по романо-германскому языкознанию, 4, Волгоград, 73–82.

Ščetinin 1958 – Л. М. Щетинин, Внутренняя форма и морфологическая структура английских фамильных имен, – Ученые записки

(кафедр английского, немецкого и французкого языков), 2 (30), Ростов-на-Дону.

Šimundić M., 1984, Tipovi osobnih imena sa čakavskogo područja iz XII. stoljeća, – Onomastica, XXIX, 189–195.

Šukys J., 1986, Miežiškėnų pavardės, – Ženklas ir prasmė, Vilnius, 81–105.

Taszycki W., 1924, Polskie nazwy osobowe, Warszawa etc.; Bibljoteczka Towarzystwa miłośników języka polskiego Nr. 5.

Taszycki W., 1925, Najdawniejsze polskie imiona osobowe, Kraków.

Teorija 1986 – Теория и методика ономастических исследований, Москва.

Thiele J., 1981, Wortbildung der französischer Gegenwartssprache, Leipzig.

Tichoniuk B., 2000, Imiona i ich formy na pograniczu polsko–białoruskim od XVI wieku do roku 1839, Zielona Góra.

Tolkačev 1977 – А. И. Толкачев, К истории словообразования форм со значением субъективной оценки (квалитативов) личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI–XV вв., – Историческая ономастика, Москва.

Tupikov 1903 – Н. М. Тупиков, Словарь древне-русскихъ личныхъ собственныхъ именъ, С.-Петербургъ.

Umińska–Tytoń E., 1986, Sposoby tworzenia form pochodnych ot imion chrzestnych, – Onomastica, XXXI, 87–113.

Unbegaun 1989 – Б.-О. Унбегаун, Русские фамилий, Москва.

Urbutis V., 1961, Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai, – Kalbotyra, III, 27–60.

Urbutis V., 1971, Garsų kaita ir žodžių daryba, – Kalbotyra, XXIII (1), 71–78.

Urbutis V., 1978, Žodžių darybos teorija, Vilnius.

Urbutis V., 1991, „Pono“ ir „draugo“ netekus, – Mokslas ir gyvenimas, 6, 28–29.

Vanagas A., 1967, Lietuvos gyvenamųjų vietų vardai, kilę iš vienaskaitos asmenvardžio, – Baltistica, III(1), 111–116.

Vanagas A., 1974, Mūsų pavardės, I: Pavardės iš hebrajiškos kilmės vardų, – Žodžiai ir žmonės, Vilnius, 84–154.

Vanagas A., 1979a, XIII tarptautinis onomastikos mokslų kongresas, – Baltistica XV (1), 82–83.

Vanagas A., 1970, Lietuvos TSR hidronimų daryba, Vilnius.

Vanagas 1973 – А. П. Ванагас, Структурно-словообразовательный анализ названий гор Литвы, – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 3(44), 209–219.

Vanagas A., 1977, Mūsų pavardės, II: Pavardės iš graikiškos kilmės vardų, – Žmonės ir kalba, Vilnius, 48–93.

Vanagas A. [rec.], Z. Zinkevičius. Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje, – Baltistica, 1979, XV(1), 75–79.

Vanagas A., 1980, Mūsų pavardės, III: Pavardės iš lotyniškos kilmės vardų, – Kalba ir mintis, Vilnius, 53–95.

Vanagas A., 1981, Lietuvos hidronimų etimologinis žodynas, Vilnius.

Vanagas A., 1982, Mūsų vardai ir pavardės, Vilnius.

Vanagas A., 1983, Mūsų pavardės, IV: Pavardės iš slaviškos kilmės vardų, – Mintis ir ženklas, Vilnius, 73–103.

Wenzel W., 1987, Studien zu sorbischen Personennamen, 1, Systematische Darstellung, Bautzen.

Wenzel W., 2002, Altertümliche niedersorbische Personennamen in vergleichend-westslavischer Sicht, – Onomastica Slavogermanica, XXII, 7–13.

Vinogradov 1986, 75 – В. В. Виноградов, Русский язык, Москва.

Witkowski T., 1964, Grundbegriffe der Namenkunde, Berlin.

Vornamenbuch, 1986 – Das kleine Vornamenbuch, Leipzig.

Voronov 1972 – А. Л. Воронов, Варианты имен собственных в современном немецком языке, – Вопросы германской филологий, Ученые записки, 52, Горкий, 119–142.

Zemskaja 1966 – Е. А. Земская, Понятия производности, оформленности и членимости основ, – Развитие словообразования современного русского языка, Москва.

Zemskaja 1979 – Е. А. Земская, Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения, Москва.

Zemskaja 1981 – Е. А. Земская, М. В. Китайгородская, Е. Н. Ширяев, Русская разговорная речь. Общие вопросы словообразование. Синтаксис, Москва.

Zemzarė 1970 – Д. Э. Земзаре, Латышские личные имена, Антропонимика, Москва, 65–68.

Zgusta L., 1955 – Die Personennamen griechischer Städte der nördlichen Schwarzmeerküsten, Praha.

Zinkevičius Z., 1976, [rec.], А.К. Усціновіч, Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV–XVIII ст.), 1975, Мінск, – Baltistica, 1976, XII (1), 95–102.

Zinkevičius Z., 1977, Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje, Vilnius.

Zinkevičius Z., 1980, З. Зинкявичюс, К истории литовских личных имен восточнославянского происхождения, – Балто-славянские этноязыковые контакты, Москва, 151–156.

Zinkevičius Z., 1981, Sirvydas ar Širvydas? – Baltistica, XXVII (1), 28–41.

Zinkevičius Z., 1988, [rec.], Lietuvių pavardžių žodynas 1: A–K, – Baltistica, 1985, XXIV(1), 94–105.

Zinkevičius Z., 1994, [rec.], Lietuvių kalbotyros klausimai XXXII (Baltų onomastikos tyrinėjimai), Vilnius, 1993, – Baltistica, XXIX (2), 217–220.

Zinkevičius Z., 1994a, [rec.], Vitalija Maciejauskienė, Lietuvių pavardžių susidarymas XII–XVIII a., Vilnius, 1991, – Baltistica, XXVIII (2), 129–130.

Zinkevičius Z., 1997, XVII a. dvarų inventoriai – Rytų Lietuvos antroponimikos ir demografijos šaltinis, – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXVIII, 63–80.

Zubkov 1974 – А. Н. Зубков, Личные имена индусов хиндиязычного ареала, – Вопросы индийской филологии, Москва, 54–69.

Železniak 1969 – И. М. Железняк, Очерк сербохорватского антропонимического словообразования, Киев.

Žemienė A., 1999, Ragainės apskrities XVIII a. pab. – XIX a. pr. vyrų pavardžių daryba, – Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai), XLI, 223–231.

Žemienė A., 2001, Moterų pavardžių daryba XVIII a. pab. – XIX a. pr. Mažojoje Lietuvoje (Ragainės aps.), – Linguistica Lettica, IX, 123–137.

Zusammenfassung

Die hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen haben – als einzelne Gruppe von Onymen – in der einschlägigen Forschung bisher wenig Beachtung gefunden, obwohl die Kurzformen schon in den ersten Veröffentlichungen zur litauischen Onomastik erwähnt werden (Kuznecov 1886; Leskien 1909; 1911), wo sie, wie auch in den späteren Arbeiten (Salys 1983), unter dem Aspekt ihrer Stämme zusammen mit den zusammengesetzten Namen behandelt werden, wobei die Stämme der Namen auf bestimmte Wörter der litauischen Sprache bezogen werden. In der Literatur zur Onomastik werden Hypokoristika meistens neben den Namen anderer Herkunft angeführt und im Einzelnen nicht untersucht (Maciejauskienė 1977a; 1983 u. a.), obwohl die Kurzformen aus dem 16. Jahrhundert behandelt sind (Maciejauskienė 1991; 1997). Weiterhin weist die einschlägige Literatur in den historischen Quellen verzeichnete Namen auf, die als Hypokoristika zu betrachten sind, sowie Bemerkungen über den Grundstamm und Suffixe der Hypokoristika (Skardžius 1996; 1998; Jurkėnas 1966; Zinkevičius 1977 u. a.).

Die litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft sowie deren hypokoristische Stämme sind systematisch und umfassend noch nicht erforscht worden, ausgenommen die polnischen Familiennamen mit hypokoristischen Stämmen litauischer Herkunft (Smoczyński 2001). Darüber hinaus besteht die Meinung (Mažiulis 1998; 1999), dass manche litauischen Familiennamen, die über die in der vorliegenden Arbeit untersuchten hypokoristischen Stämme verfügen, hypokoristischer Herkunft sind. In der litauischen Onomastik dominiert überhaupt die Ansicht, dass die hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen keinen markanten Einfluss auf das Gesamtbild der Herkunft

von Familiennamen haben ausüben können (Maciejauskienė 1991). In der vorliegenden Arbeit wird der Versuch unternommen, solchen Standpunkt zu bestreiten sowie den gegensätzlichen Standpunkt von Zinkevičius (1985) zu unterstützen, der wie folgt lautet: Die hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen und ihre weiteren Ableitungen stellten eine Grundlage für die Entwicklung vieler litauischer Familiennamen dar.

Die in der Arbeit durchgeführte morpho(no)logische Analyse der litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft liefert Daten zu den erhaltenen hypokoristischen Stämmen, deren Grundstamm und Struktur, Tendenzen der Bildung von Familiennamen hypokoristischer Herkunft sowie deren Entwicklungstendenzen. Der Grundstamm der in den litauischen Familiennamen erhaltenen hypokoristischen Stämme wird mit dem Grundstamm der umgangssprachlichen Kurzformen der zusammengesetzten Namen verglichen. Die Analyse der in den Familiennamen erhaltenen hypokoristischen Stämme nach dem Arealkriterium gibt über die Struktur der für die Hauptregionen Litauens typischen Hypokoristika, die Grundlage deren Bildung sowie die typischsten Suffixe und Endungen der Familiennamen Aufschluss.

Das Ziel der Arbeit besteht darin, die Struktur der in den gegenwärtigen litauischen Familiennamen erhaltenen hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen, deren morphonologische Besonderheiten sowie die Besonderheiten deren Bildung zu erforschen.

Das Belegmaterial entstammt dem Wörterbuch der litauischen Familiennamen (LPŽ) und umfasst 5950 litauische Familiennamen, die den hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen entstammen. Zur Feststellung der Herkunft dienten vorwiegend die alten zusammengesetzten Namen, die aus den gegenwärtigen litauischen Familiennamen rekonstruiert wurden. Zur Identifizierung der hypokoristischen Herkunft von Familiennamen wurden ebenfalls die in Beiträgen zur Onomastik angeführten alten zusammengesetzten Vornamen sowie die davon abgeleiteten Namen mit genau angegebener Lokalisation herangezogen.

Den Forschungsgegenstand stellen litauische Familiennamen dar, die den hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen

entstammen. In der Arbeit werden die beschreibende Methode, die Methode der inneren Rekonstruktion und die statistische Methode angewandt.

Die vorliegende Arbeit besteht aus einer Einleitung, sechs Kapiteln, Schlussfolgerungen und Anhängen. In der Einleitung werden die Aktualität und das Neue der Arbeit, das Forschungsziel, der Forschungsgegenstand, die Forschungsmethoden kurz erläutert. Im ersten Kapitel wird die theoretische Grundlage der Arbeit dargestellt: Hier wird das Abkürzen von Wörtern besprochen, außerdem werden das Konzept und der Begriff des Hypokoristikums sowie Probleme dessen Gebrauchs vorgestellt, die Klassifikationen der appellativischen Kurzformen und der Namenkurzformen besprochen, der Platz des Hypokoristikums im alten System der Namen bestimmt, ein kurzer Überblick über den Forschungsstand der baltischen Hypokoristika dargeboten. Im zweiten Kapitel werden der Forschungsgegenstand und die Kriterien der Belegsammlung bestimmt, die für die Untersuchung von Hypokoristika aktuellen Probleme der litauischen Onomastik behandelt, der Einfluss der Hypokoristika auf die Entwicklung der Familiennamen besprochen sowie Problemfälle der Grundstämme von Hypokoristika behandelt. Im dritten Kapitel wird das Inventar der in den litauischen Familiennamen erhaltenen hypokoristischen Stämme mit Kommentar angeführt sowie erläutert, hier werden strukturische Arten von hypokoristischen Stämmen unterschieden und die Bezüge der Stämme zu ihrem Grundstamm besprochen. Im vierten Kapitel werden die Hauptarten der Abkürzung von Namen behandelt. Im fünften Kapitel wird der vorherrschende Grundstamm der aus gegenwärtigen litauischen Familiennamen rekonstruierten Hypokoristika mit dem gebräuchlichsten umgangssprachlichen Grundstamm der Hypokoristika verglichen. In diesem Kapitel wird auch die Analyse der Gruppen von Familiennamen hypokoristischer Herkunft nach ihren Grundstämmen präsentiert, der Bezug der Grundstämme zu den Verbreitungsgebieten der Hypokoristika besprochen. Im sechsten Kapitel wird die Struktur der hypokoristischen Stämme im Verhältnis zu ihren Verbreitungsgebieten, Suffixen und Endungen analysiert. In Anhang werden Gruppen von litauischen Familiennamen hypokoristischer

Herkunft nach ihrem Grundstamm, ihrer Struktur und morphologischer Gestaltung verzeichnet.

Ob die Abkürzung als Wortbildungsart zu betrachten ist, darüber wird in der Linguistik diskutiert. Einige Forscher (Fleischer 2000) verbinden die Abkürzung mit der Wortschaffung, andere (Stepanova, Zemskaja 1966; 1979; 1981; Giač 1971; Schippan 1984; Bojadžijev 1986 u. a.) mit der Wortbildung, nach der Auffassung noch anderer Forscher (Dokulil 1962) kann die Abkürzung zu dem System der Bildung von Wörtern überhaupt nicht gehören. Die Abkürzung ist somit ein irregulärer, aber ziemlich produktiver Prozess, der in neuen Wortformen resultiert. Die Abkürzung von langen Namen ist eine der onymischen Universalien, denn aus vielen Phonemen, Silben und Morphemen gebildete Wörter in der Umgangssprache nicht immer funktionieren können (Näheres dazu Superanskaja 1975). Die Eigennamen werden ebenso wie die Gattungsnamen abgekürzt, die Abkürzungen der Eigennamen verfügen aber nur über ihnen eigene strukturelle Gesetzmäßigkeiten der Entwicklung. Deshalb gilt nach der Ansicht von Skulina (1974), Kłobus (1988), Foster (1996), Malec (1982), Čobanov (1990; 1994 u. a.), Domin (1989) u. a., dass die Hypokoristika Derivate sind, deren Entstehung von den die Prozessen der Missinterpretation und zumal auch der Deformation des Grundstammes begleitet wird, nur zuzustimmen.

In den Arbeiten der litauischen Forscher werden zur Bezeichnung der hypokoristischen Formen der Namen die unterschiedlich aufgefassten Termini *trumpinys (= Kurzform)*, *hipokoristikas (= Hypokoristikum)* und *hipokoristinis vardas (hypokoristischer Name)* verwendet. Gebräuchlicher ist der Terminus *trumpinys* (LVKŽ, Forschungsarbeiten von Zinkevičius 1977, Maciejauskienė 1991; 1997), aber parallel kann man auch die anderen oben genannten Termini gebrauchen. In der ausländischen einschlägigen Literatur und den Wörterbüchern sprachwissenschaftlicher Termini wird häufiger der Terminus *Hypokoristikum* gebraucht. Der Terminus *Hypokoristikum* im weiteren Sinne bezieht sich sowohl auf den appellativischen Wortschatz als auch auf den Eigennamenschatz, und im engeren Sinne auf die zusammengesetzten Namen (Podolskaja 1988). Wegen ihrer Kosebedeutung, der expressiv-emotionalen Konno-

tation und der Suffixe werden die Hypokoristika oft von den Diminutiva oder den Kosenamen nicht unterschieden. Wohl deshalb ist auch die Kosebedeutung der Hypokoristika, durch die sie sich laut Urbutis (1978) von den offiziellen Namen unterscheiden, Objekt vieler Diskussionen.

Da die Hypokoristika als einzelne Gruppe von Wörtern wenig erforscht sind, sind in der einschlägigen Literatur unterschiedliche Klassifikationen der Hypokoristika zu finden. Einige davon beziehen sich auf Appellativa, andere auf hypokoristische Formen von Namen, noch andere sind universell, sie eignen sich sowohl für die Appellativa, als auch für die hypokoristischen Formen von Namen. Eine solche Vielfalt der Klassifikationen ist auf Grund des Charakters der untersuchten Sprache und der unterschiedlichen Auffassung des Forschungsgegenstandes durch die Wissenschaftler entstanden. Strukturell werden die hypokoristischen Formen der zusammengesetzten Namen seit alters her meistens in 2 Grundtypen eingeteilt: zusammengesetzte und einstämmige. Die zusammengesetzten hypokoristischen Formen bestehen aus dem ersten Stamm und einem Teil des zweiten Stammes, und die einstämmigen aus einem der zwei Stämme (gewöhnlich aus dem ersten). Die Struktur des Hypokoristikums – insbesondere des zusammengesetzten Hypokoristikums – lässt sich am treffendsten mit dem Terminus von Kuryłowicz *hypokoristischer Stamm* (1960; 1965) bezeichnen. Laut Kuryłowicz (1956; 1960; 1968) ist der abgekürzte Teil des Namens, der hypokoristische Stamm also, lediglich ein Lautkomplex, der nach der erfahrenen Änderung aus einem Eigennamen entstanden ist; zu einem Morphem wird er erst nach dem Anschluss eines Affixes, denn die Deformation bzw. Änderungen der Eigennamen finden ungeachtet der morphologischen Prozesse statt.

Das alte indoeuropäische Namensystem umfasste drei Arten von Namen: zusammengesetzte Namen (die langen offiziellen Namen), ihre Kurzformen, die durch Suffixe erweitert werden konnten, und Namen appellativischer Herkunft, die meisten mit Spitznamen verbunden waren (Näheres dazu Milewski 1959; 1962; 1963 u. a.). In der Sprachwissenschaft besteht keine einheitliche Meinung hinsichtlich dessen, welche Namen primär waren: diejenigen, die von Spitznamen stammen oder die zusammengesetzten. Gewöhnlich vertritt man die Ansicht, dass

die zusammengesetzten Namen primär waren. Somit gilt die Abkürzung von Eigennamen als eine alte Erscheinung in den ide. Sprachen. Die hypokoristischen Formen wurden von allen zusammengesetzten Namen gebildet, u.z. ungeachtet der Bedeutung ihrer Stämme (weiterhin Socin 1903). Es gab Fälle, wo die hypokoristischen Formen den Bezug zu den Grundwörtern verloren und zu selbstständigen Namen wurden (Fick 1894; Solmsen 1922; Superanskaja 1975 u. a.).

Die hypokoristischen Formen der litauischen zusammengesetzten Namen stellen einen spärlich erforschten Gegenstand dar, keine umfassende Arbeit bzw. Studie befasst sich ausschließlich damit. Darüber schrieben in ihren Forschungsarbeiten Salys (1983), Skardžius (1996; 1998), Jurkėnas (1966; 1971 u. a.), Zinkevičius (1977; 1981) und Maciejauskienė (1991; 1997 u. a.). Zu den hypokoristischen Formen der zusammengesetzten Namen anderer baltischer Völker bestehen auch nur wenige Arbeiten. Zu erwähnen sind die Arbeiten von Bezzenberger (1876) und Trautmann (1925). Die Art, wie die alten zusammengesetzten Namen abgekürzt wurden, ist ebenfalls spärlich erforscht: Diesen Prozess hat Urbutis (1978; 1991) kurz behandelt.

Den Forschungsgegenstand der vorliegenden Arbeit stellen litauische Familiennamen dar, die den hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen entstammen. Die Familiennamen hypokoristischer Herkunft wurden hauptsächlich nach dem *formalen* Kriterium und dem *Arealkriterium* gesammelt und unterschieden. Formal gesehen gilt ein Familienname als ein Name hypokoristischer Herkunft dann, wenn seinen Grundstamm (den Teil des Namens, der übrig bleibt, wenn das Suffix bzw. die Suffixe und Flexionselemente beseitigt werden) ein hypokoristischer Stamm bildet, u.z. ein Morphem bzw. Morpheme, die Komponenten der litauischen zusammengesetzten Namen sind. Bei der Feststellung der Herkunft eines bestimmten Familiennamens spielt die Übereinstimmung der Lokalisation des Hypokoristikums und seines Grundwortes (eines zusammengesetzten Namens) eine große Rolle: Man vertritt die Meinung, dass der Familienname nur dann als ein Name hypokoristischer Herkunft zu betrachten ist, wenn in demselben Ort ein litauischer zusammengesetzter Name verzeichnet ist, deren Komponente(n) der untersuchte Familienname enthält. Bei der Feststellung

solcher Bezüge der Namen zum Areal stützte sich die Forschung auf die Arbeiten zur Onomastik, die alte zusammengesetzte Namen bzw. Onyme ihrer Herkunft mit genau angegebenen Lokalisationen aufweisen. In der Monographie wird auch der Einfluss der hypokoristischen Formen der zusammengesetzten Namen auf die litauischen Familiennamen besprochen. Hier wird folgender Auffassung von Zinkevičius (1985) zugestimmt: Die hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen und ihre weiteren Ableitungen stellten die Grundlage der Entwicklung vieler gegenwärtiger litauischer Familiennamen dar.

Die Analyse der Familiennamen hypokoristischer Herkunft ist wegen der spärlichen Erforschung der Hypokoristika und der zusammengesetzten Namen auf zahlreiche Probleme gestoßen. Beispielsweise war es sehr kompliziert festzustellen, wie der betreffende Name ist, denn die zusammengesetzten und die einstämmigen Namen sind nicht klar voneinander abgegrenzt. Es gab solche Fälle, wo manche Forscher den betreffenden Namen für einen alten zusammengesetzten Namen halten, andere wiederum für einen appellativischen bzw. für einen Namen fremder Herkunft. In solchen Fällen wurden bei der Feststellung der Art des Namens die Begründung der Forschungsstandpunkte sowie der anthroponymische Hintergrund der in der einschlägigen Literatur angeführten Onyme berücksichtigt.

Bei der Analyse bereitete auch die Bildungsart der Familiennamen manche Probleme. Bei den Namen gab es Fälle, wo sich bestimmte Familiennamen aus der Sicht der Wortbildung unterschiedlich interpretieren lassen: Lässt sich das Suffix des Onyms bestimmen, so führt das zu der Annahme, dass der betreffende Familienname hypokoristischer Herkunft ist und über ein Suffix verfügt. Ist das Suffix als ein Teil des Grundstamms des Familiennamens zu betrachten, so wird der betreffende Familienname mit den Hypokoristika nicht in Verbindung gebracht. Falls der Familienname über ein fremdes Suffix bzw. einige Suffixe unterschiedlicher Herkunft verfügt, fällt es auch schwer, festzustellen, ob sich das Suffix bzw. die Suffixe dem Namen im Laufe seiner Entwicklung angeschlossen haben, oder zusammen mit dem Grundstamm des Namens aus einer Fremdsprache entlehnt wurden. In solchen Fällen wurde die Struktur des Namens berücksichtigt. Falls der Familienname

über einen Grundstamm unklarer Herkunft sowie über ein Suffix bzw. einige Suffixe fremder Herkunft oder auch ein Suffix eigener Herkunft und ein fremdes Suffix verfügt, was auf die fremde Herkunft des Namens schließen lässt, wird solcher Familienname weiter nicht untersucht. In der Arbeit werden nur die Familiennamen mit den Grundstämmen klarer Herkunft, die hypokoristischen Stämmen entstammen, untersucht.

Wie gesagt werden bestimmte Familiennamen auf Grund des formalen Kriteriums und des Arealkriteriums den Hypokoristika zugeordnet. In der litauischen Onomastik besteht jedoch das Problem der Aussonderung der Hypokoristika in eine einzelne Gruppe, denn in der einschlägigen Literatur werden einstämmige Namen hypokoristischer Herkunft oft unterschiedlichen Gruppen von Onymen zugeordnet. Damit ist ein weiteres Problem verbunden: Welche Namen sind als Hypokoristika bzw. Namen hypokoristischer Herkunft zu betrachten? Die Hypokoristika sind auch von den appellativischen affixalen Ableitungen schwer zu unterscheiden. Problematisch ist auch die Unterscheidung von Namen hypokoristischer Herkunft und Namen fremder Herkunft bzw. Namen, die von Taufnamen stammen. Deshalb wird die Meinung vertreten, dass über viele Namen hypokoristischer Herkunft diskutiert werden kann und muss, und sich dass Problem der Feststellung, welche Namen als Namen hypokoristischer Herkunft zu betrachten sind, nur durch das Sammeln aller veröffentlichten und in den historischen Quellen verzeichneten zusammengesetzten Namen sowie Namen hypokoristischer Herkunft lösen lässt.

Als Namen hypokoristischer Herkunft gelten in der anthroponymischen Forschung die Namen, die über hypokoristische Stämme, die sich auf die Stämme der zusammengesetzten Namen beziehen lassen, verfügen. Der in der Monographie vorgenommene Vergleich der Stämme der hypokoristischen und der zusammengesetzten Namen zeigte, wie eng in vielen Orten Litauens die in Familiennamen erhaltenen Hypokoristika und ihre Grundwörter (zusammengesetzte Namen) in bezug auf die Struktur (Stämme) miteinander verwandt sind. Von solchen Beziehungen zwischen den Namen hypokoristischer Herkunft und den zusammengesetzten Namen zeugen auch andere anthroponymische

Forschungsarbeiten zu den alten litauischen Namen, wo neben den zusammengesetzten Namen auch deren hypokoristische Formen angeführt werden. Die litauische Literatur zur Anthroponymie, wo bestimmte Namen als Hypokoristika bzw. Namen hypokoristischer Herkunft gelten, ist spärlich. Die Kurzformen, die die untersuchten hypokoristischen Stämme enthalten, werden nicht von allen Forschern gleich ausgewertet, deshalb werden von einigen Forschern den Hypokoristika die einen Namen zugeordnet, von anderen Forschern wiederum andere. Die Analyse der einschlägigen Literatur zu den hypokoristischen Formen der alten zusammengesetzten Namen und die Analyse der in litauischen Familiennamen erhaltenen hypokoristischen Stämme hat ergeben, dass das Inventar der hypokoristischen Stämme der litauischen Familiennamen 171 Stämme umfasst.

Um die Meinungsvielfalt unter den Forschern, die sich mit den Kurznamen befasst haben, zu veranschaulichen, wurden vier Gruppen von hypokoristischen Stämmen gebildet. Zu der ersten und der zweiten Gruppe gehören 97 in litauischen Familiennamen erhaltene hypokoristische Stämme: *alg-*, *alm-*, *ar-*, *ašm-*, *barv-*, *bein-*, *ber-*, *bil-*, *bud-*, *buj-*, *buiv-*, *bur-*, *but-*, *butn-*, *dar-*, *dauj-*, *daun-*, *daus-*, *daut-*, *dim-*, *dirm-*, *dov-*, *drun-*, *ej-*, *eid-*, *eig-*, *eim-*, *eis-*, *eit-*, *gal-*, *galk-*, *gant-*, *gat-*, *ged-*, *gedr-*, *gel-*, *gend-*, *gendr-*, *ger-*, *gil-*, *gin-*, *gint-*, *girk-*, *girt-*, *got-*, *jog-*, *jov-*, *kan-*, *kant-*, *kar-*, *ker-*, *kęs-*, *kin-*, *kint-*, *liaud-*, *lug-*, *mant-*, *men-*, *mint-*, *nyk-*, *par-*, *put-*, *rad-*, *radv-*, *rin-*, *ring-*, *sar-*, *sir-*, *sirt-*, *skaud-*, *skir-*, *skurd-*, *steig-*, *sud-*, *sut-*, *surk-*, *tar-*, *tart-*, *taut-*, *trib-*, *tul-*, *tur-*, *vaid-*, *vain-*, *vaiš-*, *vaišn-*, *vilb-*, *vilt-*, *vin-*, *ving-*, *vir-*, *virm-*, *vis-*, *visg-*, *žyg-*, *žym-*, *žint-*, *žut-*. Diese Stämme gelten in allen Werken der einschlägigen Literatur zur Anthroponymie als hypokoristisch, außer LPŽ, dessen Verfasser eindeutig nur die Stämme *sirt-* und *taut-* für Stämme hypokoristischer Herkunft halten. Zur dritten Gruppe gehören 49 in litauischen Familiennamen erhaltene hypokoristische Stämme, deren Herkunft in den Forschungsarbeiten umstritten ist: *al-*, *alb-*, *bal-*, *bar-*, *bart-*, *bert-*, *bir-*, *bug-*, *buin-*, *buk-*, *dain-*, *darg-*, *daug-*, *dom-*, *gail-*, *gard-*, *gaud-*, *gir-*, *gird-*, *jot-*, *kantr-*, *kęst-*, *kir-*, *leg-*, *liub-*, *man-*, *mąst-*, *maž-*, *mil-*, *milk-*, *min-*, *nor-*, *nort-*, *ram-*, *rim-*, *sarg-*, *sur-*, *svir-*, *šed-*, *tal-*, *val-*, *vald-*, *var-*, *vid-*, *vil-*, *virb-*, *vyt-*, *žad-*, *žeim-*. Nicht nur die Verfasser von LPŽ, sondern auch andere Forscher haben diese Stäm-

me auf bestimmte Appellativa oder Namen fremder Herkunft bezogen. Für die Ablehnung der hypokoristischen Herkunft der zusammengesetzten Namen (gemeint wird nicht nur die Position von LPŽ) sprechen zwei Gründe: a) die Übereinstimmung der betreffenden Stämme mit den Hypokoristika christlicher oder fremder Herkunft bzw. mit den hypokoristischen Formen von Namen fremder Herkunft oder mit den Namen appellativischer Herkunft, b) das Ignorieren der Arealbeziehungen der Stämme der zusammengesetzten Namen und der Stämme deren hypokoristischen Formen. Zur vierten Gruppe gehören 25 in litauischen Familiennamen erhaltene hypokoristische Stämme, die in den linguistischen Arbeiten den Hypokoristika nicht zugeordnet oder überhaupt nicht erwähnt werden und nur in der vorliegenden Arbeit als hypokoristisch betrachtet werden: *barg-*, *burk-*, *dir-*, *drung-*, *gan-*, *gimb-*, *girž-*, *jam-*, *jod-*, *ken-*, *kib-*, *kim-*, *knys-*, *neim-*, *norv-*, *skur-*, *spud-*, *strig-*, *sum-*, *ter-*, *vaišt-*, *virž-*, *vizb-*, *žag-*, *žyb-*. Somit ist aus der einschlägigen Literatur zu den litauischen Namen, die hypokoristische Stämme enthalten, und deren Herkunftserklärungen zu sehen, dass die in vier Gruppen angeführten in litauischen Familiennamen erhaltenen Stämme auch hypokoristischer Herkunft sein können. Davon zeugen sowohl die als ihre Grundwörter fungierenden zusammengesetzten Namen, als auch von den Sprachforschern geäußerte Meinungen.

Die in litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft enthaltenen hypokoristischen Stämme sind in bezug auf ihre Grundstämme nicht einheitlich. Die hypokoristischen Stämme, die mit den Grundstämmen der zusammengesetzten Namen übereinstimmen, werden als *hypokoristische Hauptstämme* (z.B. *dauj-*, *skaud-*, *tart-*) bezeichnet, und diejenigen, die nicht übereinstimmen, als *Nebenstämme* (z.B. *drong-*, *syr-*, *voiš-*). Hypokoristische Stämme von unterschiedlicher Häufigkeit und Varianz werden in *Variant-* und *Invariantstämme* eingeteilt. Als Invariantstämme können nur hypokoristische Hauptstämme fungieren, die keine Stammvarianten aufweisen (z.B. *milk-*, *skur-*, *virm-*). Einige hypokoristische Hauptstämme (z.B. *kant-* und *kont-*) oder ein hypokoristischer Hauptstamm, der über einige Nebenstämme verfügt (z.B. *bud-*/ *budz-*, *budž-*), hält man für Variantstämme. Also können als Variantstämme sowohl Hauptstämme (*gleichwertige hypokoristische Variantstämme*

[z.B. *man-* und *mon-*, *nar-* und *nor-*] und *nichtgleichwertige hypokoristische Variantstämme* [z.B. *maž-/ mož-*, *sud-/ sūd-*]), als auch alle Nebenstämme (*deformierte hypokoristische Variantstämme* [z.B. *drung-* und *drong-*, *radz-* und *rodz-*] und *entstellte hypokoristische Variantstämme* [z.B. *vil-* und *vel-*]) fungieren.

Aus der Analyse der hypokoristischen Hauptstämme ergibt sich, dass als einzelne Einheiten meistens Invariantstämme auftreten (71). Bei der Analyse der Wortfamilien lässt sich aber feststellen, dass solche Stämme ziemlich selten sind. Eine beträchtliche Wortfamilienhäufigkeit weisen die nichtgleichwertigen hypokoristischen Variantstämme und insbesondere die gleichwertigen hypokoristischen Variantstämme auf. Die meisten Wortfamilieneinträge weisen die gleichwertigen hypokoristischen Variantstämme *nar-*, *nor-* auf. Eine hohe Wortfamilienhäufigkeit ist auch den Stämmen *but-* und *būt-* eigen. Es ist anzunehmen, dass ihre Häufigkeit von dem Grundstamm des hypokoristischen Stammes abhängt. Aus der Analyse der hypokoristischen Nebenstämme ergibt sich, dass sich die deformierten Stämme von den Hauptstämmen meistens durch den hinzugetretenen Endkonsonanten des hypokoristischen Stammes unterscheiden, und die graphischen Stämme durch die Diphthonge des hypokoristischen Stammes. Die Hauptstämme bzw. Gruppen von Hauptstämmen verfügen meistens jeweils über einen Nebenstamm.

Somit lassen sich in der Struktur der hypokoristischen Stämme im Vergleich zu ihren Grundstämmen (den Stämmen der zusammengesetzten Namen) viele Änderungen feststellen. Die Anfänge solcher Änderungen sind (wohl infolge des Einflusses der Stämme der Hypokoristika) auch in der Struktur der zusammengesetzten Namen aufzuspüren: Davon zeugen am deutlichsten die Stammvarianten der zusammengesetzten Namen. Die hypokoristischen Namen zeugen davon, dass die Änderungen ihrer Stämme nicht nur auf die Struktur des neu entstandenen Hypokoristikums zurückzuführen sind (vgl. *Ged-minas* und *Gedž-ius*), sondern auch auf sprachexterne Faktoren (z.B. Besonderheiten der Schreibung der zu Familiennamen gewordenen Namen).

Man unterscheidet vier Grundstämme der hypokoristischen Formen der litauischen zusammengesetzten Namen, u.z. folgende: 1) den ersten Stamm des zusammengesetzten Namens (z.B. *Skìr-ius* Pp und *Skìr-*

montas Pp), 2) den zweiten Stamm des zusammengesetzten Namens (z.B. *Ként-as* Jrb und *Gir̀-kantas* Jrb), 3) den ersten Stamm des zusammengesetzten Namens und den Anfang des zweiten Stammes (z.B. *Dauj-us* Šl und *Daũ-jotas* Šl), 4) den ersten und den zweiten Stamm des zusammengesetzten Namens bzw. den ersten Stamm und einen Teil des zweiten Stammes sowie ein konsonantisches Suffix (z.B. *Nar̃-k-us* Yl und *Narvìlas* Yl, *Rim̀-š-a* Smal und *Bùt-rimas* Smal, *Gimb-r-a* Kn und *Gim-butas* Kn). Aus dem Vergleich der Grundstämme der Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit den Grundstämmen der umgangssprachlichen Hypokoristika ergibt sich, dass die Gruppen der Hypokoristika starke Unterschiede aufweisen. Aus den Ergebnissen der Varianzanalyse der gesperrten Daten mit Hilfe des SPSS - Pakets folgt, dass in jeder Mundart durchschnittlich ~98,7 Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit dem Grundstamm der Gruppe 1 verbreitet sind, ~103,5 mit dem der Gruppe 2, ~28,4 mit dem der Gruppe 3 und ~150,9 mit dem der Gruppe 4. Somit treten in den litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft am häufigsten die Grundstämme der Gruppe 4 auf, die aus einem Teil des zusammengesetzten Namens und einem konsonantischen Suffix gebildet sind (z.B. *Rim̀-š-a* Smal und *Bùt-rimas* Smal), und in der Umgangssprache (nach den Ergebnissen des Experiments) die Namen der Gruppe 3, die aus dem ersten Stamm des zusammengesetzten Namens und dem Anfang des zweiten Stammes gebildet sind (z.B. *Tautv-is* und *Taut-vydas*).

In der am häufigsten vorkommenden Gruppe der litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft (dazu gehören Namen, die aus einem Teil des zusammengesetzten Namens und einem konsonantischen Suffix entstanden sind) sind am zahlreichsten Familiennamen hypokoristischer Herkunft vertreten, deren Grundstamm aus dem zweiten Stamm des zusammengesetzten Namens und einem Suffix besteht (z.B. *Bùt-k-is* Zr und *Nár-butas* Zr). Die Familiennamen mit einem solchen Stamm herrschen in den Arealen der Ost- und Westhochlitauer vor.

Bei der Analyse der 12 Typen der hypokoristischen Stämme wurde festgestellt, dass der Typ CVC (z.B. *nor-*, *rim-*) vorherrscht, er macht 75,3% aller hypokoristischer Stämme aus. Zu den gebräuchlichen, jedoch wesentlich seltener belegten Typen gehören hypokoristische Stämme

mit der Struktur CVCC und CVvC (z.B. *darg-*, *gint-* bzw. *daug-*, *vaiš-*). Diese Typen bilden auch den Kern des Systems der litauischen hypokoristischen Stämme. Die anderen Strukturtypen machen insgesamt 3,8% aller untersuchten litauischen hypokoristischen Stämme aus und sind als Peripherie-Erscheinung zu betrachten.

Die Verteilung der hypokoristischen Stämme des Strukturtyps CVC nach Grundstämmen waren auch für das Verhältnis zwischen den Grundstämmen, die in den Familiennamen hypokoristischer Herkunft erhalten sind, ausschlaggebend: Die vorherrschenden hypokoristischen Stämme des Strukturtyps CVC kommen am häufigsten in den Familiennamen vor, die aus einem Teil des zusammengesetzten Namens und einem konsonantischen Suffix (z.B. *Buk-š-à* Kn und *Bù-kantas* Kn, *Mìn-k-a* Rd und *Ged-mìnas* Rd) gebildet sind. Andere weniger verbreitete Stämme der Strukturtypen (C)CVvC (z.B. *Gail-iū̃nas* Gdž und *Son-gailas* Gdž, *Taut-ẽvičius* Slnt und *Žù-tautas* Slnt) und (C)CVCC (z.B. *Bart-áuskis* Tv und *Ky-bartas* Tv, *Gird-áuskas* Žvr und *Vìz-girda* Žvr) haben den infolge der starken Verbreitung des Strukturtyps CVC entstandenen Grundstamm der von litauischen Familiennamen rekonstruierten Hypokoristika nur nebensächlich beeinflusst. Der zweithäufigste Grundstamm der litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft ist auf Grund der Verbreitung der Typen (C)CVvC und (C)CVCC der zweite Stamm des zusammengesetzten Namens, obwohl nach der Verbreitung der Stämme des Strukturtyps CVC der erste Stamm des zusammengesetzten Namens als zweithäufigster Grundstamm fungieren sollte.

Bei der Analyse wurde festgestellt, dass die Lokalisation der Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit der Verbreitung der Strukturtypen der hypokoristischen Stämme zusammenhängt: Nicht alle Typen – (C)CCVC, (C)CVCC, (C)CVvC, CVC, CVCCC, CVvCC, VC, VCC, VvC – sind für die Verbreitungsgebiete der vier Hauptmundarten (die Areale der Niederlitau-, Ost-, West- und Südhochlitauisch) typisch. Die Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit den Stämmen der Strukturtypen CVCCC, CVvCC und VCC kommen in den Arealen der Süd- und Osthochlitauer nicht vor. Dies ist wohl durch die Struktur der Endsilbe der hypokoristischen Stämme zu erklären: Die Stämme mit mehr als einem finalen Konsonanten (z.B.

Ašm-ùtis Šll, *Vaišn-ỹs* Plv) kommen am häufigsten in den Arealen der Westhochlitauer und der Niederlitauer vor.

Die meisten Strukturtypen der hypokoristischen Stämme sind in den Untermundarten der Niederlitauer verbreitet: (C)CCVC, (C)CVCC, (C)CVvC, CVCCC, CVvCC, VCC. Im Areal der Westhochlitauer sind am stärksten drei Strukturtypen der hypokoristischen Stämme verbreitet: die in Litauen am häufigsten vorkommenden Stämme sind die Stämme mit der Struktur CVC, VC und VvC. Solches Vorherrschen der hypokoristischen Stämme in den Arealen der Niederlitauer und der Westhochlitauer ist wohl durch die Quantität und Vielfalt der zusammengesetzten Namen, die als ihre Grundwörter fungieren, zu erklären. Dies erklärt auch die Tatsache, dass die hypokoristischen Stämme in den Arealen der Süd- und Osthochlitauer weniger als in den Arealen der Niederlitauer und der Westhochlitauer verbreitet sind.

Die Untersuchung hat auch ergeben, dass die Arten der Abkürzung von zusammengesetzten Namen mit der Lokalisation der Familiennamen hypokoristischer Herkunft zusammenhängen. In den vier Arealen der Hauptmundarten herrschen Familienamen vor, deren hypokoristische Stämme aus einem Teil des zusammengesetzten Namens und einem konsonantischen Suffix entstanden sind (z.B. *Nor-k-áitis* Pkn und *Daunõras* Pkn, *But-k-ẽvičius* Alv und *Bùt-rimas* Alv). Der unter den litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft auf Platz zwei rangierende Grundstamm ist der zweite Stamm des zusammengesetzten Namens, u.z. durch die Familiennamen, die in den Arealen der Ost-, Süd- und Westhochlitauer verbreitet sind (z.B. *Gìn-aitis* Tršk und *Taũ-ginas* Tršk, *Rim-áitis* Bsg und *Maĩž-rimas* Bsg). Dies bestätigen auch die Daten zu den in dem Areal der Niederlitauer verbreiteten Familiennamen: In dem oben genannten Verbreitungsgebiet sind mehr Familiennamen hypokoristischer Herkunft belegt, die von dem ersten Stamm des zusammengesetzten Namens gebildet sind (z.B. *Ged-eĩkis* Skdv und *Gẽdbutas* Skdv).

Alle aus den hypokoristischen Formen der zusammengesetzten Namen entstandenen litauischen Familiennamen lassen sich hinsichtlich der Suffixe in zwei Gruppen gliedern: Familiennamen mit Suffixen, z.B. *Bil-iùkas* Kn, *Nar-ẽckas* Šmn, und suffixlose, z.B. *Jóg-a* Skdv, *Mil-ỹs*

Užp. Die suffixalen Familiennamen hypokoristischer Herkunft lassen sich nach der Anzahl und Art der Suffixe in vier Gruppen einteilen, u.z. folgende: 1) Familiennamen mit einem vokalischen Suffix, z.B. *Nór-elis* Kbr, 2) Familiennamen mit einem Suffix bzw. zwei Suffixen hypokoristischer Herkunft, z.B. *Daũk-š-is* Sml, 3) Familiennamen mit zwei vokalischen Suffixen, z.B. *Sir-ūn-áitis* Rs und 4) sonstige Familiennamen mit zwei Suffixen hypokoristischer Herkunft und einem vokalischen, z.B. *Bar-š-n-evičius* Kdn.

Die zahlreichste Gruppe der litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft, u.z. die Familiennamen, die jeweils über ein vokalisches Suffix verfügen, lässt sich nach ihren Suffixen in zwei Gruppen einteilen: die Familienamen mit patronymischen, diminutiven und sonstigen Suffixen baltischer Herkunft und diejenigen slawischer Herkunft.

Den Großteil der am meisten verbreiteten Familiennamen mit baltischen patronymischen Suffixen machen die Familiennamen mit dem Suffix *-ūn-* aus (z.B. *Gėdž-iū̃nas* Ign), weniger verbreitet sind die mit *-ait-* (z.B. *Jog-aitis* Trg) und *-on-* (z.B. *Mаž-õnas* Akm) und am wenigsten die mit *-ėn-* (z.B. *Rãd-ėnas* Bsg). Die Familiennamen mit dem Suffix *-ūn-* herrschen in ganz Hochlitauen vor, und die mit *-ait-* in Niederlitauen. Die oben angegebene Häufigkeitsordnung der Suffixe der Familiennamen unterscheidet sich von dem quantitativen Verhältnis der patronymischen Suffixe der Namen aus dem 17. Jahrhundert und der in den oikonymischen Pluraliatantum erhaltenen (Näheres dazu Maciejauskienė 1977; Razmukaitė 1993). Die entstandenen Unterschiede in der Häufigkeit der Suffixe lassen sich, wenn sie auch nicht schwerwiegend sind, folgenderweise erklären: Die Namen aus dem 17. Jahrhundert, die oikonymischen Pluraliatantum und Appellativa illustrieren die frühere Häufigkeit der patronymischen Suffixe, die sich später durch den Wegfall der Suffixe der Namen ungefähr Ende des 17. Jahrhunderts und im 18. Jahrhundert verändern konnte.

Die meisten diminutiven Suffixe haben auch ihre Verbreitungsgebiete. In den Arealen der Ost- und Westhochlitauer sowie der Niederlitauer herrschen meistens Familiennamen mit dem Suffix *-(i)ut-* (z.B. *Sir-ùtis* V, *Bir-ùtis* Šl, *Skir-ùtis* Ms) vor, und im Areal der Südhochlitauer

Familiennamen mit dem Suffix *-el-* (z.B. *Būd-ẽlis* Drsk). Auf Grund der Daten zu den Familiennamen hypokoristischer Herkunft lässt sich behaupten, dass die Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit dem diminutiven Suffix *-ut-* (z.B. *Žyg-ùtis* V) in ganz Litauen verbreitet sind, ebenso wie die Familiennamen mit seltener vorkommenden Suffixen wie *-(i)ul-* (z.B. *Vì̇t-ulis* Krč) und *-(i)uš-* (z.B. *Nar-ùšis* Lkm). Ihre Verbreitungsgebiete haben auch andere häufig vorkommende diminutive Suffixe: *-el-* (z.B. *Ar-ẽlis* Lzd), *-(i)uk-* (z.B. *Mil-iùkas* Drsk) sind im Areal der Südhochlitauer verbreitet, *-ik-* (z.B. *Ged-ikis* Kdn) im Areal der Westhochlitauer, *-in-* (z.B. *Bū́t-inas* Krtv), *-ot-* (z.B. *Gìn-iotas* Kv) im Areal der Niederlitauer.

Von den sonstigen untersuchten Familiennamen mit Suffixen baltischer Herkunft kommen am häufigsten Familiennamen mit dem Suffix *-eik-* (z.B. *Mil-eikà* Žsl), die in ganz Litauen verbreitet sind, vor. Andere häufig auftretende Suffixe wie *-eiš-* (z.B. *Bar-eišà* Dgl) und *-en-* (z.B. *Būt-ẽnis* Žd) sind arealgebunden: *-eiš-* ist in den Mundarten der Ost- und Westhochlitauer am meisten verbreitet, *-en-* in der Mundart der Niederlitauer.

Zu den Familienamen mit den am häufigsten auftretenden Suffixen slawischer Herkunft gehören die mit dem Suffix *-(i)evič-* (z.B. *Sir-ẽvičius* Skd) und mit dem Suffix *-(i)ausk-* (z.B. *Vain-áuskas* Šlv). Aus der Verbreitung der Familiennamen mit den häufigsten Suffixen slawischer Herkunft kann man schlussfolgern, dass sie in ganz Litauen gleichmäßig verbreitet sind und über keine deutlich ausgeprägten Verbreitungsgebiete verfügen.

Der Häufigkeitsgrad der hypokoristischen Suffixe der Familiennamen ist nicht gleich: Am häufigsten sind Familiennamen mit den konsonantischen Suffixen *-k-* und *-š-* anzutreffen, selten die Familiennamen mit den hypokoristischen Suffixen *-l-* (z.B. *Gir-l-a* Yl), *-n-* (z.B. *Bùd-n-ius* Bt), *-r-* (z.B. *Gimb-r-a* Kn), *-t-* (z.B. *Vaiš-t-ùtis* Gdr), *-ž-* (z.B. *Rìm-ž-a* Šd). Die häufigsten Familiennamen mit dem hypokoristischen Suffix *-k-* (z.B. *Rim-k-us* Drsk) sind für Süd- und Osthochlitauer typischer: Ihre Zahl sinkt allmählich (Richtung vom Osten nach dem Westen). Die Familiennamen mit dem Suffix *-š-* (z.B. *Rìm-š-a* Klm) sind für das Areal der

Niederlitauer typischer, in den Arealen der Hochlitauer sinkt ihre Zahl vom Westen nach dem Osten bzw. Südosten.

Aus der Analyse der Familiennamen hypokoristischer Herkunft folgt, dass sich hypokoristische Suffixe nicht allen hypokoristischen Stämmen anschließen. Es wurde festgestellt, dass die litauischen Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit hypokoristischen Suffixen nur von sechs hypokoristischen Stämmen gebildet werden, drei davon (VC, CCVC und VvC) sind Peripheriestämme, und die mit der Struktur CVC, CVCC und CVvC Hauptstämme. Das für die hypokoristischen Stämme mit der häufigen Struktur CVC typischste Suffix ist das hypokoristische Suffix *-k-* (z.B. *But-k-à* Lnkv), und für die Stämme mit der Struktur CVCC sowie CVvC das Suffix *-š-* (z.B. *Gìrč-as* {=*Gird-š-as*} Kn und *Gaũč-as* {=*Gaud-š-as*} Btg). In den Namen hypokoristischer Herkunft mit hypokoristischen Suffixen steht bei dem ersten und dem zweiten Stamm des zusammengesetzten Namens am häufigsten das Suffix *-k-* (z.B. *Bùt-k-us* Gl und *Bùt-vilas* Gl, *Rìm-k-us* Nj und *Bùt-rimas* Nj), und bei dem ersten Stamm des zusammengesetzten Namens und dem Anfang des zweiten Stamms das Suffix *-š-* (z.B. *Girk-š-as* Klp und *Gir-kontas* Klp).

Hypokoristika ohne vokalische Suffixe sind in den Arealen der Niederlitauer und der Westhochlitauer am zahlreichsten belegt, und am schwächsten in den Arealen der Süd- und Osthochlitauer. In allen Arealen der vier Hauptmundarten herrschen Familiennamen ohne vokalische Suffixe mit der Endung *-(i)us* (z.B. *Skìr-ius* Gr) vor, und die zweitproduktivste Endung unterscheidet sich von Areal zu Areal: In den Mundarten der Süd- und Westhochlitauer ist es *-ys* (z.B. *Vil-ỹs* Drsk, *Skir-ỹs* Krk), in der Mundart der Osthochlitauer *-(i)a* (z.B. *Val-à* Pn), in der Mundart der Niederlitauer *-(i)as* (z.B. *Rìm-as* Krtv). Die am wenigsten produktive Endung der Familiennamen ohne vokalische Suffixe ist in allen Arealen der vier Hauptmundarten *-ė* (z.B. *Výt-ė* Klp). Im westlichen Teil Litauens (d.h. im Areal der Niederlitauer) herrschen meistens Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit einer und derselben Endung, u.z. *-(i)us* vor, und im östlichen Teil Litauens (d.h. im Areal der Hochlitauer) sind vier Endungen der Familiennamen ohne vokalische Suffixe am stärksten verbreitet: Neben *-(i)us* gibt es viele Familiennamen auf *-ia*, *-(i)as*, *-ys*. Im Areal der Süd- und Westhochlitauer lassen

sich drei Hauptendungen der Familiennamen ohne vokalische Suffixe feststellen: *-(i)us*, *-ys*, *-(i)a* kommen häufig im Areal der Südhochlitauer vor, *-(i)us*, *-ys*, *-(i)as* im Areal der Westhochlitauer.

Die in den Arealen der vier Hauptmundarten vorherrschende Endung *-(i)us* ist auch für die drei Hauptstrukturtypen der hypokoristischen Stämme am typischsten: Die meisten Familiennamen hypokoristischer Herkunft mit dieser Endung verfügen über hypokoristische Stämme mit der Struktur CVC (49,3% aller Familiennamen des betreffenden Typs, z.B. *Bìl-ius* Ar), CVCC (32,1%, z.B. *Milk-ius* Krž), CVvC (33,7%, z.B. *Gaĩl-ius* Vvr).

Die Analyse der Herkunft der vokalischen Stämme in den Familiennamen mit zwei vokalischen Suffixen hat ergeben, dass die meisten Familiennamen ein baltisches Suffix als erstes Suffix haben und ein slawisches Suffix als zweites Suffix (z.B. *Syr-on-òvičius* Kn, *Žyg-el-evičius* V). Die These wird durch die Ergebnisse der umfassenden Häufigkeitsanalyse der Suffixe, die die erste und die zweite Positionen einnehmen, begründet: Die am häufigsten an der ersten Stelle vorkommenden baltischen Suffixe sind *-uš-* (z.B. *Nar-uš-ẽvičius* Brt) und *-el-* (z.B. *Bud-el-ẽvičius* Kn), die am häufigsten auf Platz zwei rangierenden slawischen *-(i)evič-* (z.B. *Vain-il-ẽvičius* V) und *-avič-* (z.B. *Sir-ut-ãvičius* Dt).

Überzetzt von *Diana Šileikaitė*

Lietuvių asmenvardžių rodyklė

Minimų darbe autorių rodyklė

Si99

Daiva Sinkevičiūtė. Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės [Monografija]. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. – 316 p. Santr. vok.: p. 269–286 – Bibliogr.: p. 251–268 – Asmenvardžių rodyklė: p. 287–311.
ISBN 9986-19-973-1

Monografijoje analizuojama lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės. Aptariami trumpinių struktūros, darybos ir raidos ypatumai. Skiriama baltų, slavų ir kitų indoeuropiečių kalbų antroponimų tyrėjams. Monografija taip pat gali naudotis kalbotyros magistrantai ir doktorantai.

UDK 808.82-3

DAIVA SINKEVIČIŪTĖ

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės
Monografija

Viršelio dailininkas *Gediminas Markauskas*
Monografijos kalbą ir korektūrą tvarkė *Dalia Černiauskaitė*

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Universiteto g. 1, 01122 Vilnius
El. paštas: info@leidykla.vu.lt
http://www.leidykla.vu.lt

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius